

શ્રી સત્યમેવજયતે

સંગીત ભંડાર

યાને

તાનસેનની તાર.

(પ્રાચીન અર્વાચીન ગાયકો, કવિઓ, ભક્તજનો, શાએરોનો પ્રેમ, અને ભક્તિરસ, ગાયનોનો, સંગ્રહ.)

પ્રકાશક

નાનાલાલ [illegible]ધવજી સંગીત માસ્તર.

કરાચી

આ[illegible]ત્ત પહેલી.

પ્રત ૧૦૦૦. (એક હજાર) તા. ૧-૫-૧૯૨૩.

[illegible] પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં એ. ખ. સીદ્દીકીએ
છાપ્યું ફ્રીઅર સ્ટ્રીટ, કેમ્પ કરાંચી.

મુખ્ય કપડાની બાઇન્ડીંગ સોનેરી અક્ષરવાળુ
કીંમત રૂા. અઢી ૨-૮-૦

પાકી બાઇન્ડીંગ રંગીન ટાઇટલ પેજ
કીંમત રૂા. બે. ૨-૦-૦

શ્રી સત્યમેવજયતે.

સંગીત ભંડાર

યાને

તાનસેનની તાર.

(પ્રાચીન અર્વાચીન ગાયકો, કવિઓ, ભક્તજનો, શાએરોનો પ્રેમ, અને ભક્તિરસ, ગાયનોનો, સંગ્રહ.)

પ્રકાશક

નાનાલાલ માધવજી સંગીત માસ્તર.

કરાચી

આવૃત્તિ પહેલી.

પ્રત ૧૦૦૦. (એક હજાર) તા. ૧-૫-૧૯૨૩.

ધી 'નેશનલ" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં એ. ખ. સીધવાએ છાપ્યું. ફ્રીઅર સ્ટ્રીટ, કેમ્પ કરાંચી.

મુલ્ય કપડાની બાઇન્ડીંગ સોનેરી અક્ષરવાળુ

કીંમત રૂા. અઢી ૨-૮-૦

પાકી બાઇન્ડીંગ રંગીન ટાઇટલ પેજ

કીંમત રૂા. બે. ૨-૦-૦

પેહેલા પારસી લોર્ડ મેયર

મી. જમશેદ નશરવાનજી મહેતા

વિકટોરિયા પ્રીંટીંગ વરકસ. કરાચી

અર્પણ પત્રિકા.

:o:

કરાંચીના હરદીલ અઝીઝ અને પહેલા
પારસી લોર્ડ મેયર

શેઠજી સાહેબ

શેઠ જમશેદ એન. આર. મહેતાની પવિત્ર સેવામાં
મુ૦ કરાંચી.

:o:

સપુતો અને સાચા સેવકોથી હીંદ માતાનું મુખ ઉજળુ થાય છે. હીંદ માતાના સપુતોમાં આપની ગણત્રી છે અને તે નામને લાયક થવા માટે આપનામાં સર્વે સદ્‌ગુણો છે, તે નીહાળી પ્રજાજન આપના પવિત્ર નામની જય બોલાવે છે.

આપનામાં બંધુભાવ, સ્વદેશ સેવા; બાળકો અને યાચકો પ્રત્યે પ્રેમ ભાવ, નિષ્કલંક જીવન, પારકાના સુખોમાં સુખ અને દુઃખોમાં દુઃખ માનવાની મનોભિલાષા, દુઃખી ગરજાઉ અને ગરીબોને માટે આપના દરવાજા હરનીશ ખુલ્લા રાખવાની જીજ્ઞાસાએ મને આપના તરફ આકર્ષ્યો છે.

જેમ સંગીતમાં દુઃખીયાનું દુઃખ ભુલાવવાની, થાકેલાનો થાક ઉતારવાની અને બીમારને તાજગી આપવાની શકતિ છે, તેજ શકતિ આપનામાં છે, સંગીતના જેવી અતુલ્ય પરોપકારવૃતિ આપનામાં છે, માટેજ આ સંગીત ભંડાર આપને અર્પણ કરવું ઘટે, એવી આ રંક હૃદયની પ્રબળ ઇચ્છા છે, અને તે તૃપ્ત કરવા આ પુસ્તક આપને સ્નેહ પુર્વક અર્પણ કરૂં છું, જે અંગીકાર કરી સેવકના પર ઉપકાર કરશો, એવી પ્રાર્થના કરનાર

આપનો આજ્ઞાંકીત સેવક

નાનાલાલ માધવજી પંડયા.

શોખીન સજ્જનોને નવીન ખુશખબર.

છપાય છે! છપાય છે!! છપાય છે!!!

પાંચસોથી વધુ ગાયનોનું નવું પુસ્તક

—જમાનાનો જલસો.—

જેની અંદર અત્રેની તથા મુંબઇની તેમજ હિંદુસ્તાન માંહેની, સઘળી જુની અને જાણીતી ઉર્દુ તથા ગુજરાતી નાટક મંડળીઓના લોકપ્રીય નાટકોમાંથી અતી મધુર પાંચસોથી વધુ ગાયનો ચુંટી કાઢી મોટો સંગ્રહ કરેલો છે તે અમાના તરફથી થોડા દિવસની અંદર છપાઇને બ્હાર પડશે અગાઉથી આશ્રય આપનાર સાહેબોના મુબારક નામો ચોપડી નોપછવાડે છપાવવામાં આવશે

કીમત રૂપીયો એક.

રાજગોર–વેલજી લાલજી
ઠે, ન્યુ મેન્સ ફીલ્ડ
ઇમ્પોર્ટ યાર્ડ કરાચી.

નામો નોંધવાનું સરનામું–
રાજ્યગોર–વેલજી લાલજી તે
ગુલદસ્તા ઉર્દૂ ગાયનોકા રસ્તા, મનોરંજક રસમય અમૃત, નાટય રસ રાગ મંડલ અથવા ગમતની ગુફ્ફા વિગેરે વિગેરેના છપાવનારા

ઠેકાણું.

રાજ્યગોર–વેલજી લાલજી
ઠેકાણું–નાનકવાડા જુનો જેલની પછવાડે
શેઠ ચેલારામ થરૂના માળામાં
મુ૦ કરાચી.

આ પુસ્તક માટે મળેલા અભિપ્રાય.

શેઠ માણેકજી દોરાબજી તલાટી.

લખે છે કેઃ—

મ્યુઝીક માસ્તર મી. નાનાલાલ માધવજીને હું ઘણા વરસ થ ઓળખું છું તેઓ મારી બેઉ દીકરીઓને ઘરમાં મ્યુઝીક શીખવ આવતા હતા અને હાલ મારી દીકરીની દીકરીને ઘરમાં મ્યુઝીક શીખ છે એ઼ઓ મ્યુઝીકનું સારૂ જ્ઞાન ધરાવે છે અને હું પોતાના ''કર ઘરમાં મ્યુઝીક શીખવવા એ નજને બોલાવવા માટે વગર આંચકે ! માબાપને ભલામણ કરૂં છું.

કરાચી, તા. ૨—૪—૨૩

લી.
માણેકજી દોરાબજી તલાટી.

પ્રતાપરાય ડી. દવે.
એમ. બી. ટી.
પોર્ટ ઓફીસરસ ઓફીસ, કરાંચી.

લખે છે કેઃ—

હું સર્ટીફાઇ કરૂં છું કે સંગીત શીક્ષક મી. નાનાલાલ માધવજી પંડ જેમના પરિચયમાં હું ઘણા વર્ષો થયાં આવેલ છું, અને મારા પ અનુભવથી લખી આપું છું કે તેઓ પોતે સંગીતનું ઘણુંજ ઉત્તમ જ્ઞા ધરાવનાર તેમજ ઘણીજ ઉત્તમ શૈલી તથા સમજુતીથી શીખવન શીક્ષક છે.

હું સંગીતના શોખીનોને ભલામણ કરૂં છું કે તેમના પાસે સંગીતનો લાભ લેવા ચુકશો નહિ.

લી.
પ્રતાપરાય ડી. દવે.

મીસીસ દસ્તુર ડાક્ટર માણેકજી નસરવાનજી ધાલા.
એમ. એ. પી. એચ. ડી.

લખે છે કેઃ—

"સંગીત ભંડાર" નામનાં પુસ્તકના પ્રગટ કરનાર મી. નાનાલાલ માધવજી છેલ્લાં ૯) વર્ષો થયાં મારી બેટીઓને હારમોનિયમ ઉપર વગાડતા તથા મોઢેથી ગાતાં શીખાડતા આવ્યા છે. આબરૂદાર કુટુંબોમાં ગવાઇ શકે, તેવાજ ગાયનોની ચુંટણી કરવામાં ગાતાં અને વગાડતાં શીખવવાની નિયમીત રીતે તાલીમ આપવામાં અને દરેક રીતે ગાયનના હુનરનો શોખ ઉત્પન્ન કરવામાં એ ભલા શહરથે અમારાં કુટુંબને હમેશ સંતોષ આપ્યો છે. એવા એક અનુભવી શિક્ષકને હાથે રચાયલી ગાયનની ચોપડી ઘણી ઉપયોગી થઇ પડયા વગર રહેશે નહિ, અને તેનાં ગ્રાહક થઇ એમનાં કામને ઉત્તેજન આપવા હું ખુશીથી સર્વેને ભલામણ કરૂં છું.

કરાચી, તા. ૧૧—૨—૧૯૨૩

લી.
કુંવરબાઇ માણેકજી ધાલા.

—:o:—

ગૌરીશંકર એલ. ઠાકર.
"પારસી સંસાર" ઓફીસ, કરાંચી.

લખે છે કેઃ—

રા. રા. નાનાલાલભાઇના મુખારવીંદમાંથી સંગીત સાંભળી મ્હને તો એમજ સુજી આવ્યું કે હું પણ સંગીત શાસ્ત્રી કાં ન થયો ? મ્હને તો એમની પેલી આશાવરી—"તમારાં શા કરૂં સનમાન" વાળી આર્ય નીતી દર્શક નાટક મંડળીમાં" સ્વદેશ સેવાના નાટ્ય પ્રયોગમાં પ્રસીદ્ધી પામેલી આશાવરી મી. નાનાલાલભાઇના મ્હોડેથી સાંભળી હું ઘણોજ ખુશી થયો છું, વળી એવા ઘણાજ રસપ્રીય, આલ્હાદજનક ગાયનો તેઓ સંભળાવે છે કે જેથી સંગીત શીખવાની શરૂઆત એમને ત્યાંથીજ કરવાની ઇચ્છા ઉદભવે.

કરાચી, તા. ૨૫—૪—૨૩.

લી.
ગૌરીશંકર એલ ઠાકર.

રતનજી બેરામજી એદલજી.

લખે છે કેઃ—

મ્યુઝીક ટીચર માસ્તર નાનાલાલ માધવજી જેઓ હમારે એ ત્યાં ઘણાં વર્ષ થયાં સંગીતનું શિક્ષણ આપવા આવે છે. હું ખાત્રીથી લખી આપું છું કે તેઓ ઘણા હુશીઆર અનુભવી તેમજ ઉંચી પધતિથી શીખવે છે.

સર્વે ભાઇઓને હું ભલામણ કરૂં છું કે તેઓના પાસેથી સંગીત શીખવાનો લાભ લેવા ચુકશે નહિ.

કરાચી, તા. ૨૮–૪–૨૩.

લી.
રતનજી બેરામજી એદલજી.

રેવાશંકર મોતીરામ

મેનેજર "પીકચર હાઉસ" કરાચી.

લખે છે કેઃ—

સીનેમામા યુરોપીઅન ફીલમ પીયાનોથી શોભે, અને દેશી ફીલમ હાર્મોનીયમ અને જોડીથી શોભે, દેશી ફીલમમાં યુરોપીઅન ફીલમ જેવા ટેસ્ટનું સગીત, માસ્તર નાનાલાલે હાર્મોનીયમની અવનવી રાગ રાગણીયો અને સુરોથી પુરૂં પાડી અમારા સીનેમાની રોનકમાં અદભુત વધારો કર્યો છે. તે ઉપરાંત ખાનગી ટયુશનમાં નવા શીખનારને સંગીતમાં જલદી તૈયાર કરવાની અજબ તરકીબ ધરાવે છે. હમો એના હુન્નરનો લાભ લેવાનો હરેક કુટુંબને ભલામણ કરીએ છીએ.

કરાચી, તા. ૨૮–૪–૨૩.

લી.
રેવાશંકર મોતીરામ.

દારબસાહ પે. રાગીના.

મેનેજર "સ્ટાર સીનેમાં" માદન થીએટરસ લીમીટેડ કરાચી.

લખે છે કેઃ—

કરાચીના જાણીતા અને અનુભવી સંગીત શીક્ષક માસ્તર નાનાલાલ માધવજી જેમણે અમારા સ્ટાર સીનેમાની દેશી ફીલમોની અંદર હરેક વખતે સંગીતનું કામ ઘણુંજ સારૂં કરીને અમારે ત્યાં જોવા આવનારને ખુશી કર્યાં છે અમો ખાત્રીથી લખી આપીએ છીએ કે માસ્તર નાનાલાલ સંગીતનુ સારૂં જ્ઞાન ધરાવે છે.

કરાચી, તા. ૨૪—૪—૨૩.

લી.

દારબસાહ પે. રાગીના.

શેઠ સોરાબજી અરદેશર હીરજીકાકા

લખે છે કેઃ—

હું ખાત્રીથી લખી આપું છું કે મ્યુઝીક ટીચર મી. નાનાલાલ માધવજી અમારા કુટુંબમાં અમારા બચ્ચાઓને હાલમાં સાત આઠ વર્ષ થયાં શીખવવાનું કામ કરે છે. તેઓ ઘણાજ મીલનસાર સ્વભાવના અને પ્રમાણીક ગ્રહસ્થ છે. અને મ્યુઝીક ઘણુંજ સારી રીતે શીખવી શકે છે.

હું સર્વે ભાઇ બહેનોને ભલામણ કરી શકુ છું કે તેમના પાસેથી સંગીતનું જ્ઞાન લેવા ચુકશો નહિ અને તેઓએ સંગીત ભંડાર નામનું પુસ્તક બનાવેલ છે તે ખરીદીને તેમને ઉત્તેજન આપશો.

કરાચી, તા. ૧૮—૨—૨૩.

લી.

શેઠ સોરાબજી અરદેશર હીરજીકાકા દુબાશ મેનસન.

શેઠ કાવશાહ સોરાબજી લોયર.

શેઠ અરદેસર નસરવાનજી મીનવાલા.

ઝોરાસ્ત્રીયન કલબ કરાચી.

લખે છે કેઃ—

મી. નાનાલાલ માધવજી સંગીત માસ્તર જેઓ કરાંચીની જાહેર પ્રજામાં અને ખાસ કરીને પારસી કોમમાં સંગીત કેળવણી આપવામાં પ્રખ્યાત થયા છે અને જેવણે આસરે ૧૩ સાલ દરમ્યાન પોતાના જાતી બળથી કરાંચીના સંગીતના શોખીન સજ્જનોને પોતાના જ્ઞાનનો લાભ આપી વીખ્યાતી મેળવી છે તેવણ તરફથી **સંગીત ભંડાર યાને તાનસેનની તાર** કે જેમાં પ્રખ્યાત ગાયકો, કવિઓ, અને ભકતજનોનો ભક્તિભાવ અને સંગીત રસ સમાયેલોછે તે ચોપડી બાહેર પાડી શોખીન સજ્જનોની સેવા બજાવી છે તે માટે અમારી ખાતરી છે કે એવણને શ્રી કરાચી તેમજ બાહેર ગામના સંગીતના શોખીનો તરફથી ઘટતું ઉત્તેજન મળશે.

અમારી કલબમાં થએલા અનેક જલસાઓ વખતે એ ભાઇએ પોતાથી બનતી મદદ આપવાને કદી પણ ચુકયા નથી એ ઉપરાંત કલબના અનેક સભાસદોના કુટુંબીઓને ઘરમાં કેળવણી આપી સંગીત વિદ્યામાં બાહેર પાડયા છે. અમે ઉમેદ રાખીએ છીએ કે એ ભાઇ પોતાનો નેક હેતુ ચાલુ રાખી ભવીષ્યમાં પણ બનતો લાભ આપતા રહેશે.

સંગીત ભંડારની ગોઠવણમાં પ્રથમ સ્વરમાળા સાથે વાજીંત્રો અને ગાયનો ઉપર કાબુ કેમ મેળવી શકાય તેની અનેક રાગ રાગણીઓના ગાવાના ટાઇમ વિષે ખુલાસાથી સમજણ આપી છે કે જેથી નવા શીખ-નારાઓને પણ ઘણી સહેલાઇથી રાગણીઓની ખુબીની સમજણ આસાનીથી મળી શકે. એ ઉપરાંત ચોપડીના બીજા ભાગમાં **સંગીત શણગાર યાને આબદાર ગોહરના** મથાળાં સાથે સુમારે ૧૫૦) ગાયનો જુદી જુદી જાતીની રાગ રાગણીઓ પ્રખ્યાત નાટકોમાંથી ચુંટી કાઢી ગાયનના શોખીનોને શીક્ષણ ઘર બેઠા પુરા પાડી ઉમદા તક આપી છે.

મી. નાનાલાલે આ ૨૭૬ પાનાનો સુંદર ગ્રંથ જે ઘણી જાતી મહેનત અને ખરચના ભોગે બાહેર પાડયો છે તેનો લાભ દરેક સજ્જનો અને ખાસ કરીને પારસી કુટુંબો લેવાને ચુકશે નહી એમ અમો ખાતરીથી માનીએ છીએ.

કરાચી, તા. ૧૮–૫–૨૩.

લી.

શેઠ કાવશાહ સોરાબજી લોયર.

શેઠ અરદેસર નસરવાનજી મીનવાલા.

: રૂસ્તમજી પેસતનજી રબાડી.

મેનેજર અને માલેક

આર. પી. રબાડી સ્કુલ કેમ્પ કરાચી.

લખે છે કેઃ–

માસ્તર નાનાલાલ માધવજી પંડયા કે જેઓ છેલ્લાં ૧૪ વર્ષ થયાં અત્રે કરાચીમાં અને મુખ્યત્વે પારસી કોમમાં, સંગીત માસ્તરનું કામ કરે છે; તેઓના હમેશના ગાઢ સંબંધમાં હું આવેલો છું. અને મને લખી આપતાં અતિ હર્ષ થાય છે કેઃ–તેઓ એક હુશિયાર સંગીત શિક્ષક હોવા ઉપરાંત સાલેસ, પ્રમાણિક, મિલનસાર, અને સમ્પુર્ણ ભરૂસો રાખવા લાયક ગ્રહસ્થ છે.

સંગીત શીખવવાની તેમની પદ્ધતિ, અને જ્ઞાન ખરેખર દીલ પસંદ છે; તે ઉપરાંત સંગીતનું શાસ્ત્રિય જ્ઞાન ઉમદાપ્રતિનું ધરાવે છે. મારી સ્કુલના અનેક મેળાવડાઓ ફતેહમંદ થવાનું માન હમેશા તેઓને ભાગે આવતું રહ્યું છે. વળી મારાં બચ્ચાઓને સંગીત શીખવવામાં તેઓએ અનેક પ્રસંગે, અનેક પ્રકારની કાર્ય કુશળતા બતાવી છે

આવા ગ્રહસ્થના આટલી મુદ્દતના ફળ સ્વરૂપે જે પુસ્તક બહાર પડે તે ઉપયોગી, સંગ્રહ કરી રાખવા લાયક, અને માર્ગ–દર્શક હોય એમ કહેવાની આગ્રેજ જરૂર ધારૂં છું.

કરાચી, તા. ૧૯–૫–૨૩.

લી.

રૂસ્તમજી પેસતનજી રબાડી.

➳ પ્રકાશકના બે બોલ. ➳

આધુનિક કાળમાં સંગીતનો શોખ પ્રત્યેક મનુષ્યને ઘણીજ રસ પ્રીય દાયક રીતે લાગતો હોવાથી સમયને સાંધી સંગીત સંબંધી જે કાંઈ ખુબીનો ખ્યાલ જાહેર આલમના હૃદયમાં મુકવામાં આવે તો અંતરના હર્ષોદગારમાં કાંઇક વૃદ્ધિ થવા પામે, નિમોલય અને મંદ ગતિ ભોગવતા જીવને કાંઇક શાંન્તિ મળે એવા ઉદ્દેશથી મ્હેં સંગીત વાધના શોખીનોના શોખમાં વધારો કરવા આ પુસ્તક બહાર પાડયું છે

પ્રાચીન કાળમાં–કહો કે જુના વખતમાં જ્યારે રાગ રાગણી સાથનું સમયને અનુસરતું સંગીત રજુ કરવામાં આવતું ત્યારે તે તે વખતના વિચારનું ભાન કરાવતું હતું; દાખલા તરીકે ગમગિની જેવા પ્રસંગમાં માત્ર કરૂણા રસીક સ્વર અને આલાપ સાથનું ગાયન ગાઈ શ્રોતાઓની આંખમાંથી ગોયા ચોધાર આંસું પડાવવામાં આવતાં. અને કાંઇક નવી ખુશાલીનો પ્રસંગ પેદા થતોતો તે વેળાએ આનંદ દાયક અને રમુજી સંગીતના સરોદોથી સાંભળનારાઓને ગોયા આનંદમાં ઝોંકા ખવરાવવામાં આવતાં. એટલુંજ નહી, પણ સમય અને અવસરની ખુબીને ખ્યાલમાં રાખીનેજ સમયાનુળ વાજીંત્ર સાથે રમુજ ઉત્પન્ન કરે અને દીલને રંજીત બનાવે એવાં સંગીતથી દરેકને રીઝવવામાં આવતાં હતાં. રાજા મહારાજાઓ, અને બાદશાહો ગવૈયાઓને પાસે રાખી ગાન તાનની ધમાલ અહોનિશ મચાવી મુકતા તે શા કારણે ? કારણ માત્ર એટલુંજ કોઈક વેળા એવા પણ પ્રસંગો આવવા પામતા

કે રાજ્યધિકારીઓને લડાઈ જેવા મહાન વિગ્રહમાં લડવાને કમેર કસવી પડતી તેઓનાં અંતઃકરણથી સારંગીના તાર ઢીલા પડી જતા, હાંઝાં ગગડી જતા, ત્યારે આત્રા ગાનતાનની રમુજ ચખાડનારા ગવૈયાઓ તેઓને ગાયન સગીંત સંભળાવી સમજાવીને ઉત્સુક બનાવતાં તેઓ હથિયાર બંધ થઇ સામે ધસી પડતા અને મારો—કાપોની ગર્જના કરવામથી જતા,

આ કાંઈ તેની અસલી શુરવીરતા ન હોતી પણ સંગીત સાસ્રીઓનાં ભેજામાં રહેલું સંગીતનું તેજ તેઓના દીલમાં અચોટ છાપ બેસાડી દેતું કે જેના પ્રતાપે તેઓ લડવામાં પાછી પાની કરતાજનહી હાર—જીત સંગીતનેજ આભારી થઇ પડની.

તેથી કહીશ કે, સંગીત એક એવી ચીજ છે કે જેના ધ્વનીના વેગથી દુઃખીના દુઃખ દરૂ થાય છે, અને નોંગળ અને સતેજ કરે છે. સંગીત, અરે સંગીતમા રહેલું ગૌરવ અને તેની મઝા જેણે ચાખી છે, તેઓ તો તેમાંજ સ્વાદ લે છે, એટલુંજ નહી, પરંતુ તેનોજ ધુન પાછળ મચ્યા પચ્યા રહે છે કેટલાકોએ તો સંગીતનો છેડો લાવવાની જહેમત ઉઠાવી તેની શોધ માટે ફકીરી લીધી છે. ત્યારે કહો કે સંગીતથી શું ન થઇ શકે ?

દરેક ધર્મના સુત્રોમાં જે કાંઈ તત્વ છે તે શું બતાવે છે? દાખલા તરીકે, ખુદા, ઈશ્વર કે મહાન પયગમ્બરો પાસે હાથમાં પુલોના હાર તોરા લઇ, પગની એડી ઉંચી કરી, ગરદનને તીરકસ રાખી, માથે સોનેરી મુગટ રાખી યાતો બાલ ખુલા રાખી, શ્રી પરમાત્માને વધાવી લેવા આવની પરીઓના ચીત્રોની ધ્યાનપુર્વક હાલત જોશો તો તમને ચોક્સ સમજાસે કે તેઓ ગાન અને નૃત્ય કરતી રીઝવવા માટેજ ખડી થઇ છે.

અને એકાગ્રતાવંત જીવને સૃષ્ટીનું યાને ખાકી ખલકનું ભાન પણ તેવાજ નૃત્ય ગાનથી થાય છે.

હીંદુ ધર્મ શાસ્ત્રમાના મુદ્દા તરીકે જુઓ તો શંકરની તપશ્ચર્યા વખતે ભીલડીએ પણ શંકર જેવા મહાન પ્રતાપી અને તપસ્વીની તપશ્ચર્યાનો ભંગ પણ તેવાજ ગાનતાનથી કરાવ્યો હતો.

આવા આવા અનેક જાતીય દાખલા દલીલો સંગીતની મજાહ અને ખુબી માટે મશહુર છે. ટુંકી રીતે કહેતા હું માત્ર એટલુંજ કહીશ કે—

સાહિત્ય, સંગીત કળા વીહીન;
શાક્ષાત્ પશુ; પુચ્છ વીશાણહીન.

એટલે જે કોઈ જવાંમર્દ યાને સ્રી સાહીત્ય એટલે વાંચન સંગીત તેમજ હુન્નર નથી જાણતાં તેઓ વગર પૂછડાના પશુ સમાન છે. એટલે તેઓને ચાર પગવાળાં જાનવર સમાન ગણવામાં આવે છે. માત્ર પુછડાનો તફાવત છે–તો પછી સંગીતની મોજ મેલવી દીલને શા માટે આરામ ન આપવો ?

વધારે ટાહેલું નહી કરતા, હું કર્તા તરીકે મારી ફરજ સમજી મારીઆ રસપ્રીય અને ઉપયોગી પુસ્તક વિષે 'બે બોલ' કહેવાની રજા લઉં છું.

લેખકે સંગીતના દરેક દરેક શોખીનો માટે અને વળી સંગીત શીખવાની શરૂઆત કરવા ઇચ્છા રાખતાં દરેક સ્રી પુરૂષોને આ ૨૫૨ પાનાનું એક દળદાર પુસ્તક રજુ કરૂં છું, જેમાં રહેલી ખુબી તેનું અવલોકન કરવાથી સારી રીતે જાણ થશે.

વધુમાં સેવક તમારો એ પણ જણાવવાની રજા લે છે કે, અઠાવીસ વરસના લાંબા અનુભવ પછીથી, સંગીતના કેટલાંએક સંશોધનથી આંય પુસ્તકને રચવામાં આવ્યું છે, અને નકલી તથા એબ લગામણી સંગીતની પદ્ધતિને ટાળવાને અને તે સર્વાંશે નાબુદ થાય એવા ઉત્સાહથી આંય પુસ્તકમાં સમાયલી ગાયનોની તરજો, રાગ રાગણીઓ. વિગેરે અચ્છી રીતે ગોઠવવામાં આવી છે, કે જેથી સંગીનોના શોખીનોને પણ કાંઈક અજબ જાણવાનું મલે.

વધુમાં સેવક જણાવવાનો રજા લે છે કે હું જ્યારે ૧૯૧૦ના સાલથી કરાચીમાં આવ્યો ત્યારથી તે અત્યાર વેરના અરસા દર મ્યાનમાં મને પારસી સજ્જનો અને સન્નારીઓ તરફથી પાર્ટીઓ, મેળાવડાઓ અને ગમ્મતોમાં વારંવાર બોલાવી ઉદાર આશ્રય આપવામાં આવ્યો છે તેઓનો અને ખાસ કરીને મ્હારાં ખરા મદદગાર મારા રાહબર **શેઠો જમશેદ એન. આર. મહેતા, અને જહાંગીર એફ. પંથકી** કે જેઓજ મને પોતાનાથી બનતી તન, મન, અને ધનથી સ્હાય આપી છે તે માટે હું તેઓ શેઠોનો ખરાં અંતઃકરણથી આભાર માનવાની તક લઉં છું.

મારી અઠાવીસ વરસની કારકીર્દીમાં પારસી કોમમાં થતા જલસાઓમાં અને અનેકવાર બોલાવવામાં આવવા ઉપરાંત વોર કોનસર્ટમાં પણ મને બોલાવી ઘાયલ થયલા સોલજરોને સીપાઓને મ્યુઝીકની મજાહ ચખાડવામાં આવતી હતી કે જથી તેઓને થયલા જખમોના દુઃખ દફે થાય.

અંતમાં હું, મ્હારા દરેક નેકરાહગર ઉદાર આશ્રય આપનારનો આભાર માની વધુમાં ધી "નેશનલ" પ્રેસના

માલીકને, તેઓએ મને આ પુસ્તક છાપવામાં જે કાંઈ મદદ દીધી છે તે માટે તેઓને પણ મારા ખરા જીગરથી આભાર માનું છું. અને શ્રી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરૂં છું કે હે પ્રભુ આ સંસારમાં નષ્ટપ્રાય થઇ ગયલા જીવોનાં જીગરમાં સંગીતના ઝમકારા વીજળી મીશાલ લગાડ કે જેથી તેઓમાં તેનો શોખ દીનપ્રતીદીન વધવા પામે, મારી આ પુસ્તકની કાર્ય સફળતા ત્યારેજ હું માનીશ કે જ્યારે તેને સમજી, તેમાં રહેલી ખુબીને ન્યાહારી દરેક સ્ત્રી પુરૂષ તેનો આસ્વાદ ચાખી તેને સર્વાંસે માન્ય રાખે ! !—અસ્તુ ! ! આમીન ! !

તા. ૧૩–૨–૨૩.
મહા શિવરાત્રિ સં. ૧૯૭૯

લી. સેવક,
નાનાલાલ માધવજી
પંડ્યા કર્તા.

પ્રસ્તાવના.

સંસારની ગતિ વિચિત્ર છે. જ્યાં જ્યાં અસલીયત પોતાના સાચા સ્વરૂપમાં દર્શન દે ત્યાં ત્યાં નકલીયત પોતાનું નામ અમર કરવાનો પ્રયત્ન કરે. આ હાલત અનાદિ કાળથી ચાલી આવે છે. અસલીયત ઈશ્વર કૃત હોય છે, અને નકલીયત મનુષ્ય કૃતય હોય છે. અસલીયતમાં ઈશ્વરના અચળ નીયમો અને મધુરતા અપુર્વ હોય છે ત્યારે નકલીયતના નિયમો ત્રુટીવાળા અને કઠોરતાથી ભરેલા હોય છે. આ રહસ્ય સંસારની હરએક ચીજમાં દષ્ટિગોચર થાય છે. પ્રભુની દરેક પ્રસાદીમાં આધુનીક સમયમાં નકલીપણાએ મીઠાસ અને મહોબ્બતનો લોપ કર્યો છે, તેવીજ રીતે પ્રભુ માર્ગને સાધવાવાળી ગાયન કળામાં પણ નકલીપણાએ કેટલો પાઠ ભજવ્યો તે જાણવું અતિ આવશ્યક છે. સંગીતનું અસલીયત જાણવા માટે તેનો અર્થ અને ઉત્પત્તિ જાણવાની જરૂરી છે. સ્વરના નિયમ પ્રમાણે ગાઈ બજાવી તથા નૃત્ય કરી જાણવું તેને સંગીત કળા કહે છે. સૃષ્ટી આદિમાં પરમાત્માએ પ્રાણી માત્ર અને અન્ન ફળાદી ઉત્પન્ન કર્યા. શરીરના પોષણ માટે અન્નફળાદી તૈયાર રાખનાર પરમાત્મા શરીરધારી આત્મા માટે ખોરાક અને બળદાયક વસ્તુ પેદા નહીં કરે એ કેમ બને ? સાકાર શરીર માટે સાકાર વસ્તુ અન્નફળ બનાવ્યા તો, નીરાકાર આત્માની પુષ્ટિ અને

આનંદ માટે નીરાકાર નાદ ઉત્પન્ન કર્યો. એજ નાદની સહાયથી સૃષ્ટી ઉત્પત્તિ સાથે અગ્નિ આદિત્ય, વાયુ અને અંગીરા રૂષીએ ચતુર્વેદ ગાન કર્યું

પછી તે ગાન વીણા સાથે નારદે કર્યું પછી સરસ્વતીએ વીણા સાથે ગાયું પછી કૃષ્ણભગવાને મોરલીની તાન સાથે નૃત્ય સહીત કાળીનાગના માથા પર ગાયું.

અને તે પછી કૃષ્ણ મોરલીની ધુનમાં મસ્ત અસંખ્ય ગાયકો અને ઉસ્તાદોએ અનેક વાજીંત્રો સહીત આખા હીંદુસ્તાનમાં ગાયું.

અસલ સંગીત ત્રણ વર્ગમાં હતું ગાયન, નૃત્ય, અને વાજીંત્ર જે શાસ્ત્રના નિયમે રાહ અને તાલસર ગવાય તે ગાયન; જેમાં નિયમબંધ સેંકડો, રાગ રાગણીયો સહ પરીવાર છે નૃત્ય,—મહાદેવે ઉપજાવેલું તાંડવ, પાર્વતીએ કહાડેલું લાસ્ય નૃત્ય, એના ભાવ રીતી અને ગત વિધવિધ છે, વાજીંત્ર, ત્રણ પ્રકારનાં ધાતુ તાંત અને હવાવાળાં. એ ત્રણેની એકાગ્રતા તે સંગીત કહેવાય. અસલ સંગીત કળાવાન પુરૂષોના હાથમાં હોવાથી વૃધ્ધિ ગત થયું; પણ અનેક આપત્તિઓસર સંગીત પેટ ભરવાનું સાધન થયું અને પેષાખોર અને હલકી કોટીની સ્રીઓની રખે વાળીમાં ગયું, પણ તે નકલીજ; અસલ સંગીત તો ગોપાળ નાયક, બૈજુ, સોહંગ, તાનસેન, જાનખાન, મદનરાય, વિગેરે ઉસ્તાદ અને ગાયકોએ, સૂરદાસ, નાગર ભક્ત, નરસીંહ મહેતો, મીરાંબાઇ, કબીરભકત, આદિ ભક્તોએ, સૈકાઓ સુધી પોષી વડીલોનો વારસો જાળવ્યો; અને ત્યાર પછી દેશમાં અંધાધુંધી અને વિદ્યા અંધકારના સમયમાં આદિત્યરામ,

મુળજી વ્યાસ, નાયક ડાહ્યાભાઇ શીવરામ, વિશ્નુ દીગંબર, માસ્તર દામોદર જગજીવન, ગણપતરાવ બરવે, વિશ્નુ ભારત ખંડે, પ્રોફેસર મૌલાબક્ષ, મહમદ હુશેન, પ્યારા સાહેબ, ગોહરજાન, આદિ સંગીત શાસ્ત્રીઓએ પ્રચલીત જમાનામાં હીન્દી સંતાનોને સાચા સંગીતના રસીયા બનાવ્યા.

નાટયકારોએ પણ સંગીતને પ્રજ્વલીત કરવામાં અને પ્રજાને સંગીતમાં રસ લેતી બનાવવામાં અમુક હદે ઠીક હીસ્સો આપ્યો છે તે નાટક લેખકોમાં શાક્ષર ડાહ્યાભાઈ ધોળશાજી, વાઘજી આશારામ, મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડળી, કાવસજી ખટાઉ, બાલીવાલા, ઇમ્પીરીયલ નાટક કંપની, આર્ય નૈતિક નાટક તથા વાંકાનેર નાટક કંપની, અને લક્ષ્મી કાન્ત નાટક સમાજના મેનેજરો ગુજરાતમાં આગળ પડતા છે

દીલગીરી સાથે લખવું પડે છે કે ચંદ્રની ખુબસુરતી તેના ઉપરના ડાઘોથી કલંકીત થઇ છે તેમજ નાટકોના ગાયનો મોટે ભાગે સંગીતથી અનભિજ્ઞ પ્રજા વર્ગને સંતોષવા લખેલ હોવાથી સંગીતના નિયમ વિરૂધ્ધ ત્રુટીવાળા અને સાચા સંગીતને કલંકીત કરવાવાળા હોય છે અને સંગીતના જ્ઞાતા અને રસીયાઓને નિરાશ કરનારા હોય છે, જેમ કાદવ અને કોયલા-માંથી મોતી મળે છે, તેમજ હિન્દ દેશના સદ્ભાગ્યે દેશનાં અંદરની વસ્તીમાં રહેવા, મેરાશી અને કથકોએ, પણ સંગીતને જાળવવામાં અને ગામડાની અનપડ પ્રજાને સંગીતનું ભાન કરાવવાને ઠીક પરીશ્રમ લીધો છે, આ સંગીત ભંડારના લેખકનો મુખ્ય હેતુ અસલી અને નકલી સંગીત પ્રજા સમક્ષ તેમના ખરા સ્વરૂપમાં રજુ કરવાનો છે, અને તેની પુરી સમજણ પડે તે ખ્યાલથી સંગીતની ઉત્પત્તી, ઈતિહાસ,

વ્યાખ્યા, રાગોના પરીવાર, વાજીંત્રોના વર્ણન, નૃત્યની સમજણ, ઉસ્તાદોની નામાવળી, રાગોની સમજણ, રાગ બતાવનાર ગાયનોના મથાળા અને સંગીતની ઢબ વિગેરે વિગતવાર સરળ ભાષામાં આલેખેલું છે. તેની સમજણ વાંચનારને પુસ્તક પર ધ્યાનપુર્વક નજર નાખવાથી પડશે.

આ પુસ્તકમાં અમોએ સંગીત પધ્ધત્તી અનુસાર, રાહ, તાલવાળા ગાયનો ઉપરાત નાટકોના ઉટપટાંગ રાહવાળા અમુક ગાયનો લીધા છે, તે નાટકની રસીલી આલમની જુજ વ્યક્તીઓ માટે તેના રસને પોષવા ખાતરજ છે. તે ચુંટવામાં અમોએ ખાસ સંભાળ રાખી છે, કે તેમાં કોઇ અશ્લીલ મર્યાદા રહીત નહીં હોય.

ગ્રંથનું અવલોકન કરતાં વાંચકને માલમ પડશે કે સઘળાં ગાયનો, પુરૂષ, સ્ત્રી, યુવાન, વૃધ્ધ, ભણેલ, અનપડ, તેમજ સંગીતના જાણુ, અને અણુજાણુને એક સરખો આનંદ આપનારા છે; તેમજ હરેક પહોર, સમય અને રૂતુને અનુકુળ ગાયનો, નિતિ, ભકિત, અને શૃંગારને લગતા દીલપસંદ વિષયો વાંચનારને સંગીતનો શ્રંગારી બનાવવા ઉપરાંત આત્માને ભીતરની પ્રેમ જ્યોતી જગાવવા વાળાં છે.

સંગીત વિષય ઘણોજ વિશાળ છે, અને તેમાં પ્રકાશક એક ચંચુજ મારી શકયો છે; અને તેની ચાંચમાં, હાલ તો સમાયું તેટલું રસીક વર્ગની સ્હામે અપર્ણ કર્યું છે.

પણ જો કદરદાન ગ્રાહકો અને સંગીતના પ્રેમીયો તરફથી ઉત્તેજન મળશે તો, આગળ ઉપર પ્રકાશકનો વિચાર સંગીતની તાલ બાબત, વિશાળ અને વિધિ પુર્વક બીજા ભાગમાં

લખવાનો છે. તાલનો વિષય ઘણોજ વધી જાય તે ડરથી, એ વિષય આ પુસ્તકમાં લેવું ઉચિત્ત સમજાયું નથી. ઈશ્વર ઇચ્છા બળવાન છે સંગીત વિષયની અભિવૃધ્ધિ અર્થે પ્રકાશકની સેવા પ્રભુને મંજુર હશે તો સેવક પોતાના પુર્ણ બળથી સંગીત સેવકોના ચરણુમાં આ ગ્રંથનો બીજો ભાગ રજુ કરશે અને તે પરત્વે જગત્નિયંતા પ્રકાશકને બળ દે તેજ હૃદયની યાચના છે.

સંગીત ભંડારની ઓળખ અને હેતુ અમોએ સ્નેહ પુર્વક વાંચક વૃંદ પાસે રજુ કરી છે, તેમાંથી સુજ્ઞ પાઠકો, મનગમતી ચીજ પોતા માટે અંગોકાર કરશે. અને પ્રસ્તાવનાની ભુલચુક માફ કરશે એવી આશા રાખનારઃ—

(દાકટર) કે. બી. પટેલના

વંદેમાતરમ્

❦ સંગીતની મહત્વતા. ❦

ભગવાન, નારદજીને ગીતામાં કહે છે કે,

ના હું વસામી વૈકુંઠે, યોગીના હૃદયે રવૌ
મદભક્તા; યત્ર ગાયન્ત્રી, તત્ર તીષ્ટામી નારદ

અર્થઃ—હું વૈકુંઠમાં નથી, યોગિઓના હૃદયમાં પણ નથી પરંતુ જે ભક્ત મારા ગુણોનું ગાયન ભજન કરે છે, તેમનાજ હૃદયમાં છું, એ કારણથી ઇશ્વરને પ્રાપ્ત કરવાના જેમ યોગ ભક્તિ, જ્ઞાનાદી, અનેક સાધનો છે તેમ આ સંગીત પણ એક સહેલું પવિત્ર અને દૈવી સાધન છે, તો એ સાધન દ્વારા દરેક મનુષ્યોએ યથા શક્તિ મોક્ષનો માર્ગ મેળવી લઇ પરમાત્માને અને આત્માને ઓળખી કૃત કૃત્ય થવું—

સંગીત રત્નાકર નર્તના ધ્યાય.

ચ્યરી રચત્ર, થમિદં, ધર્મ કામાર્થ મોક્ષ દમ
કીર્તી પ્રાગલભ્ય, સાભાગ્ય, વૈદ ગ્ધ્યાના પ્રવર્દ્ધનમ
ઐાદાર્ય સ્થૈય ધૈર્યાણાં, વિલાસસ્યચ, કારણુમ
દુઃખાર્તિ, શોક નિર્વેદ ખેદ, વિચ્છેદ કારણુમ
અપિ બ્રહ્મ પરા નન્દાદિ દરાભ્ય ધિકં ધ્રુવમ
જહાર નારદા દિનાં ચિતાની કથમન્યથા—

ભાવાર્થ—ધર્મઅર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનારૂં કીર્તિ શાસ્ત્રમાં પ્રગલ્ભતા, પ્રૌઢતા, સૌભાગ્ય લોક વિષયક, ચતુરતા વધારનારૂં તેમજ ઉદારતા સ્થિરતા ધૈર્ય અને

વિક્ષાભના કારણ રૂપ, એવું ત્રણ પ્રકારનું (ગાયન, વાદન નર્તન) સંગીત તે દુઃખ પરિતાપ, શોક, ચિતની શુન્યતા વથા એહને કાપી નાખે છે. એ સંગીતનો, આનંદ પર બ્રહ્મના આનંદથી પણ અધિક છે, કારણ એમ જો ન હોત તો પરમ વૈરાગ્ય શાલિ મહાત્મા, નારદ જેવા યોગીઓના પણ ચિત્તને તેણે કેવી રીતે વશ કરી લીધાં.

ગાયન.

સંગીતમાં સૌથી ઉપયોગી વિષય ગીતનો છે. તે સ્વતંત્ર વિધા છે, એ વિધામાં ગાવાના નિયમોનો સંગ્રહ કરવામાં આવે છે. ગીતનું બંધારણ નાદ ઉપર છે.

વાદન.

ગાયનથી ઉતરતો વિષય વાધનો છે તે પણ એક સ્વતંત્ર વિદ્યા છે, એ વિધામાં અનેક જાતના વાધો, (વાંજા) કેવી રીતે વગાડવાં એના વિષયોનો સંગ્રહ કરેલો હોય છે વાધોના નીચે પ્રમાણે ચાર વર્ગો, વિદ્વાનોએ પાડયા છે

(૧) તતવાધ—જે વાજીંત્રોને તાંત અથવા તાર ચઢાવી વગાડવામાં આવે છે, તેમને તત વાધ કે તંતુ વાધ કહે છે, જેમ કે તંબુરો, સીતાર, તાઉસ, દીલરૂબા, પીયાનો, સારંગી, વગેરે વાદ્યો તાંત અથવા તાર ચઢાવી વગાડવામાં આવે છે, તેમને વતવાધ કહે છે.

(૨) સુષિરવાધ—જે વાજીંત્રોને કાંણા પાડી તેમને મુખની ફુંકથી અથવા પવન ભરીને, વગાડવામાં આવે

છે, તેમને, સુષિરવાદ્ય કહે છે, જેમકે શરણાઈ, વાંસડી મોરલી, મહુવર, ભુંગળ, શંખ, રણશીંગુ, બ્યુગલ, ફ્લુટ, હારમોનીયમ, વગેરે વાજીંત્રો કાંણા પાડેલા હોઈ મુખની ફુંકથી કે પવન ભરીને, વગાડવામાં આવે છે, તેમને સુષિરવાદ્ય કહે છે.

(૩) અવનદ્દય વાદ્ય—જે વાદ્યોને મોઢે ચામડું મઢીને કે બાંધીને, વગાડવામાં આવે છે તેવા વાદ્યોને અવનદ્દય વાદ્ય કહે છે, જેમકે મૃદંગ, પખાવાજ, ઢોલક, ખંજરી તબલાં, ડફ, પડઘમ, રામઢોલ, નગારૂં, ત્રાંસુ, દાખલું, નોબત, એ બધાં વાજીંત્રોને અવનદ્દય વાદ્યના વર્ગમાં ગણી શકાય—

(૪) ઘનવાદ્ય—જે વાજીંત્રો, ધાતુના રસથી ઢાળીને બનાવેલાં હોવાથી નક્કર ઘન હોય છે, તેને ઘન વાદ્ય કહે છે, જેમકે ઘંટ, મંજીરા, ઝાંઝર, ઘુઘરા, ઝાંઝ, કરતાળ, વગેરે વાદ્યો ધાતુનો રસ કરી ઢાળેલાં હોય છે. ને તેઓ નક્કર હોવાથી, તેમને ઘન વાદ્ય કહેવામાં આવે છે.

તત વાદ્ય, અને સુષિર વાદ્ય, એ બે જાતના વાજીંત્રોમાંથી માત્ર સ્વરો વાગી પ્રકટી શકે છે, અને અવનદ્દય વાદ્ય, તથા ઘનવાદ્ય, એ બે જાતના વાજીંત્રોમાંથી કાળ કે, તાલની ગણત્રી પ્રકટતા થઈ શકે છે, તેથી પ્રથમ અને બીજા પ્રકારના વાદ્યો, તે સ્વર વાદ્ય છે, અને ત્રીજા તથા ચોથા પ્રકારના વાદ્યો, તે લયવાદ્ય છે, જેથી ચારે પ્રકાર વાજીંત્રોના, આ રીતે (૨) બે ભાગ પડે છે.

ગાયનની મુખ્યત્તા—

સંગીતના ગાયન, વાદન, અને નૃતન, અને ત્રણ અંગોમાં ગીતની મુખ્યત્તા કહેલી છે, એ વિષે સંગીત રત્નાકરમાં કહ્યું છે કે,—

નૃત્યં વાદ્યાનુંગ પ્રોક્તં વાદ્યં ગીતાનુ વૃત્તિચ
અતોગીતં પ્રધાન ત્વાદ ત્રોડડ દાવ ભિધીયતે

નૃત્ય વાદ્યને અનુસરતું છે, અને વાદ્ય ગીતને અનુસરે છે, એટલા માટે તે સર્વેમાં ગીતની મુખ્યતા કહી છે, ગવૈયાઓમાં આજે પણ કહેવત પડી ગઈ છે તે એ છે કે, ઉત્તમ ગાના, મધ્યમ બજાના, કનીષ્ટ નાચના, ઔર બીકટ બતાના આ ઉપરથી જણાઈ આવશે કે, ગાયન બરાબર ગાતાં આવડે, તો વાદન અને નૃતન સહેલું છે, આજકાલ ઘણાખરા અભ્યાસીઓ, ગાયનના લગાર પણ જ્ઞાન કે અનુભવ, વીના હારમોનીયમ, સીતાર, કે તબલા, વગેરે વાદ્યો શીખવાનો આરંભ કરે છે, ને તેથી તેઓ, એ વિષયમાં ઘણા લાંબા વખત સુધી પ્રયત્ન અથવા અભ્યાસ કરવા છતાં, પણ અધુરા રહી જાય છે. માટે અમારી ખાસ ભલામણ છે કે, સંગીતના કોઈપણ વિષયના અભ્યાસીએ ગાયનનું જ્ઞાન અવશ્ય, મેળવ્યા પછી, બીજા વિષયનો અભ્યાસ શરૂ કરવો યોગ્ય છે.

માર્ગ અને દેશી સંગીત.

ગીત, વાદ્ય તથા નૃતન; એ ત્રણે મળી કહેવાતું સંગીત માર્ગ, અને દેશી, એવા બે પ્રકારનું છે. પ્રાચીન

રૂષીમુનીઓ, વેદકાળમાં જે સંગીત કરતા, તે માર્ગ સંગીત, અને હાલમાં દેશ દેશનો રૂચી પ્રમાણે રાગ, રાગણીઓવાળું હૃદયને ખુશ કરનારૂં સંગીત કરવામાં આવે છે. તે દેશી સંગીત કહેવાય છે, એમાં માર્ગ સંગીતમાંથી, દેશી સંગીત ઉત્પન થયું છે, માર્ગ સગીતની મુળ ઉત્પતી વિષે પ્રાચીન ગ્રથોમાં કહ્યું છે કે બ્રહ્મદેવે, માર્ગ સંગીત, ભરતમુનીને શીખવ્યું, ભરતમુનીએ, અપ્સરાઓ, તથા ગંધર્વ સાથે મહાદેવની આગળ બજવી બતાવ્યું, એથી મહાદેવે ખુશી થઇ પોતે ભરતને તાંડવ શીખવ્યું, અને પાર્વતીએ લાશ્ય શીખવ્યું. પછી ભરતે પોતાના બધા શીષ્યોને શીખવ્યું મહાદેવની પાસે જે સેવકો હતા, તેમાંથી તંડુ નામના સેવકે (ગણે) તાંડવનો પ્રયોગ ભરતને બતાવ્યો, તથા પાર્વતીએ બાણાસુરની પુત્રી જે ઉષા તેને લાશ્ય શીખવ્યું, એમ પણ ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે ઉષાએ, દ્વારકાની ગોપીયોને શીખવ્યું ને ગોપીયોએ, સૌરાષ્ટ દેશની સ્રીઓને શીખવ્યું. અને તેઓએ જુદા જુદા દેશોની સ્રીઓને શીખવ્યું. એવી પરમપરાથી અસલની સંગીત વિદ્યા અને તેની કળા ઉતરી આવ્યા વિષે સંગીત રત્નાકર નામના પ્રાચીન ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે માર્ગ સંગીતમાંથી દેશી સંગીતની ઉત્પત્તી થઈ છે, સંગીત શાસ્ર ઉપર મતંગ, વિશાખીલ, દંતીલ, વિશ્વાવસુ, કંબલ, અર્જુન, નારદ, રાવણ, તુંબરૂ, ભરવ, હનુમાન વગેરે અનેક વિધ્વાનોએ, અતી પ્રાચીન કાળમાં ઘણા ગ્રંથો લખી રાખ્યા હતા, એમ જણાય છે.

ગયા સાતસો, આઠસો વરસમાં પણ સંગીતના અનેક ગ્રંથો રચાવવાનું જાણવામાં આવ્યું છે જેવાં કે સંગીત કળાધર, સંગીત આદિત્ય, સંગીત ચિન્તામણી સંગીત શાસ્રી, પ્રોફેસર, ભી. બરવેનું. ગાયન વાદન પાઠમાળા પ્રોફેસર મૌલાબક્ષ, ગાંધર્વ મહાવિધ્યાલયના પ્રોફેસર પંડીત વિશ્નુ દીગંબર તેમજ સંગીત શાસ્રી વિશ્નુ નારાયણ ભાર્તખંડે રા. રા. દામોદર જગજીવન વિગેરે વિગેરે પ્રખ્યાત સંગીત શાસ્રીઓના, પુસ્તકો વાંચવાથી સંગીતના અભ્યાસીઓને સંગીત શીખવું ઘણું સહેલું અને સરલ થઇ પડશે અમારો પોતાનો ખાસ અભ્યાસ, ઉપરના લખેલા પુસ્તકો ઉપરથીજ ખાસ અનુભવ મેળવ્યો છે.

સંગીત સબ્દનો અર્થ—સં એટલે સારી રીતે—અર્થાત ઉપાંગ સાથે, ગીત એટલે સ્વરોને અમુક નિયમ પ્રમાણે ગોઠવી ઉચ્ચાર વાતે—અર્થાત ગાવું એટલે ગાવાના ઉપાંગો સાથે તે સંગીત—ગાવું તે અંગ, અને બજાવું તથા નાચવું તે ઉપાંગ એ અંગોપાંગ મળીને સંગીત એવો શબ્દ થાય છે. માટે સંગીત શબ્દમાં ગાવું, બજાવવું, તથા નાચવું, એ ત્રણેનો સમાવેશ સમજવો.

સંગીતના ભેદ—સંગીત શાસ્રના બે ભેદ છે, ૧ સંગીતકળા ૨ સંગીત વિધા.

૧—સંગીત શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પોતે ગાઈ બજાવી તથા નૃત્ય કરી જાણવું તેને સંગીત કળા કહે છે.

૨—સંગીત શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે હરકોઈ ચીજ ગાવા બજાવવા જેવી કરી આપવી કે જે માણસને, તે ચીજ આવડતી હોય તોપણ તેને જોઈ ગાઇ બજાવી શકે તેનું નામ સંગીત વિદ્યા, જેને હાલ નોટેશન કહે છે તે.

સંગીતાધિક્ય.

ગાવું બજાવવું તથા નાચવું, એ ઈશ્વર સૃષ્ટિમાં સર્વ પ્રાણી માત્રને અધિક પ્રિય કરછે; વિવિધ પ્રકારના આનંદોમાંથી સંગીતનો આનંદ સદ્પ્રીતી કરનાર જોવામાં આવે છે. ગાયનથી, જળ પદાર્થ પણ આનંદિત થાય છે, તો સચેતન પ્રાણી કેમ મોહીત ન થાય તેના પ્રાચીન દૃષ્ટાંતો ઘણા છે જેમકે—

શ્રીકૃષ્ણ મહારાજે મુરલી બજાવી તેથી યમુના નદીનું પાણી સ્તંભધ થયું હતું, અને નાયક બૈજુના ગાવાથી પત્થર પણ પીગળી ગયો હતો વિગેરે દૃષ્ટાંતો ઘણા છે. વળી પશુ વર્ગમાં પણ સર્પ, હરિણ વિગેરેને ગાયન વિશેષ પ્રિય છે એમ સ્પષ્ટ જણાય છે, જુઓને સર્પ પુંગી સાંભળીને કેવો ડોલે છે, તેમજ હરિણના નાદ શ્રવણના લોભથી પારાધીને પોતાનો પ્રાણ પણ કબુલ કરે છે કહ્યું છે કે—

દોહા.

મેરે આંતકી તાંત કર, મેરી ખાલ બીછાવો;
મેરે સીંગકો નાદ કર, ગાવો ગાવો પુની ગાઓ.

ત્યાંસુધી હરિણને નાદ પ્રિય છે, વળી પક્ષી વર્ગમાં પણ, મયુર મેઘના નાદથી નાચે છે, તો મનુષ્ય વર્ગમાં શું કહેવું. અર્થાત સર્વ મનુષ્યને ગાયન વિશેષ આનંદકારી છે. સર્વ મનુષ્યો, ગાયનને સર્વોપરી વિદ્યા સમજી દેશ ભિન્ન પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે તેના ધારા બાંધી ગાયનના આનંદનો લાભ લેતા જણાય છે.

સંગીતોત્પત્તિ.

સંગીત શાસ્ત્રની ઉત્પતિ, મુખ્ય દેવ વર્ગમાં મહાદેવ, દેવી પાર્વતી, તથા સરસ્વતી, તથા શ્રીકૃષ્ણ, અને બ્રહ્મા વિગેરેથી કહેવાય છે.

ગાયક લોકોનું વર્ણન.

સંગીત વિદ્યા તથા સંગીત કળા શીખેલો હોય, બીજાને પણ શીખવી શકતો હોય તમામ માર્ગ તથા દેશી રાગો ગાતો હોય, બીજાને પણ ગાતાં શીખવી શકતો હોય, જેને ઘણી ચીજો પુરાણા ઉસ્તાદ લોકોની યાદ હોય, નવી ચીજો બનાવી શકતો હોય, તેમ ગાયનના હુન્નર કરનારાઓમાં જેની વિશેષ પ્રખ્યાતી હોય, તેમજ આલાપચારી પણ સારી રીતે કરી શકતો હોય, હરકોઈ રાગમાં જે રાગનું મીશ્રણ થતું હોય, તેને જાણી શકતો હોય કોઈ રાગમાં, કોઈ રાગનું મિશ્રણ કરી નવો અખતરો કહાડી શકતો હોય, સ્વરનો સાચો હોય, તેમ ઘણી તાલો જાણતો હોય, અને બજાવી પણ શકતો હોય, અને સંગીતની ચરચા કરી જાણતો હોય, તેને નાયક અથવા સંગીત આચાર્ય કરી કહે છે.

જે સંગીત આશ્ચર્ય, પ્રાચીન કાળમાં થઇ ગયા છે, કે જેને આપણે દેવ ગણીએ છીએ, તેઓના નામ—મહાદેવ, શ્રીકૃષ્ણ. ભરતરૂષી, હનુમાન, પિંગળનાથ, સરસ્વતી, દુર્ગા, શેષ, નારદ, તુંબરૂ, હાહા, હુહુ; કશ્યપ, રાવણ, અર્જુન, ઇત્યાદિ દેવ વર્ગના નાયકો ગણાય છે.

મનુષ્ય વર્ગના નાયક લોકોના નામ.

ગોપાળ નાયક, બૈજુ બક્ષુ, અગીર, ખુશરો, બહુ ચરણ, ભગવાન, સોહંગ તાનસેન, સુબ્હાનખાન, સુરખાનખાન, ચાંદખાન, સુરજખાન, તાનરંગખાન, નામે તાનસેનનો દીકરો હનો મદનરાય, બાવા રામદાસ, બાવા સુરદાસ, લાલખાં, સ્વામી હરદાસ, સુલતાન. હુશેનસરકી, નોહાદ તે સિવાય મીર નાશર, અહમદ બીનકાર, દહલવી, બહાદુરખા, મસીદખાં, મસીદખાં દહલવી, સીતારબાજ, જઅફરખાન, અને પ્યારખાં, રૂગાબી, તથા સુરસીંગારી હદ્દુ હસ્સુખાન, ગ્વાલેરી, સદારંગ, અદારંગ, અમૃતસેન રહીમસેન, સીતારબાજ હૈદરબક્ષસ, સારંગીનવાજ જુલનકરન ફિરંગી, એ તાનસેનનો શાગરત હતો ઇત્યાદિ

ઇટાલીયન નાયકો.

મોઝર્ટ રોસિસીની, હેડન, વિગેરે મ્યુઝીકમાં કુશળ હતા.

ગાયક જાતિ.

ગવૈયા ત્રણ પ્રકારના કહેવાય છે, (૧) ઉત્તમ (૨) મધ્યમ, (૩) અધમ, પોતે એકલો કોઇ વાદ્ય અથવા ગાયકની મદદ વિના ગાઇ શકે તે ઉત્તમ—બીજો હરકોઇ વાદ્યની મદદથી, ગાઇ શકે તે મધ્યમ—ત્રીજો હરકોઇ વાદ્ય અથવા ગાયક તે બેની મદદ સિવાય સારૂ ગાઇ શકે નહીં તે અધમ.

સ્વર વિષે.

ષડજ, ઋષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત, નિષાદ, એ સાત સ્વર છે, તેની સ, રિ, ગ, મ, પ, ધ, ની એ સાત ટુંકી સંજ્ઞાઓ છે. એ સાતે સ્વરો શુદ્ધ (નેચરલ) કહેવાય છે, તેમાં સ, અને પ, સ્થાયી (સ્થિર કાયમ) સ્વર છે, ને બાકીના રિ, ગ, મ, ધ, નિ, એ પાંચ અસ્થાયી (અસ્થિર કાયમ નહી રહી શકે તેવા વિકાર પામે તેવા) ગણાય છે, જેથી એ સ્વરોના કોમળ (ફ્લેંટ) તીવ્ર (શાર્પ) એવા બે ભેદ પડી શકે છે, તેથી તે વિકૃત (વિકાર પામે તેવા) કહેવાય છે. કોમળ એટલે શુદ્ધ સ્વરથી અર્ધો ઉતરતો સ્વર, અને તીવ્ર એટલે શુદ્ધ સ્વરના કરતાં અર્ધો સ્વર ચડતો વિકૃતસ્વરમાંથી રિ, ગ. ધ, નિ. એ ચાર સ્વરના કોમળ થઇ શકે છે. અને મ, એકલો તીવ્ર થઇ શકે છે, તે નીચેની આકૃતિ ઉપરથી સમજી શકાશે.

૧	તીવ્ર			તીવ્ર			
૭	શુદ્ધ સ્વર,	સ–/–રિ–/–ગ–મ/મ–પ–/–ધ–/–નિ–સ					
		રિ	ગ		ધ	નિ	
૪	કોમળ	કોમળ,	કોમળ,		કોમળ,	કોમળ	

સાત સ્વર પોતે પરસ્પરમાં કેવા અને કેટલા અંતરથી રહેલા છે તે આ આકૃતી ઉપરથી સમજી શકાશે. જે સ્વરની વચ્ચે વધારે અંતર હોય, તેની વચમાં એક પેટાસ્વર નાખવામાં આવે છે. ગ મ અને ની સ વચ્ચે અંતર એટલું થોડું છે, કે તેની વચમાં, પેટાસ્વર નાખી શકાતો નથી, તેથી તેમને અર્ધ અંતરવાળા કે અર્ધ સ્વર (હાફનોટ) કહે છે, ને બાકીના, સરિ, રિગ, મપ, પધ, ધનિ, એ પાંચ સ્વરો વચ્ચે, અર્ધ

સ્વરોના કરતા વધારે અંતર હોય છે, તેથી તેમની વચમાં એક એક પેટાસ્વર નાખવામાં આવે છે, એ પાંચ સ્વરો પુર્ણ સ્વર (હોલનોટસ) કહેવાય છે. હવે એ પાંચ સ્વરોની વચ્ચે જે એક એક પેટાસ્વર પડયો તેનાં નામો આગળના સ્વરની નજરે કોમળ, અને પાછળના સ્વરની નજરે તીવ્ર તરીકે પડી શકે, પરંતુ એમાં એક બે વાતો સમજવાની છે, તે એકે સ, અને પ, એ બે સ્થિર હોવાથી તે વિકાર પામતા નથી, જેથી તેની આસપાસના પેટા સ્વરોને તેના કોમળ કે તીવ્ર એવું કહી શકાય નહીં, તેમજ કોઇ પણ સ્વરનો પ્રદેશ તેની પાસેના પાછલા સ્વરથીજ ગણી શકાય છે. જેમકે, રિ, નો પ્રદેશ તેની પાછળનો જે, સ, સ્વર તે પુરો થયા પછીથી તે રિ, પોતે જ્યાં પુરો થાય છે ત્યાં સુધીજ ગણી શકાય છે તેમ ગ, નો પ્રદેશ રિ, પુરો થાય ત્યાંથી તે ગ, પોતે પુર્ણ થાય છે ત્યાં સુધીજ ગણી શકાય, આથી જે સ્વરના પ્રદેશ કે હદમાં જે પેટાસ્વર નાખવામાં આવે તેનું નામ પણ હદ જેની હોય તે સ્વરના નામ ઉપરથીજ પડે, જેમકે સ, અને રિ. વચ્ચેનો પ્રદેશ (કે હદ) રિ, નો છે, તો તેની વચ્ચે નાખવામાં આવતો સ્વર શુદ્ધ રિ, થી, અર્ધો ઉતરતો હોવાથી તે રિ, કોમળ એ નામથી કહેવાશે. એજ નિયમ ગ, ધ, નિ, સ્વરોના કોમળને માટે સમજી લેવો ફક્ત મ, તીવ્રને માટે એટલું ધ્યાનમાં રાખવાનું છે, કે, મ, નો પોતાનો પ્રદેશ ગ. થી તે પ, સુધી છે, ગ અને મની વચ્ચે એટલું બધું (વધારે) અંતરજ નથી કે ત્યાં પેટાસ્વર નાખી શકાય. ત્યાં પેટાસ્વર નાખી શકાયો હોત તો તેને મ, કોમળ કહી શકાત, પરંતુ ત્યાં વિશેષ અંતર ન હોવાથી ત્યાં પેટા સ્વર પડી શકતો નથી, હવે મ, અને પ, વચેની વાત રહી, પ, પોતે અવિકૃત કે સ્થાયિસ્વર છે તેથી તે કોમળ કે તીવ્ર થઈ શકતો નથી, તે જો કોમળ તીવ્ર થઇ શકતો હોત તો

તેની આસપાસ બંને તરફ જે અડધે અડધે અંતરે સ્વર
નાખવામાં આવ્યાં છે તે અનુક્રમે પ, કોમળ અને પ, તી
એ નામથી કહેવાત. પરંતુ પ, સ્થાયીસ્વર હોવાથી પ, તી
કે કોમળ એવી પરિભાષા વાપરી શકાય નહી તેથી, મ, પ
વચ્ચે નાખવામાં આવતા અર્ધા અંતરવાળા સ્વરને મ તી
કહ્યા વિના છુટકોજ નહીં.

આ પ્રમાણે સ, પ, ફક્ત શુદ્ધ રિ, ગ, ધ, નિ, એ ચા
શુદ્ધ તેમની વચ્ચેના ચાર કોમળ અને મ, શુદ્ધ તથા તી
મળી કુલ ૧૨ સ્વરો ગણાય છે, તેમને જો અનુક્રમે લખ
માંડીએ તો તે દરેક નીચેના ક્રમ પ્રમાણે લખી શકાય.

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
સ,	શુદ્ધ રિ, કોમળ રિ,	શુદ્ધ ગ,	કોમળ ગ	શુદ્ધ મ,	શુદ્ધ મ,	તી

૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
પ,	શુદ્ધ ધ,	કોમળ ધ,	શુદ્ધ નિ,	કોમળ નિ, શુદ્ધ સ, શુ

આ પ્રમાણે ૭ શુદ્ધ ૪ કોમળ. અને ૧ તીવ્ર મળી કુ
૧૨ સ્વરની રચના છે.

સ્વરનાં સપ્તકો વિષે

સાત શુદ્ધ સ્વરોનો જથો તે સપ્તક કહેવાય છે, એવ
કુલ ૭ સપ્તકો છે પરંતુ સાધારણ ગાવા વગાડવામાં તો
સપ્તકોનોજ ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેમાં મુખ્ય એટલે
બહુ વપરાતું એવું જે સપ્તક છે, તે મંદ્ર સપ્તક (ખરજના સુર
કહેવાય છે ને મધ્યમથી ઉંચેનું તે તાર સપ્તક (ટીપના સુર
કહેવાય છે એ ત્રણે સપ્તકોને અનુક્રમે માંડીએ તો નીચે
પ્રમાણે માંડી શકાશે.

મંદ્ર સપ્તક (ખરજના સુર) મધ્ય, સપ્તક, તાર સપ્તક (ટીપના સુર),

ચાલુ વપરાસમાં આવતા હાથ કે પગનાં કોઈ પણ હારમોનિયમમાં આ ક્રમ પ્રમાણેજ સ્વરોના પડદા ગોઠવેલા જોવામાં આવશે.

સ્વર અને સપ્તકનાં ચિન્હો વિષે

સ્વરોનો કોમળ તીવ્ર કે શુદ્ધ પ્રકાર તેમજ તે કયા સપ્તકનો છે તે લખાણથી સમજાવી શકાય તે સારૂ તેનાં ચિન્હો ધ્યાનમાં રાખવાની ઘણી જરૂર છે. શુદ્ધ સ્વરને માટે ચિન્હની જરૂરજ નથી કોમળ સ્વરને માટે સ્વરના નીચે (કો) ચિન્હ કરવામાં આવે છે અને તીવ્ર સ્વરને માટે સ્વરને નીચે (તી) મુકવામાં આવે છે જેમકે રિ, ગ, ધ, નિ, મ, ત્રણ
(કો કો કો કો તી)

સપ્તકોમાંનુ જે મધ્ય સપ્તક છે તે હમેશાં વપરાતું હોવાથી તે મુખ્ય તરીકે ગણાય છે તેથી તેને ચિન્હની જરૂરજ નથી માત્ર મન્દ્ર સપ્તકના સ્વરોને માટે આવો (ખ) અને તાર સપ્તકના સ્વરોને માટે આવી (ટી) નીચે મુકવામાં આવે છે જમકે સા, રિ, ગ, મ, પ, ધ, ની (મંન્દ્ર સપ્તક) અને
(ખ ખ ખ ખ ખ ખ ખ)

સા, રિ, ગ, મ, પ, ધ, નિ, (તાર સપ્તક) હવે એ ત્રણે
(ટી ટી ટી ટી ટી ટી ટી)

સપ્તક અને તેમની વચ્ચેના કોમળ તીવ્ર સ્વરો એ સઘળાને ચિન્હથી અનુક્રમે લખીએ તો આ પ્રમાણે લખી શકાશે.

મન્દ્ર સપ્તકનાં સ્વરો.

રિ, ગ   મ, ધ, નિ
કો કો   તી કો કો
સા, રિ, ગ મ, પ, ધ નિ,
ખ ખ ખ ખ ખ ખ ખ

મધ્ય સપ્તકનાં સ્વરો.

રિ, ગ   મ, ધ, નિ,
કો કો   તી કો કો
સા, રિ, ગ, મ, પ, ધ નિ

તાર સપ્તકના સ્વરો.

રિ, ગ, મ, ધ નિ
કો કો તી કો કો
સા રિ ગ મ પ ધ નિ
ટી ટી ટી ટી ટી ટી ટી

આ ચિન્હો અમુકજ નક્કી કર્યાં છે તે સમજી લેવા શિક્ષકે આટલું સમજાવી વિદ્યાર્થીઓને પ્રત્યક્ષ હારમોનિયમ બતાવી સ્વર અને સપ્તકોની રચના કેવા પ્રકારથી રચાયલી છે તેની સમજુતી આપવી.

સ્વર માલાના આરોહ અવરોહ.

સાતે સ્વર પરસ્પર એક બીજાથી ચઢતા ચઢતા દરજ્જાથી ગોઠવાયલા છે. જેમ નીસરણીનાં પગથીયાં હોય તેમ, નીસરણીનાં પહેલા પગથીયાથી ઉપર ઉપર ચઢીએ તો તે આરોહ કર્યો કહેવાશે, ને નીચે ઉતરીએ તો અવરોહ કરેલો કહેવાશે .સ્વરોનું પણ તેમજ છે **અથી** કે બીજા કોઇ પણ સ્વરથી ઉપર ઉપરનાં ચઢતા સ્વરો લઇએ તો આરોહ કરેલો ગણાય, **અથી** કે કોઇ પણ સ્વરથી તેની નીચેના સ્વરો લઇને ઉતરતા આવીએ તો તે અવરોહ કરેલો ગણાય, સાતે સ્વરો આરોહ ક્રમથી અને અવરોહ ક્રમથી ગોઠવીએ તો આ પ્રમાણે ગોઠવાશે.

આરોહ ક્રમ—સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
અવરોહ ક્રમ–સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

સ્વર અને તેના આરોહ અવરોહનું જ્ઞાન થવા માટે વિધ્યાર્થીઓને નીચેના અભ્યાસ પાઠો આપી તે દરેકનાં આરોહ અવરોહ કરાવવા.

(૧) સા (૨) સા સા (૩) સા સા સા (૪) સા સા સા સા (૫) સા રિ ગ (૬) સા રિ ગ મ (૭) સા સા રિ રિ ગ ગ (૮) સા સા રિ રિ ગ ગ મ મ આ આઠ મનોયત્નો શીખ્યા પછી નીચેની જરાક મિશ્ર પ્રકારથી ગુંથેલી સ્વરમાલાઓ શીખવવી. (૯) સ રિ સ રિ ગ (૧૦) સ રિ સ રિ ગ મ (૧૧) સ સ સ સ સ રિ ગ મ (૧૨) સ રિ સ રિ સા રિ એ મ (૧૩) સ રિ ગ સ રિ ગ મ (૧૪) સ રિ ગ મ મ ગ રિ સા (૧૫) સ રિ ગ મ મ ગ રિ સ સ રિ ગ મ એ પ્રમાણે શરગમો આપી તેના સાત સ્વર સુધીના આરોહ અવરોહ કરાવવા (એમાં તાલનું ધોરણ રાખવાની જરૂર નથી.)

રાગના ઔડવ, સાડવ, સંપૂર્ણ વક્રસંપૂર્ણ અને સંકિર્ણ એ પાંચ પ્રકારનાં વર્ગો છે, જેમાં પાંચજ સ્વરો આવે તે, ઔડવ વર્ગના રાગો ગણવામાં આવે છે. જે રાગમાં છ સ્વર આવે તે સાડવ જેમાં સાતે સ્વર એટલે કે સંપૂર્ણ સ્વરો આવે તે રાગ સંપૂર્ણ વર્ગના ગણાય છે, આરોહમાં પાંચ કે છ સ્વર હોય ને અવરોહમાં સાતે સ્વર હોય અથવા તો આરોહમાં સાતે સ્વર આવે અને અવરોહમાં પાંચ કે છ સ્વર લાગે તેવા રાગોનો જે વર્ગ તેને વક્રસંપૂર્ણ એવું નામ અપાય છે, વક્રસંપૂર્ણ વર્ગમાં નીચે પ્રમાણે (૪) પેટાવર્ગ પડી શકશે.

૧—ઔડવસંપૂર્ણ—આરોહમાં પાંચ ને અવરોહમાં સાત સ્વર
આવે તેવા રાગ.

૨—સાડવસંપૂર્ણ—આરોહમાં છ ને અવરોહમાં સાત સ્વર આવે
તેવા રાગ.

૩—સંપૂર્ણઔડવ—આરોહમાં સાત ને અવરોહમાં પાંચ સ્વર
આવે તેવા રાગ.

૪—સંપૂર્ણસાડવ—આરોહમાં સાત ને અવરોહમાં છ સ્વર
આવે તેવા રાગ.

આ રીતે વક્રસંપુર્ણના પેટા વર્ગો છે આ બધાને વક્ર-સંપુર્ણ કહેવાનું કારણ એ કે તેમાં જો કે સાત સ્વર તો આવેજ પરંતુ તેમની ગતી આરોહ કે અવરોહમાં અમુક પાંચ કે છ સ્વર લઈને વાંકી વક્ર રીતે થતી હોવાથી તેમને એ નામ આપ્યું છે. આ બધાએ વર્ગ ઉપરાંતના રાગોના વર્ગને સંકિર્ણ કહે છે, સંકિર્ણ શબ્દના મિશ્ર અનેક પ્રકારનું ટુંકું સંકુચિત વગેરે અર્થો થાય છે એ અર્થ પ્રમાણે જેની સ્વર-માલાઓ આરોહ અવરોહમાં ઘણી વિસ્તાર પામતી ન હોય ને સહેજ સહેજમાં સ્વરો આરોહ કે અવરોહ પ્રવાહમાં ચાલ્યા જતા હોય અથવા ચઢઉતર થતાં હોય તે બધો રાગ આ વર્ગના ગણાય છે.

રાગમાં જે સ્વર ઘણો વપરાય અથવા જે સ્વર મુખ્ય હોય છે તેને અંશ (રાગનો મુખ્ય ભાગ) કહે છે રાગનો બધો આધાર એ સ્વર ઉપરજ રહે છે, અંશને વાદી ગણીને પછી તેના સંવાદી કે અનુવાદી સ્વરોને ઓછા વધતા લંબાવવાથી રાગનું સ્વરૂપ બરાબર જામે છે, ઘણુખરા રાગ એવા પણ છે

કે, જેની રચનામાં અંશ કે વાદી સ્વર કયો છે, તે ચોક્કસ સમજાતું નથી, તેવા રાગોની સ્વર રચનામાંથી, કયા સ્વરને વાદી ગણવો, તે સાધારણ અભ્યાસીની કલ્પનાથી બહારની બાબત છે. ગાવા વગાડવામાં શરૂઆતમાં જે સ્વરથી આરંભ કરવામાં આવે છે, તેને ગ્રહસ્વર કહે છે એટલે કે, રાગનો આલાપ કે વાદન જે સ્વરથી ગ્રહણ કરવામાં આવે છે તે સ્વર તે ગ્રહ છે. રાગની સમાપ્તિ કે આખર (ત્યાગ) જે સ્વર ઉપર કરવામાં આવે છે તે ન્યાસ કહેવાય છે. ન્યાસ એટલે ત્યાગ અને તે જે સ્વર ઉપર કરવામાં આવે છે તે સ્વર ઘણોખરો સમ કે માન ઉપર આવે છે, માટે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવો ઘટે છે, ગ્રહ અને ન્યાસ સ્વરના કરતાં અંશ સ્વરનું મહત્વ અતિશય છે. કેમકે તે રાગનો ખરો આધાર સ્તંભ છે.

હરેક રાગના આરોહ અને અવરોહના સ્વરો સમજાયા પછી તેમની ગતિના નિયમો કયા છે, તે જાણવા જોઈએ પાંચ (ઔડવ) છ (ષાડવ) અને સાત (સંપુર્ણ) સ્વર જેમાં આવે તેવા રાગોના સબંધમાં કંઈ વિચાર કરવાનો હોતોજ નથી, આજ જે રાગ આરોહમાં પાંચ કે છ સ્વર લે, અથવા અવરોહમાં પાંચ કે છ લે, તેના સબંધમાં જરાક સંભાળ લેવાની જરૂર છે. એ સબંધમાં એકજ નિયમ ધ્યાનમાં રાખવાનો છે અને તે એજ કે (અ) આરોહમાં જે સ્વર બાદ હોય તે સ્વર આરોહમાં નહીંજ લેવો, પણ જો તે સ્વર કદાચ લેવામાં આવ્યો હોય તો ત્યાંથી આગળ વધી આરોહ નહી કરતા અવરોહમાં પાછા આવી નીચે ઉતરી આવવું તેમજ (બ) જે રાગના અવરોહમાં જે સ્વર બાદ હોય તે અવરોહમાં નજ લેવો; પરંતુ અવરોહમાં જો તે લેવાયો તો ત્યાંથી નીચે નહીં ઉતરતા આગળ વધી

આરોહમાં ચાલ્યા જવું, આ નિયમ સમજાવવામાં સહેલો છે, પરંતુ ગાયન કે વાદનમાં ક્રિયા કરતી વખતે પ્રત્યક્ષ ઉપયોગ કરવામાં સંભાળવો બહુ મુશ્કેલ છે એ સબંધમાં વક્રસંપુર્ણ રાગના પ્રસંગમાં ઘણુંજ ધ્યાન આપવું ઘટે છે, એવા રાગમાં આરોહ કે અવરોહમાં જે જે સ્વરો બાદ કરવાના હોય છે તે વિષે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

ગાયન વાદનના નવા અભ્યાસી માટે હારમોનિયમની ભલામણ.

સાત સ્વર વગાડવા માટે શરૂઆતના અભ્યાસીઓને માટે ક્યા વાજાં સારાં એટલે કે આજકાલ જે વાજાં વપરાય છે તેમાંથી નવા અભ્યાસીને વધારે સરલ તથા અનુકુળ થઇ પડે એવું વાજું કયું, એ સવાલનો નિર્ણય કરવો જોઇએ. આજ કાલ હારમોનિયમ, પિયાનો, ફિડલ, એ ત્રણે અંગ્રેજી વાજાંનો તેમજ સિતાર, તાઉસ, દિલરૂબા, એ ત્રણે દેશી વાજાંનો ઉપયોગ બહુજ થાય છે તે બધાના જાણવામાં છેજ, એ બધામાં નવીન અભ્યાસીને માટે હારમોનીયમ બહુજ સહેલું થઈ પડે તેવું છે, કેમકે દેશી વાજાની અને ફિડલની એક પંચાત એ છે કે પ્રથમ તો તેના તાર મેળવવા પડે છે ને ત્યારબાદ તે ઉપયોગમાં આવી શકે છે, તેથી જેને સ્વરનું જ્ઞાન લગાર પણ નથી એવા અભ્યાસીને માટે હારમોનીયમ સિવાય બીજાં બધાં નકામાં છે. જો કે હારમોનીયમ કરતાં બીજાં બધા વાજાં મીઠાશમાં વધારે હોય છે એ ખરૂં છે પરંતુ તેમને મેળવવાની મુશકેલીને લીધે નવા અભ્યાસીને બહુ અડચણ રૂપ થઇ પડે છે, હારમોનિયમનો સ્વર મોટો તેના પડદાની ગોઠવણ, સરલ અને તેને મેળવવાની પંચાતી નહિ તેથી બહુ ઉપયોગી છે.

પીયાનો નામનું વાજું પણ તેવુંજ છે પણ તે શરૂઆતમાં શીખનારને માટે તેટલું ઉપયોગી નહિ ગણી શકાય કેમકે તેનો સ્વર ટુટક હોય છે તેમાં અંદરથી તાર હોય છે તેથી તેના તાર એક વખત મેળવ્યા પછી કેટલેક વખતે ઉતરી જાય છે તેથી તેના સ્વર વખતે બે સુર થઇ જાય છે તો તેને પાછી મેળવવાની મોટી પંચાત, જેથી પિયાનો નામનું વાજું પણ શરૂઆતના અભ્યાસીને માટે ઉપયોગનું ઓછું ગણાય આ બધા કારણોથી નવીન વિદ્યાર્થીઓને માટે નાદનું શ્રવણ પ્રત્યક્ષ એટલે કે સુરનું જ્ઞાન ચોખ્ખી રીતે બહુ સારૂ થવા માટે હારમોનિયમની અમો ભલામણ કરીએ છીએ.

હારમોનિયમમાં સા, નો પડદો વગાડી તેનો સ્વર મનને શાંત કરી ખુબ સાંભળવો, પછી તે સુરમાં આપણો અવાજ મેળવી દઇ મોઢેથી સા, એવો અક્ષર બોલી હારમોનિયમ અને આપણા ગળામાંના સુરને એક તાર કરી ખુબ ઘુંટવો દરેક વખતે મનને હારમોનિયમના સુરમાં તથા તે સાથે મેળવેલા કંઠમાંના અવાજમાં પરોવી દેવું ને જ્યારે એમ જણાય કે હવે સા, નો અવાજ કાનથી બરાબર ધ્યાનમાં (ખ્યાલમાં) લેવાઇ ગયો છે, ત્યારે સા, ને મુકી એજ પ્રમાણે રિ, નો સ્વર ઓળખવાનો અભ્યાસ કરવો આમ કરવાથી સા, અને રિના, સ્વરમાંનો અને ગળાના અવાજમાંનો ફરક કાનથી ઓળખી શકાશે. તે પછી અનુક્રમે ગ, મ, પ, ધ, નિ, સા, સ્વરોને વગાડી તે સાથે ગાઇને ગળાના અવાજમાં મનને બરોબર પરોવતા જવું જેથી દરેક સ્વરો એક બીજાથી અવાજમાં ચઢતા ઉતરવા કેવી રીતે છે, તેની ઓળખાણ થવા માંડશે. આટલું થયા પછી સા, રિ ગ, મ, પ, ધ, નિ, સ, સ, નિ, ધ. પ, મ ગ, રિ, સ

એમ આરોહી અવરોહીના ક્રમથી ૨૦, ૨૫, કે ૧૦૦ વખત વગાડવા જવું ને સાથે સાથે ગાતા જવું ને એ પ્રમાણે સ્વરોનું થોડુંક ઓળખાણ થઈ રહે ત્યાંસુધી શીક્ષકને પાસે રાખવા, ને તેમની આગળ આ કહ્યું તે પ્રમાણે ક્રીયાઓ કરવી. એમ કરવાથી કોઈ પણ જાતની શંકા વિના સાત સ્વરનો અભ્યાસ કરી શકશો.

રાગાર્ણવ નામના સંગીતના ગ્રંથમાં ૩૬ રાગોને મુખ્ય માન્યા છે તેમાં ભૈરવ, પંચમ, નટ્ટ, મલ્લારી, માલવગોડ, અને દેશાંગ, એ છને મુખ્ય રાગ માની, તે દરેકના આશ્રિત પાંચ પાંચ રાગો મળી ૩૦ રાગ અને મુખ્ય ૬ રાગ મળી કુલે ૩૬ રાગ સ્વીકારેલા છે. કેટલાક ગ્રંથકર્તાઓએ ભૈરવાદી છ રાગ એટલે પુરૂષો તે દરેકની પાંચ પાંચ સ્રીઓ તથા તે પાંચ પાંચ પુત્રો મળી કુલ (૬+૩૦+૩૦=) ૬૬ રાગ રાગણી અને પુત્રોને પરીવાર કહ્યા છે. કેટલાક ગ્રંથકર્તાઓએ ૪૮ પ્રસિદ્ધ રાગ ગણ્યા છે એટલે તે એવી રીતે કે શ્રીરાગાદિ ૬ પુરૂષો તે દરેકની એક એક સ્રી મળી ૬ સ્રીઓ અને દરેક રાગના ૬-૬ પુત્રો મળી કુલે (૬+૬+૩૬) ૪૮ રાગ મુખ્ય માન્યા છે, કેટલાકના મત પ્રમાણે ભૈરવાદિ ૬ રાગ તેમની પાંચ પાંચ સ્રીઓ તે રાગણીઓ તે દરેક રાગના આઠ આઠ પુત્રો અને તે દરેક પુત્રોની એક એક સ્રી મળી કુલ એકંદર (૬+૩૦+૪૮+૪૮=) ૧૩૨ રાગ રાગણીઓનો પરિવાર થાય છે તેમાં પણ કેટલાક મત ભેદ છે અસલના વખતમાં તમામ રાગ રાગણીઓની સંખ્યા ૧૬૦૦ હતી એની ઉત્પત્તીના સબંધમાં એમ કહેવાય છે કે શ્રીકૃષ્ણની સાથે ૧૬૦૦ ગોપીયો રાસ ક્રીડા રમવામાં હતી તે પ્રસંગે એક એક ગોપીએ એક એક રાગ ગાઈને શ્રીકૃષ્ણને રીઝવ્યા ને એ રીતે ૧૬૦૦ રાગોની ઉત્પત્તી ગોપીયોના મુખમાંથી થઈ.

શંકરના મત પ્રમાણે મુખ્ય પાંચ રાગો છે, રાગોના ત્રણ પ્રકાર છે શુદ્ધ, સાલગ, અથવા છાયાલગ અને શંકિર્ણ તેમાં શુદ્ધ એટલે બીજા કોઈપણ રાગની સહાયતા વિના પોતેજ રંજન કરવાથી શકિત ધરાવી શકે તેવા રાગને શુદ્ધ રાગ કહે છે. જે બીજા રાગોની સહાયતાથી ખુશી કરી શકે એટલે કે જેમાં બીજા રાગોની થોડી છાયા આવે તે છાયાલગ, અને જે શુદ્ધ તથા છાયાલગ એ બનેના મિશ્રણથી રંજન કરી શકે તે શંકિર્ણ રાગ કહેવાય છે. શંકરને પાંચ મુખ કહેવાય છે અને તે દરેક મુખમાંથી એક એક રાગ નીકળેલો છે ને, પાર્વતીના મુખમાંથી એક રાગ નીકળ્યો કહેવાય છે, એમ મળી મુખ્ય છ રાગ આ પ્રમાણે છે. ૧ ભૈરવ, ૨ માલકોશ, ૩ હીંડોલ, ૪ દીપક ૫ શ્રીરાગ, ૬ મેઘરાગ, એ દરેકની પાંચ પાંચ સ્ત્રીઓ છે વળી એ છએ રાગના કેટલાકના મત પ્રમાણે પાંચ પાંચ પુત્રો છે, અને કેટલાકના મત પ્રમાણે આઠ આઠ પુત્રો છે, ને તેટલા પુત્રોનો પાછી એક એક સ્ત્રી રાગણી સ્વીકારવામાં આવેલી છે, એ સબંધમાં શંકરે પોતે કહેલું છે કે મ્હેં મ્હારા પાંચે મુખોથી અને પાર્વતીના એક મુખથી કુતુહલથી પ્રથમ છ રાગો ઉત્પન કર્યા તેજ શુદ્ધ રાગ છે. એ શુદ્ધ રાગોની છાયાથી ૩૬ સાલગ રાગો થયા અને તેમના મીશ્રણથી પુન્ન અસંખ્ય શંકિર્ણ રાગો થયેલા છે. શુદ્ધ રાગો તે શીવ રૂપે છે, શાલગ તે શકિત રૂપે છે અને એ બંનેના મીશ્રણથી થયેલા તે શંકિર્ણ રૂપ છે. મુખ્ય છ રાગ તેની સ્ત્રીઓ તથા તેના પુત્ર અને વળી તેની સ્ત્રીઓ વગેરે મળી થતો એ છ રાગનો પરીવાર દરેક રાગ કહ્યા વખતમાં ગવાય છે તેનું કોષ્ટક નીચે આપવામાં આવ્યું છે તે જોવાથી એ રાગોની સઘળી વ્યવસ્થા સમજી શકાશે. તે ઉપરાંત બીજા શંકિર્ણ રાગો ઘણા છે, મુખ્ય છ રાગ અને તેની રાગણીઓ વગેરે વિષેની માન્યતા જુદી જુદી છે તેમાં

ભરતનો મત જુદો છે ને હનુમાનનો તેમજ બીજા ગ્રંથકર્તાઓનો મત જુદો જુદો છે. આ દેશમાં હનુમાનનો મત વધારે માન્ય છે, એમ કહેવાય છે તે ગમે તે હોય પરંતુ એ વિષેની કલ્પના ગાયક વર્ગમાં કયા પ્રકારની હતી તેને માટે પ્રમાણરૂપ ગ્રંથ જો કોઇ હોય તો હિન્દી ભાષામાં રચાએલો, સુરતરંગીણી નામે ગ્રંથ છે અને તે લગભગ ૨૦૦ વરસની પહેલાનો રચાએલો છે તેમાં સ્વીકારેલો રાગ પરીવાર તે ગ્રંથ જોવાથી સમજણ પડશે.

રાગોની સંખ્યા અતિશય છે સમુદ્રના તરંગોની સંખ્યા જેમ થઇ શકતી નથી તેમ રાગોની પણ સંખ્યા થઇ શકતી નથી, એમ સોમનાથ, મતંગાચાર્ય વગેરે કહે છે, રાગાર્ણવ નામના માન્ય ગ્રંથમાં તો કહ્યું છે કે:—

> નરાગાર્ણં ન તાલાનામંતઃ કુત્રાપિ વિદ્યતે,
> રાગો અને તાલોનો પાર કયાંથી પામી શકાય

સપ્તકનાં બે પ્રકાર—સપ્તકના પ્રથમ પ્રકારને પૂર્વાર્ધ, અને બીજા પ્રકારને ઉત્તરાર્ધ કહે છે જેમ સા રિ ગ મ અને પ ધ નિ સ.

સ્થાઇ સ્વર—જે સ્વરમાં કાંઇ ફેરફાર થાય નહી, યાને જે સ્વરનાં તીવ્ર કોમળ થતા નથી, તેને સ્થાઇ સ્વર કહે છે, જેમ સા અને પ,

અસ્થાઈ સ્વર—અથવા વિકૃત સ્વર—જે સ્વરમાં ફેરફાર થાય યાને વિકૃત થાય છે, જેના તીવ્ર, કોમળ, થાય છે તેને અસ્થાઇ સ્વર કહે છે, જેમ રિ ગ મ ધ નિ કોઈ પણ શુદ્ધ સ્વરને અર્ધાંતર ચઢાવીએ કે ઉતારીએ તો જે સુર નવો થાય તે વિકૃત કહેવાય છે.

(શુદ્ધ)—સ્વર કુદરતના નિયમ મુજબ જે સ્વર નીકળે છે, તેને શુદ્ધ સ્વર કહે છે.

ગ્રામ ત્રણ છે—ષડજ ગ્રામ, મધ્યમ ગ્રામ, અને ગાંધાર ગ્રામ એ ત્રણ છે.

મુર્છના—સાત સ્વરોના ક્રમથી આરોહ તથા અવરોહ કરવો એકથી વધારે સ્વર કાર્ય કારણ ભાવથી આરોહણમાં અગર અવરોહણમાં યાને આરોહ અવરોહણમાં સાથે હોય તો તેને મુર્છના કહે છે.

મુર્છના કેટલી અને તેના ભેદો—મુર્છના એકવિસ છે મુર્છનાના મુખ્ય ભેદ ગ્રામાનુ સાર ત્રણ થાય છે પ્રત્યેક ગ્રામમાં ષડજ, મધ્ય, અને ગાંધાર એવા ત્રણ પ્રકાર છે.

શરૂતિ—જે અવાજનો પ્રતિધ્વની થાય તેની પહેલાનો જે ટુંકો અવાજ તેને શરૂતિ કહે છે. દરેક સ્વર બોલતી વખતે કેટલો વખત લેવો એ બતાવવાને વાસ્તે દરેક બે સ્વરની વચ્ચે છુટ રાખેલી છે, તે છુટને સુરયા અથવા શરૂતિ કહે છે.

શરૂતિ કેટલી છે—શરૂતિ બધી મળીને બાવીશ છે ષડજની ચાર, રિની ત્રણ, ગની બે, મની ચાર, પની ચાર, ધની ત્રણ, અને નિની બે.

ગમક—(દશવિધ) સ્વરને કાળની ગતી મળવાથી તેમાં ચલન ઉત્પન્ન થાય છે, હવે ચલનમાં સ્વર પ્રધાન અને તાલ પ્રધાન એવા બે ભેદ છે, સ્વર પ્રધાનક ચલનને ગમક કહે છે, તાલ પ્રધાનક ચલનને લય કહે છે.

આરોહ=તાન;—ક્રમથી ચઢતા સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરતા જવું તેને આરોહ તેમજ તાન કહે છે. **અવરોહ=પલટાઃ** ક્રમથી ઉતરતા સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરવો તેને અવરોહ તેમજ પલટા કહે છે.

શિવ મત—ગાવાનો ઢંગ સર્વથી કઠણ છે, આલાપચારીની રીતથી ગવાય છે.

કૃષ્ણ મત—આ મતમાં ઠુમરી, ગઝલ, ગરબી, ઇત્યાદી રસીક અને કાનને મીષ્ટ લાગે એવો ગાવાનો ઢંગ છે.

ભરત મત—આ મત પ્રમાણે ભજન, કીરતન, રસાલંકાર, સાથે ગવાય છે.

હનુમન મત—આ મતમાં ખ્યાલ, ટપ્પા ગાવામાં આવે છે.

વાદી સ્વર—રાગદર્શક જે સ્વર હોય તેનું નામ વાદીસ્વર, રાગનુ પહેલું રૂપ કરનાર સ્વરને વાદી સ્વર કહે છે. સંવાદી સ્વર વાદી સ્વરની આઠ કે બારમી શરૂતિવાળો સ્વર સંવાદી છે, અને વાદી સ્વર રાજાને સંવાદી સ્વર પ્રધાન કહેવાય છે.

આલાપચારી—હરકોઈ રાગ રાગણીના વાદી, સંવાદી, અનુવાદી સ્વરોને વિસ્તારીને તેજ રાગમાં આવતા સ્વરોનુ મિશ્રણ કરી તેનુ ચોખુ સ્વરૂપ જણાવવુ તેને આલાપ કે આલાપચારી કહે છે, આલાપમાં તાલ તથા અસ્તાઈ અંતરા વિગેરેની જરૂર નથી, પણ લયથી લેવાય છે.

તાન—એકથી વધારે સ્વરોનું ત્વરાથી આરોહણ થવું તેને તાન કહે છે. સ્વરોની ગતિ ગાતી વખતે એકદમ

ઝડપથી બોલી સ્વરોમાં તુટી કે, કુદી પડવું, તેને તાન કહે છે.

પલટા—એકથી વધારે સ્વરોનું ત્વરાથી અવરોહણ થવું તેને પલટા કહે છે.

ગાયનના અભ્યાસનો વખત તથા સ્થાન.

ગાયનનો અભ્યાસ સવારના ને સાંજના આદીઅંત પ્રહરોમાં કરવો જોઈએ. દરીઆ, નદી, સરોવર, ઉપવન, પર્વત મઠ, મંદીર વિધ્યાલય, ઈત્યાદી નિર્ભય ને નિરૂપદ્રવી સ્થાનમાં અભ્યાસ કરવો.

ઉસ્તાદજી ગુરૂ શિક્ષક—ગુરૂ જ્ઞાનો વૃદ્ધ, વયો વૃદ્ધ, સમભાવવાળો વિશ્વકુટુંબી, પસંદ કરવો. ઉમરથી કે વિચારથી નાનો તપોહીન, ઉન્મત, વ્યસનાતુર, અનીતિ પર પ્રીતીવાળો, આશ્રમહીણ, એવો શિક્ષક કે ગુરૂ કે ઉસ્તાદ કરવો નહી.

કંઠ શુદ્ધિ—બ્રાહ્મી, ગોરકમુડી, વેખંડ, સુંઠ, પીપળી, સંભાગચુર્ણ તો. ૦। મધ સાથે સવારે ને સાંજે લેવાથી અવાજ ઘંટ જેવો થાય છે. બ્રાહ્મી, વેખંડ, હરડેદળ, અડુસીનોપાલો, પીપળાનું સંભાગચુર્ણ તો. ૦। સવારે અને સાંજે મધ સાથેલેવાથી ઝીણર જેવો અવાજ સાફ થશે આમળાનું ચુર્ણ તો. ૦। ગરમદુધ સાથે લેવાથી અવાજ સાફ થાય છે. અવાજ બેઠો હોય ત્યારે આંબા (ખાટા) જાંબુ નાળીએર, કોપરૂ, ચારોળી, ખાવાં નહી. હલદીનું ઓસડ લેવું નહી દીવસે ઉંઘવું નહી વધારે બોલવું નહી.

રાગ રાગણીઓને ગાવાનો ટાઇમ નીચે મુજબ છે.

સવારે ૬—૯ ભૈરવ, ભૈરવી, ગુનકલી, ગુર્જરી, બીલાવલ, ખટ, દેવગંધાર, રામકલી.

૯—૧૨ જોનપુરી, ગાંધારી, સરપરદા, મધુમાધ, બંગાલી, આશાવરી, ટોડી, કોકબ,

બપોર ૧૨—૩ મુલતાની, લંકદહન, સારંગ, ધનાશ્રી, મેઘ, મલ્હાર.

૩—૬ કાફી, ભીમપલાસી, પીલુ, બડહંશ, બરવો, જંગલો, દીવસની, પુરીયા, સીંધ, સીંધુરા, પટમંજરી, પટદીપકી, દેશાક્ષી.

સાંજ ૬—૭ માલશ્રી, શ્રીરાગ, દીપક, ગૌડી, જેતશ્રી, મારવા, પુરબી, માલવી.

રાત ૭—૯ કલ્યાણ, યમન, હમીર, ભુપ, સ્યામ, કેશીઆ ઝીંઝોટી, જીલ્લા, રાતનીપુરીયા, કામોદ છાયા નટ, ખમાચ, રાયસા, તીલંગ.

૯—૧૨ કેદારનાટ, છાયાનટ, કેદારા બિહાગ ખંભાવતી શંકરા બીંહાગડા, શંકરાભરણ.

મધ્યરાત ૧૨—૩ કાનડો, દરબારી, નાયકી, કાશી કાફી, સીહાનો, બાગેશ્રી, સુઘરાઇ, અડાણો, સુહા, બીંદ્રાબન, ગારા, મીયાનો, સીંધુરો, બહાર, માંડ, સોરઠ, દેશ.

પાછલીરાત ૩—૬ માલકોશ, સોયની, પરજ, કાલીંગડા પંચમ, બંસત લલત, હીંડોલ, જોગીઆ, પહાડી, વેરાડી, અને બિભાસ, જેજેવંતી.

ઔડવ (પાંચ સ્વરના) રાગ.

સારંગ— સા રિ મ પ નિ સા
સા નિ પ મ રિ સા

ની શાદ એ લેવાનો રીવાજ કેટલેક પ્રસંગે જોવામાં આવે છે ત્યાં આરોહમાં શુદ્ધ અને અવરોહમાં કોમળ લેવો સારંગના અનેક ભેદ છે, તે જુદા જુદા અંશ સ્વર માનવાથી થયા છે જેમકે મ અંશથી મધ્ય માવતી વિગેરે ગ ધ વર્જ્ય વાદી પ સંવાદી રિ.

માલકોષ— સા ગ મ ધ નિ સા
કો કો કો
સા નિ ધ મ ગ સા
કો કો કો

રિ પ વર્જ્ય ગ ધ નિ કોમળ. વાદી મ. સંવાદી નિ મ અંશથી આ રાગ વિશેષ ગંભીર લાગે છે કેટલાક વખતે નિ શુદ્ધ પણ લેવાય છે.

હિંદોલ— સા ગ મ ધ નિ સા
તી
સા નિ ધ મ ગ સા
તી

રિ પ વર્જ્ય. મ તીવ્ર. વાદી ધ. સંવાદી ગ. આ રાગમાં માલશ્રી પુરીયા તથા વસંતની છાયા લાગે છે ત્રણી આરોહમાં નિ ઓછો લેવાય છે. રિ પ જો લેવામાં આવે તો માર્ગ હિંદોલ રાગ થાય છે.

માલશ્રી— સા ગ મ પ નિ સા
તી
સા નિ પ મ ગ સા
તી

રિ ધ વર્જ્ય. મ તીવ્ર. વાદી ગ. સંવાદી નિ. આમાં ફક્ત ત્રણ સુર રહે છે, સા ગ પ; પણ બીજા વધારે સ્વરો લાગે છે, ધ નિ થોડા લેવો.

ભુપ કલ્યાણ— સા રિ ગ પ ધ સા
સા ધ પ ગ રિ સા

મ નિ વર્જ્ય. સર્વ શુદ્ધ પ ગ ધ પ ગરિ ગરિ સા. એ સ્વરો મીંડથી લેવા. વાદી સ્વર ગ, સંવાદી ધ.

તિલંગ— સા ગ મ પ નિ સા
(નિ કો)
સા નિ પ મ ગ સા
(નિ કો)

રિ ધ વર્જ્ય. નિ કોમળ. વાદી સ્વર મ. સંવાદી નિ. સા નિ(કો) પ મ ગ નિ(કો) એ સ્વરો વારંવાર લેવાય છે નિ(કો) પ બહુ વપરાય છે ખમાચની છાયા થોડી લેવાય છે.

ધાની— સા ગ મ પ નિ સા
(ગ કો, નિ કો)
સા નિ પ મ ગ સા
(નિ કો, ગ કો)

રિ ધ વર્જ્ય ગ નિ કોમળ. વાદી સ્વર ગ(કો). સંવાદી નિ(કો) આ રાગમાં નિ વારંવાર લેવાય છે તથા સા મ પ સ્વરો બંને ત્યાંસુધી થોડા લેવાય છે.

બીભાસ— સા રિ ગ પ ધ સા
સા ધ પ ગ રિ સા

મ નિ વર્જ્ય સર્વ શુદ્ધ. વાદી સ્વર ધ, સંવાદી રિ. ગ પ સ્વરો વિશેષ લઈ તાર સપ્તકમાં ગતિ વિશેષ છે આમાં

સર્વ સ્થળે રિ ધ કોમળ કહ્યા છે, પણ હાલ વ્યવહારમાં સર્વે શુદ્ધ વપરાય છે. ગ પ ધ સા એ સ્વરો સ્થિરતાથી લેવા.

મેઘમલ્હાર— સા રિ મ પ નિ સા
કો
સા નિ પ મ રિ સા
કો

ધ ગ વર્જ્ય જો ગ નિ વર્જ્ય હોય તો ધ અવરોહમાં સહેજ લેવો અને નિ પણ બન્નેમાં થોડો લેવો. વાદીસ્વર સા. સંવાદી પ. સારંગમાં પણ આજ સ્વરો છે. રિ ઉપર કંપ વિશેષ લેવો, ને મ રિ સ્વરો મીંડથી લેવાથી રાગનું સ્વરૂપ ખાશ સમજાય છે. ખાશ કરીને વિલંબ લયમાં ગવાય છે, અવરોહમાં ગ કોઈ વખતે લાગે છે પણ તે લઈ પછી મ લઈ તેના ઉપર સ્થિર થઈ પછી રિ સા સ્વર લેવા.

 ષાડવ (છ સ્વરના) રાગ.

શંકરા— સા રિ ગ પ ધ નિ સા
સા નિ ધ પ ગ રિ સા

મ. વર્જ્ય સર્વ શુદ્ધ વાદી સ્વર સા. સંવાદી પ. બીહાગ રાગનું અંગ મુખ્ય છે. તાર સા થી હમેશાં ઉઠાવ થાય છે ને સપ્તકનો ઉત્તરાર્ધ વિશેષ રોકાય છે સા નિ પ નિ ધ સા નિ પ ગ સા રિ સા એટલામાંજ એનું સ્વરૂપ છે.

કૌશિક કાનડો— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
કો કો
સા નિ ધ મ ગ રિ સા
કો કો

પ વર્જ્ય ગ નિ કોમળ વાદીસ્વર મ સંવાદિ નિ કો કાનડાનો આ એક ભેદ છે, જેથી ગ કોમળ ઉપર વારંવાર આવવું મ ધ નો લાગ લઈ નિ કો ઉપર જરા ઠરી સા લઈ સા નિ(કો) ધ મ ગ(કો) રિ સા સ્વર લેવાથી એનું સ્વરૂપ સમજાય છે. કેટલાક આને બાગેશ્રી કહે છે, પણ તે ભુલ છે.

રાતની પુરિયા— સા રિ(કો) ગ મ(તી) ધ(કો) નિ સા
સા નિ ધ(કો) મ(તી) ગ રિ(કો) સા

પ વર્જ્ય. રિ ધ કોમળ. મ તીવ્ર. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી નિ. મંદ્ર અને મધ્ય સપ્તકમાં વીશેષ સ્થિરવાથી આ રાગ વિસ્તરે છે, કેટલાક ધ શુદ્ધ પણ વાપરેં છે પણ તેથી મારવાની છાયા લાગે છે. મારવામાં મધ્ય અને તારસપ્તકમાં ફરવાનું છે, અને ધ શુદ્ધ છે એટલો આમાં ફેર છે.

મારવા— સા રિ(કો) ગ મ(તી) ધ નિ સા
સા નિ ધ મ(તી) ગ રિ(કો) સા

પ વર્જ્ય મ તીવ્ર રિ કોમળ વાદીસ્વર ધ સંવાદી રિ કો અને ત્યાંસુધી આરોહમાં નિ ઓછો લેવો, ને અવરોહમાં વિશેષ લઈ રિ કો ઉપર આવવું.

સોચની— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
 કો
 સા નિ ધ મ ગ રિ સા
 કો

પ વર્જ્ય રિ કોમળ. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી ધ. સપ્તકનો ઉતરાર્ધ વિશેષ રોકાય છે, કોઇ વખતે મ તીવ્ર સહેજ લગાડવામાં આવે છે, ધ મ ગ લેવાથી રાગ ઓળખાય છે. સા ઉપર વીશેષ ઠરવું, ધ કોમળ ઘણીવાર વપરાય છે, તેમ રિ ને માટે પણ મત ભેદ છે, પણ જો રિ કોમળ લેવાય તો ધ પણ કોમળ લેવો જોઇએ, એમ જો કોઇ કહે તો તે યોગ્ય છે, પરંતુ અત્રે વાદીસ્વર ગ છે તો તેનો સંવાદી ધ શુદ્ધજ છે ને તેજ રાખવો એ ઉત્તમ પક્ષ છે.

લલત— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
 કો તી કો
 સા નિ ધ મ ગ રિ સા
 કો તી કો

પ વર્જ્ય. રિ ધ કોમળ મ બે તીવ્ર તથા શુદ્ધ વાદીસ્વર મ. સંવાદી નિ $\frac{\text{મ}}{\text{તી}}$ થી $\frac{\text{ધ}}{\text{કો}}$ નો લાગ વિશેષ લેવો. સપ્તકનો ઉત્તર ભાગ વીશેષ રોકાયલો રહે છે. મ બે લેવાય છે, એટલે આરોહમાં તીવ્રને અવરોહમાં શુદ્ધ લેવો.

સંપૂર્ણ (સાત સ્વરના) રાગ.

શંકરાભરણ—સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
 સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

સર્વે શુદ્ધ સ્વરો વાદીસ્વર મ. સંવાદી સા. આમાનો ગ તે પ્રાચીન કાળનો અંતર ગાંધાર છે ને નિ તે પ્રાચીન સમયનો કાકલી નિષાદ છે. અંગ્રેજીમાં જેને નેચરલસ્કેલ કે ડાયા ટોનિકસ્કેલ કહે છે તે આ છે; અને પ્રાચીન કાકલ્યંતર સ્વરની પ્રથમ મુર્છનાની સ્વરમાળા તે આ.

કાફી— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો

વાદીસ્વર પ ગ. કો સંવાદી રિ. ગ નિ કોમળ. તેનેજ પ્રાચીન કાળમાં શુદ્ધ ગ નિ કહેતા અને કર્નાટકમાં પણ તેજ નામ ચાલુ છે. પ્રાચીન શુદ્ધ થાટનોજે મુખારીમેલ તે આ રાગ તરીકે આમાં કોઇ વખતે નિ આરોહમાં શુદ્ધ લાગે છે

પીલુ— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો

વાદીસ્વર ગ કો સંવાદી ધ કો ગ ધ કોમળ. રાગ તરીકે મરજી પ્રમાણે ગ ધ શુદ્ધ સ્વરો આરોહમાં ક્વચિત લેવાય છે, ને રિ કોમળ અવરોહમાં લેવાય છે. મંદ્રને મધ્ય સપ્તકમાંજ વિશેષ ગતી છે. નિ કોમળ પણ કોઇ વખતે લાગે છે.

ઝીંઝોટી—	સા	રિ	ગ	મ	પ	ધ	નિ	સા
							કો	
	સા	નિ	ધ	પ	મ	ગ	રિ	સા
		કો						

વાદીસ્વર ગ. સંવાદી નિ. નિ કોમળ રાગ તરીકે આરોહમાં નિ શુદ્ધ ને અવરોહમાં કોમળ વપરાય છે. મંદ્ર અને મધ્ય સપ્તકમાં ગતી.

કાલીંગડો—	સા	રિ	ગ	મ	પ	ધ	નિ	સા
		કો				કો		
	સા	નિ	ધ	પ	મ	ગ	રિ	સા
			કો				કો	

વાદીસ્વર મ. સંવાદી નિ. રિ ધ કોમળ. ગ મ સ્વર વારંવાર વપરાય છે રિ/કો સ્વર અલ્પ છે.

ભૈરવી—	સા	રિ	ગ	મ	પ	ધ	નિ	સા
		કો	કો			કો	કો	
	સા	નિ	ધ	પ	મ	ગ	રિ	આ
		કો	કો			કો	કો	

વાદીસ્વર ધ/કો સંવાદિ ગ/કો રિ ગ ધ નિ કોમળ ખુબ-સુરતી તરીકે આરોહમાં રિ શુદ્ધ લાગે છે, પ થી તાર સપ્તકમાં વિશેષ ગતી છે. મ તીવ્ર પણ ક્વચિત લેવાય છે.

સિંધ ભૈરવી— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો કો કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો કો

વાદીસ્વર મ. સંવાદી નિ. ગ ધ નિ કોમળ સિંધમાં વીશેષ ગવાય છે, ને તે સિંધી કાફીને નામે ઓળખાય છે મંદ્ર અને મધ્ય સપ્તકમાં વિશેષ ગતિ.

કલ્યાણ— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
તી
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
તી

વાદીસ્વર ગ. સંવાદી નિ. મ તીવ્ર બાકી સર્વે શુદ્ધ સંધ્યાકાળથી માંડીને તે રાત્રીનાં ૧લા પહોર સુધીનો આ મુખ્ય રાગ છે, આની ગતી હરેક સપ્તકમાં અસ્ખલિત છે.

દિવસની પુર્યા— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો તી
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
તી કો

વાદીસ્વર પ. રિ કોમળ. મ તીવ્ર. મધ્ય રાત્રીમાં જે પુરીયા ગવાય છે તેમા પ વર્જ્ય. છે, તે આમાં છે. વળી ધ શુદ્ધ છે, તેને માટે મત ભેદ છે; પરંતુ પ્રૌઢ મૌલાબક્ષે તેનો થાટ તરીકે સ્વીકાર કર્યો છે તે યોગ્ય છે, કેમકે મારવા વગેરે રાગો આ વર્ગમાં આવે છે.

વી–(કામવર્ધની) સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો તી કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો તી કો

વાદીસ્વર ગ. સંવાદી પ. રિ ધ કોમળ. મ તીવ્ર
બસુરતીને માટે ઘણી વખતે મ શુદ્ધ લેવાય છે, ને તે ઉપરથી
ધારણ રીતે વિશેષ ઓળખાય છે. અવરોહમાં પ ઓછો
વાય તેમ સારૂં, કેટલાક ધ શુદ્ધ કહે છે, પણ પારી જાતકમાં
મળ છે, ને તેજ યોગ્ય છે.'

ડી— સા રિ ગ મ પ ધ નિ સા
કો કો તી કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો તી કો કો

વાદીસ્વર $\frac{\text{ગ}}{\text{કો}}$ સંવાદી $\frac{\text{ધ}}{\text{કો}}$ રિ ગ ધ કોમળ. મ તીવ્ર.
ડીના અનેક ભેદ પડી ગયા છે. સવારનાં ઘણાખરા રાગોમાં
તીવ્ર નથી; ને આમાં છે તે ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે;
ટલાક $\frac{\text{ધ}}{\text{કો}}$ ને અંશ ગણે છે, તો $\frac{\text{ગ}}{\text{કો}}$ ને સંવાદી તરીકે ગણે
સ્પષ્ટ છે.

——— વક્ર સંપૂર્ણ રાગ. ———

અ. ષાડવ વક્ર (આરોહમાં પાંચ સ્વર અને અવરોહમાં સાતે સ્વર આવે તેવા રાગ.)

ભૈરવ— સા ગ મ પ ધ સા
                    કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
      કો   કો

વાદીસ્વર ધ (કો) સંવાદી રિ (કો) આરોહમાં રિ નિ વર્જ્ય. રિ ધ કોમળ. કેટલાક નિ ને વર્જ્ય માનતા નથી, પણ વ્યવહારમાં તો વર્જ્ય રખાય છે ને તે યોગ્ય છે. કેમકે સવારનાં રાગોમાં ગ નિ બહુ વપરાતા નથી, પણ પુર્વ રાત્રિમાંજ તે બહુ વપરાય છે અવરોહમાં રિ કોમળ ઉપર ઠરવું.

આસાવરી— સા રિ મ પ ધ સા
          કો   કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
   કો કો   કો

વાદીસ્વર ધ (કો) સંવાદી ગ (કો) આરોહમાં ગ નિ વર્જ્ય. ગ ધ નિ કોમળ. રિ બંને રિ બંને લેવાનો રિવાજ છે, જો કોમળ લેવી હોય તો અવરોહમાં લેવી. રિ મ પ નિ ધ પ (નિ, ધ કો) એ એનું સ્વરૂપ છે.

સોરઠ— સા રિ મ પ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
   કો

વાદીસ્વર રિ. સંવાદી પ. આરોહમાં ગ ધ વર્જ્ય. અવરોહમાં નિ. કોમળ મ થી રિ સુધીનો ભાગ અને સારંગનું પ્રધાનપણું એજ આનું મુખ્ય સ્વરૂપ છે. આરોહે નિ શુદ્ધ ને અવરોહે નિ કોમળ.

દેશ— સા રિ પ મ નિ સા

સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો

વાદીસ્વર રિ. સંવાદી ધ. આરોહમાં ગ ધ વર્જ્ય અવરોહમાં નિ કોમળ. ધ મ રિ એ સ્વરો વારંવાર લેવા અને સારંગની છાયા ન આવે એજ આનું મુખ્ય રૂપ છે. નિ આરોહને નિ/કો અવરોહમાં લેવો.

ધનાશ્રી— સા ગ મ પ નિ સા
કો કો

સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો

વાદીસ્વર ગ/કો સંવાદી ધ. આરોહમાં રિ ધ વર્જ્ય. ગ નિ કોમળ. ધ પ ગ રિ નિ સા (ગ કો, નિ કો) એ એનું ખાસ સ્વરૂપ છે. કેટલાક ધ કોમળ ને નિ શુદ્ધ કવચિત વાપરે છે, પણ તે સર્વ રીતે ઠીક નથીજ મજેદારી તરીકે ઠીક છે.

મુલતાની— સા ગ મ પ નિ સા
કો તી
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો તી કો કો

આરોહમાં રિ ધ વર્જ્ય. વાદીસ્વર પ. સંવાદિ સા રિ ગ ધ કોમળ: અને મ તીવ્ર. મ તીવ્ર અને પ અંશથી આ રાગ ધનાશ્રીથી જુદો પડે છે.

ભીમપલાસી— સા ગ મ પ નિ સા
કો કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો કો

આરોહમાં રિ ધ વર્જ્ય. વાદીસ્વર મ. સંવાદી નિ (કો) ગ ધ નિ કોમળ. નિ (કો) ધ (કો) પ મ ગ (કો) પ મ નિ (કો) સા મ ગ (કો) પ. મ પ ગ (કો) રિ સા એ એનું સ્વરૂપ છે નિ (કો) મ નો લાગ વિશેષ સારો લાગે છે.

શ્રીરાગ— સા રિ મ પ નિ સા
કો તી
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો તી કો

આરોહમાં ગ ધ વર્જ્ય.' વાદીસ્વર રિ(કો) સંવાદી ધ(કો) રિ(કો) ધ(કો) કોમળ. મ તીવ્ર. ધ(કો) નિ(કો), પ રિ(કો), ગ રિ(કો) સા, એ એનું ખાસ સ્વરૂપ છે. વિલંબલયમાં વિશેષ ગવાય છે, અવરોહમાં પ સહેજ કમી લેવાય છે.

ભુપાલી— સા રિ ગ પ ધ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં મ નિ વર્જ્ય. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી ધ. અવરોહમાં નિ થોડો લેવાય છે, મ તીવ્રથી કલ્યાણનો ભાસ થશે, ને તે યોગ્ય છે, કેમકે ભુપાલી કલ્યાણ એ નામથી ગવૈયાઓ ઓળખે છે. ધ પ મ(તી) પ ગ પ પ ગ રિ નિ રિ એ એનું સ્વરૂપ છે.

બીહાગ— સા ગ મ પ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં રિ ધ વર્જ્ય. 'વાદીસ્વર ગ. સંવાદી નિ. મ બે છે, જ્યાં બે મ લેવા હોય ત્યાં તીવ્ર મ(તી) લઈને પછી શુદ્ધ મ લઈ તે ઉપર ઠરવું. અવરોહમાં રિ ધ અલ્પ કેટલાક માને છે.

બીલાવલ– સા રિ ગ પ ધ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં મ નિ વર્જ્ય. વાદીસ્વર સા. સંવાદી મ. નિ બે છે તાર સા અને તેની આસપાસનાં સ્વરોમાં વિશેષ ગતી અને કેટલાક સવારનો કલ્યાણ કહે છે અવરોહમાં ગ ઓછો લેવાય છે, નિ કોમળ પણ કોઇ વખત અવરોહમાંજ લેવાય છે; આના અનેક ભેદ પડેલા છે.

કેદાર— સા રિ મ પ ધ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં ગ નિ વર્જ્ય. વાદીસ્વર મ. સંવાદિ ષ. મ બે છે આરોહમાં મ તીવ્ર ને અવરોહમાં શુદ્ધ લેવાય છે વળી ગ પણ આરોહ અવરોહ બંનેમાં ઓછોજ લેવો. તેમજ નિ પણ ઓછો લેવાય તેમજ સારૂ આરોહમાં રિ અલ્પ છે.

બહાર— સા ગ મ ધ નિ સા
કો કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો

આરોહમાં રિ પ વર્જ્ય. વાદીસ્વર નિ/કો સંવાદી મ. ગ નિ કોમળ. આમાં નિ શુદ્ધ પણ લાગે છે ને તે અવરોહમાંજ, હંમેશા મ ધ સ્વરો વારંવાર આવે છે, ને સા મ નો લાગ લેવાથી એનું સ્વરૂપ સમજાય છે અવરોહમાં ધ કમી લેવાય તેમ સારૂં સપ્તકના ઉતરાર્ધમાં વિશેષ ગતિ છે.

દેશી— સા રિ મ પ નિ સા
કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો કો

આરોહમાં ગ ધ વર્જ્ય. ગ ધ નિ કોમળ. વાદીસ્વર સા સ મ. આમાં ગ ઉપરકંપ–મુર્ચ્છના છે રિ નિ સા રિ
કો કો
રિ મ પ નિ પ મ પ રિ ગ રિ સા રિ ગ રિ સા રિ
કો
નિ સા મ મ મ પ નિ પ નિ નિ રિ રિ સા એ એનું
કો કો કો કો
સ્વરૂપ છે, જેથી આસાવરીને બિદરાબની સારંગ બંનેનો થોડો થોડો ભાસ થાય છે. સપ્તકનાં પુર્વાર્ધમાં સારંગને ઉતરાર્ધમાં આસાવરીની છાયા લેવી.

ગૌડમલ્લાર– સા રિ મ પ ધ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં ગ નિ વર્જ્ય. વાદીસ્વર મ. સંવાદી રિ સર્વ શુદ્ધ આરોહમાં ગ નિ નહીં જેવા લાગે છે, તેમાં નિ તો લાગતોજ નથી. મ થી રિ સુધીનો લાગ વારંવાર લેવો નિ ના વર્જ્યથી શુદ્ધ મલ્લારથી આ રાગ જુદો પડે છે. રિ ગ રિ મ ગ રિ નિ સા રિ ગ રિ પ મ પ ધ સા ધ પ મ પ મ ગ એ એનું સ્વરૂપ છે.

વક્ર સંપૂર્ણ રાગ.

ષાડવ વક્ર (આરોહમાં છ અને અવરોહમાં સાત સ્વર આવે તેવા રાગ.)

યમન કલ્યાણ— સા રિ ગ મ પ ધ સા
તી
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
તી

આરોહમાં નિ (લગભગ) વર્જ્ય. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી ધ. અવરોહમાં મ શુદ્ધ લાગે છે તે ઉપરથી આ રાગ કલ્યાણથી જુદો પડે છે મ શુદ્ધ અવરોહમાં લેવો. જેમકે પ મ ગ મ ગ (તી) રિ સા આરોહમાં નિ એટલો કમી લેવાય છે કે, તે નથી લેવાતો એમ કહીએ તો ચાલે.

ખમાચ— સા ગ મ પ ધ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો

આરોહમાં રિ વર્જ્ય. આરોહમાં નિ શુદ્ધ અવરોહમાં નિ કોમળ. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી ધ. કેટલાક આરોહમાં પ ને બહુજ ઓછો લેયે છે, ને તેથી સારૂં લાગે છે અવરોહમાં પણ પ ન લેવા વિષે કેટલાક કહે છે પારિજાતમાં પ વર્જ્ય કહેલ છે, તે ઉપરની વાતને મળતું આવે છે; ને તેમાંજ આરોહમાં રિ વર્જ્ય કહેલ છે.

હમીર— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરો.માં પ વર્જ્ય. મ બે. વાદીસ્વર ધ. સંવાદી રિ અવરોહમાં નિ ગ કમી લેવાનું કેટલાક કહે છે; ને તેથી સારૂં લાગે છે મ બે લેવાય છે ને તે મ લેવા હોય તો આરોહમાં તીવ્ર ને અવરોહમાં શુદ્ધ લેવો. કલ્યાણ તથા કેદારની છાયા ઘણી આવે છે.

કામોદ— સા રિ ગ મ પ ધ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં નિ વર્જ્ય. મ એ વાદીસ્વર પ. સંવાદી રિ. કેટલાક અવરોહમાં ગ ને વર્જ્ય માને છે, પણ ઓછો લેવાય તેમ સારૂં. રિપ વારંવાર લેવાથી સ્વરૂપ સારૂં લાગે છેઃ મ બે લેવાય છે, ને તે આરોહમાં તીવ્ર તથા અવરોહે શુદ્ધ લેવો.

માઢ— સા ગ મ પ ધ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા

આરોહમાં નિ વર્જ્ય. વાદીસ્વર નિ. સંવાદી ગ. નિ ઉપર કંપ ઉત્પન્ન કરવો. મ ને ઘણો લેવો. કોઇક વખતે નિ કોમળ પણ લાગે છે.

વસંત— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
કો તી કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો તી કો

આરોહમાં પવર્જ્ય. રિ ધ (કો કો) કોમળ. મ બે વાદીસ્વર સા, આરોહમાં મ તીવ્ર ધ નો અને અવરોહમાં મ (તી) ગ નો લાગ સારો છે. મ બે લેવાય છે તો તેથી પરજની છાયા લાગે છે, જેથી નિ અને ત્યાંસુધી ઓછો લેવો. વિલંબલયમાં ગાઇ ગાંભીર્ય કાયમ રાખવું એજ એનું મુખ્ય સ્વરૂપ છે.

પરજ— સા રિ ગ મ ધ નિ સા
કો તી કો
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો કો

આરોહમાં પ વર્જ્ય. રિ ધ કોમળ. મ બે. વાદીસ્વર સા આરોહમાં રિ પણ ઓછો લેવાય છે. મ શુદ્ધ આરોહમાં ને અવરોહમાં તીવ્ર વસંતની છાયા ન આવે માટે બહુ સંભાળવું મધ્ય દ્રુત ગતીથી ગવાય તો વસંત જણાશે નહી.

સંકીર્ણ મિશ્ર રાગ.

(આરોહ અવરોહમાં જુદા જુદા નિયમે આવતા સ્વરોવાળા રાગ.)

ગોડસારંગ– નિ સા ગ રિ મ ગ પ ધ મ
પ મ ગ ગ મ રિ મ ગ પ રિ સા સા સા

સર્વે શુદ્ધ મ બે. વાદીસ્વર ગ. સંવાદી નિ. અતીશય શંકોર્ણ રાગ છે. બિહાગ ની છાયા ઘણી આવે છે અવરોહમ ગ. પ્રધાન ને આરોહમાં નિ પ્રધાન અવરોહમાંજ બધું સ્વરૂ સ્પષ્ટ થાય છે. કેદાર તથા નટની સહેજ છાયા લાગે છે, મધ્યથી મંદ્ર સુધી વિશેષ ગતિ.

તિલક કામોદ– સા રિ મ પ નિ સા
સા નિ ધ પ મ ગ સા
કો

આરોહમાં ગ ધ વર્જ્ય. અવરોહમાં રિ અથવા કમી નિ બંને. વાદીસ્વર સા સંવાદી પ. સોરઠ દેસનું અંગ વિશેષ અવરોહમાંજ પોતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે, પ નિ સા રિ ગ સા રિ મ પ ધ મ ગ સા રિ ગ સા નિ એ એનું સ્વરૂપ છે મધ્ય અને મંદ્રમાં વિશેષ ગતિ.

છાયાનટ— સા રિ ગ મ નિ ધ પ
કે
પ રિ ગ મ પ ગ મ રિ સા

આરોહમાં ધ વર્જ્ય. તેમજ પ ધ કમી લેવા ને અવરોહમાં પ મુખ્ય તથા નિ કોમળ, ગ વર્જ્ય વિશેષે કરીને મધ્ય અને મંદ્રમાં ગતિ. વાદીસ્વર પ. સંવાદી રિ આ રાગ પણ અવરોહમાં પોતનું સ્વરૂપ વધારે બતાવે છે; કોઈ વખતે આરોહમાં મ તીવ્ર લેવાય છે. પારિજાતનાં મત પ્રમાણે અવરોહમાં ગ વર્જ્ય કરવાથી તથા આરોહમાં નિ કમી લેવાથી સ્વરૂપ સારૂં દેખાય છે, ગૌડહમીરની, અલૈયાની છાયાઓ લાગે છે.

પહાડી— સા રિ ગ પ ધ સા
સા નિ ધ પ ગ રિ સા રિ સા નિ ધ સા, ગ મ ગ રિ.
સા ગ રિ. સા રિ સા નિ ધ પ ધ સા

આરોહમાં મ નિ વર્જ્ય વાદસ્વર ધ. સંવાદી રિ. આરોહમાં રિ થોડો, ને અવરોહમાં મ પણ થોડો, તથા રિ મુખ્ય. મંદ્ર ધ નો પ્રાધાન્ય. ભુપાલીનો થોડો ભાગ લાગે છે, કેટલાક મ બે લે છે.

જયજયવંતી—સપ્તકનું પુર્વાંગ રિ ગ મ પ મ ગ રિ ગ
કો
રિ સા નિ ધ નિ સા
કો

સપ્તકનું ઉતરાંગ મ ધ નિ સા રિ નિ સા રિ ગ
રિ સા નિ ધ નિ સા સા નિ ધ પ મ રિ ગ સા રિ
કો કો
ગ બે. નિ બે. આરોહમાં પ વર્જ્ય. વાદીસ્વર રિ. સંવાદી ધ. સપ્તકનાં પુર્વાર્ધના અવરોહમાં ગ કોમળ, મધ્ય અને મંદ્રમાં ગતિ, અને સોરઠ દેશનું અંગ વિશેષ છે, પણ આરોહમાં ગ હોવાથી તે દોશ નડતો નથી, આરોહમાં ગ નિ શુદ્ધ ને અવરોહે કોમળ લાગે છે.

દરબારી કાનડો— સા રિ પ ગ રિ સા નિ સા
કો કો
રિ નિ ધ નિ પ મ પ
કો કો

નિ (કો) પ સા એ એનું સ્વરૂપ છે, વાદીસ્વર ગ (કો) સંવાદી નિ (કો) અથવા ધ (કો) આરોહમાં ગ ઓછો. નિ કોમળ, પ સ્વર વારંવાર ગ ઉપર કંપ મંદ્ર મ થી મધ્ય. પ સુધી વિશેષ ગતિ. અવરોહમાં ધ વર્જ્ય. વિલંબલયથી ગવાય છે, કાનડાના અનેક ભેદ છે અને તે સારંગ, મેઘ, તથા કાફીનાં ઓછા વધતા મિશ્રણથી પડેલા છે.

* * * *

શાંન્તિ ! શાંન્તિ !! શાંન્તિ !!!

શ્રી પરમાત્માનેનમ.

સંગીત ભંડાર.

યાને

તાનસેનની તાર.

(૧)

રાગ કલ્યાણ.

જપું હું તુજ નામ પ્રેમે
લે જે સુધારી ગણપત મનથી—જપું
દાતાર ઉગારી વીનતી અમારી (૨)
શીવ શંભુ બાલ શુભ મતી આપ
શૈલ સુત કાપ અમારા સંતાપ
નમુ જોડી હાથ—જપું હું તુજ

(૨)

રાગ બીહાગ કુંમરી.

રોકત ગેલ ચંચલ નટવર મોહે (૨)
કાહે કરૂં કછુ બન નહી આવે સખી—રોકત.
મયે જલ જમના ભરન જા તરી (૨)
બીચ ડગર મોરી લીપટત નટવર
હે રી જસોદા તેરો કુંવર કાન
મોહે જાને ના દેત જસોદા કે ધામ
ચંચલ નટવર મોહે—રોકત.

(૩)

રાગ આશાવરી.

દીપ હોલવાસે આજ (૨)
જ્યોત જાગી જીવન જાગ—દીપ.
કઠીન એ સો વાયુ વાએ
હૃદય કંપે જારી થાયે (૨)
રોમે રોમે ઉભા થાયે—દીપ.
શરણુ શરણુ ભુવ નાથ
અ શર શરણુ અહોને હાથ (૨)
હર હર શીવ શંભુ નાથ—દીપ.

(૪)

દરબારી કાનડો.

મેં કયસે ભરન લાવું મહવાસે મટકી
બહોત કઠીન હયે ડગર પન ઘટકી—મેં કયેસે.
નીશાસુદીન ઓલીઆ પીર સબનકો
લાજ રાખો ખ્વાજા હમારે ઘુંઘટકી—મેં કયેસે.

(૫)

રાગ દેશ બડહંશ ઠુંમરી.

દુઃખ વામે કયેસે કહું મોરી સજની
તડફ તડફ નીકસો જાત જીયા પીયા બીન નાહીં પરત
એક ઘડી પલ છીન દુઃખ વામે કયેસે
ના જાંનુ કવન દેશ બીલમ રહ્યો
પ્રેમદાસે કોન સોતન બે રન
સુન હેરી સખી મોહે ઉન બીના બીતી
સઘળી રૈન તા રે ગીન ગીન
દુઃખ વામે કયસે કહું મોરી સજની

(૬)

રાગ કાલીંગડા.

સાધુ ભજ લે શ્રી ભગવતા
મોહે હરી વીના નહી ગમતા—સાધુ.
હાવાકા મારગ ચઢના કઠીન હયે
મકરીકી જાલમેં ઘુમતા [૨]
ચડતે ઉતરતે કલકી ખબર લે
ફીર નહી આના બનતા—સાધુ.

(૭)

રાગ કલ્યાણ.

લગન તે લાગી ગઈ થઈ તે તો થઇ ગઈ
પાણીમાં મળેલું પાણી કેમ જુદું એ પડે રે—લગન તે.
ઠેર ઠેર લાગી લાય પાતરૂં મોતી ગણાયે (૨)
સાચું રહે સ્થીર ન્યાયે
સાર સત્યથી જડે રે—લગન.

(૮)

રાગ નટકેદાર.

હૈયા હાર હરીજનો [૨]
નીતીવાળા લાગે પ્યારા
મુજને પ્રાણુધાર—હૈયા હાર.
હું એનો છું એ છે મારા હરરોજ હીતકાર
સદા સાર સેવામાં તૈયાર
બાવીક ભકતોનો છું દાસ પલ પલ
ચાહું ઉરે તેનો પ્યાર—હૈયા હાર.

(૯)

રાગ નટકેદાર કુમરી.

આજ મોરી અખીઆં ફરકન લગી (૨)
પ્રીય પ્યારેકી આશ લાગ રહી
કર સીંગાર બન બયેઠી સઘળી રતીઆં ગમાયે
પ્રીયા કે સુમરન જગી—આજ
અયેસે હો તુમ દીઠ લંગરવા
જાયે બસો સોતન કે દંગવા (૨)
તુમારે કારન રયેન જગી—આજ.

(૧૦)

પીલુ જીલ્લા કુંમરી.

પ્રભુ મોરે અવગુંન ચીત ના ધરો
સમુદર સીંહા નામ તુમારો
નયેન ન નીર ભરો (૨) પ્રભુ મોરે
એક નદીઆં એક નાવ કહાવે
ચાહે તો પાર કરો (૨) પ્રભુ મોરે.

(૧૧)

રાગ કલ્યાણ કુંમરી

મોહે કાન ગાગરીઆં ભરન ન દેત—મોહે.
મયેં જાતીથી અપને મદીરવાં
ભરન ન દેત—મોહે કાન ન ગાગરીઆ
મયેં જલ જમુના ભરન જા તરી
બીચ ડગર મોરી ફોરીરે મટુકીઆ
ભરન ન દેત—મોહે કાન ગાગરીઆ.

(૧૨)

રાગ બિભાસ કુંમરી.

છએલા તો રે કારનવા ભોર ભઈ,
ઉઠો બીયા—છએલા.
મોર કરત શોરવા—છએલા
મયે તો તુમરે કાજ પીયરવા (૨)
રેન જગી જેસે ચંદન ચકોર વા—છએલા તોરે
સુર્ય કીરણ દીખાવન લાગે (૨)
પંખી ગયે ઉડ શએર સવેરા—છએલા તોરે.

નારાણદાસ ઉસ્તાદ.

(૧૩)

રાગ કલ્યાણ.

કરીએ નમન જગનાથ ચરણમાં....
નાથ ચરણમાં રહીએ શરણમાં
આનંદ અતિશે થાયે અંતરમાં....કરીએ
પતીત પાવન અધમ ઓધારણ
તારણ કારણ તુજ શરણમાં....કરીએ

(૧૪)

રાગ સોરઠ.

દીન કે દયાલ છાંડી કોન શરણ જાવું
કોન શરણ જાવું રામ કોન શરણ જાવું—દીન.
એક તો નામ હરી દુશરા ન કોઈ (૨)
દુશરા ન કોઈ રામ દુશરા ન કોઈ—દીન
ભજું તેરો નામ સદા મન મયેલધોઈ (૨)
જીંદગી આખીર હુઈ તબ એ આંખ્યો રોઈ—દીનકે.

(૧૫)

રાગ બીહાગ ધુન.

હરીકો ધ્યાન ધર લે
અરે હાંરે મનવા પ્રભુકો ધ્યાન ધર લે
અરે હાં મનતું
ગઇ બહોત રેગઇ થોડી જીંદગાની સારી
મનતું પ્રભુકો ધ્યાન ધર લે—(૨)
બાલક પન સબ ખેલ ગમાઇ (૨)
સારી જવાંની મમતા કો નીભાઈ
આયો બુઢાપો તોબી ત્રષ્ણા ન જાઈ
મનવા પ્રભુકો ધ્યાન ધર લે—
ધામ ધરા ધન ઇજત ભારી
જુઠી સંસારકી માયા સારી
અંત સમય નહીં આવન હારી
મનવા પ્રભુકો ધ્યાન ધર લે—

(૧૬)

રાગ ધનાશરી.

સાખી—રામ નામ સુખ ધામ છે મોક્ષા પ્રતનું જાંમ
હામ હળા હળ વીષનાં સરોવર જેવું ઠામ
તુચ્છ જગતમા પ્રેમ ભક્તિ સાચું ધન છે
ધીક છે હીરા મોતી હાર ધીક છે કનક ભંડાર (૨]
કંચન ચોર લઇ જાયે [૨]
ભક્તિ ભવ નાવ થાયે—તુચ્છ.
ભાગે સ્વપના માંહી ભુખ એવું માયાનુ રે રૂપ
કંચન ચોર લઇ જાયે—ભકિત.
દ્રવ્ય દારૂ આગ રૂપ ભકિત અમૃતનો કુંપ
પૈસા પાપનું છે દ્વાર [૨]
ભકિત આપે છે આધાર—તુચ્છ.

(૧૭)

રાગણી જોનપુરી.

મનસે માયા ઉઠાઇ જબ કોઈ—મનસે.
દીલ કો પ્રેમી પાયોરે—મનસે.
સારી રેન સુની ગઈ પ્યારે
ભોર ભઇ જબ આયોરે—મનસે.
આવો પ્રેમી આવો જ્યારે
હ્રદય ધ્વાર તુંમ આવોરે [૨]
સુંદર સુરત દેખ તે હારી
સબ જગ શીશ નમાયોરે—મનસે.

(૧૮)

રાગ બિહાગ કુંમરી

કાન મોરલીવારો નંદકો છયેલો મોહે—કાન.
બાંસુરી બજાયે મનહર લીનો જાયે—કાંન મોરલી વારો
શ્રવન મોરલીઆં હમકો સુનાવે
પ્રેમદાસકી અરજ મનાયે
બાંસુરી બજાયે મનહર લીનો જાયે—કાન મોરલી વારો.

(૧૯)

રાગ ભેરવી કુંમરી.

બારા જોરી નાંહી અરે હાંરે
બારા જોરી નાંહી રે કન્હાઇ
પાનીઆ ભરન ગાગર મોરી ગીરાઇ કરત લરાઈ—બારા જોરી
બ્રજ નંદ કે તુમ ઢીઠ હો કન્હાઈ (૨)
વહાં ક્યું ન જાવો જયાં સ્તીયાં ન આયે પ્યારે
વહાં ક્યું ન જાવો કરત લરાઇ—બારા જોરી.

(૨૦)

રાગ કાનરો અડાનો.

કપટ કર છીન લીનો મેરો—કપટ.
મન વાં લુભાય કે તનબી લીનો મન બી લીનો મેરા–કપટ.
નયેનોંસે બોલે મુખ નહીં ખોલે (૨)
છબ દેખી તોરી મેરા દીલ ડોલે મેરા—કપટ.
મયે તો બઇ તો રે પ્રેમકી પ્યાસી (૨)
એયેસે હટીલેને કીની મોરી હાંસી મેરા કપટ.

(૨૧)

ભેરવી કુંમરી.

ગુજરી ગાગર ભરને ચલી
ગુજરી ગાગર ભરને ચલી લંગરવા–
નીર મગ રોકે રાર—ગુજરી ગાગર
કોન ગાંવકી થી અયેસી ગુજરી
નયેનોમેં સયેન કરત પ્યારી ન્યારી—ગુજરી.

જાનકી બાઇ.

(૨૨)

રાગ પીલુ જીલ્લા.

એ રામકો આધાર સીતારામકો આધાર
તેરી મેરી કરત પ્રીરત સકલ જગત સારારે (૨)
હરીકો નામ ભજત નાંહી (૨)
ઢુંઢકો પસારાર (૨) રામકો આધાર
ખેલત ગેંદ જાય ગીરો જમુના બીચ ઠાડારે
અબ તો ગેંદ મીલત નાંહી (૨)
નંદકા દુલારે—(૨) રામકો આધાર
કાલંદ્રીમેં કુદ પડયો નાગ નાથ કાલારે
ગજ હસ્તી કે દંતનસે [૨]
કંસકો પછાડયારે—[૨] રામકો.

પ્યારા સાહેબ.

(૨૩)

રાગ માલકોશ

સાખી—તન ધન યોવન રંગ પતંગ
છે તષ્ણાના તેમાં તરંગ—તન.
કપટ લપટ સંસાર સાગરે
નીરાશા ભરતીના નવરંગ
મદન મગર મસ્તાન બનીને
પ્રગટાવે બહુ દુઃખ પ્રસંગ—તન ધન.
જગતના જીવ ચરવે—જગત.
દાવ પેચના દલાલ—[૨] જગતના.
અધમ ઉપાદી ખાળે વેર ખાર વેવીશાળ [૨]
પ્રગટ પાંખડી બંદી
બુઢાને વરૂણ બાળ—[૨] જગત.

(૨૪)

રાગ કાફી.

ભજન લાગી બાંસુરી શ્યામકી
રે ભજન લાગી બાંસુરી શ્યામકી [૨]
મયે જલ જમુના ભરન જાવરી
બીચ મેં મીલ ગયો કૃષ્ણ કનૈયા
શ્રવન સુની સુધના રહી તનકી
ભુલ ગઈ સુધ ગાવકી—રે ભજન.
અંગ અંગ ગત દેત સાંવરો [૨]
નીરખત કૃષ્ણ કન્હાઈરે
કાનન કુંડલ શીર મુગટ બીરાજે
એ છબ હયે ભગવનકી—રે ભજન.

(૨૫)

રાગ સારંગ.

તુંહી દેવ તુંહી દેવ તારી સેવ તારી મેવ
તુંહી ઇશ તુંહી ધીશ આનંદ આનંદ—તુ હી દેવ.
સદાચારી પુત્ર દેહી ધર્મ રૂપ હેય તેહી
પામું વીશામ જેઈ ધામ [૨]
આનંદ આનંદ—તુંહી દેવ

(૨૬)

રાગ આશાવરી.

સબકુછ જીવનકો વહેવાર [૨]
માત પીતા ભાઈ સુત બાંધવ
ઓર કુલવંતી નાર—સબકુછ.
તનસે પ્રાન હોવત જબ ન્યારે
ટેરત પ્રેમ પુકાર (૨)
આધ ઘડી કો હુ નહીં રાખે [૨]
ઘરસે દેત નીકાલ—સબકુછ.
મ્રગ તષ્ણાકી જગ રચના હયે
કરો હૃદય મેં બીચાર [૨]
કહે નાનક ભજ રામ નામ એક
જાતે હોત ઓદ્ધાર—સબકુછ.

(૨૭)

રાગ ભેરવી.

મત કર મોહ તું હરી ભજનકો માન લે
નયેન દીયા દરશન કરનેકો
જીભ્હા દેહી રટ રામરે—મત કર.
પાઉં દીયા તીરથ કરનેકો
હાથ દીયા કર દાનવે—મત કર.
કહેત કબીરા સુનો ભાઈ સાધુ
કંચન નીપજત ખાનવે—મત કર.

(૨૮)

રાગ મીયાંની ટોડી.

વિશ્વ પ્રાણુરે અજર તું—વિશ્વ.
માહારાજ રૂપ નીધાન પરમ પુરૂષ અગટ જાગ્રી [૨]
વ્યાપત માનરે અજર તું—વિશ્વ.
સકલ ભુવન આપ ધામ
ઠામ ઠામ આપ નામ [૨]
ભુવન ભાણુરે અજર તું—વિશ્વ.

(૨૯)

રાગ ભીમપલાસી.

શ્યામ અચાનક આયે ગયોરી
મયેં અપને ગુરૂજનમેં બયેઠી
દેખત હીં અનુરાગ જાયોરી—શ્યામ.
તબ એક બુદ્ધી કરી મયે અયસી
બીંડી સો કર પરસ કીયોરી—શ્યામ.
આપહસે ઉત પાગ મશકી હરી
અંતર જામી સો જાન લીયોરી—શ્યામ.

સંગીત સીતારણી.

(૩૦)

રાગ કલ્યાણ કુંમરી.

પલ પલ મોહે ભુજ ફરકત હયે—પલ પલ.
ઔર ફરકે આંખ બાંઇ—પલ પલ.
ચલોરી સખીરી શગન મનાયે
પીર મીલે ઔર સાંઇ—પલ પલ.

(૩૧)

રાગ ધનાશરી

કાહે કું દેહ ધરી ભજન બીના કાહેકુ દેહ ધરી
ગર્ભવાસમે જપતપકીનો
બાહેર કાઢો શ્રી હરો—[૨] ભજન.
કોલ દેહી કર બાહેર આયો
પીછે તો બુદ્ધી ફરી—ભજન.
સુરદાસ ભગવાન ભજન બીના
જનની તો ભાર મરી—ભજન.

(૩૨)

રાગ નટકેદાર.

આવો આવોરે કનૈયા ઘન શ્યામ પ્રભુ.
શ્યામ પ્રભુ પડયું કામ વીભુ—આવો
સ્વારી ગરૂડે કરો જગરાયે
આપ વીના પલ એક ન જાયે
દાસને દરશન દ્યો સ્યંભુ—આવો.

(૩૩)

રાગ કલ્યાણ.

ઇશ નીકટ તું રાખ શ્રવન અજર ધર
નાટય વીકટ તું સુધાર પ્યાર ધાર
હેમે પ્રેમે ક્ષેમે આજ—ઇશ
પ્રભુ પદ નમીએ તુજને
કરીએ સ્તુતી વાર વાર
આપે સુખ તુંજ નાથ—ઇશ.

(૩૪)

રાગ દેશ છાયા લગ.

અબ તો લાજ તુમારે હાથ
રાખો શરમ સૈયાં—અબ તો.
કર જોડી તોરી બીનતી કરૂં (૨)
પરત શ્યામ પૈયાં—અબતો.
ઉમર સારી ખેલ ખોઇ
અવગુંન કી બેલ બોઇ (૨)
તુમારે બીના નાંહી કોઇ
પકરો સજન બૈયાં—અબતો.
અલખ જોત અપરંપાર
નીરંજન નીરાકાર (૨)
તું કરીમ જગ નીસકાર
રાખો અપની છૈયાં—અબતો.

(૩૫)

રાગ સોરઠ.

મેરે મન રામકો નામ આધાર
શીવ સનકાદીક ઔર બ્રહ્મા દીક
નીશ દીન કરત બીચારારે—મેરે મન.
જીન જીન શરણુ લીનો સંકટમેં
તીનકો આપે સુધારા—મેરે મન.
ગીરધર પાર ઉતારો માહે લઇ હું શરણુ તુમારારે—મેરે મન.

(૩૬)

રાગ આશાવરી.

કુદરત કરતા જગ સરજન હાર
વવ ગુંણુ મહીમા પાર ન પામે—કુદરત.
પાલક તું બ્રહમાંડ પવનનો
ઝાડ ઝુડ જલ શ્રી વતન અંબર—કુદરત.

(૩૭)

દરબારી કાંનરો.

બસ ગઈ હયે ચીતમે બનવારી
મુરતી તેહારી કૃષ્ણ મોરારી—બસ.
દેર કરો ના વદન દીખલાવો (૨)
બંશી બજાવો કુંજ વીહારી—બસ.
અંગન મોરે ફીર ફીર આવો
હસકે બોલાવો જાઉં બલીહારી—બસ.

(૩૮)

રાગ ભોપાલી કલ્યાણ.

આરાધના કરૂં કર કરૂણા પ્રણમું પ્રોત કરી હરી—આરાધના
ભવ તું તારભય વીદાર (૨) છે સુખકાર તું હરી—આરાધના
સમળ સબળ અકળ અકળ ગતી છે તાહરી હરી
સનમતી પ્રભુ આપ અતી અતી મહેર બહુજ કરી હરી- આરાધના
અવીચળ સ્થળ સ્થળ છે વ્યાપક
કાપ કષ્ટ હે જગનાયક કરૂં સદા તુજ રટણ રટણ
સફલ સફલ આશ અમારી તું પુરણ કરજે પાર ઉતારી
ધા તીં તા, ધા તીં તા, તીં તા તક ધા
ધા ધ ધા ધા ધી ના ગદી ગીન ધા
તક ધા તક ધા ધી ના ગદી ગીન ધા
ધીંના ગદી ગીન ધા ધીંના ગદી ગીન ધા
ગુંણ નીશ દીન ગાઉં હરી—(૨) આરાધના

(૩૯)

રાગ સિંધુ.

આલારી હધ બેચન મેં ન જાઉંગી
કર પકરત મોરી કરત ઠરોરી— હેરી હધ બેંચનમેં
અરજ બરજ મોરી કહુ ન માને પિયા
કહર પિયા આજ હેત દુહાઈ— આલી હો.

(૪૦)

રાગ વાધેસરી કાંનડો.

તારણ કારણ તું જગ ધારણ
તું જગ કારણ હયે ભીડ ભંજન
સરજન હારા (૨) સોના દાતા—તારણ.
સાખી—શાન્ત શાન્ત હયે શક તું વ્યર્થ કરે કલપાત
અસુર નીકંદન ઝટકરી સુરગણ કરૂં નીરત્રાણ—તું જગ

(૪૧)

રાગે કાનડો દરબારી.

હયે રબકી શાન બડી લીલા મન મોહે ખડી
મગન સમજી સુફલ ઘડી ગાઉં ચમન પ્યારા—હયે.
હમ સબ હર સુખ બીસાર
હીલ મીલ કરે કારોભાર
અમન ચમન ગલેકા હાર
નીત બહાર કીરે દીગાર
કયેસો એ સુખ ન્યારા—હયે.
સાખી—સુખ ચેન એ દેખ કે આનંદજી
દુઃખ કો સન દુર ભયો આ
મીલે ભોલીસે બાલા આ મગન સબી
અસ સમજો એ મીલો ધનકા આ—હયે.

(૪૨)

રાગ ખમાચ.

ગુંનનકે સાગર તુંમ હો મહારાજ
તુંમ હો મહારાજ તુમ તો મહારાજ—ગુનન
મહેરબાની કરો અપને સેવક પર (૨)
દરશ દીયો ઔર પુરણ સબકે કાજ—ગુનન

(૪૩)

રાગ કાફી ગઝલ.

સુનો તુમ ચાર પરદેશી બચન કૈસે નીભાવોગે
નદીઆં જોરસે બહેતી કવેયા સુઝના પડતી
પુકારૂં અપની હીમતકોલગા દે પાર મોરી નયાં—સુનો.
બાલાપન ખેલમેં ખોયા જુવાની નીંદ ભર સોયા
બુઢા પા દેખ કર રોયા નબીજી આશરા તેરા—સુનો.

મહમદ હુસેન.

(૪૪)

રાગ કલ્યાણ

આનંદ ભયોરી આજ (૨)
બેગી ચલોરી માઈ મેઘ ઘન છાયો હવે—આનંદ.
એક ગુંની ગાવત મ્રદંગ બજાવત
તા તા લીંગ તા તા નીંગ મેઘ ઘન છાયો
કહેત ગુંની તાનસેન સુનીયે ગોપાલ લાલ
બાવરે સંગ ભયો બાવરો કહાવે—આનંદ.

(૪૫)

કવાલી.

સુધારસ નામકા પ્યાલા, ઉઠા....લો જીસકા જી ચાહે....
સ્વચ્છ નિર્ગુન ઓર સગુન ગંગા જમુનાકી ધારા હો
સનાતન ઘાટકે ઉપર નહાલો........જીસકા જી ચાહે,
સભી યોનિમેં યે બહેતર હે સીરફ નર દેહ હે પ્યારે....
ભજન કર, મોક્ષકા મારગ....સભાલો....જીસકા જી ચાહે....
મીન સમ જીવ આ....કરકે ફસાહે જાલ કે માંહે,
બજાકર નામકા ડંકા....છોડાલો જીસકા જી ચાહે....
જીવ આતા હે ઓર જાતા હે ઉઠાવા કષ્ટ હે ભારી,
જ્ઞાન સદગુરૂસે લેકે હો....લો લગાલો જીસકા જી ચાહે....

(૪૬)

રાગ ભીમપલાસી

સાખી—નીરમલ સુરત પીયુકી જ્યું ઘટ રહી સમાયે
જ્યું મહેંદી કે પાતમેં લાલી નજર નહીં આયે
હમે ભુલ ગયે હયે શાવરીઆ
કીયા યાદ નહી કભી શાદ કભી શાવરીઆ—હમે.
હીરહમે જીન કે આપ ન આયે
હરદમ દરદે જીગર તડ પાયે
હાય સુનો ફરીયાદ કભી શાવરીઆ—હમે.

(૪૭)

રાગ કલ્યાણ

મોરી લાજ શરમ રખ લે જુગમે
તું પાક જાત પર વર દે ગાર—મોરી.
પયેદા કીયેકી લાજ તુમહીકુ
તું દાતા મયેં બંદા તે હાશ—મોરી.
ગાએ બજાયે રીઝાયે પ્રભુકો
રાગ કલ્યાણ સરસ સમજાયો—મોરી.
સપ્ત સુરન ઓર તીન ગ્રામતી
ગરેસા, નીધપ પમરીસા, નીધપપ

(૪૮).

રાગ ભેરવી

હારે....દેખોરે નૈયા પાર લગા........
ગહીરી....નદીયાં રે........નાવ પુરાની રે........
અરે પકડ બૈયાં....મોહે દે ઉતાર પાર લગાવે.......
દેખોરે નૈયા પાર લગા........

(૪૯)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

અરે મન સોચ તું ભાઈ હરીકી યાદ બીસારી હયે—
ચલા થા કૌલ તું કરકે જહાં પે આયે કર ભુલા (૨)
ફસાયા મોહને તુજકો નાહક અપની બીગાડી હયે—અરે
કુટુંબ પરીવાર હયે તેરા વહાં નહીં કામ આવેગા (૨)
પડેગા જમરા જમે ઝગડા વહાં કી કયા બીચારી હયે
ભજો તુમ શ્યામકે શ્યામકો કરેંગે માફ અર્ઘ ભારી
કહે શ્યામ આધીનસે કૃષ્ણ ભક્તિ પ્યારી હયે—અરે.

(૫૦)

રાગ પહાડી ઝીંઝોટી ગઝલ.

તખ્ત ઉપર બયેઠકે જો કરનેહે ઇનસાફ
ચીઠી આઈ સરકાર સે ઘડી ન કરે માફ
ફતેહકી તરવારથી મુલકો પેથા નામ
તેગ કઝા હકી આલગી કોઈ ન આયા કામ
દુનીયા હય દો રોજકી ઈસ પર ન કર ગુમાન
સો બરસ ઓ સાઉ પે આખીર મોતના ધાન
તાજ શીર પર રખકે હોતે જો જહાં કે સરદાર
દેખત દેખત તાજ છોડ ખાકસાં હયે ગીરફતાર—તખ્ત.
મરદોકી મરદી રહે સખીયોકી ખયેરાત
જાએ દુનીયાએ ફાનીસે તબ ખાલી ઉનકા હાથ—તખ્ત.

લાલી ગાયન સંગ્રહ.

(૫૧)

રાગ ભુપાલી કલ્યાણ.

ગિરિજા સુતકો સમીરન કર મન બાર બાર નહી આવે નરતનું
જો મન પાણી બીચ બતાસા જુઠી કાયા જુઠી માયા જગકી
ભમત ફીરત કામીની સો કંચન સોં કંચન સોં કાન્તા સોં.

(૫૨)

રાગ પીલુ ભંજન

રામ ભજન કર લેના જન્મ સફલકા ફેરા
યા મેં કોઇ નહીં હય તેરા (૨)
તું તો માયા મેં હુયે ઘેરા—પ્યારે રામ.
સોના પહેનો રૂપાં પહેનો પહેનો પીતલ કાંસાં
રૂપીએ ગજકા રેશમ પહેનો નહીં જીવનકી આશા—પ્યારે રામ
કોડી કોડી માયા જોડી રૂપીઆ લાખ કરોડો
પ્રભુ કે ઘરકી ચીઠી ઉતરી રાજ કાજ અબ છોડા—પ્યારે રામ.
બાડી બગીચા બંગલા બનાયા ગાય ભેંસ ઘર ઘોડા
સુંદર નાર અકેલી છોડી બીછડ ગયા તેરા જોડા—પ્યારે રામ
દેશ દેશ કે વેદ બુલાયે લાયે જડી બુટી મોટા
જડી બુટી કછુ કામ ન આયા જબ આવરદા ટુટા—પ્યારે રામ.

લાલી ગાયન સંગ્રહ

(૫૩)

રાગ માંડ.

ભજ મુખસે દીન દયાળરે સબ જુઠા હયે સંસાર
કોઈ દીન આવેગા કાલરે—સબ જુઠા.
મેરી મેરી મત કર રે સુન મેરી એક બાત
માયા તો સંગ ના ભઇ સબ ગયે પસારે હાથરે—સબ જુઠા.
ચાર દીનકી જીંદગી હુયે રાગ રંગ ઓર રૂપ
જીતે કે સબ યાર હયે કોઇ મુવે ન જાવે સંગરે—સબ જુઠા.
માટી મેં મીલ જાયગા ક બહુ તેરો શરીર
બની શકે તો કરો કુછ તુમ વો દીનકી તદ બીરરે—સબ જુઠા.
રામ નામ તું ભજ મન પ્યારે હમરી શીખામણ માન
ઘર પ્રભુકો ધ્યાન બસ તું જગ લગ ઘટમેં પ્રાણરે—સબ.

(૫૪)

રાગ હમીર.

ધન ધન સ્યાહી મુબારક હો—ધન ધન.
નુર ભરે ઉન જાન સલામત
નેક લગન મેહેમાન મુબારક
જાન માલ જાવે દાન સદા હે—સ્યાહી.
રંગ રાગ સુરતાન ભરા હો
માન પાંન વગૈરા મુબારક
હો હમેશ હર આં મુબારક—સ્યાહી.

(૫૫)

કુવાલી

ઝુલમ કરના છોડ દે ઝાલીમ ખુદા કે વાસ્તે
શોક જનક હયફ હરકત નીરત્રા અહલે વફા કે વાસ્તે—ઝુલમ.
કાટ કર ઔરોંકી ગરદન ખયેર અપની માંગતા (૨)
દે જગા ઇનસાફ કો દીલમે ખુદા કે વાસ્તે—ઝુલમ.
કર ભલા હોગા ભલા નેકીકા બદલા નેક હયે (૨)
ખ્વાંમખાં મુઝરીમ કયો બનતા સઝા કે વાસ્તે—ઝુલમ.

(૫૬)

રાગ ગોડી.

દસ્તગીર તું કુદરતનો વાલી
તુજ વગર કુલ દુનીયાં છે ખાલી—દસ્તગીર.
તારી બક્ષીસનો નથી કંઈ પાર
ગેબી કાયમ તું નીરાકાર—દસ્તગીર.
સુર્ય ચંદ્ર સીતારાની ચાલ
આકાશ કીધું રંગીન ધરતી માલ—દસ્તગીર.
માટે ભજો માનવી સો કીરતાર
ફાંની દુનીયાં બે ઘડી પલ ચીતાર—દસ્તગીર.

(૫૭)

રાગ જીલ્લા

જગમેં જો પ્રેમી પ્રેમ કરે તન મન ધનસે મોહે ચાહત હયે
હર હાલતમેં ગુન ગાવત હયે મન મોહન ભોગ ચડાવત હયે
જો પ્રીતકી રીત મન એ ભક્તિ વોહ મીત્ર હમારે કહાવત હયે
જો કાના કે નામ સો સહે સંકટ આરામ વોહ કાંનાસે પાવત હયે
વારી મયે વારી કનૈયાં મેં વારી
દોનો હય તેરી દાશી તું દાસી તું ગોકુલકા હયે બાંસી
નટવર ગીરધારી મયે વારી મયે. વારી કનૈયા પે વારી
જો ચાહત હય તુમ્મારી વો ચાહત હયે હમારો
તુમ દોનો મેરી પ્યારી તુમ દોનો ભોલી ભાલી હો
હસ્તે ફુલોકી ડાલી હો મન મોહનકી મતવારી હો
જાયે બલીહારી હો—મયેં વારી.

મહાભારત.

(૫૮)

રાગ હિમન્ કલ્યાણ.

રે....મન, શીખ મેરે અનુસારો મનવા મોરા....અનુસારો
જીવ શીવ દો અન્તર રહિત છબી હૃદે નિરન્તર ધારો....શીખ.
ઘટ સુરતહી....નેહકી અરધા, પ્રેમવારી ભર વારો,
બાણી પંચ, પંચ સ્વર બાજે સ્વરન સહિત બિસ્તારો—રે મન
જ્ઞાન કપુર, ધ્યાન દીપક ધર બુદ્ધિ જ્યોત ઉજ્યારો;
રાવ બહાદુર, યે વિધ આરતી પ્રભુકી સદા ઉતારો....રે મન

(૫૯)

રાગ હમીર કલ્યાણ.

જો ધન ગરજે....આલિ....જો ધન ગરજે, બરસે
મેંહાં—ઉમડ ઘુમડ ઘોર
જિયા પિયારા બીન લરસે........જો ઘન.
પપૈયા પિયુ પિયુ ગાજત ઘોર, જિયર પિયા બીન તરસ મોર
કડક વીજુલી કડકે હો........

(૬૦)

રાગ ખમાચ.

ગાલી દુંગી નીંદીયા ના જગાવો રાજન—
હાં રે....નિફ્ટ અનારી મોંસું કિન વર
જોરાજોરી, દીખત સઘરી પનીહારી—ગાલી.
એસો છલબલ કીન રહેત સોતન ઘર પ્રીત,
કરી........જેસે નિફ્ટ ગમાર, સુધર
પિયા મેં કર જોરાજોરી........રે નીંદીયા.

(૬૧)

રાગ ઠુમરી. પુર્વી

મગ ચલત કાંન શું અટકી
વૃજમે દધી બેચન જાત ગુજરીયા
ઝપટ છીન મટકી પટકી—મગ.
હમારી ડગરીયાં બીગાર ડારી શામને
વો તો નાહક અપની હટકી—મગ.

(૬૨)

રાગ ભેરવી.

ઇતના તો હો કરો સ્વામી જબ પ્રાન તનસે નીકલે
કહે કહેકી શ્રી ગોવિંદ મેરી જાન તનસે નીકલે
ચાહે ગંગાજીકા તટ હો ચાહે જમુનાજીકા પટ હો—
ચાહે સાંવરા નિકટ હો—જબ પ્રાન તનસે નીકલે.
શીરપે મોર મુકુટ હો ઓર કટમે પીત પટ હો
યેહી ધ્યાન મોરે ઘટ હો....જબ પ્રાણ તનસે નીકલે
સન્મુખ સાંવરા....ખડા હો ઓર બંસીકા સુર ભરા હો
ચાહે તિરચ્છા ચરન ધરા હો....જબ પ્રાન તનસે નીકલે
ઉસ વખત જલદી આના રે....નહિ કોલ ભુલ જાના
અરે....નેપુરકી ધુન સુનાના—જબ પ્રાન તનસે નીકલે
જબ પ્રાન નીકલે ઘટસે, તેરા નામ નીકલે મુખસે
અરે બચ જાઉં ઘોર દુઃખસે....જબ જાન નીકલે તનસે.

(૬૩)

રાગ સોરઠ.

જપત નામ સબ તોરારે
કહો સરવસ ધન જીવન તન મન પ્રાણપતિ કહાં મોરારે
બીન દેખે નહિ પરત ચેન હોય કોટિ કલ્પ સમ દીવસ રેન જાય
કિત જાઉં મોરી આલી કૈસે મીલે ચિતચોરારે—જપત નામ.
વિષમ વિરહ નલ મોહી જગાવે, ઘર અંગન એ કચ્છુ ન સોહાવે
લોક લાજ કુલ કાલ માન સખી ઉન ચરનનમેં વારીરે—જપત.

(૬૪)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

આંખ મત ચુરાના હક્કકી આદમસે રોજ રોજ
હાંરે....મત લાના........તાઝા બહાના રોજ રોજ
તુજે રોઝી રઆંવો દેતે હે રોજ રોજ
તેરી પહોંચતા હે....તુજે આઓઢના રોજ રોજ
અપની ગુન્હાહોકા—તું કર હિસાબ રોજ રોજ
ઉસ્પે રોના રોજ રોજ....આંસુ બહાના રોજ રોજ

(૬૫)

રાગ ગઝલ ખમાચ.

મન મોહનટી મંજુલ મુરત ચાહે જીસ્કી પાંખી
અદામે યારો તબયત જીસ્કી ફસી હુઈ હે—મન મોહન.
મુકુટ મનોહર વિશાલ શિરપે, ભાલ તીલકકી અપાર આભા
ગલે વન માલકી હે શોભા કમરસે કચ્છની કશી હુઇ હે–
અંગ ત્રીભંગ લઘુકર સોહે, તીરચ્છી ચીત્તવન
અજબ નિરાલી, પ્રીત વસંત રૂહે રાત ગાત
પર અધર મુરલી બસી હુઈ હે........મન.

(૬૬)

રાગ જીલ્લા કુંમરી.

જાવો જાવોરે કનાઈ મોસે રાર કયું મચાઈરે—જાવોરે.
જાન ગઈ તુમરી ચતુરાઈ કુબરી સંગ તુમ પ્રીત લગાઈ
ડર બંગરી કર કાઇ—જાવો જાવોરે.

(૬૭)

રાગ ભેરવી

જીન મારો પીચકારીરે કનૈયા ગારી મેં દુંગી—જીન મારો.
ફેકત લાલ ગુલાલ કુચન પર
ઔર દઈ રંગ સારી—કનૈયા.

(૬૮)

સીંધુ ભેરવી.

સાંવરીયાંઆ મન ભાયોરે પાપી યાર—
તનકો મનકો પ્રીતમ તુમસે
અંગ ભુજંગ બનાયોરે પાપી યાર—
સાખી—પંખી પીછે ફંદા પડા વહી કફસકે જાલ
વીધના અબ એસી કરો ખીલ ખીલકા જોડન હાર—

મીસ ગોહર જાન.

(૬૯)

હોલી ફાગ.

યમુના તટ રામ ખેલે હોરી—યમુના.
દોડ દોડ પીચકારી ચલાવત (૨)
અબીર ગુલાલ ભરે જોરી—યમુના.

જાનકી બાઈ.

(૭૦)

લાવણી.

રામ કહો, રઘુવીર કહો ચાહે રઘુવર્ય રઘુનન્દ કહો
ચાહે રામાપતિ રામચંદ્ર ચાહે ઈશ્વર કરૂણાસિન્ધુ કહો

પ....ર....બ્રહ્મ પરમેશ્વર ચાહે રઘુવંશી રઘુનાથ કહો
ચાહે પુરૂષોત્તમ પરશુરામ ચાહે પારૂષ ભુવનન્દ કહો

અધમ ઉધારન જગ પ્રતિપાલન ચાહે દીનાનાથ કહો
ચાહે જગસ્વામી અંતરયામી પ્રુદરૂપ જગનાથ કહો

રાધેજી કૃષ્ણ કનૈયા ચાહે ગરૂડધ્વજ ગોવિંદ કહો
ચાહે મનમોહન મોરલીધર માધો નન્દસુતુ ગોપાલ કહો

ગોવિહારી ગીરિધારી વનમાલી ચાહે, યશોદા કે લાલ કહો
ચાહે બીહારી, વૃજવાસી કેશો કમલનયન ત્રિશાક્ર કહો

શ્યામ સાંવરે કૃપાલ ચાહે, દીનદયાલ કહો
ચાહે કિશોર માખન કે ચોર યા નાગર આનન્દ કન્દ કહો

સિતાપતિ, બ્રહ્મા મહીધ્વજ ચાહે, સચ્ચિદાનન્દ કહો.
ચાહે રામાપતિ રામચંદ્ર ચાહે ઈશ્વર કરૂણાસિન્ધુ કહો

કચ્છ મચ્છ વરાહરૂપ નિષ્કલંક ચાહે દશ અવતાર કહો
ચાહે ભવભંજન અસુરન ગંજન ચાહે શરન રખવાર કહો

વામન ભગવંત વાસુદેવ ન સિંહજી નારાયણ કહો
ચાહે દામોદર અલખ પ્રભુ ચાહે વિશ્વરૂપ ભગવાન કહો

શાહ આલીજી કહેંત હે ચાહે મહાન મુરાદ કહો
ચાહે રભદાતાર રઘુરાય ચાહે બંસીવાલે કહાન કહો.

ગરીબનિવાજ ચાહે અધિરાજ વૃજરાજ ચાહે,
દીનન કો બંધ કહો—ચાહે રામાપતિ.

(૭૧)

(રાતની બંદગી.)

ખુદાવંદ ખાવીંદ પરવરદેગાર
નમુ તારી દરગાહે હું ખાકસાર
થયો રોજ આખર શરૂ થઇ છે રાત
તને રાજી કરવાથી હું છું પછાત
દયાળુ ખુદાવંદ જગતના તું બાપ
દયા કર મને સારૂં ડહાપણુ આપ
કે ભુલો સુધારૂં હો રોજ રોજ
ભલાઇ વધારૂં કરી નીત્ય ખોજ
ભલું હકમે મારા તે જાનું નહીં
ભલું જે મને તે તું જાણે સહી
બહુ આજીજેથી નમી ને ખુદા
કરૂં છું દુઆ આસીસો દે સદા
કે તારી મદદથી હું રાખું વીવેક
મનસની ગવસની કુનસનીથી નેક
મને પાસ બાગમા તારી સુવાડ
ભલા કામો કરવા સવારે ઉઠાડ.

(૭૨)

રાગ અંગ્રેજી.

જોવ જોવ જોવ યારો જરા મને જોવ
મારા જેવો એશકી ફાંકડો કોઇ મલે નહીં જોવ
જુવાન મારા જેવાને શું છે યારો બોલો
પરણું કાય નહીં સેરા જાથે વીચારીને બોલો
કોરસ—માસ દીકરા રમશું સેરાં મારી
સેરા મારી ઓ દીલબર પ્યારી—
ફેરવસ તું નેઘોડેગાડી ઘોડેગાડી ઓ દીલબર—જોવ કે

કાંટાનું કટેર

(૭૩)

રાગ ભીમપલાસી.

રંગ બદલે દશા જ્યારે મંદ થતી વેરણુ—રંગ.
મીત્ર મારક રીપુ થાતાં સાંન્તી સુખ જાતાં
ભુપતી રંક દેખાતા—દશા જ્યારે.
આજે આ સ્થિતી થઇ મારી થયો હું લાચારી
એ ગતી ભાગ્યરે તારી—દશા જ્યારે.

(૭૪)

રાગ માંડ

અવસર ને વશ બસ થઇ રહેવું દુઃખ આવે તે તો સેહેવું—
દુઃખ આવે તે તો સેહેવું પ્રભુ રૂઠે કોને કહેવું—અવસર.
વેળા વશ સીતારામ થયા વનવાસી
વેળા વશ દ્રોપદી થઇ સૈરન્દ્રી દાસી
એથી શીક્ષણ લેવું—(૨) અવસર.
વેળા વશ નળ ભૂપ ગયા જુગારે હારી
ભટકી દમયંતી વન વન હાયે બીચારી
છે ભાગ્ય પ્રબળ એવું—(૨) અવસર.

(૭૫)

રાગ આશા ભજન.

તોફાની દરીએ નાવ તમારૂં ગોથાં ખાયરે
મસ્તાના દરીએ નાવ તમારૂં ગોથાં ખાયરે—તોફાની.
સાખી—મ ચાપી સુતાસું મુરખ જાગી કરો જટ સહાયે આ
પાપી પવનના ખાઇ પછાડા ભાઠે જઇને ભરાયરે—તોફાની.
સાખી—મહા સમુદ્ર તો માપી આવ્યા ખાડે ખુંચી જાય આ
લખ ચોરાશી બંદર કીધાં ફોકટ ફેરો થાયરે—તોફાની.

(૭૬)

હોરી ફાગ.

બીનું બાદલ બીજુલી કહાં ચમકી બીનું બાદલ
ના હેય બરસે નાહક ગરજે
ગોરીયાં કે માથે બંદીયા ચમકી
બીનું બાદલ બીજુલી—

જાનકી બાઇ.

(૭૭)

રાગ કલ્યાણુ યમન.

મોહીની તું પ્રાણુ પ્યારી લલના રસીક મારી—મોહીની.
સુધામંદ સ્મીતે ધારી શાન્તી રતી ભરનારી
નવલ કીશોર મારા જીવન આધાર પ્યારા
મુકુંદ માધવ મુરારી વંદુ પદરજ ભયહારી
સ્યામા સલુણી મારી સુખદા સુકોમળ હારી
કુસુમા સુગંધ ધારી કુસુદા કલ્યાણુકારી—મોહીની તું.

સતી દેવહુતી.

(૭૮)

રાગ પીલુ.

સોચ સમજ નાદાન પ્યારે આશક હોકે સોના કયાબે–સોચ
જીસ નગરીમેં દયા ધર્મ નહીં
ઉસ નગરીમેં રહેના કયા બે—સોચ
હરી ભજ્યાસે પાર તરે રે
એહી દીલકા આરામ હયેરે—સોચ.

(૭૯)

રાગ વાધેસરી.

દુનિયાં દુઃખ ભરી
ભાંગે ગઈ ગળી—દુનિયાં.
વૈભવ આ દુઃખ દાયક છે
દીલ ઘાયલ છે
જગ કાયર છે
જા સંસાર સરી—દુનિયાં.

સીધાર્થ બુદ્ધ.

(૮૦)

રાગ કલ્યાણ કવાલી.

અરે આ વિશ્વ વાડીનાં જીવન પુષ્પો ખરંતા જાય
નહીં કુસ્યા નહીં ફાલ્યા નકો માળી બચાવે હાય—અરે.
ઝપટ સંસાર પવનની વાય બીચારાં ઋહાવશ તે થાય
છુપાયા સ્વાર્થ ઝાડીમાં અરર ત્યાંયે ગયાં વિધાય—અરે.
વીલાસે માં વિલાસો લઈ ભોગવતા ભોગ બને ઘેલાં
મઝા ચુસી લુંટી લેતા ઉછાળા મારતાં ઘેલાં—અરે.
પુરી થઈ વાસનાના એક બીજી ઉભી ત્રીજી ઉભી
મળ્યું જીવન એ યન મળ્યું જોબન છે રસ કયાં—અરે.
મળ્યો રસ કોણ પીનારાં પીનારાં છે પણ પ્રીતી કયાં
થઇ પ્રીતી પણ શાંતિ ના ગમ્યા ભુકયાજ ત્યાંના ત્યાં—અરે.
અધુરી આશ અધુનાં કોડ મુર્ખ માળી તું માયા છોડ
ખીલાવી ફુલડાં શોળાં જગત ઉદ્ધારમાં મન જોડ—અરે.

સીધાર્થ બુદ્ધ.

(૮૧)

રાગ સિંધુ ભૈરવી

આજ મૈં લરૂંગી સૈયા અપને પીયાકો જાને ન દુંગી
ઇતની બીનતી મેરી માન લે સૈયાં
વાભે જીહંગી વાબેદાર હો રહુંગી સૈયાં—આજ મૈં

(૮૨)

રાગ કાલીંગડો.

નહિ ચીજ કોઈ ગળી ગરજ એમ નહીં ચીજ કોઈ ગળી
માનવંત નિજ માન મુકી દુશ્મનને પડતા ઢગી—ગરજ.
બળીયા પણ નિર્બળને નમતા રાય રંક ઘર જાય
સોનું પણ મોંઘું થઈ બેસે કળી શકાય ન કળી—ગરજ.
સમયાધીન થઈ ઝેર હળાહળ પીવું અમૃત ગણી
જઈ મહા સતીને શીશ નમાવો જાયે આપદા ટળી—ગરજ.

સતી અનુસયા.

(૮૩)

રાગ સોયની.

એરી જશોદા તોસે લરૂંગી લડાઇ
તોરે કુંવરને ધુમ મચાઇ—એરી.
કાહુકી ઉંચક દુધકી મટુકીયા
કાહુ કે શીરકી ગાગર છરકાઇ—એરી.
બીચ ડગર મોસે રોકત નટવર
ચાંદ હસત પ્યારે બ્રીજકી લુગાઇ—એરી.

જલસા સંગ્રહ.

(૮૪)

રાગ માંડ ભજન.

મારે મંદીરે પધારો યોગીરાજ મહારાજ ભોજન કરાવું મનભાવતાં
ઘેબર ધારી જલેબી શીરો સુખડી
મોતીચુર ને મેસુર ભાંગે સુખડી
તળું તદબીરે કાચળી વડી તમ કામ
નેહે નીપજાવું શાક ભાત માતનાં
રૂડા રાઇતાં બનાવું જાત જાતનાં
અતી જુક્તીથી પીરસું પ્રીતે ધરી બીજ—ભોજન.

સતી અનુસયા.

(૮૫)

રાગ કાફી કહરવા.

જોગી રૂપ બનાયો રાવનને
બન રપતી પર આશન લાયે
સીતા પાતા યો ઉઠ બોલી
તેરોરે કાલ જોગી યહાં લે આયો—જોગી.
એક બન ઢુઢા સકલ બન ઢુંઢા
જલ હર કહીં ન પાયો (૨)
ઓર બાતકી ઇચ્છા નાંહી
જલકો પ્યાસો જોગી તેરે દ્વારે આયો—જોગી.
સીતા જલ જારી ભરી લાઇ
તમ યે છમ દીખલાયો
બાંહે બાંહ જોરી મે ડારી
તબ લંકાકો ધ્યાન લગાયો—જોગી.
રામચંદ્ર બન ખડકો સીધારે
લછમન ઘોર ન પાયો (૨)
ગરૂડ પંખ રખવાલી જીન કે
મારે ચાંચ રામા નીચે ગીરાયો—જોગી.

મહમદ હુસેન.

(૮૬)

રાગ પીલુ ઠુંમરી

ગયોરી માઇ પીયા બી દેશ ગયે—
પીયા બી દેશ ગયે—ગયોરી.
લીખ લીખ પતીયાં ભેજુ સૈયાંકો
દુર બી દેશ ગયે—ગયોરી.
જબસે ગયે માધુ સુધહુન લીની
સમતા છોડ ગયે—(૨) ગયોરી.

મીસ ગોહર જાન.

(૮૭)

રાગ કાનડો ખ્યાલ તાલ.

શશીધર બીષધર શક્ર સુધાધર
શુલધર શીવ શંભો દીગંબર
અક્ષ માલધર ત્યક્ષ વરલધર
ધર ધર ભસ્મ ધરન વ્યાઘ્રાંબર શીશ ગંગધર જુટ જટાધર
કંઠ વ્યાલધર પંચ બદન ધર—શશી.

(૮૮)

સુકન્યા સાવિત્રી.

શા માટે શ્રમ કરે સતી તુજ પતિ ભકિત સાચી (૨)
હવે પુત્રી વળ તું પાછી—
સાખી—સજ્જન કેરા સાથમાં, મેં ડગ ભરીયાં સાત
મિત્ર ભાવે સુણજો હવે, આ દિન વનીતાની વાત
ધર્મ જે વેદ પુરાણે ભાણીયો, મુખ્ય ધર્મ ગ્રહસ્થા શ્રમ ગણીયો
કૃપાનાથ મમ પ્રાણનાથ શું રહી વૃતી રાચી (૨)
વળું મહારાજ કેમ પાછી—
એમ સુણી વિવેક ભરી મૃદુ વાણી, થયો પ્રસન્ન અતિ મન આણી
સત્યવાનના જીવત વિના કાંઈ ઈચ્છીત વર યાચી (૨) હવે.
ભાગ્યવાન તું અતિ ઠુગ આવી થાય કોઈથી મિથ્યા નવ ભાવી—શા
પતિ સમીપ શ્રમ નહી જરી, જ્યાં જાએ મમનાથ
તપ વૃત આપ કૃપા વડે, ત્યાં આવું તમ સાથ
સંગત સજ્જન તણી નથી સોંઘી મૈત્રી સંત પુરૂષની મોંઘી
કૃપાનાથ મમ પ્રાણનાથ શું રહી વૃતી રાચી (૨) વળું
યમ અર્થ યુક્ત સંભાષણ તારૂં બુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ કરનારૂં
સત્યવાનના જીવત વિના કાંઈ ઈચ્છીત વર યાચી—હવે.
ઉત્તમ વર બે આપ્યા ભાવે, હજી પ્રેમદા પુંઠળ આવે—શા.

(૮૯)

કાહરવા ઠુંમરી

કાલી બાદરવાને ઘેરલી દેખો સંયાંજી કાલી બાદરવાને ઘેર લઇરે
બીજલી ચમકે જીયા મોરા ડર પાવે કાલી બાદરવાને ઘેર લઇરે
ઝીણી ઝીણી બુંદીયાં બરસે ચો બરસે
છબક છબક સારી ભીંજ ગઇરે (૨)
પડતા ફુંવાર મોરા ભીંજતાં સીંગાર સઇયાં
મોરી અંગીઆ બીગાડદીની દેખો સઇયાં—મોરી,
કોન ઘડી સાથ મે પાની નીકલ ગઇ
અયેસે પાંનીસે મેંતો હાર ગઇરે
ફેરકી લપટ મોરી નથકી ઝપટ સઇયાં (૨)
મોરી કમરવા લચગઇ દેખો સઇયાં—કાલી.

(૯૦)

સાલ મુબારક રાગ કલ્યાણ.

ગુઝારો નવું વર્ષ સુખ સંપ સાથે
ખુદાનો રહો હાથ મુજ કોમ માથે—ગુઝારો.
સુખી કોમ છે આપણી આ રાજે
મુબારક તમોને નવું સાલ આજે—ગુઝારો.
ગુઝારો વરસ આ અમનને ચમનમાં
વસાવો ભલા ખ્યાલ ખુબ નેક મનમાં—ગુઝારો.
વધો સંપત્તિ સંતતી સાથ રોજી
ખુદાવંદ રાખે તમોને ક્યો મોજી—ગુઝારો.
રહો ખુશ તમારી બધી આશ પાંમી
ખુદા પાક આપો સદા નેક નામી—ગુઝારો.

(૯૧)

પતિ ભક્તિ.

સંસારમાં સતિઓ તણો પતિ દેવનો પણ દેવ છે
કલીયુગ મહિં આ પ્રેમદાને સ્વર્ગ એ પતિ સેવ છે
અભાવ પ્રિય તમથી કરી જગમાં જે નારી સંચરે
નારી નહી પણ રાક્ષસી પતિ સેવ જે મન ના ધરે–૧.
બહુ મર્મના બોલો વદી જે કંથને સંતાપતી
ધિક્કાર છે ધિક્કાર છે દુઃખ કંથના નવ કાપતી
શ્રંગાર હાર શરીરનો નહિ કંથ ભુષણ જે ગણે
નારી પ્રત્યક્ષે રાક્ષસી એ શાસ્ત્રમાં કવીઓ ભણે–૨.
સેવા કરીને કંથના રીઝાવે કામીની
સ્વર્ગે જવા પરીશ્રમ કરે ધીક્કાર એવી ભામીની
દેવીને દેવો પુજતાં તજી કંથ શરમાતી નથી
"મુસાફર" કહે તે સુંદરી વંઇકુંઠમાં જાતી નથી–૩.
વૃક્ષો મહીં વેલી સદા ચડતી રહે ઉમંગમાં
પતી સંગ તેમ સતી ઓપતી રમતી રહે રસરંગમાં
શોભા ઘણી છે પતી વીપતી આવી પડે
જાણે નહી પતી ભકિત શું તે નર્કમાં પડે–૪.

"મુસાફર."

(૯૨)

રાગ પીલુ જીલ્લા.

દાદાર દયાળુ કેમ કરી હું વીસરૂં તુજ ઉપકારરે—દયાળુ.
વન ભાડે તેં ધરતી દીધી વન દામે જળ આધારરે
દીધો મુજ જીવ કાજ મફત તેં પવન તણો આધારરે
ચંદ્ર સુરજની અજબ રોશણી મેઘ પડે નવ ધારરે
અગણીત તારા ચમકાવે છે ગગન તણો વીસ્તારરે–દયાળુ
ઝાડ પાનને ફુલ ફુલો દે દુનીયાને આધારરે
મુજ સુખના સૌ સાધન સધી સરજ્યો તેં સંસારરે–દયાળુ.

(૯૩)

રાગ જીલા જંગલા ગઝલ.

જ્યાં દેખો વહિ મોજીદ મેરા શ્રી કૃષ્ણ પ્યારા હય
ઉસીકા સબ હય જલવા જહાંમે આશકારા હય
ભલા મખલુક ખાલીકકી સીફત સમજે કયા મુમકીન
ઉસીસે નેત નેત થઇ ચાર બેદોને પુકારા હયે—જયાં.
ન કુચ્છ ચારા ચલા લાચાર હાર કે બેયઠે બીચારે
બેદ ચારોને તુઝકો બહોત બીચારા હયે—જયાં.
કોઇ તુઝકો પુકારે બ્રહ્મ કર્તા એક કહેતે હય
કહે નીરલેપ એક જ્ઞાની દયાની ધ્યાન ધારા હયે—જયાં.
બહુત દુસ્તર હય ભવ સાગર ન પારા વાર સુઝે
હમે કહેતે હય કર જોડ નાથ તુંહી સહારા હયે—જયાં.

(૯૪)

રાગ જીલા ઝીંઝોટી.

મોહે કાંહાં તું ધુંડે બંદે મે તો તેરે પાસમે
નામે કોઇ કીરીયા કર્મમે નામે જોગ સન્યાસમે—મોહે.
નામે પોથી નામે પંડીત નાકાશીકૈલાશમે
ના રહતા મેં શ્રી દ્વારકા ના રહતા જગન્નાથમેં—મોહે.
ના રહતા મેં મકા મદીના નાં રહતા હીમાલયમે
ના રહતા મેં જંગલ સહારા મેં રહતા ખાસ બાશમેં—મોહે
કહત કબીરા સુનો ભાઇ સાધુ સબ શ્વાસનકે શ્વાસમેં
જો ખોજે તો તુરત મીલું મેં છન ભરકે તલાસમેં—મોહે.

(૯૫)

રાગ આશાવરી.

હમ રહીયે રાત બીરહન કે પાસ
પલ પલ છીજનાર બુંદ બરસે—હમ.
બાટ ઘાટ સબ રોકત ટોકત
અંબ નમાનું મેયે તેહારી બાત—હમ.

(૯૬)

રાગ કોશીઆ ભજન.

શ્રી સત્યનારાયણ શર્ણ તમારે આવ્યો અંતરજામીરે—શ્રી
મોર મુકુટ પીતાંબર પેહેને નંદ કુંવર જદુરાઈરે
માત જશોમતી કે તન કોમલ કૃષ્ણ કુંવર કનાઈરે—શ્રી.
ગદા પદમ ગીરધારી તોરે શંખચક્ર સુખદાઈરે
બ્રહ્માદીક સનકાદીક સેવે એતોરી ચતુરાઈરે—શ્રી
ભાલ તીલક કર બંસી બાજે મોહલીઓ જગ છાઈરે
તોરી લીલા તુંહી પેહેચાને આ પામર જીવ પસ્તાઈરે—શ્રી.
અપરંપાર અપાર હી લીલા બરન ન કરી ન જાઈરે
નિરાકાર નિરંજન પ્રભુ આપદરસ દીલ ગાઈરે—શ્રી.
પીંડ અધરમી બહુ કુકર્મી પાળક પ્રભુ મન ભાઈરે
સ્વામીસર્વ તુમારે શરણે કરતાપ્રભુ સુખદાઈરે—શ્રી.
પુર્ણીમાં દીન પ્રેમ ધરી કે કરે વિધી વ્રત ચાહીરે
પુર્ણ મનોરથ પામેસીદ્ધો એમાં નહીં નવાઈરે—શ્રી.

(૯૭)

રાગ જંગલો ગઝલ કવાલી.

હમારે સરવરે આલમ કારૂતમા કોઈ કયા જાને
ખુદાસે મીલનાચહે તો મહોમદ કોંખુદા જાને—હમારે.
મરજ કબ મીટતા હયેમેરા દવાસે ઇન વલીઓસે
હમારે દર્દકી દારૂ મહોમદ મુસ્તફા જાને
મહોમદકો ખુદાજાને ખુદાકો મુસ્તફા જાને
કહે ઇસ રમ્ઝ સેવ્હોહી જો સર તનસે જુદા જાને—હમારે.
તમન્ના હય ન જીન્નતકી ન ખ્વાહીશ હુરો ગીલમાકી
તમન્ના દીલ હમારેકી હબીબેકી પ્રીયા જાને—હમારે.
વોહ કબપાદા હયે ભેદોકો જો કાઝી દુઇમેં ડુબાતા હય.
ખુદાસે જાત મોહમદકી અગર કોઈ જુદા જાને—હમારે.

(૯૮)

રાગ બીહાગ પદ.

ચલના હોગા જરૂર એક દીન ચલના હોગા જરૂર—ચલના.
લછમન રામ અમર જો હોતે રહેતે કબર સોં દુર
સોહી જગમે રેહેન ન પાયે સમજ દેખ નર કુર—ચલના.
રાવન કુંભ કરણ બડે જોધ્ધે કેહવ હતે હમ સુર
કઠીન મોતસે વોહી ન બચે મીલ ગયે માટી ધુર—ચલના.
જમશેદ ફ્રેદુન મહમદ ઈસા ઓર રાજ ધર્મ કે મુર
ગયે જગતકે મેહમાં હોકે દેવી દેવતા હુર
અરજુન સમ ક્ષત્રો નહીં જગમે કરન દાન ભરપુર
પાંચો પાંડવ ધીર પ્રતાપી હો ગયે ચકનાચુર—ચલના.
પીર ગયે પયેગંબર બી ગયે મરે ચાંદ ઓર સુર
કહે કબીર ભક્તિ કબ કરનાં ઠાડો કાલ હજુર—ચલનાં.

(૯૯)

રાગ આશા કવાલી.

જગતકો જાન લે સ્વપના
સમજ મન કોઇ નહીં અપના—સમજ.
જીનો ઘર ઝુલતે હાથી હજારો લોક થે સાથી
અબ વોહો ગયે માટીં આખીર ખાખ હો જાના કે આખીર
જીનું ઘર લાલ થે હીરે જીનું સુખ ચાવતે બીરે
તીનોકો ખા ગયે કીડે આખીર ખાખ હો જાના કે આખીર
જીનું ઘર લટક મરોડ પાઘાં જીનું ઘર રંગ ઓર રાગા
ઉનોકો ખાગયે કાગાં આખીર ખાખ હો જાના કે આખીર
જુઠી કાયા જુઠી માયા જુઠ કે ખેલ બનવાયા
અજુ હુ ચેત લે ભાઇ આખીર ખાખ હો જાના કે આખીર

(૧૦૦)

રાગ માંડ

શુભ વેળ બીતી જાત હયે ભજ લે નાથજી
અચ્છે દીન નીકલ જાત હયે સમર લે નાથજી—શુભ.
બહોત ગઈ થે ડી રહી પ્યારે અબ તું ચેત
કાલ ચીરૈયાં ચુગ રહી નીશ દીન આયુ ખેત—શુભ.
પ્યારે તુમ પ્રભુ ભજનમેં દેર ન કુચ્છ લગ યે
કયા જાને યા દેરમેં સાસ રહે કે જાય—શુભ.
ધન જોબન તેરા યુંહી જાયેગા જા વીધી ઉડત કપુર
પ્યારે અબ ગોપાલ ભજ કયું ચાટે તું જગ ધુર—શુભ.
આજ નહીં મેં કલ ભજુંકલ કહે ફીર કાલ
આજ કાલ કરત કરતહી અવસરજાતહી ચાલ—શુભ.

(૧૦૧)

રાગ સોરઠ.

ભજ ભાવ થકી ભગવાન તું માનવ નીંદા માન મુકી જરા
ઉંચે કુલ જનમે કહા જો કરની ઉંચ ન હોય
કંચન કલશ સુરા ભર્યો નંતન નીંદા સોય—ભજ.
જો કોઈ નીંદે સાધુકા સંકટ પાવે સોય
નર્ક હીમેં જનમે મરે મુક્તી કબુન હોય—ભજ.
નીંદકકા ઘર યોં જાયગે જયાં પાનીમેં લોન
કહે સુનો સંત હો નીંદ કરીએ કોન—ભજ.
મેરે નીંદક મત મરો જીવો આદ જુગ આદ
હમ તો સદગુરૂ પાઇયા નીંદકક પ્રસાદ—ભજ.
નીંદક નેરે રાખીએ આગન કુટી છવાયે
બીન પાની જ બુન બીના નામેળ કરે સુભાવ—ભજ
નીંદક દુર ન કીજીએ દીજે આદર માન
નીંદલ તન મન સબ કરે બક બક આનકી આન—ભજ.

માસ્તર દામોદર જગજીવન.

(૧૦૨)

રાગ કાફી ગઝલ.

અરસ સાથી ખરો ન્હે અશો જરથોસ્ત પયેગંબર
દરૂદ તારાં રવાન ઉપર અશો જરથોસ્ત પયેગંબર
અમારી દાદ ત્હેં લીધી તજાવી તે બદી દીધી
ઉતારી નેક રાહો પર અશો જરથોસ્ત પયેગંબર
લડાઇ તું લડયો સચની અહુર મઝદ મહોબતની
મુકી માથો મહેલો જર અશો જરથોસ્તી પયેગંબર

(૧૦૩)

રાગ સોંઆનો કાંનડો.

આનંદ આનંદ આપ પ્રભુ તું હર્ષની સાથે વરસ નવામાં
એક બીજા સંભાળી ર્‌હીએ પ્રેમ તણા પેહેરીને જામાં—
કુટીલ કામનો નાશ કરી દે પ્રેર તું અમને સત્ય ભલામાં
લોક જુવે અંતરનું દરપણ
જુવે ન જુઠી સુંદરતામાં
એવા દે તુ ખ્યાલ હમોને શાંન્તી વ્યાપે તોજ ઘરામાં—

(૧૦૪)

રાગ કલ્યાણ.

માત પીતાને નમી ચાલીએ—માત.
સુખો તમાં સૌ સમાયે
જેહના સુખો તેમાં સૌ સમાયે—માત.
આભા અપાર તે માત પીતાના
કોટી કોડી ન વલાયે
જેહનાં કોટી કોડી ન વલાયે—માત.

(૧૦૫)

રાગ કલ્યાણ.

નીતે હું તો પ્રીતે હરી ગુન ગાવું
પ્રીતે તે પ્રભુની પરમ સુખ પાવું—નીતે.
જળે જવાળાએ ફુલે ડાલે તનખે યા પહાડે (૨)
જોવું લીલા જગદીશ્વરની જહાં જાઉં—
પ્રીતે તે પ્રભુની પરમ સુખ પાવું
નીતે હું તો પ્રીતે હરી ગુંન ગાવું.

(૧૦૬)

રાગ ઝીંઝોટી ઝીલ્લા

ગમતા ગીતડાં ગાવા ચાલો સૈયર સાથ—ગમતાં.
સજની સમજી સાર સુધારો સ્વસંસાર
નીરમળ મનથી સુખ રૂપ શીખ સુઘડ પણે સજ સુગડજ નાર—
કથન અસલનું શ્રવણ કરીને શીખવાની આવી આ વાર—

(૧૦૭)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

નેક વીચારો મનમાં લાવી
જે સત વચનો બોલશે—નેક.
જેને નેકી મનચી ભાવી
તે સુખમાં રૂહ તોલશે—નેક.
બુરા વીચારે મન લોભ વી
દુષ્ટ વચન મુખ બોલશે—નેક.
કરે બદી જે જગમાં આવી
અંતે હાથો ચોલશે—નેકી.

(૧૦૮)

રાગ ભીમપલાસી.

(વસંતની ગરબી.)

આહા વસંત શી ખીલી વન વાડીએ
રંગ કેવો જામીઓ રૂપાળોરે—આહા.
સોળે શણગાર સજ્યા સખીએ જાણે
શી તેની શોભા નીહાળોરે—આહા.
સાખી–પંચરંગી પલ્લવ રૂપી વાઘા સજે તરૂ વંદ
કોકીલ કોયલ રીઝવે વસંતના ગાઈ છંદ
કંઈ કંઈ આપીને બહાર વસંત જુઓ આજ (૨)
કરે રૂડા કાજ અને સજે રૂડા સાજ
હીલ મીલ કુલ જગત મધે બસે આજ
જુઓ બધે તરૂ તાજ ગીજ કરે રાજ
અતી અચરજ કુલ જગત પર વર પામેરે (૨)
ખરા રૂડા તારા જશ જગતમાં જામેરે
બેહની ઘેલી થઈ અલબેલીરે હુંતો સંગે ખરી ઉમંગે ભરી
નામ નીત ભજુંરે નાથ તણું તો હીત કરી સુરીત કરી–આહા

(૧૦૯)

રાગ આશાવરી.

ગરીબોને કોઈ કાંઈ સતાવે (૨)
હાથ બુરાને કાંઈ ન આવે (૨)
મુખ પર તે લ્યાનત ધરાવે—ગરીબો.
સાખી—માયા જુઠી છે નકાંમી લોભ બુરો જંઝાલ
સાક્ષી છે મેહેર તારો તું ગરીબનો બાપ—ગરીબોને.

કાંટાંનુ કટેસર.

(૧૧૦)

રાગ સોરઠ ગરબી.

શોભી રહી સુંદર સેભા શી સાંજની
શોભા શી સાંજની શોભા શી સાંજની
ખીલ્યો શો કુદરતી કુંજ બહાર આ
દીપે શશી સમી ચન્દ્ર સાંજ આજની—શોભી.
સાખી—સોનેરી સુરજ ધીમે પરવત પાછળ જાય
કુદરત રંગ નીહાળતો નમનો સાંધુ સમાય
રૂપેરી નીર મોજે ભરતીના ઉડતા (૨)
મથે મલવાને મીન શશી કીરણ્ કંજની—શોભી
સાખી—શીતળ મંદ પવન વહે મેહેકે ફુલ સુગંધ
પંખી ચારો લઈ વળે પંથી મોટે પંથ
તારા શશી સમા ઝણુકે આભમાં જાણે શશીને
કહે કે રમવા આવ પાસની—શોભી.

(૧૧૧)

રાગ પીલુ.

નમન તાઇ દે છે સુખી જીંદગાની
વળી કુંજ છે મોહોટપણુની નીશાની—નમન.
વધે છે ન્યામત સુનો સુકથી તો
સદા શોધથી તો થશો પુખ્ત જ્ઞાની—નમન.
મીજાજી યથાર્થી કીન્નો જન્મ પામે
મહોબત વધે જો કરો મહેરબાની—નમન.
ખરો બોલતો બંધથી છોડવે છે
મહોવત દીયે નેક બખ્તી કરાણી—નમન.

ફીરોઝ.

(૧૧૨)

રાગ સારંગ.

દાવર સુનજો અરજી મારી
ઓ જગ વાલી મારા મનની આશા
રબ તુ પાર ઉતારજે—દાવર.
માગું મુરાદો વાલી દેજે દેજે થજે રબ તું વાલી
વાલી તારી જગપે સદપે રબપે વારી વારી જાઉં સારી હર પલ
તારી જગપે સદપે રબપે વારી વારી જાઉં સારી હર પલ—
સાખી—તરસી તારી પ્રીતડી તુજ વાણુ ધુલ સંસાર
જગ વગમાં ઘટ ઇશની તુંહી કુલ આધાર
તન મન કુરબાન કરૂં હરદમ હર પલ તે તુજનું ધ્યાન—
કાંટાંનું કટેસર.

(૧૧૩)

રાગ માંડ.

યાદે ખુદાનીજ મનમાં દીલ શાંન્તી લાગે મીઠી મનમાં—યાદે.
વાલી બી તુંહી જગ વાલી તું આલી—
યાદે રાહત મન મલીરે—દીલ શાંન્તી
સાખી—જલ થલ પર પ્રીત તુજની આશા તુજ પર નીત
આપ બાપ નેક રોચણી કે મન પરકાશે પ્રીત
ચીત મન હરદમ રબ પર ધરજો મનમાં રબને ભજજો
જગને વ્યાપી તેને વરજો કર જોડી પ્રીત કરજો
હાં સમજો સરજન ભજજો પ્રીત પ્યારીને હાં ધરજો (૨)
ભમે ચીત મન તારા ચાહમાં (૨)
ભમે ચીત મન તારા વાલી બી તુંહી
જગ વાલી તુ આલી—યાદે રાહત.
કાંટાંનું કટેસર

(૧૧૪)

દેહુરો.

સીંધની અંદર કરાચી અંદર નેટીવઝેટીની અસવારી
ટ્રામ ટકોરા કરતી ચાલી જાયે બગીચે સરકારી
વરૂ વાંદરા જાનવરોની જોવાની ખુબી ન્યારી
સદર બંગલા શું જુવો છો બુવ બંગલા બઉ ભારી.

(૧૧૫)

કવાલી.

નવોઢા નાર નખરાળી પતીની શું કરે સેવા
તદન જુઠું ભરડનારી પતીની શું કરે સેવા
ખડી રહીને અગાશીમાં સુકાવે બાલ પોતાના
અતીશે ઊંઘ લેનારી પતીની શું કરે સેવા
નહીં પુજા નહીં પત્રી જપાનીશ હાથમાં છત્રી
રૂમાલો છે જુવો કેવા પતીની શું કરે સેવા
પ્રથમ નાના પછી મોટા કઢાવે ફેનશી ફોટા
મુલાયમ પોલકાવારી પતીની શુ કરે સેવા
જોબનવંતી ઝરૂખામાં બેઠીબેઠી કરે નખરા
નહીં લેવા નહીં દેવા પતીનો શું કરે સેવા
સંપુરણ શહેરમાં જ્યારે કઢંગી રીત થઇ ચાલુ
ત્યારે પરગામની કુત્તડ પતીની શું કરે સેવા
સાસુ મુરખ વહુભોળી સરીખા રંગનીજોડી
ન જાણે શેકીને પાપડ પતીની શું કરે સેવા
અંતર જેનું સદા કપટી નઆપે સંતને ચપટી
કહે મણીલાલ તે બૈરી પતીનો શું કરે સેવા

(૧૧૬)

રાગ પીલુ જુલ્લા.

પતીવરતા નારી પાતે હયે પતી તકદીરસે
પાને હયે પતી તકદીરસે સુકી રોટીસે ઠંડે નીરસે—પતીવરતા
ઓર કીસીસે કામ નહીં કુછ પ્રીત એક અપને વરસે
પર પુરસનકે માનેક મોતી બદતર સમજે પત્થરસે
શું કે રેશમી સાડી પર (૨) જો હો ગયેરકી
રાજી અપનેહી ફટે ચીરસે સુકી રોટીસે ઠંડે નીરસે—

(૧૧૭)

નવા વરસનું ગીત.

જરથોસ્તીઓનો ઉત્તમ દીન આ
નવા વરસનો આજેરે હાંરે નવા વરસનો આજેરે
અહુરમઝદના મેહેરથી આજે આનંદ વાજાં વાગેરે
હાંરે આનંદ વાજા વાગેરે—જરથોસ્તી.
ઘેર ઘેર તોરણ ફુલથી સમારી ચોક પુરાવો સારારે (૨)
હસી ખુસીથી બઉ દીન આવા દેખાડે દાદારરે હાંરે દેખાડે દાદારરે

(૧૧૮)

રાગ મલાર.

રૂમ ઝુમ બંદરીયાં બરસે—રૂમ ઝુમ.
અપને પીયાસે યું કહે—રૂમ ઝુમ.
રાત અંધારી કાલી બીજલી ચમક
મનકી સુન્તીયા પે વારીઆ (૨)
પાપી પપૈયા અપની સું કહે—રૂમ ઝુમ.

પ્યારા સાહેબ.

(૧૧૯)

રાગ સોરઠ ગઝલ.

માનલે કહેના મેરા દુનીયાંકી લાલચ છોડ દે
ચાર દીનકી હયે જીંદગી આખીર હયેસો જાયગા
અબ તરફસે દીલકો હટા (૨) હરીકે ચરણમે જોડ દે—
ઓ હયે સબી દુશ્મન તેરે જીનકો પ્યારે તું જાનતા
ભજન કર પ્રભુકો સદા (૨) સબસે તું પ્રીતી તોડદે—
એ હયે મનુષ્ય જનમ તેરા પલ પલમે બીતા જા રહા (૨)
બ્રહ્માનંદ ના મીલે કભી (૨) ફીર જો તું લાખ કરોડ દે—

બ્રહ્માનંદ.

(૧૨૦)

રાગ યમન કલ્યાણ.

એ અજબ કુદરત કે હયે કારખાને
ખુદાકી બાતોમે ખુદાઈ જાને—અજબ.
કીસીકે શીર પર હયે તાજ શાહી
કીસી કે કીસમતમે લીખી હયે ગદાઇ
કોઇ શહેરો કી ખાખ છાંને (૨)
ખુદાકી બાતોમે ખુદાઇ જાને—અજબ.
કહાં હયે પરવત કહાં હયે રાઈ
કહાં હયે હાથી કહાં હયે ચીન્તા
ભેદ અપના આપ હી જાને
વો ભેદ અપના આપ હી જાને
ખુદાકી બાતોમે ખુદાઇ જાને—અજબ.

(૧૨૧)

રાગ ભેરવી

તમે સુખમાં સદા રહેજો અરે ઓ હમ દીનો પ્યારા–તમે.
દુઃખીની દાદ હમેશાં લેજો અરે ઓ દીલ સોઝો મારાં–તમે.
સાખી–તોખમ તજે નાતોખમી નેક તજે ન ખવાસ
ભાગો પનકુવો જુવો ખુઝવે સૌની પ્યાસ
દફા હોજો બલાઓ સો સફા સુખનાં ઝરાઓ બો (૨)
તમારે આંગણે વહેજો અરે ઓ હમ દીનો પ્યારા–તમે.
સાખી–પામી સુખ સહુ જાનનાજીવો ઘણાજ સાલ
રાજી કરી ખુદાયને રહેજો સદાયે ખુશાલ
દુઃખી આપે દુવા સારી ખરા દીલની અરે મારી (૨)
સફલ પરવર કરી દેજો અરેઓ હમ દીનો પ્યારા–તમે.

(૧૨૨)

રાગ આશાવરી.

સરજનહાર જગ કીરતાર—સરજન.
નૈયા મોરી ડુબત મઝેદાર
સુખ સંપતકે તુમ દાતાર કરો બેડા પાર
જાઉં બલીહાર—સરજનહાર.
સકલ જગ પ્રભુ દાસ તુમારો
આશ રખત નીરાશ તુમારો
દુઃખીકા મન દુઃખ ટાર જાઉં બલીહાર
સાખી–એ સબ જગકો અપની પરી કોઇ ન દેવે સાથ
અબતો હમારી લાજ હયે નાથ તુમારે હાથ–સકલ

(૧૨૩)

રાગ બીહાગ ગઝલ.

સાખી—એ દીલ કીસીકો ન દે ચાહને વાલા કોઇ
કયું કે ઝમાનેમે કીસીકા હોતા નહીં કોઇ

જરા તું સોચ અયે ગાફીલ કે હમકો કયા ઠીકાના હય
નીકલ એ જબ ગયા તનસે તો સબ અપના બીગાના હયે
મુસાફીર તું હયે ઓર દુનીયા સરાએ ભુલ મત ગાફીલ
સફર મુલકે અરમ આખીર તુજે દર પેશ જાના હયે
લગાતા હયે હઝારો દોલત પેદીલકા કયું તુ અબ નાહક
મુસાફીર એ વતન હયે તું કહાં તેરા ઠીકાના હયે—જરા.
ન સાઇ બંધન કોઇ હયે ન કોઇ આશા ના અપના
બખુબી ગોહર કર દેખોતો મતલબકા ઝમાના હયે—જરા.

(૧૨૪)

રાગ પીલુ.

ખીલી ખીલીરે આ સુંદર ફુલવાડી
જુઓ ફુલ ફુલની આ ઝાડી
વેલી વેલીરે આવો સાહેલી ચાલી
સહુ એક બીજાં સંભાળીરે
ઝુલે ફુલડાં ડાલી ડાલીરે
ચુંટો કોમળ હાથે ઝાલીરે
મુકો ફુલ દાંનીમાં નીહાળીરે
ઉડે ઉડેરે જેમ સુંગધી સારી
જાણે કુદરતની બલીહારી—ખીલી.

બંગાળી સ્કુલ.

(૧૨૫)

રાગ અંગ્રેજી તરજ.

ચાલો બહેનો તમો મારી સાથ
ઉમંગથી આવો આજ ને કાજ
લાવો ફુલ નારીએરને વીંટી સાર
સોભાવો જમાઈનો હાથ
વાહાલા સાસુજી તમે વીંટી પેરાવો
પનોતા જમાઈને હાથ
ભલે પધાર્યા જમાઈ આજ
આપો કન્યાનો હાથ
મુબારક હોજો આજનો શુભ દીન
પ્રેમથી રહેજો તમો વરકન્યા સાથ
રહેજો ખુશ ખુશાલ પાર પાડજો સરવે મુરાદ
હોજો અમારા આશીરવાદ તમને આમીન આમીન.

(૧૨૬)

રાગ અંગ્રેજી.

ચાલો સૌ નીશાળે ભણવાને જઈએ
ચોપડીઓ પેનસીલ પાટી લઈને
ઘંટ વાગ્યા પહેલા વરગમાં જઈએ
છોકરાઉની સાથે જઈ જટ ઝટપટ
સારી ગમ પધ નીસા
સની ધપ મગરીસા
સારીગ રીગમ ગમપ મપધ પધનો ધનીસા
સાનીધ નીધપ ધપમ પમગ મગરી ગરીસા
લેશન દે શીક્ષક મન ધરી લઈએ
રમત ગમતમાં પછી મન દઈએ
કસરત બાજી ખેલવાને જઈએ
નમી ગુરૂ જઈએ ઘેર ઝટ ઝટપટ.

(૧૨૭)

રાગ યમન કલ્યાણ.

મુશકીલ કરો આશન મેરી (૨)
દીન દુનીમે ખુદા દીન દુનીમે ખુદા મદદ તેરી—મુશકીલ.
નીરધનકો આધાર ગરીબનકો નીવાજ (૨)
સુખકે દાતા સુખકે દાતા દુઃખ કાટો મેરી—મુશકીલ.
ગુન અવગુન મેરો સબ તુમ જાનો (૨)
જલદી ખબર લીજો (૨) સાંજ સવેરી—મુશકીલ.

(૧૨૮)

રાગ જીલ્લા ઝીંઝોટી.

પી પી પી પરવર નામ જાંમ પી
દીલનો શીશો ધર મહોબતથી
ભર ભક્તિના સરબતથી
હોંશે હોંશે પી લે તું આરામથીપી—પી.
કહે છે ફીરોઝ નીત હરખા તું બસ દાવરનાં ગુણગાતું
ભજ ભજ પલ પલ તજ તજ છળ બળ
સમજ સમજ હર સજગુણ જઈ પેલ
ક્યાં હેવાન બને છે તું ઈનાસનમાં ખપી—પી.

(૧૨૯)

રાગ ભેરવી.

આશા મારી છે ખરી
માન માન યઝદાન તું ખરી
દાદ મ્હારી લઈ દે યારી હમ પરનું દુઃખ દે ટાલી
રંજ કાપી ગંજ આપી કર સુખી તું ઘરજરથી ભરી
માગું હું કરગરી માન માન યઝદાન તું ખરી—આશા.

આફ્રજાત પરીન.

(૧૩૦)

રાગ કલ્યાણ.

ખુશી ખુદાની હરી ખુસીથી કબુલ રાખો તમે હમેશાં
દુઃખીયાં તો નહીજ રહીશું કદી તમે કે અમે હમેશા
કદી તપો તો કદીજ છાંયો કદી ભુખો તો કદી ધરાણો
કરી બતાવે અનેક ખેલો ખુદાય તો જે ગમે હમેશાં—ખુશી.
કદી દુઃખોમાં સુખો સમાવે કદી સુખોમાં દુઃખો જમાવે
ખુદાઈ કુદરત ખુદાજ જાણે નમો ખુદા હર પલે હમેશાં—ખુશી.
ન પીઠ તો કોઇને જણાશે હુકમ ખુદાનો ગણાશે
ફી રોઝ રહે છે ખરે ત્યારે ભરોસો છે કાં દીલ ગમે હમેશાં—ખુશી.

(૧૩૧)

સ્વદેશ સેવા.

સર્જેલાં શ્રી પ્રભુજીએ મનુષ્યો સર્વે સરખાં છે
નથી કોઇ ઊંચ કે નીચાં જીવન સૌ સૌના સરખાં છે
પ્રભુજીની જગત વાડી તણા ફુલડા સહુ જીવો (૨)
સુગંધીથી ભરેલા સૌ સમજીએ તોએ સરખાં છે
વિષમ આ વીશ્વનો વાયુ કરે જીવ ક્રોધીને ઘેલાં (૨)
ન મનહર હોય માનવનો સકળ આત્માઓ સરખાં છે—સકળ.

(૧૩૨)

રાગ આશાવરી.

ફાંની આ દુનીયામાં જનમી બશર તું
કરજે ભલાઈ તજી દે બુરાઈ—ફાંની.
જોબન જોર જુવાની તારી સાથ ન આવે કાંઇ
કરજે દીલથી યાદ ખુદાઈ—ફાંની.

(૧૩૩)

શાહેનશાહ પાંચમાં જ્યોર્જ હીંદમાં આવ્યા તેની ગરબી.

રાગ ભીમપલાસી.

સાખી—જુગ જુગ જીવો જ્યોર્જ તું મેરી સહીત મહારાજ
ભલે પધાર્યા ભાવથી હરખી હીંદ સમાજ

ધર્મ ધુંરધર ધીર વીર જય જય જય હીંદપતી
ચક્રવતી ભુપ અમલ અમર રહો ભારત જન વદતી
બીજથી માત વીકટોરીઆ સમી કળા રહો ચઢતી
એડવર્ડ સમ શાંન્તી સદા રહો બ્રીટીશ ધજા ફરતી

સાખી—રક્ષ તું પ્રભુજી શહેનશાહ જ્યોર્જ પાંચમાં
શહેનશાહ બાનું મેરી સંગે વધાવીએ કુસુમે અખંડ
ભક્ત ભાવમાં

સાખી—તાજ ધરો હીત હીંદનો જઈ દીલ્લી દરબાર
યાદ રહો ઈતીહાસમાં જય જય જય જય કાર

હીંદ શહેનશાહ જ્યોર્જ જીવજો બહુ બહુ (૨)
શહેનશાહ બાંનુ મેરી સસુખ ભોગવો સહુ
જ્યાં જ્યાં રવી કીરણ હોય ત્યાં ત્યાં તુજ તેજ મોહ
અવીચળ પદ ઈન્દ્ર જેમ મેરૂ સમ અડગ રહો
હીંદપતી જ્યોર્જ અને મહારાણી મેરીને શીશ નમાવો
મંગળ ગીત હળીમળી ગાવે સજની લ્યો સુખ ભર લ્હાવો
અવસર રૂડો અતી આવ્યો
સફળ સફળ થાવો વીઘન સકળ જાવો
વિજય ફેલાવો બહુ જગતમાં હર વખતમાં
નીજ તખ્તમાં જય જય જય થાવો—હીંદપતી.

(૧૩૪)

રા માંડલીક.

જો મરણુ આ જીંદગીની છે અરે છેલ્લી દશા
તો પરમાર્થે આપવામાં આ જીવનના મોહ શા
આ જીવનના મોહ શા
ખીલી ફરી કરમાય છે પુષ્પો મુકે પણુ વાસના
અમર નર તો તે ખરા જે અમર કરતા વાસના
મારા તમે પરમાત્મા હું છું તમારો આત્મા
પરમાત્માને શરણે જતાં કૃત કર્યો આત્મા

(૧૩૫)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

પૈસા તમામ જગમાં છે વીપતીની જળ મુળ
લોક જરદાર લોભ કરવા કસે લાભની ધુળ—પૈસા.
દ્રવ્ય ધનને માલ ખજાના રહ્યા કોણુના કહાં (૨)
પૈસાની ઇજત ગઈ પૈસે થઈ જો એક ભુલ—પૈસા.
કેળવણી ઉદ્યોગ નેકી નીતી ધર્મ શુભ (૨)
એજ શોભા એજ અમરૂ એજ દીપાવે કુળ—પૈસા.

(૧૩૬)

રાગ કલ્યાણુ.

હાથ જોડું તારાં ચરણે પડી આવો નગર મોરા હરી
સાંવરી સુરત પ્યારી પ્યારી નેન. રસીલે બાલો વાલી (૨)
અખીયા તોરી જાદુસે ભરી—આવો.
સાચી કહો ક્રશન હમે બોલો નઓલો સુંદસે તમે
તારી માયા મારા મનમાં ભરી—આવો.

(૧૩૭)

ગઝલ.

તુમારા દીલ અગર હમસે ફીરા હયે
તો બહેતર હયે હમારા બી ખુદા હયે—
હમારી કુછ નહીં તકશીર લેકીન
તો મુઝીકું સબ કહેંગે બેવફા હય—
વોહ બેહમક હયે કહા હયે જીસને તુમસે
મીલો જીસસેં તુમારા દીલ મીલા હયે—
કહે વે હો ઇશકદર બેજાર હમસે
કહો હમને તુમારા કયા કીયા હયે—
અબ સબે દીલ કરો મત આબરૂકો
મુસાફીર હયે શેકસ્તા હયે ગદા હયે—

(૧૩૮)

રાગ ગઝલ.

ખુદા કરે ન કોઇને બુરો પતી મલે
કણુ નહીં ફસાયે કોઇ આ દુઃખો ટલે—
સહુ સુખો નકામના વીના રૂડો ધણી
પડે હજારો આફતો છતાંજ તે બળે—
ફના સહુ સુખો થશે બીનીજ હાયથી
દુવા કરે ખુશી થઇ બલા બધી ટલે—
કુંવારી જીવતાં સુખી ભલે પડી રહે
સગાં સ્નેહી તે થકીન તેટલાંજ બળે—
અનાથ બાપડી જઇને કહાં દુઃખો રડે
અરે ખુદા શીવાય કોણુ દાદ સાંભલે—

કવી ફીરોજ

(૧૩૯)

ભજન.

ામનામ તુ ભજલે પ્યારે કાહેકુ મગરૂરી કરતા હયે
ચી મટીકા બંગલા તેરા પાવ પલકમેં ઢલતા હયે–રામનામ
બ્રાહ્મણ હો કર પુરાન બાંચે સનાન તરપણ કરતા હયે
ામ કાલ સુચીલ રહત હયે ચું કયા સાહેબ મીલતા હયે—
જોગી હો કર જટા બઢાવે હાલ મસ્તમેં રહતા હયે
દોનો હાથ શીરપર ધરકે ચું કયા સાહેબ મીલતા હયે—
કહત કબીરા સુનો ભાઇ સાધુ મનકી માલા જપતા હયે
જો સાવસે ધ્યાન ધરત હયે તીનકો સાહેબ મીલતા હયે—

(૧૪૦)

રાગ તીલંગ કુંમરી.

પનીયાં ભરન મયે કયસેં જાઉં ઘરસું
મગ રોકે ઠાડો મોસે કરત બારા જોરી કાંન
લટક રહી ચુંનરી સરસું—પનીયાં.
પરત પૈંયાં લઉં બલૈયાં
તોસેં બીનતી કરત મયે હારી યે ઢીઠ લંગરવા
લપટ ઝપટ મોરી મટકી પટકી સરસું—પનીયાં.

(૧૪૧)

રાગ જીંઝોટી કુંમરી.

ગાઇ ભજન હર મનને બહેલાવુંરે—ગાઇ.
મનને બહેલાવું મારા તનને બહેલાવુંરે
હર મીલે તો મયે વારી વારી જાવુંરે—
સૃષ્ટી ગગનનો તુંહી રચનારો
દુઃખી પાપીનો તુંહી તારનારો
રોગી રજકનો તુંહી બક્ષનારો
નીત્ય તુજ ચંદ મુંજ હૈડે સમાવુંરે—

(૧૪૨)

રાગ પીલુ ગઝલ.

લગા હયે દીલ પ્યારેસે નીભાવોગે તો ક્યા હોગા
હમારે કલબમેં પ્યારે સદા રહોગે તો ક્યા હોગા—લગા.
હમીકો ચાહ મીલનેકી મીલાવોગે તો ક્યા હોગા (૨)
હુશ્ન ચશમોંકે પ્યાલે ભર પીલાવોગે તો ક્યા હોગા
જરા દીદાર તુમ અપનાં દીખાવોગે તો ક્યા હોગા
હમ મરતે હય તેરે ગમમેં જીલાવોગે તો ક્યા હોગા—ક્યા.
અજબ દીદાર રોશન હયે છીપાવોગે તે. ક્યા હોગા
ચમન બીચ આન કર મુખડા દીખાવોગે તો ક્યા હોગા—;

(૧૪૩)

વસંત અસા.

શ્રી રામચંદ્ર રઘુવીર (૨)
શ્રી સીતાપતી ભજીલેને મન અવસર આવો
એળે વહી જશેજી
ખીલો વસંત છેલો ખીલો જુવાની વાલા
રસીયા રસ પી લેને સુખ ધામ
ખીલો વસંત તેવા ખીલો ફુલવાડી બાળાંનું
ભજુને શણગારી લે મન વ્હાલું—શ્રી સીતાપતી.
રમણી રૂપાળી હતે હૈયે ધરી લે વ્હાલા
પી લે અધરામૃત રસનું પાન
નાથન નાથને એ અંતર ધરી પ્રીતે બાળા
કરી લેજો કાયાનું કલ્યાણ—શ્રી સીતાપતી.

(૧૪૪)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

જનમ તેરા બાતોમે બીત ગયો
કબી તુંને મુખસેન રામ કહ્યો—જનમ.
પાંચ બરશકા બાલાભોલા અબતો બીસ ભયો
મકર પરસસી માયા કારણ દેશબીદેશ ગયે.—જનમ.
ત્રીશ બરસકી અબ મતી ઉપજી લોભ હયે બઢત નયો
માયા જોડી લાખ કરોડી તોબીન લગ્ન ભયો—જનમ.
સાધુકી સંગત કબુહુ ન કીની નીચ સંગતમેં રહયો
કહત કબીરા સમજ મનમુરખ થોરોહી બખત રહયો—જનમ.

(૧૪૫)

રાગ આશાવરી.

નેકી નછોડ નેક નામરે
ભલાનો નેક અન્જામ થાયે નામ.થાયે નામ હામ કામરે—
થઇને સાદ રબની યાદ કરીલે કામ એજ છે
લેવો અપાવો તેને નામ નેક કામ એજ છે
થોડા દીવસની જીંન્દગાની રબને યાદ કરીલે આની
તો સરસ છે ત્હારી વાની (૨)
પી લે નેક જાંમરે—નેકી.
સાખી—નીભાવો.કઓલ ફરજ આપની સુદામ છે એજ
મનશ્ની પેઠે અહુરમઝદ નેક નામ છે એજ
જહાંની હસ્તી એ ફાંનીનો. ઇતબાર નથી
ખુદાનીયાદ જે કરે ખરો સુલફામ છે એજ—થે ડા.

(૧૯૧)

રાગ કાફી હોરી.

સ્ત્રીની કેળવણી હોય સારી તો સંસાર નીભાવે વીચારી—
ભાગ્યવંતી માનવી સહગુણી જાણવી દુઃખીને તાબે જે નારી
ખરૂં સુખ એમાં નહીં શર્મ તેમાં માનો જાનો (૨)
તમો એહનો મારી
ના હેતાં શીખારૂણુ વીચારી—સ્ત્રીની.
ભાગ્યવંત નર તે સુખી હમેશાંજે ગણે પ્રીથાર જયારી (૨.
ચાહ રાખો મનમાં વફા રાખો દીલમાં (૨)
માનો જાનો (૨) તેમાં સુખ સંસારી
ના દેતાં શીખારણુ વીસારી—સ્ત્રીની.

(૧૪૭

રાગ અંગ્રેજી ટયુન.

હવે આ તાલ ખરી એહી જુઓ ખાના ખરાબીમાં
થયો આબાદ અરે હુંતો હરદની પુર શરાબીમાં

કોરસ.

બગ્યા હવજી હુચ્યા લવજી અંતે ભુજસે મારી પ્યાસ
સુખથી ગબડી દુઃખમાં સબડી અચ બુચ બનસે સત્યાનાશ
જરામાં આગ હવે સળગી કપટ ભડ કુંભ સમ કરસે
સુઓ આરામો સહુ સાથે અરે બચ્ચા બળી મરસે
થયો હર ધુત અરે તો બી નહીં બીહીસે અહી બંદો
નવી કંઇ તાલ તકાદતથી ફરી નાંખું હવે ફંદો
સોલી ગુલા

(૧૪૮)

રાગ જંગલો.

વહાલાઓ મંચી જાવું હવે હું તારી રજા લઇને
પ્યારી પરીચહેર સુખે સીધારો પગુ દીલાસો દઈને—વહાલા
દીલાસામાં તો એમજ કહુ કે પાંચનોના દારૂ
ઘરમાં ખુણે ખુણે ઉભે રહી કહેરાવજે ઝારૂં—વહાલા.
દારૂનું હારગીઝ નામ લઈશ નહીં આંસુઓના સમ
તું ગયા બાદ ભુલવશે ગમ પીવશે થોડા રમ—વહાલા.
છીઆ દરજીનું બીલ ચુકવજે વેચી ના નાંખતો કાંઇ
પ્યારીને બ્લાઉઝની સંભાલ લેજે ભુલમાં પડે નહીં ઉઘાઇ—વહાલા

(૧૪૯)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

દુનીયામાં બરકરારી કોઈની રહી નહીં
સહાહયા બખ્તયારી કોઈની રહી નહીં
જમશેદને જોડાકમી આધીન થઇ ગયા
સદા બાગે બહારી કોઈની રહી નહીં
ખુન બેબરી નેપોલયનું ગયું નામ નીશાન
હયા તાજઓ તખ્તદારી કોઈની રહી નહીં
કીશમતી ઘંટી સૌને પીસે છે હરદમ
ખુદા સીવાયે યારી કોઈની રહી નહીં.

દુખી ગુલ.

(૧૫૦)

રાગ માંડ.

હેતવંતા પીતા તણી મળશે પ્રીતી ઘણી યાદ ભુલે મન માંયજી
માય માયા વીના મન દુઃખી બને તણી નેક પીતાથી સમાકજી
માયા વીના જીગર બળે નહીં યાદ દીલથી દુર બની
પ્રીત વીના જીગર જળે નહીં જીગરથી પુર બની
છે નેક બાવા મુજ ધણી ભુલાવે યાદ દીલથી
હર દીન શેવા તેમની હરખી કરૂં જીગરથી
પ્રેમ પ્રીતી મલે સદા પીતા તણી હરખી જીગરથી સમાંયજી—

જુદીન ઝગડો.

(૧૫૧)

રાગ માંડ.

લલકારો રસીકાં ગાવો ગાવો હેતે
સજીલાં રંગીલા રંગ રાગ આનંદ કરી—લલકારો.
ગાયનની ખુબી નહીં પીછાણે જે ખુદાની ખુદાઇ બી નહીં જાણે તે
લેહેર અજબ ખરી—લલકારો.
સાખી—રાત વીના નહીં ચાંદણી ફુલ રત વીનાં નવ થાય
રાગ વીના તેમ માનવું માનવ નવ રીઝાયે—

હોરમી દુન્યા.

(૧૫૨)

રાગ પીલુ લાવણી.

યાદ રાખી ચીતમાં દીલ જાની ના જાઓ તજી
મુજને વીલાયત વસાવી ઝટ વહેલા આવજોજી—યાદ.
દીલના દીલદાર પ્યારા હૈયાના હાર માહારા (૨)
દાદગર આપે તુને યારી—ના જાવો.
જુદાઇની આગે વહાલા દુખ દીલ લાગેરે (૨)
અકલાવી દીધી મને ભારી—ના જાવો.

ફાંકડો ફીતુરી.

(૧૫૩)

રાગ પહાડી ઝીંઝોટી.

ખુદ હાથોથી જે થયું કામ થકાવે
મન મલકાવે હરખાવે આ—ખુદ
સાખી—આપ મુવા વન સ્વર્ગમાં કોઇ કદી નવ જાયે
આસ નીરાસ પરાઇએ કેહેતી કેમ ભુલાય
તે મનનું માગ્યું તો મલે મહેનત ફલે
ચીંત. ટલે કામે ભલે મલગે ભલે ને કામ કરે ભાવે—ખુદ.

દોરંગી દુન્યા.

(૧૫૪)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

ઇલાહી જીક્રમે તેરે સબી ખલેકત બની રેવે
હઝાર કલબમે હરદમ તેરી ઉલફત બની રેહવે—
ઇહાં પર આબીદો ફાંસીક ચહયે લુતફો કરમ ઉસકા
કરો તુમ ફએલવો યારો કે વહાં રેહમત બનો રેહવે—
સફર હયે દુરકા યારો ન ખાલી હાથ તુમ જાઓ
અગર ચાહતે અઝીઝો તુમ વહાં ઇજ્જત બની રેહવે—
કરો કુરબાન જાંનો માલ ચલો ઇરશાદે મુરશદ પર
ઇહાં આરામસેં ગુજરે વહાં ફિક્રત બની રેહવે—
જફર પાઉમે શેતાંપર યહી હયે આરઝુ હરદમ
હમેશા નફસ સરકશ પર મેરી તાકાત બની રેહવે—
બના કાઇમ મકાં તું વહાં ઇહાં જો હયે ફના હોગા
દીખા કર નામ પર ઉસકે સદા બરકત બની રેહવે—
મજારે પાક બાજો પર જલાયા ઉદ કર ફીરોજ
મિસાલે આશકે સાદીક તેરી તુરબત બની રેહવે.—

(૧૫૫)

રાગ યમન કલ્યાણ.

કર કર પરવર અમ પામર પર નજર જરી
દાદગર દાવર માગરે કરમ કંઈ કરી
અમ નાચારી મહીં તરી કરી ભારી ઉમીદવારી
ઓ દાવારો તુંજ દીલદારો થકી તરી માગું યારી
દાના પગે પડી (૨)
પરીતાપ ઓ બાપ તું કાપ હરી
અરજીએ સુનો ખરો મરજી મુંજ હૈયે ધરી—દાદગર.

દોરંગી દુન્યા.

(૧૫૬)

રાગ પહાડી પદ.

મન કોનકી બાટ નીહારત હયે અબ કોનસા યાર તુમારા હય
ધન ધામ રહા સબ સાથ રહા અબ સમસે કીયા કીનારા હયે—
માત પીતા દારા ભગની અબ કોઈ ન કહત હમારા હય
સબ ભર ભર નીર વીલાપ કરત અબ કોનસા બુઝ નહારા હયે—
તુમ દેશ બી દેશ ફીરે ભ્રમ તે બીધના કછુ ઓર બીચારા હય
જેસી કરની કર આયે બાવરે તેસી ભોગન હારા હયે—
સોંચ કરે અબ હોત ક્યા કછુ દીન ભર ઓર ગુઝારા હય
શ્યામ સુંદર પ્રભુકો સુમરન કર લે વોહી મીત્ર દુલારા હયે—
સાખી—માબાપ બેહેન ભાઈ સબ હય અચ્છે વખતકે દેખ
પ્રભુકે સીવા કોઈ કામ ન આવે વકતકે તંગમે દેખ
ફાંની જમી ફાંની આસમાં ફાની બસ- ફાની સબ દેખ
પ્રભુકે સીવા કોઈ ન રહે બાકી ફાની જગમે દેખ—

રા. માસ્તર દામોદર,

(૧૫૭)

રાગ ભીમપલાસી.

પ્યારની કસોટી છે દુઃખનો દીલદાર
ભુલે નહીં કદીબી જો સાચો હોય પ્યાર
વેચાતાએ નથી ખરીદે જેને કોઇ ગવાર આ—(૨) પ્યારની
મજનું ફરહાદ બનીયાં શાદ દુઃખની યાદ માંહી
પ્રેમે કીધાં બેડા પાર (૨)
ચાહું છું પ્રીતેથી મીનાઇને તેથી જીત થઇ છે ગલાનો હાર—

ફાંકડો ફીતુરી.

(૧૫૮)

રાગ કાલીંગડા ગઝલ.

લગા હય ઇશ્ક અહલાસે નીભાવોગે તો કયા હોગા
હમારે કલબમેં પ્યારે સદા રહોગે ના કયા હોગા
હમકો હય ચાહ મીલનેકી મીલાવોગે તો કયા હોગા
હુસ્ન ચશમોકે પ્યાલે ભર પીલાવોગે તો કયા હોગા
જરા દીદાર તુમ અપનાં દીખાવોગે તો કયા હોગા
હમ મરતે હય તેરે ગમમેં જીલાવોગે તો કયા હોગા
પ્રભુજી બીન તડફતાજી જીલાવોગે તો કયા હોગા
હમારે દીલ દીવાનેકો સતાવે ગે તો કયા હોગા
ચમન બીચ આન કર મુખડા દીખાવોગે તો કયા હોગા
ભરમ ધરતા હય કુલ આલમ હસાવોગે તો કયા હોગા
અજબ દીદાર રોશન હૈ છીપાવોગે તો કયા હોગા
અગર બાલીપ આહમકો જગાવોગે તો કયા હોગા
જીગરકી દરદકી દારૂ બતાવોગે તો કયા હોગા
હસ સબકો તુમ સીનાસે લગાવોગે તો કયા હોગા.

રા. માસ્તર દામોદર.

(૧૫૯)

રાગ પીલુ ઝીલ્લા.

જોઈ જગત જોઈ દુનીયાં જોયો કારોભારરે
આંખો બંધ રાખી તેને ખોયો સરવે સારરે—જોઈ.
યત્ન યુકિત ને અંગ બળે બસ ભરો ખજાનો યાર
પાસા એવા ફેંકીયે કે પડે સદાય પોબોબારરે—જોઈ.
સુખ દુઃખની હસ્તી કેવી એ ખ્યાલી છે મનના ફેર
કોશીશોથી મોજકરો કરો દુઃખને ઝેરરે—જોઇ.

ઢાંકડો ફીતુરી.

(૧૬૦)

રાગ બસંત પદ.

એ દીન તેરો સદા ન રહેગો મત કર માન ગુમાન
ધન જોબન તેરો થીર ન રહેગો આખીર મોત નીદાન
કોડી કોડી માયા જોડી પડયો વીષયકે ખાન—મત.
લખ ચોરાશીકો ફેરો ન ટળ્યો બીસર ગયો હર નામ
પ્રભુ બીન તેરી કોન ગત હોગી ચલો જાત અવસાન—મત.
માનવ તનસો હય છીનભંગુર તામે હોત બેભાન
બાર બાર સમર મન માંહી ધર પ્રભુકા ધ્યાન—મત.
દયા ધરમકી બાત ન જાને નાહક ભયો હેરાન
કહો પ્રભુ બીન કોન ગતી હયે ભજે બીના હરઆન—મત.

શેઅર.

જગતમે યેહી મજા હયે કે ખાનાખ્યા ખીલાના
ભુખેકો દાલ રોટી નંગેકો કપડા ચડાના—મત.
સબ ઈસ ઘડી ઉડા લે જો તુજકો ઉડાના
આફીલ ફીર ઇસ ગલીમે તુજકો નહીં હય આના—મત.

રા. માસ્તર દાતોદર.

(૧૬૧)

ગામરેની ગોરી.

હું તો ગામરેની ગોરી કે હું તો ગામરેની ગોરી
નાજ અહા અંદાજ ભરી છઉં ગામરચન ભોરી—કે હું તો.
મેં ટકરાઇ હેકરાઇ આજ લગન નહીં જાની
હું એ પ્રકાઇ મેસકાઇ કાજ નથીરે દીવાની
અહીં સાહાઈમાં રહી રાજ કરૂં જેમ રાણી
નહીં સુખપારી થોરી એ કે હું નહીં સુખીયારી થોરી-નાજ.
કંઇ છાશ દહીં દુધ ઘી ખીચડીને ભાજી
વળી વાલ વટેણું તર તરકારી તાજી
અમે દાલ રોટલી ખાઈએ ખુશી થઇ ઝાઝી
સહુ પલરાજી છોરીરે અમે સહુ પલરાજી છોરી—નાજ.

(૧૬૨)

રાગ ઝીલ્લા.

નાંખી મને પ્રેમની તેં દોરી દીન ચાર
વાહાલા નાંખી મને પ્રેમની તેં દોરી
પ્રેમ પીયાલો પાઇ દીલ લીધું ચોરી દીન ચાર વહાલા
તમો ફરહાદ બનસો હું શીરી કારી ગોરી
તમો બનો ચંદ્ર તો હું ચકોરી—દીન ચાર.
સાખી–જે નારી ભરથારની સેવા કરે અપાર
તે નારી સંસાર તરીને ઉતરશે ભવ પાર
તુંજ સરખી સતી નાર તજીને ભજે કોઇ પરનાર
તેવા નરને નરકનો છેવટ છે અધીકાર—તમો.

ધેરતી કંપ.

(૧૬૩)

રાગ અંગ્રેજી તરજ.

છઇએ અમે જરથોસ્તી રેમજહબશની નેક
ફુલ જહાંન સાથે દોસ્તી રાખ્યે નીભાવ્યે ટેક
મુઢીજ ભર આ ટોળો સઉ ઇન્સનને. શણગાર
રે બોલ બાલા બોલે. તોડી નહી નરને નાર

કોરસ.

ઓ તોખમ ક્યાંની એ જગ મશહુર
ઓ સૌ સદ્‌ગુણનાં સાચી ને ભરપુર
કાયમ રહા જાલન્જે સુભ તુજ જેમ
આબાદી સાથે તુ આ પારસી કોમ
બહાદુરી સખ્ત હાથે દખે જગત જાહેર
બહુ ચચલાઇ સાથે સકે વતમાં માહેર
ગુજરી જફાઓ ભારી તો પણ ન છોડયો ધર્મ
તેથી મલી રમ યરી એજ ખરો છે ભર્મ

કોરસ.

સચ્ચાઈ સી કેલવણી જેનો દીપાવે બહાર
ગુણ નેકને મેલવણી રાખ્યે સુખી સંસાર
પેશાકની ખુબી કંઇ છે ભાર જહાં મશહુર
તે કોમની બાનુ થઇ છઇએ અમે મગરૂર

કોરસ.

જેની વફાદારી પર પડયા નથી કંઈ ડાઘ
આગાજની યારી પર લડશે મીશાલે વાઘ
નીમક હલાલી જાણી તેપરની દીલ સોજ
આ ફોજ આજે પાંમી ખુશ થાતુ ઓ ફીરોજ.

(૧૬૪)

પાકજાત પરીક્ષા

ખરી તે નારી જે નીતીમાં છે સારી
જે નીતીમાં છે સારી જે પ્રીતીમાં છે સારી—
નીતી વનાની નાર નઠારી જે જગમાં તમામ અકારી
ત્યાગ કરવા લાયક ધ્યારી—જે નીતીમાં.
સાખી—દાહગર રૂડાં કરે હર નારના ભુંડાં ચલન
નામના ઘરમાં થશે ને ગામમાં સૌ જન મગન
ભલી તે મારી જે હીતથી રાખે યારી
જે હીતથી રાખે યારી જે ચીતથી રાખે યારી—ખરી.

(૧૬૫)

રાગ વાધેસરી.

લાગી લગન મને તારી હો લલનાં લાગી લગન મને તારી
લગન મને તારી
સુરપતી મતી શું વીચારી હો લલનાં
સુંદરી સચીતેથી અધીક સુખ આપું
પટરાણી કરી સ્થાપું
ઊથાપું ના વચન મનોહારી હો લલનાં લાગી લગન મને
તારી લગન મને તારી.

(૧૬૬)

દરબારી કાંનડો.

ગગન ઉસ મેહેલ જાકે ચંદ્રસી મશાલ જલે
નવલખ તારે જાકે બીચ કહરતા રહે—ગગન.
ભીમસેં વઝીર જાકે પ્રહ્લાસેં દીવાન હય
ભેરૂસે કોટવાલ જાકે ગનેશ ફોઝદાર—ગગન.

(૧૬૭)

રાગ માંડ.

મેરો મન લાગોજી
દીન રતીયાં પ્યારે હરકે ધ્યાનમેં—મેરો.
સાખી—સાંઇ મેરા બનકે બએપારી જંગકા કરે બએપાર
બીન તરાજુ ઓર બીન પલ્લેકે તોલત હયે સંસાર—
સાંઈ મેરા જનકે ના ખુદા દેખો કાટત હય મંજધાર
બીન બાદર્યાં ઓર બીન પવનકે નાવ લગાવત પાર—

હુરે અરબ.

(૧૬૮)

રાગ દેશ ગઝલ.

ખુદાઈ કેહેતા હય જીસકો આલમસે એભી હય એકખ્યાલ મેરા
બદલના સુરત હઝાર ઢબસે હરેક ઢબમે હય હ. ા મેરા—
કહી સબ્જ લજ્જ કહીં હું સુરત કહીં હું દીદ ઓર કહીં હું હેરત
નજર હુઈ હય નઝીમ જીનકો વોહ દેખતે હય જમાલ મેરા—
કહીં હું સુરજ કહીં હું જર્રા કહીં હું દરીઆ કહીં હું કતરા
વહીરે કસરતસે અપને મુઝકો હુવા હયે મીલના મહાલ મેરા—
હિજાબે ખુર્શીદ હય અતે માની હુવા ઝહુરે નમુદ સુરત
મીટા જો દુનીયાંસે નામ અ.દમ હુવા હુવે મુઝકો વિસાલ મેરા—
હમેશા આંખેંકો બંધ રખના જમાલ માનીકો દેખના હયે
જો ગોશે કર હય વોહ હય સમાઅત જો
બેઝબાંની હય કાલ મેરા—
અલસ્તોકાલુ બલાકીરને નપુછ મુઝસે વતન તું હરગીઝ
હું આપમશગુલ આપ ામી ર જવાબખુદહય સવાલ મેરા—

ના. માસ્તર દામોદર.

(૧૬૯)

રાગ ગઝલ કવાલી.

ઓ ફકીરી વો અમીરી હમોસલા જાતા રહા
કહ્યું કે તું બાકી રહી સમઝબુઝઃ જાતા રહા—ઓ.
અએશ હોદીન અઓર ગરીબી લીસ દીન મહશુર હુએ
આગે ગમકે હરખુશીકા વલવલા જાતા રહા—ઓ.
બાવફા માશુક મુલફત સાથ હુવે જબસે મેરે
દીલસે શંઓકે અએશ આરામ અયે ખુદા જાતા રહા—ઓ.

આજમશાહ

(૧૭૦)

રાગ પીલુ.

વાદળ ફાટવા માંડયું હવે છે
ધુવાદી કાંઇ કાંઇ નજરે પડે છે—વાદળ.
રાત વીતી હવે વહાણું રે વાશે
ઠરતા બપોર પછી જટ થાશે—વાદળ.
દરીઓ તોફાની તો ધીમોજ હાલે
પુઠના પવનથી ઘણું વહાણુ ચાલે—વાદળ.
જાણી સુખ થયો હરી અનુંકુળ જાણું
નર્મદ જોશીનું પાકયુંજ અખ્યાણું—વાદળ.

(૧૭૧)

રાગ સોરઠ.

છોડ છોડ છોડ મનુંજ છોડી દે બુરાઇ
છોડી દે બુરાઇ અરે જોડી લે ભલાઇ—છોડ.
કોણ તું કયાથી આવ્યો જાણી લે તું ભાઇ
ઇશ પ્રીત રાખી નીત્ય પામજે ખુશાલી—છોડ.
ખોટું તજી સાચું ધરી બુદ્ધી કરી સારી
દાન ધર્મ પુણ્ય કરી રાખ પ્રભુ રાજી—છોડ.

(૧૭૨)

રાગ બરવા.

વનમાળી બનાવે વન વન ફુલોની બજાર
એક એક ફુલની એક એક માલણુ
શોભે છે હારો કટાર—વનમાળી
કુ'ચી પાકી સ'ગે તોડી ત્યારે ત્યારે ર'ગે જોડી
ગુ'ફે કળી ફુલ હાર
અ'બેલી અલબેલી ને એલી કંઇ લેલી
ફુલો ફીરોજી હજાર—વનમાળી.

(૧૭૩)

રાગ આલકોષ ગઝલ.

હુયે હય આશીક હમ ઉસ સનમ પર
કે જીસને દુનીયાંકો હય બનાયા
ગઈ ભટકતે યે ઉમ્ર સારી મગર વોહ પ્યારા નઝર ન આયા—
હુવે મુસલમાં વહુબાનકે હાફીઝ કુરાન પઢ પઢ જનમ બીતાયા
પઢા હુયે શાશતર બને હય પ'ડીત ન દીદ ઉસકા જરા બીપાયા—
હુય ઈસાઈ જહાંકે અ'દર તોજાકે ગીરજામે સર ઝુકાયા
જેનમતમે ભી હમને ઢુ'ઢા વ્હાં કીસીજા નહીં દેખાયા—
બના સમાજી વઆર્યસાઈ ફીમેશન દીલમેં રહા સમાયા
હરેક મઝહબમેં જાત લાશા કહાંહયે બેઠા શકલ ચુરાયા—
ગયા વકાશીમેં જાકે ડેરા પતા લગાનેમે દીલ લગાયા
પ્રયાવ ગંગા બેરૂતીમેં ત્રીવેણી જાકર કેમેં નહાયા—
જપે હય મ'તર વત'ત્ર સારે પેશોર મરઘટમેં જા મચાયા
સનમકો ઢુ'ઢા ભસમ રમા કર જટાકો શિર પર તો હય બઢાયા—
હમેશા યારો ગ્હા ફીકરમે નમોહ દુનીયાંસે હય છુટાયા
પલયે સનમેં વસીમે હરેક જાનીબકો દીલ લુભાયા—
ન કુછભી કીયા જહાં મેં આ કર મેં જન્મ અપના ક્ષથા ગુમાયા
મીલા સનમ વોહ હમારે દીલમેં દીલી કે અ'દર, રહા સમાયા—

(१७४)

राग भैरवी गझल.

જહાં બ્રજરાજ કલ પાયે ચલો સખી આજ વોહ બનમેં
બીના વોહ રૂપકે દેખે બીરાહકી આગ લગી તનમે—
નકલ પડતી હય એ કલકો નહી લગતા હય બીન જાની
બઈ ફીરતી હું ચોગીનસી ભરી બાઝાર ગલીયનમેં—
કરૂં કુરબાન દીલ ઉસપર જનમ ભર ગુનન ગુણુંગી
મેરા મેહેબુબ જો લાકર બેઠાદે મેરે આંગનમે—
ન કુચ્છ ગર્ઝ દુનીયાંસે ન મતલબ લાજસે મેરા
જો ચાહોસો કહો કોઈ બસે અબતો વોહી મનમે—
પ્રભુકી બાત સચીહય નહીં શક ઈસમે કુચ્છ હય
જો સુરતકા હય મસ્તાના વોહ સમઝે ક્યૂસે બાતનમેં—

(१७५)

राग देश पद.

અહો નાથ અપની દયાલુતા તુમકો યાદ હો કીનયાદ હો
જો કોલ ભકતોસેં થાદીયા તુમકો યાદહો કીનયાદ હો
સુની ગજકી જબ તુમ અ પદા નવીલ બછી કા સહા ગયા
વાંહ દોડે ઉઠે નંગે પાદ તુમકો યાદહો કીનયાદ હો
જબ ચાહા દુષ્ટોને દ્રોપદીસે કે શર્મ ઉનકી સભામે લે
બઢાયા બસ્તરકો આપ જહાં તુમકો યાદ હો કીનયાદ હો
અજામીલ એક જો પાપીથા લીયા નામ મરનેપે બેટેકા
યાકો નર્કસે બચા લીયા તુમકો યાદ હો કીનયાદ હો
જોગીબુધા ગનીકાજોગી બ્નાપ્યાબ્રથા મહલાહથા
વોહી સબકો અપના પદ દીયા તુમકો યાદ હો કીનયાદ હો
ખાના ભીલનીકે વો જુઠે ફલ કહીં બાજી બી દુરકે ઘરપે ચલ
એસે લાખો કીસ્સે કહું મેં ક્યા તુમકો યાદ હો નકીયાદ હો

(૧૭૬)

મરહુમ ડોકટર બાહદુરજીનું ગાયન.

બાહદુરી તું કરીને કમાયો
લઇ ગયો જસ તું માતાનો જાયો
ઉત. ડોકટર બાહદુરજી તો એવા
દુઃખી દરદીઓની કીધી સેવા
તેના ચાખી ગયા મીઠા મેવા
શુભ કીરતીનાં તુંતો સમાયે:—લઇ ગયો,
સાખી—દુઃખ વેઠી કીધાં ઘણાં તે કીરતીનાં કામ
બાહદુર તું બહાદુર ખરો દીપાવ્યું આ. નામ
ગાલો ખાધીન દીલમાં તું લાયો
મુસાફરતમાં ના મરકીથી બીધો
બોજો મહેનતનો માથે તેં લીધો
જાનથી એમાં આપી તેં દીધો
વારો ગમ તો હજુર ન ભુલાયો—લઇ ગયો.
સાખી—કરી નેકીના કામ તું ગયો બેહસ્તને બહાર
નામ અમર રાખી ગયો જગતમાં તુ વફાદાર
અંતે જમશેદ ગુંન વારો ગાયો—લઇ ગયો.

(૧૭૭)

રાગ યમન કલ્યાણ.

હવે હોશ કોને હાં સમયની જ્યાં બલીહારી
સમયની જ્યાં બલીહારી મનુષ્યની ત્યાં છે લાચારી
મનુષ્યની ત્યાં છે લાચારી મનુષ્યની છે લાચારી—હવે.
હતો અમ દેશ આતે જ્યાં પ્રભુ અવતાર પણ લેવા
અરે આ દેશ એનોએ સમયની છે ગતી ન્યારી—હવે.
અમારા દેશનાં ચૈતન્ય અમારા તેજને ગૌરવ
અકાળે હાય કરમાય: હજી એસીથનારી છે—હવે,

(૧૭૮)

રાગ કલ્યાણ ઝીંઝોટી.

મધ મધતાં ફુલની તોરણો બાંધો સૌ હસતાં રમતાં
મન ગમતા મધ મધતાં
મન ગમતી બાંધો તોરણો કિન્ડર ગાર્ડનમાં રમતાં
છે ફુલ પમરતા જેવાં ખુગ રંગ મજેના કેવાં
અમ સૌ પણ થઇશું તેવા
રહીશું નીત સુખમાં ભમતાંરે—બાંધો
આ ફુલ ટકી નીત રહેશે ને ખુશબો યાહજ દેશે
સુણ પ્રીરાજ ગુણ કહેશે
એ રહીશું રમને નમતાંરે—બાંધો.

(૧૭૯)

રાગ દેશ ગઝલ.

પ્યારે મન સમજ તું મેં કયા કહું સંસાર
સબ યહ અ સાર હયે
મત જા ફસો મોહ જાલમેં જીંદગી અ નીવાર હય—
દેખ દેહ સબકી કયસી ભઇ કહાંસે આઇ ઓર વોહ કાંહાં ગઇ
જ્ઞાન ચક્ષુ ખોલ કે દેખ લે આખર બદનકીતો ખાક હયે—
ગુમાન મત કર વનકી ખબર તુજે દીન રેનકી
કાલ આયગા કબ ખાયગા કયા તુજને તોએ બીચાર હયે-
જો આયા હયે સોહી જાયગા મેરા મેરા મત કર પસ્તાયગા
સંગ તેરે કુછ નહીં આયેગા સંગ સત્ય ધર્મ હોયાર હયે—
સુમરન કર રામ નામકા ધર ધ્યાન તું પર બ્રહ્મકા
સબ અ સારમે વોહી સાર હય સારા જગ તકા આધાર હય-

(૧૮૦)

ગઝલ.

હુસ્ન હયે તેરા સનમ આખીર, ફના હો જાયગા
છોડ દે અપના વતન આપી, અકેલા જાયગા—હુસ્ન.
આમ યે નંગીન અને, તુમ સપે મહેતાબમે
ચાંદની છુપ જાયગી, મયેલા મહન હો જાયગા—
ફુલકે દેલે કબ્રમે મેરે, ન મારો હય સનમ
ખાક છણુ છણુકે ગીરે, મયેલા મહન હો જાયગા—હુસ્ન.
બાદ મરનેકે મેરી એ, લાશ મીલનેકી નહિ
હડીયાં મેરી ઝમાને, કો હુમાલે જાયગા—હુસ્ન.
દીલમેં આતા હયે કે હમે, ફું કરૂં કો તુરકો
ફીર ખ્યાલ આતા હયે, મુંસા બે વતન હો જાયગા—
ઈશ્કો ઝાહેર કર દીયા હયે, શોખશે રમઝાનમે
ઈન બુતોકો પુજનેસે, કયા ખુદા મીલ જાયગા—

(૧૮૧)

રાગ આશાવરી.

કોઈ તેરે કામ ન આવે રામ બીના કોઈ તેરે કામ ન આવે
એ જુઠી માયાકે કારણ રત્ન સો જન્મ ગવાવે—
કચન કલશ હીરા મોતીસે ચુની ચુની ભુવન બનાવે
તામે તત્ક્ષણ ગ્રહી કાઢયો તોહે એક પલ રહેન પાવે—
ઘરકી ત્રીયા કહે એસે મંગ ગણુંગી ધુત ધુત ધન ખાવે
અંત સમયે છુપા દ્વારકે બીન સગપન મનસે ભુલાવે—

મહાભારત.

(૧૮૨)

ગઝલ.

કહાં લે જાવું દીલ દોનો જહાંમે સખત મુશ્કીલ હયે
યહાં પરી.ચોકા મજમા હય વ્હાં હુરોંકી મહફીલ હય—
ઇલાહી કયસી કયસી સુરતે તુને બનાઇ હઇ
કેહર સુરત કહેજેસે લગાલેને કે કાબીલ હયે—કહાલે'
મેરા દીલ લેકે શીસેકી તરહ પથ્થરપે દે મારા
મયં કહતા રહ ગયા ઝાલીમ મેરા દીલ હયે મેરા દીલ હયે—
મેરી તુરબ તપે એક ઠોકર લગાઇ ઔર યેહ ફરમાયા
દયા મત આ ગઇ ઊઠ સોને વાલે કયસા ગાફીલ હયે—
હજારો દીલ મસલ કર પાઉસે ઝુન ઝલાકે ફરમાયા
લો પહેચાનો તુમ્મારા ઇન દીલોમે કોનસા દીલ હયે—
સવાલે, બોસે પર ક્યુ ચીડ કર્યાં દેતે હો અકબરકો
ફુલાતન હય કલા મુદ્દલો હમે અઝબ હારે સાઇલ હયે—

(૧૮૩)

રાગ માંડ ભજન.

કાના જેગી આ વોરે દય દછુ હવોરે હર્ગી'નીકી લાજ જાયે
જો નહીં આવોગે દુશ્યાશન ખેંચે મોરા ચીર—
જો નહી આવોગે ભકતો કે મનમેં હોગી પીર
જો નહી આવોગે પાછે પછતાના હોગા વીર—
સાખી-ક્ષત્રી બીલકે ગાયકી ખીંચ રહે હયે ખાલ
ગોરક્ષા કરની નથી તો કાહે ભયે ગોપાલ
હે ધર્મ ધુરધંર ધાવોરે (૨) ભગીનીકી લાજ જાયે—

મહાશાન્ત

(૧૮૪)

ગઝલ.

યા પંજતન બચાના જબ જાન તનસે નીકલે
નીકલે તો યા મહુમદ મેરે દહનસે નીકલે
આવેગા મેરા પ્યારા બાજેગી ધુંનકી મોરલી
જબ વ્હો મેરા સાંવરીયા બનકે બનસેં નીકલે—
મેરે મુરીદે દીલકી ઉમ્મીદ હયે તોયે હયે
આનેપે ઉસકો સર હો ઓર જાનતનમે નીકલે—
જબ જાનો ફ્રઝલે ગુલહય કહીઓ ગુલોંસે જાકર
હમકો તો હો ગયે હયે બરસો ચમનસે નીકલે—
નીકલે જનાઝા મેરા જબ યારકી ગલીસે
તો કલમાએ શહાદીન સબકે દહનસે નીકલે—
કય લાયા થા સીકંદર દુનીયાંસે લે ગયા કયા
થે દોનો હાથ ખાલી બાહેર કફનસે નીકલે—

(૧૮૫)

રાગ પીલુ બરવા.

ડગ મગ ડોલેરે તોરી નયાં હય નાવ પુરાની
પુણ્ય ગવાયા પાપ કમાયા સાચકો સજલે મોહન ભજલે
પાર ઉતારે તોરી નયા (૨) નાવ પુરાણી
સાખી—ચલે ન સાથ કોઈ યે યહાંકી માયા હયે
એ કાલ વો હય જીસને કાલકો ભી ખાયા હયે
ગયે જો આયે નહી ચેત સમય આયા હયે
બચ્ચે ઉસીકો જીસે વેદને ભી ગયા હયે—

મહાભારત.

ૐ

(૧૮૬)

રાગ ધનાસરી.

હજારો પંડીત હજારો શ્યાણા (૨)
ખુદાકી બાતે ખુદાહી જાને—હજારો.
બાલ દીઓ શીર શોભનકો
મુખ દીઓ પ્રભુ નામ સ્મરનકો—
પાઉં દીયા પરદેશ જાવનકો
પેટ દીઓ પુત્ર ખોવનકો—
આંખ્યો દેહી જગ જોવનકો
સુનનેકો દીયો કાંન—
તરનેકો હાથ દીઓ
ડુબનકો અભીમાન—

(૧૮૭)

બુદ્ધ દેવ.

દુઃખીને ડરાવે શાને, મરેલાને મારે શાને;
બળેલાને બાળે શાને, વૈરી વીધી!
રીઝાવી સતાવે શાને, સતાવી રીઝાવી શાને
રીબાવી જીવાડે શાને, દયાના નિધિ.
શશિને કલંકો દીધાં, ગુનાઓ મનોહર કીધાં
કીધાં ત્યાં તો કાંટા દીધાં, દિનોના નિશાસા લીધા,
નિયંતા તેં આવી શાને, અનીતિ કીધી-દુઃખી.
ચંદનને કુસુમ ન દીધાં, સાગર જળ ખારાં કીધાં,
અમૃત કહી ઝેર દીધાં, જીવન અકારા કીધાં,
રમણી હૃદયે આશા નીરાશા દીધી—દુઃખી.

(૧૮૮)

અરૂણોદય.

અણુમોલ પળ વીતી જતી અણુમોલ કાં ઉભા રહ્યાં?
એંધાણ શાં આપું હવે વેચાણ દીલનાં થઇ ગયાં;
નીશાનીઓ શાની આપું હવે શ્યામ!
આપ પુછો દીલને ઓ દીલના દીલારામ—
ભાવનાની ભકિત વમે સ્નેહથી સ્વીકારી
પ્રીતી પુજારી વમે વાલા ઉપકારી
આજે ઉદય થયો ભાનુ—જીવનમા ઉદય થયો ભાનુ

(૧૮૯)

છત્ર વિજય.

સહુથી સારો દેશ અમારો વ્હાલો હિન્દુસ્તાન.
અમને વ્હાલો હિન્દુસ્તાન.
જેના વિજયનાં ગાન બનાવે મન સહુનાં મસ્તાન
અમારૂં એજ નિરંતર તાન—અમને વ્હાલો.
ઝરણુ વહે કૌશલ્ય કળાનાં, વસે જ્યાં વિજ્ઞાન;
ધર્મ ભાવના ઉજવળ જેની ગાય દેવ યશ ગાન;
પ્રગટ જ્યાં થયા પુરૂષ ભગવાન
વસે જ્યાં હિન્દુ મુસલમાન
જનેતા જન્મભૂમી એ સુખકર સ્વર્ગ સમાન—અમને

(૧૯૦)

બુદ્ધદેવ.

મંદ મંદ હસતી ઉભી મનરસેલ કામિની;
ભાસતી રથી સમાન, ચંદ્ર વદની ભામિની (૨)—મંદ મંદ.
રાજપુત્રને નિવાસ, પ્રગટ કરીને પ્રેમ આશ,
સહજ આજ આવી પાસ, મનરસેલ કામિની (૨)—મંદ મંદ.

(૧૯૧)

પ્રહ્લાદવિજય.

ઝુલે ઝુલે લાડકવાયા બાળ ! !
શ્યામ સુંદર રહે રી સ્નેહે વડે સંભાળ—ટેક.
હાલ-કાંટડને હેતથી ગાઇને, ખમા ખમા કહું ખુબ રીઝાવીને;
કોડે કરૂં રખવાડ....વ્હાલા વ્હાલી કે કેડ કરૂ રખવાડ—ઝુલે;
હેમનું પારણું હેને ઘડાવીને, હીરાની ચુની મેં કાંસે જડાવીને.
બાંધાવી ફરતી મોતીની માળ.... ....
ઝુલવું જાપાને!! સોનાની સાંકળે!! ગાઇને ગીત હાલ–ઝુલે.

(૧૯૨)

ઇંદોરના મહારાણી.

આજ સમી સાંજના પધારજોરે, સીધી સડક પર બંગલો
પ્રીતમ પરોણા પધારજોરે.—શીધી.
પ્રેમી પનઘટ પર પ્રીતે પાવ'ગીયા.
પ્રેમ રસ પીજો પીવરાવજોરે.—શીધી.
ફડકે કસ્તુરી કાયાને ક્યારડે,
લેરખડા લુંટજો લુંટાવજોરે.—શીધી.

(૧૯૩)

આદર્શ અબળા.

એ........મનમાં કંઇ થાયે
બુદ્ધા મહેર મારી જાય સાન ભાન વિસરાયે ના સમજાયરે–ટેક.
જઇ દર્દ આ દીલતણું ક્યાં રહું (૨)
વનડું તવાયે મારૂં મનડું મુંઝાયે
પુછું કોને કે હવે શું કરું

(૧૪૯)

સુધા-બિન્દુ.

પરમાત્મા પરિપુરણ પ્રભુ પરમેશ્વર છો
પ્રણામ કરૂં જોડી હાથ................
અદભુત શક્તિથી જગ સરજાયો પ્રભુ તેં
ભુમિ જળ ફળ વરૂ શક્તિને હું ક્યાં વિસરૂં,
વિશ્વમ્ભર વ્યાપ્ત વિભુ, ધ્યાન નિરંતર ધરૂં
પ્રેમથી પરબ્રહ્મ ગર્વને ત્યાગી સ્મરૂં, દયા કૃપાને ના વિસરૂં

(૧૯૫)

શ્રી નવીન સતી યમુના.

ધન્ય એવી સતી સતીને ધન્ય ધન્યરે
હાં.... ....ધન્ય ધન્યરે—ધન્ય.
ટેક જેને રાખ્યો મનથી
ભ્રષ્ટ અતિ થઈને તનથી
પાપી પુરાના હાલ જોવાના અંતે ભરમાતાં
કર્મ કરી નરકે જાગેરે
હં.... ... .નરકે જાગેરે—ધન્ય.

(૧૯૬)

મહાહૃદિજય

ઝુલે ઝુલો પુત્રને હિંડોળે પ્રિય બાળ!!
થયા છે............રામ સીતા............રખવાળ—ટેક
અડગ ભક્ત ધન્ય તારી ટેકનેજ રે,
સાચવ્યો તેં શીર સાટે નેકનેજ રે,
કમ્પે કદી ન એક વાળ, ત્હારા કમ્પે કદી ન એક વાળ—ઝુલો।

(૧૯૭)

બેધારી તલવાર.

મોરી આગર ગીરધર નટવર ફેર ગયોરે
યમુનાં તીર ભરત નીર, બાત પકડલીન હાથ,
મોરી છુટી લાજ બીચ ડગર રોકે મત ઠાડો— મોરી.
બારંબાર બીનની કરત હારી સખી કહા કરૂ,
કાહુકા ન માને કરે અપને મનકી,
દેખો સખી નિપટ નિડર, અચરો હરે નંદકો કન્હાઈ—મોરી

(૧૯૮)

વસ્ત્રા-હરણ.

આંખે કહે કે દીલ હિને કે મુજકો કીયા ખરાબ
ઔર દિલ કહે કે આંખો ને મુજકો મીટા દીયા
બીગડા કીસીકા કુચ્છ ન મગર હારા મુફતમેં
દોનોંકી બીહને ખાકમેં મુંજકોં મીલા દીયા

(૧૯૯)

ક્ષત્રી વીરાંગના.

ભરત ભુમીના વીર બાળકનું હૃદય ધબકજોરે—ટેક.
સ્વદેશ ભક્તિનું શુભ શોણીત રગ રગ વહેજોરે
સુવર્ણ ભુમી ભારત આ પહેલાં હરનીશ કહેવાતી
સ્મશાન સમાન કરી મુકી લુંટીને ભીખારી
દેશ માંહી કંઇ ભુખે મરતાં લાખો નરનારી
એવા નરની એ બલીહારી જોઇ લેજો માની
જોરે આ દુ રોવામાં રડી દીધો ગગન ગજવી
ન્યાય આપશો ન્યાયી સત્ત. સુણીને આ દુની— ભરત.

(૨૦૦)

અરૂણોદય.

દેખોરી એક બાલા જોગીદ્વા- તેરે માઇ આયો હય;
વ્યાઘ્રઅંબર પીતાંબર સોહે ગલે નાગ લીપટાયો હય—
ભીક્ષા લેકર આઇ નંદરાની શંકર શીશ ધુનાયો હય
લેઓ ભીક્ષા જોગી જાઓ આસનપે મેરો બાલ ડરામો
ના ચાહીયે તેરી દોલત દુનિયા ના ચાહીયે તેરી કાંચન માયા
અપને ગોપાલકો દર્શન પાઉં મેરે ગુરૂને બતાયો હય—
લે બાલક આઇ નંદરાની અપને ગોદ બીઠાયો હય;
સેવા કરી ચરણામૃત લીનો શૃંગી નાદ બજાયો હય—

(સુરદાસ)

(૨૦૧)

ક્ષત્રી વીરાંગના.

ઓ પીયુ આવો આવી બચાવો ન શાણા સતાવોરે
આવોજી આગો ના તરસાવો બળતી બચાવોરે........ઓ.
આ તન કુંડ રચી મંહી ઇંધન અસ્થી તણાં પતી ધ્યાન ધરૂં છું
મધ્ય ધરી વિરહા નળ આપળ અશ્રુ તણી ધુત ધાર કરૂં છું
હું સુખ આહુતી આપી હુતાશન ધીરજ શ્રીફળ ધારી રહું છું
રે પ્રીયરે પ્રીયરે પ્રીયરે પ્રીય મીત્ર નિરંતર પાઠ કરૂં છું
હાં અરે હાં અરે હાં.................................ઓ પીયુ

(૨૦૨)

સતી સરીતા

પ્રપંચ માંહે ફાવ્યો પરમાર્થી હાથ આવ્યો
હવે ઉરની આશા મારી સત્વર ફળવાની
જાઉં જલદી હું જાઉં પ્યારીને પરણી સુખી થાઉં
રંગમાં રાચી સંગમાં નાચીને મોજ ઉડાઉં-

(૨૦૩)

સુધા બિન્દુ.

ભારતના પ્રાણુ પ્યારાં છે માતાના એ ઝુડાં,
વેદોના પાન જ્યાં, મુનિએ ના માન જ્યાં.
ગીતાના જ્ઞાન જ્યાં, સુર ગંગાસ્નાન જ્યાં,
ગુણગાન યશવંતા.
જગતાજ ઝગમગતા,
કંઈ કર્મ ધર્મ વીરોના સ્મરણો વિશ્વે, ગાજતાં
જ્યાં સંતો શોભતાં........

(૨૦૪)

છત્ર વિજય.

સાધુજનો પોતે તરી આ જગત જનને તારતા
સ્વાર્થ તજી પોતાતણો પરમાર્થ અંતર ધારતા
સંત શશી સમ શીતળ વચનો સુધા ભર્યાં જ તમારાં વચનો
તાપ પાપ હરી વ્યથીત હૃદયમાં સીંચે અમીરસ ધારા
અક્ષય કીર્તિ અવીચળ પામો
જુગ જુગ જીવો સુખે વિરામો
ભગવતા દર્શન દિવ્ય તમારાં
જગ મંગલ કરનારાં................................વચનો.

(૨૦૫)

નટ કુંમરી પ્યારા સાહેબ.

ઝુક આઈરે બદરીયા શ્રાવનકી
શ્રાવનકી મન ભાવનકી—ઝુક આઈરે
શ્રાવનમેં ઉમંગેહો જોમન, છાંડ ચલે પરદેશ પીયરવા;
શુદ્ધ ન લહી ઘર આવનકી—ઝુક આઈરે.

(૨૦૬)

રા. માંડલીક.

દિવ્યદેશ અમે ઉજવળ કરવા
ક્યારે ઉગશે દિવ્ય પ્રભાત દિવ્ય પ્રભાત
અંધકારના વાદળ ભેદી
યદુકુળમણિ દીનમણીના સુણશું ક્યારે નાદ બંસી નાદ
દેશ દેશની મધુરી મૈયા દિવ્ય અમારી ભરત ભુમી
સુર મુનિવર યુગ યુગ પોષાયા
જેનાં ચરણ સરોજ ચૂમિ એવી અમ જનની
જગ વિખ્યાત ભારત માત–દિવ્ય."

(૨૦૭)

સુહૃદેવ.

પ્રિય સરલા કયમ વિસરાયે,
રહી હૃદય વસી પ્રમદાએ—પ્રિય.
ચંપક કળી ભલે સુવાસિત, મધુકર નવ લોભાયે;
પ્રેમી વસ્તુને પ્રાણ અર્પતો, કેદી કમળમાં થાયે–પ્રિય.
ચન્દ્ર શાન્તિએ પ્રેમી ચકોરી, અગ્નિ પ્રીતથી ખાયે;
એજ સનાતન રીત પ્રીતની, અન્યને શું સમજાય પ્રીય

૨૦૯)

સાગર સરીતા.

જીવન ઝેર કીધું
અમૃત ગણીને વીષ પીધું
કંમ ધમ મેં સર્વ વિસારી વીહારી બીચારી નારી
ક્યા મારી હત્યારી છે ગોઝારી.

(૨૧૦)

અરૂણોદય.

જુઠ બાઇઓએ ઘર ઘાલ્યું ભાઇ તોય પડતી ગમ્મ
આંગણું લેતાં ઘર ખોઇને થઇ બેઠા બારે ખમ—
સુધર્યાં નહીં પણ ઉધરી હાલ્યા હાંક્યું બમે બમ
પોક્યું હીમાળે હીન્દુપણું ભાઇ તોય ન ભાંગ્યો ભરમ—
જુના પૂરાણા રીત રીવાજો હવે તજો હરદમ
ધર્મ નથીંગ સમથીંગ સુધારો કરો વેલકમ—
શેકેન્ડ કરતાં રામનું નામ શું લેતાં લાગે શરમ
હાઝ ધરો કાંઇ દેશની બોલો વંદેમાતરમ્ ! —

(૨૧૧)

સુધા બિન્દુ.

સન્યાસી ત્હારી આંખમાં જાણે જાદુ ભર્યું છે જાણી જોઇ
છલબલ કરતી છબી ત્હારી, મનમથ શર યોજી બ્હાલા.
દિલડાં આ દીધાં મુંઝાવી,
નેહ લગાવી અંગોઅંગ ચમકાવીને,
વારી વારી હું તો હારી........

(૨૧૨)

શ્રી નવીન સતી યમુના.

આ જુવો જગતની રીત ભાઇરે સાચો જોડા ખાય છે
સાચો જોડા ખાય જગતમાં, સાચો જોડા ખાય છે—આ જુઓ
હાજી બાજીપર રાજી થઇને જાજી કરે પતરાજીરે
જુઠો જમાનો જુઓ ભાઇઓ, સાચો જોડા ખાય છે—આ જુઓ

છઠ્ઠું વિજય.

(૨૧૩)

વૃક્ષ તણી મંજુલ આ વેલડીના કાંત
વેલી અમારી સંભાળજો—વૃક્ષ.
આજથી તમારી બની કિંકરી હો રાજ !
સ્નેહે સહાયે સંભાળજો—વૃક્ષ.
ભવરણ તરણ મ પ્રાણ જીવનથી લ્હાણુ છો.
હૃદય તણ હૃદય મંદીરે બિરાજશો
કિંકરી ભગ ી રથ મ જીવન આરામ છો
નેહ ભર્યાં નયણે નિહાળશો
ભાગ્ય દેવા ! ભુવનને ઉજાળશો.—વેલી.

(૨૧૪)

સતી મંજરી

તુહી હરે દુઃખના હમેશ સબ
દીયા દુઃખ તુહી કહેયોના જાય—તુહી.
જીવજીવ હરી રાખે સુણકી ચીતન
અનગુન જીયરવઃ નિતહી ગભરાવે—તુહી.

(૨૧૫)

સુર્ય કુમારી.

અમ દેશ કેરી વાડીઓમાં કલ્પતરૂ ઉગે સદા
અમ આંગણી વર્ષાવજો મેઘો મધુર અમૃત તણા
વળી અખીલ વિશ્વે વ્યાપજો અમ કીર્તિ કેરી વાસના
નવખંડમાં ગાજી રહેજો ભરત ભુમીની નામના.

(૨૧૬)

શ્રુંગાર નર્તિકા.

દાતા ભવ ભય હારી, ત્રાતા તુજ ગતી ન્યારી,
લીલા જગે વીસ્તારી ! પીતામ્બર પટધારી.
મોક્ષપતી હે મુરારી.
શરણુ થઇ ચરણે નમુ, કામ પ્રકાશ ઘનશ્યામ,
મરહાઈ કર ઇશ્વરા, ઘટ ઘટના આરામ.

(૨૧૭)

કામલતા.

આવો મદ મરેલી નાર રમીયે રમત રંગ ભરી,
લટક મટક ચાલ ચાલી કટી કેરી લ્હેંકથી,
લચક મચક કરી—મદ.
નાજુક નાજુક પગલાં ભરી કુદકી ફરીએ ફેરથી,
તાલી સામ સામી ઝીલી ઝુકીએ અતિ ઝોંકથી
સંગીત નૃત્યની ધુમ મચાવીએ ઉમંગ ધરી—મદ.

(૨૧૮)

જુગલ જુગારી.

હો પ્યારા ભરીયાં પ્રેમ તળાવ
આંબલા ઝુલેરે, ફુલડાં ડોલેરે
કાંઠડા કાન્ત રસાળ —હો પ્યારા.
શીતળી છાયેરે વાનલા વાયેરે
પ્રેમીની બાંહેરે સુખડાં થાયેરે
લીજીએ જીવન લ્હાવ
હો પ્યારા સ્વર્ગના સ્વપ્ને ઝુલાવ—આંબલા.

(૨૧૯)

કુન્દમાળા

હટો બીનતી કિશન મેરી માનોરે,
ન રોકો શ્યામ મોરીરે ડગરીયાં—ન.
જમુના મે જાત રહી પનીયાં ભરનકો;
કાહે છુપત મોરી ફુટે લો ગગરીયાં—ન.

(૨૨૦)

અરૂણોદય.

મીઠાં લાગે મીઠલડી તારાં વેણુલાંઓ
મારા કાળજામાં કાંક કાંક થાય જો
વ્હાલી મને વ્હાલ કેરા ઘુંટડા ભરાય જો
તારા સમ છે તારી પાછળ હું ઘેલો થયો જો
એનાં મધુર વચન મર્મને બોલાવતાં જો
સરલ રસીક ભાવ હૈલડું ડોલાવતા જો
એની વાણીમાં મીઠાસ ગ્રામ્ય જીવનના ઉલ્લાસ
આજ હૈડે આવે ભાવનાની ભરતીઓ જો—
વાતે વાતે વીતી જાશે વ્હાણલાં જો
બહુ તાણ્યે તુટી જાય ભર્યાં પાણીડાં સુકાય
ભોગાળાં તમે મનના મેલો આમળા જો—

(૨૨૧)

કામલતા.

દીકરી ને બીજી ગાય, જ્યાં દોરાય ત્યાં જાયે,
એનાથી કશું નહિ બોલાયે—દીકરી.
પડી માબાપ તણે આધારરે,
એ બચાવે કે સહારે
દુઃખ આગમહીં મર હોમાયે—દીકરી.

(૨૨૨)

છત્ર વિજય.

આશીષ બાપુ આપો,
અહીંઆંથી વંજે આપો.
મારા રાજા ચાલાકી આનું નામ છે,
વાલ કેવો કીધો ?
ભગલા હમો ટ્રે' દીધો
આ સિંહ તણો ચાલાકીથી શીકાર પકાવી લીધો–મારા.
ભોગ લાગ્યા મારા મે ભગલાને ઘરમાં ઘાલ્યો
ગોટાળો ગંભીર કર્યો ને બુલબુલ આ લઇ ચાલ્યો–
(વાહરે મારા વ્હાલા–લટકાળા લહેરી લાલ)
કેશર શીદ કરો છો આળા ?
તમને લઇ જાય મોટરવાળા—મારા.

(૨૨૩)

દેવ કન્યા.

એક સરસ વાત સમજાવું રે,—સંતો પ્યાસ
ગુરૂ ગમની કુંચીં બતાવું રે,—સંતો પ્યાસ
કોઇ સુરત સુરતને સાંધે,
કોઇ યોગે ચિત્તને બાંધે,
કોઈ જ્ઞાન વિચારે વાધેરે—સંતો.
કોઇ ભકત થઇ પ્રભુ ભજતા,
કોઈ જગની માયા તજતા,
કોઇ તપથી કાયા દમતા રે—સંતો.
એ શોધ્યા સારગ ગરવા,
કેવળ મનને વશ કરવા'
આ ભવસાગરથી તરવા રે—સંતો.

(૨૨૪)

સુર્ય કુમારી.

અમને પાછાં આપોને પ્રાણુ પ્યારા અને પુષ્પ એ રસાળાં
પુલ નંદન વન વાડીનાં અમારાં મધુરી વાસવાળાં
પુષ્પ સમા હૈડાંઓ બાળા તમારાં
પુષ્પ સમા મુખડેથી પુષ્પ સમા વચનો
વરસાવે પ્રીતી પુષ્પતણી ધારા અમ પુષ્પ.

(૨૨૫)

સતી મંજરી.

ભકત બેચેન હોં કયુંકર તુમ્હે આરામ રહે
આગઈ શામ યહાં ઔર કહાં શ્યામ રહે
દુઃખને છેદા હય યે મન, રંજસે સુખા હય બદન
અબ તેરે મુખસે લગી બંસરી યે શ્યામ રહે
લાજ કયા આપની ગવાં લે યે ગલ લે બતલા
દાસી છુટજાય તુ બૈકુંઠમેં બીસરામ રહે
નામ લેવા હુ નહો નામ હંસાઇ ગીરધર
આપકી મંજરીકે નામકા કુચ્છ નામ રહે

(૨૨૬)

સંસાર નઉકા.

માતા જગજનનીને નમીએ.
જુઠી જંજાળો સ્વપ્ન આવ્યું ગણીએ.
ભીડભંજન ભયહારીણી શાંતીરૂપ સુખકાર,
અન્નપુર્ણામા એક તું છે આધ શકિત અવતાર.
તારનાર એક દેવી ભજીએ.

(૨૨૭)

આરૂણોદ.

આલી આતે શી બીમારી ! મદમાં ભાન ભુલવનારી;
જાઓ જાઓ ના લાજો બોલો બોલ શું અવિચારી !
સાચું બોલ કામણગારી નયને કૈફ ચડયો શો કારી !—
ઉરજ હિછાળા અવનવા ચાળા અધીરી બની તું મ્હાવરી બાળા
વાત વાતમાં છણક વસી ક્યાં ગઇ સરલતા તારી—
બે દરદી એ દરદ ન જાણે પ્રેમની પ્રેમ પીછાણે
સમજાશે તુમને થતાં કોઇ રસીક પ્રીતમની પ્યારી—

(૨૨૮)

સતી સરીતા

વાચ્યું પડી પાયે કાન્ત દીન અજ્ઞાન હું
સોળી પીયુ ભુલી રોષ તજી થાઓ શાન્ત
જળ વિના દેહ મચ્છ તજે જેમ
સહી શકું ના એકાન્ત

(૨૨૯)

શ્રી નવીન સતી યમુના.

મારી વીનતી સાંભળરે ગોપાળ
દયા આણી કરી
સતિને તારી પાર ઉતારી
લેજે તેની સંભાળ—દયા૦
અતિ કીમતી સુદ્ર રૂપ ભુપાળ
ભકિતને બાળી લેજે તું તારી
દેજે દયા કૃપાળ—દયા૦

(૨૩૦)

છત્ર વિજય.

હવે દીલ વીશાળ કરજો ભારતનાં બાળ સમજો
વ્હાલુ વતન તમારૂં ભારત રસાળ સમજો
કુસંપ બીજ વાવ્યા ઝેરી પવન ફુંકાવ્યા
ફુલ કંટકે છવાયાં ફળ શા ઉગ્યાં તે સમજો
કૈં સંપ બીજ વાવો ખુશબો મધુર વહાવો
દીલ દીલથી તો મીલાવો નહિ ભેદભાવ સમજો
દુનિયા વિષે રસ'ળુ' છે હિંદુસ્તાન તમારૂં
તમે બાળ હિન્દના છો હિન્દુ મુસલમાન સમજો

(૨૩૧)

સતી યમુના.

મને બનારસી સાડી મંગાવી આપોરે નાથજી
તમે પન્નાની વીંટી ગડી આપજોરે નાથજી
મોતી કેરી કંઠી કરી, માંહે ઝીણા હીરા જડી
બંગડીયે મજુી મઢી
ચંપાની જુઓ તમે પછી નાથજી

(૨૩૨)

સતી સરીતા.

કમળ નહીં તમથી લોભાવાયે
ફોગટ મહેનત થાયે
સુર્ગત જોડ ના જણાયે
રંક સાથ સંબધ ન થાયે
પ્રિયા મારી મણ પ્યારી મનહારી સુખકારી

(૨૩૩)

સંસાર નઉકા.

રસના ભજવારક ભાવ ધરી,
ભાવ ધરી રસ રૂપ હરી.
આ ભવસાગર પાર ઉતરવા મોક્ષપદે નીર્વીધ્ને નીરમવા
શુભ સગુણ ગુણવાન કરી.

(૨૩૪)

જુગલ જુગારી.

નાંહીં બનશોજી પ્રીતીનાં મોતીનું મુલ
મોતીનું મુલ આખી દુનીઆં છે ડુલ—નાંહીં
હીરા માણેક દામ કરોડો
પ્રીતીના વ્હેજામાં એ છે વસુલ—નાંહીં
સાગર સનો છાપ છે દીલની
પાકે મોતી, પાણી જામે અતુલ —નાંહીં

(૨૩૫)

સતી સરીતા.

શેતાનનો સરદાર હું આફતની બલાખું
ના કો થકી ડરૂં હું કો થકી ડરૂં
ચાહું જે દીલ મહીં તે માત્ર હુકમથી કરૂં
મુજ ક્રોધ બાળથી ન કોઇ જન કદી બચ્યું
વજ્ર સમ બની ને જુલમ તો કરૂં હું
ન કોઈનો દયા કદાપી લેશ ઉર ધરૂં
મુજ શકતથી જગે સૌ કો જન ડરે રે
હુચ્ચા લફંગા ચોર મુજને ઝુકી અદબ કરે

(૨૩૬)

સુર્ય કુમારી.

આફતની એક વાત શીખાણું જગમાં રોટી હાજી હા
શેઠ પાસ વાણોતરની એક તાજી સોટી હાજી હા
શેઠ કહે સાગરનું પાણી મીઠું છે તો હાજી હા
ખારી સાકર ગળ્યું મીઠું છે તો પણ કહેવું હાજી હા
રાત અંધારી, શેઠ દીવસ તો પણ કહેવું હાજી હા
મન પરણી માલીકનું સૈ એ થઇ રહેવું સાઇ હાજી હા

(૨૩૭)

અંસાર નઝિકા.

મહેફીલમેં ઝુમતા જો જામે શરાબ આયા હયે
ફુકી લોહ મસ્તીયા કે શબાબાર ન ખાબ આયા.
આફરીંકા દેખતે થે પરદા ઉઠા ઉઠા કર,
હમ પર નજર જો આઈ મુંહ પર નકાબ આયા
છુપકે રકીબસે નોહ આયે તો મુંહસે નીકલા,
કાટોસે છુપકે છુપકે મેરા ગુલાબ આયા.

(૨૩૮)

સતી સરીતા.

માનો માનો મોહનજી મનડાના મોર
ભુલી ભાન ટહુકે બનોનાં કઠોર
આ દીલપરે મારૂં ન ચાલે કાંઇ જોર
અંતર સ્થિતી તો ઉરે કંઇ વીચારો
મોતી પાસ અંતર એ કોણ બીચારો
જીવું વમ આશ હુલાસે ૮ ન કુસુપ મન વીકાસે.

સતી યમુના.

(૨૩૯)

જઈને લટ ને પળમાં
અસીયાં મારી જોજે પાપીકરૂર
કાપી નાંખે પળમાંહી
વને પાપીયા -
અભીમાની ગુમાવી તેં
કીધી નાહાંની આઝી તેં
ધર્મ તજી અપ કર્મ ભજી
નીજ તુલ્ય વધારી મહાપદમાપે
અંતમહતતણો કરીને
હરો સંત સુખો વસુધા ગાઈ્યાગે—લઈને,

(૨૪૦)

કામલતા.

મને આવે છે ફેર, ઝુલે મન મારૂં હો સખી,
બેસું રથમાં શી પેર ઝુલે મારૂં મન હો. સખી મને
કેફ ચડી કોઈ કારમી હું સમજું ના બહેન,
બ્હાવરી મને કરી,

(૨૪૧)

જુગત્ર જુગારી.

બઈયાં ન પકર મોરી નરમ કલાઈરે
અંગરી પકર મોરી ચોલી મુસકાઈરે—બઈયાં
અરજ કરત મોરી માનત નાંહી
અહર પીયા તોકી દેખી ચતુરાઈરે—બઈયાં.

(૨૪૨)

રા. માંડલીક.

વાત જરા વાંચી જુઓ ને ઈતિહાસમાં
ખુવાર થયો પરનારના વીલાસમાં
સીતા સંતાપી રાય રાવણ રોળાયો
દ્રોપદી દુભાવી દુર્યોધન હણાયો
કીચક મહાપાપી સૈન્ધ્રી સંતાપી
ગયો હોમાઈ કાળની હુતાશમાં—વાત.

(૨૪૩)

સુર્ય કુમારી.

મારા શ્યામ મનાવો દીલારામ મનાવો કોઈ
પ્રિયતમ તણા દર્દી દીલની દવાઓ બતાવો કોઈ
ભવસાગરમા નાવડી લાવી હૃદયારામ
અધવચમાં ડુબતી મુકી ગયા સુકાની શ્યામ
ડુબે મારી નૌકા આજે તરાવો—તરાવો કોઈ.

(૨૪૪)

બુદ્ધ દેવ.

કાયા કાચા કુંપો તું તો ચેતરે, હીણુ ભાંગી હંસા !
અવિચળ પદવીને પેખરે, હિણુભાગી હંસા—કાયા.
ઝાંળવાના નીર સમજ આ, કાચી જીંદગાની તારી;
મમતા મુકી તુ કારીરે, હીણુભાગી હંસા—કાયા.
બે દિનનાં છે ઘરજર સઘળાં, બે દિન અહીં રહેવાનું છે
બે દિનનાં છે સગા સંબંધી બે દિન સુખ લેવાનું છે
બે દિનનો છે પંખી મેળો, અંતે ઉડી જવાનું છે
લોકો જેને કહે તે એક મુસાફર ખાનું છે—કાયા

(૨૪૫)

અરૂણોદય.

બહુ ફરી ફરી જોયું જુઠુ જગત શાન્તિનું સ્થાન જણાયું નહીં
જુઠુ આશ નિરાશે જાળ પ્રસારી, જીવનની શાન્તિ હરાઇ રહી–
ગુલાબી નિદ્રાની હોંશ ધરી ત્યાં કંટકે શૈય્યા છવાઇ રહી
આશ ધરી આકાશ ઉંડું ત્યાં અધવચ પાંખો કપાઇ ગઇ
ગયાં સ્વપ્ન સોનેરીને સ્નેહથી સહો વિધા અવિધા સમાણી થઇ
આશા મંડપ ખીલતી વેલી ઉગી ન ઉગી સુકાઇ ગઇ—

(૨૪૬)

સુર્ય કુમારી.

કોઇ કહેજો જોગીડાને જઇને હો રાજ
મધુવનમાં ઝુરે તારી બાલા જોગન
વિરહ અંગારે સળગે આખું નંદનવન....મધુ
એની આંખે શ્રાવણ ને ભાદરવો ઝરે
બાલા રસીઆના રાગે એ રોતી ફરે
વ્હાલા અંતરમાં હોયે તો લ્હોજે લોચન....મધુ

(૨૪૭)

સતી મંજરી.

ગરીબોપર ક્યા રખખે તવંગર હોતો અયસેહો
જો ટુટી નાવ તયરાયે સમુંદર હોતો અયસેહો
સમજતેથે જીન્હે દુશ્મન વો અપને હોતે જાને હ્ય
ગરીબોંકે મુસીબતસે મુકદ્દર હોતો અયસેહો
ખુશીમેં સાથ દેને વાલે હૂવે લાખો જમાનેમેં
બીપતકે વક્ત જો દેવે બીરાદર હોતો અયસેહો

(૨૪૮)

ગુરૂદેવ.

હો રાજયોગી રઢીઆળા, અમે જપીએ તમારી માળા
શ્યામ રસાળા સ્નેહે સ્વીકારો, અમ ઉરના સન્માન;
તમે મનમાન્યા મેહમાન (૨) છો રાજ.
ક્રાન્તિદેવી હું જગે ગણાઉં, અનુપમ કાન્તિ શાન્તિ લાવું
કલ્પવૃક્ષથી આપું અધિક હું, મ્હોં માગ્યા વરદાન;
તમે મનમાન્યા મેહમાન—છો રાજ.
આત્મ ક્રાન્તિ મમ જગે પ્રસારી, માનવનાં દુઃખ સહુ સંહારી
દિવ્ય જ્યોતી જગમાં વિસ્તારી સ્થાપું સુખનુ સ્થાન;
અમારી એજ હૃદયની લ્હાણુ—છો રાજ.
સિદ્ધિસિદ્ધિ નિશદિન દેનારી, ક્ષણમાં ઇચ્છિતને કરનારી,
ત્રિલોકમાં ફરનારી શ્રી હું, આપું અનુપમ જ્ઞાન;
તમે મનમાન્યા મેહમાન—છો રાજ.
જગસેવા મમ લક્ષ્મી સાચી જેથી રહું હું નિશદિન રાચી;
એ વીણ સંપત્તિ સઘળી કાચી, અંતર ગણું પ્રમાણ;
અમારી એજ હૃદયની લ્હાણુ—છો રાજ.
અનુપમ અક્ષય વૈભવવાળી, ભૂતિષ્ફુતિ નવ કોઇએ ભાળી;
કુબેરથી રઢીઆળી આપું વિભુતિ હર્ષ નિધાન;
તમે મનમાન્યા મેહમાન—છો રાજ.
આત્મરતિને વિભુતિ ગણતો, મન ચાહે ત્યાં નિશદિન ફરતો
પુણ્યપંથ સંચરતો દેવિ ! ત્યાગું ભલે મમ પ્રાણ;
અમારી એજ હૃદયની લ્હાણુ—છો રાજ.

(૨૪૯)

સંસાર નઉકા.

જનક જનનીના પુજ્ય સ્વરૂપને નાથ જનાર્દન જાણો
એ ચરણોના ચરણામૃતને વીણુ પછી જળ માનો
જગ વપુ તમ કુન્દન કરશે પારસ તેને પ્રમાણો.

(૨૫૦)

કામલતા.

વ્હાલા માસ અસાઢીલો મેઘ, એવી રતે વીનવું
વ્હાલા વનિતા વ્યાકુળ થાય, એ રતે વ્હેલા પધારજો
વ્હાલા વીજ કરે ચમકાર એવી રતે વીનવું
વ્હાલા થરથર કંપે કાય. એ રતે વ્હેલા પધારજો.
સા ખી– ઝરમર વરસે મેહુલો, મોર કરે ટહુકાર,
વાંસલડી મધરાતની, લાગે તીરની ધાર;
આ અંધારી રાતડી હું એકલડી નાર,
નીંદર ન આવે નેણમાં, ક્યાં પોઢયા ભરથાર.
લખું કાગળ નેણનાં કાજળથી,
છાંટું કંકુ ઉન્હાં આંસુનાં જળથી,
આ બે અક્ષરની વાત સાંભળજો,
વ્હાલી નણદીના વીર વ્હેલા વળજો—વ્હાલા.

(૨૫૧)

વસ્ત્રા–હરણ.

ડાગ ગરે અઇંયા ર્ય રોચે રોચે જાનીયાં
રોચે રોચે જાનિયાં રોચે રોચે જાનિયા (૨)
ઉચી અટારીયાં પીયુ બોલાવે
પતલી કમરીયાં સૌ બલ ખાવે
થક થક ગઇંયાં ર્ય રોચે (૨)
જોરાં જેરી ગુંગટ લાકે જોબન
લુટ ગલે લાગે લખ લખ
કઇયાં ર્ય લખ લખ કઇયાં
ર્ય રોએ રોએ જાનીયાં
ડાલ ગલે અઇયાં

(૨૫૨)

કુન્દબાલા.

ભય ન માનું ન માનું મનાય,
પિહરવા જાઓ હટોજી ! જા, મ.
બાર પુલનકી સેજીયાં રહી અમન ચમન મુરઝાય-પિહરવાં,
તુમ ન આયે બાલમાં મેરા બીતો જોબનવા જાન પિ, જા, મ.
સોકના ઘર તુમ રહો નહીં અમેસો ચલન મન ભાય, પિ.
રએન બીતી સાજનાં કલાહે સહર મનાવન આય! પિ. જા.

(૨૫૩)

બનામે ખુદા દાગે હસરત.

દીવાના હું ચહેદા હું તલબગાર હું તેરા
અએ જાને જહાં તાલીબ દીદાર હું તેરા—દીવાના.
જાઉં મએં કહાં અબ તેરી દેવડીસે નીકલ કર
રહેને દે મુજે મંએ તો ગીરફ્તાર હું તેરા—દીવાના.
દેખા હએ ફકત તુજકો મહોબતકી નજરસે
અગર જુર્મ હએ યે તો મએ ગુન્હેગારહું તેરા—દીવાના.

(૨૫૪)

કામલતા.

હવે ભાવે ના મને મા આ સૂખો
તરસી હતી જ્યારે, કિસ્મત ત્યારે,
વિષ પાયાં આ સુખો
કંથ વિજોગણુ જોગણુ હું બની,
રાણી મટી થઇ જંગલવાસી
મજડ જડી ઉરમાં ઉદાસી—તરસી.

(૨૫૫)

જુલમે વહેશી.

સઈયાં મુઝે હાથોંકે કંગન બનાદે
કંગન બનાકે તુ પોહોંચી બનાદે
ઓ તુ કહેગી વોહી સુનુંગા લાઉંગા વોહી મેરી જાંન
(ચલો) તેરી કસમ લાઉંગા વોહી મેરી જાંન
(દેખા જાઓ દેખા જાઓ) લાઉંગા વોહી મેરી જાંન
તઓબા વઓબા તઓબા દેખો છોડો ટુટા મેરા હાથ
(ઉઈ મર ગઈ હાયે, અરે બાપરે)
ખાલીભી બનવા દું તુઝે ઝુન્હેભી બનવા દું તુઝે
હંસલીભી બનવા દું તુઝે કડે છડે હોનો તહરેહાર
(હાં) અએસે ચલું અએસે ફીરૂં ફીરન કરૂંગી તકરાર
(સચ કુચ્છ હએ તઈયાર એક બોસા દીલાદે

(૨૫૬)

અરૂણોદય.

વ્હાલા કહું વ્હેવારની એ વાત આ અણમુલ છે,
અભિમાનથી ન સાંભળો તો આ તમારી ભુલ છે—
મનમાવતું મળતું નથી કોઈને બધુંય સંસારમાં,
ખામીમાં ખામી ખોળવી એતો તમારી ભુલ છે—
કાળા છીએ રંગે અમે પણ કાળજાં કાળાં નથી,
તેનીયે કીમ્મત ના કરો તો આ તમારી ભુલ છે—
છોડી અમે શ્રી રામને જપીયે તમારા નામને,
તોયે ન રાખો નેડલો તો જીવતર અમારૂં ધુળ છે—
મીઠા અમી આપો નહીં તો ચાહુ એ શા કામનો,
આ પાઈ બાળો કાળજાં એ તો તમારી ભુલ છે—

(૨૫૭)

બનામે ખુદા હાગે હસરત.

મઐંતો શીરીકા હું દીવાના
કયા માલ હુએ જાન ગવાના
નસીહત આપ કીસકો આનકર સાહેબ સુનાતે હંએ
બીચારા બાને અલમમે કીસકો મરનેસે ડરાતે હંએ
યે સચ કહેતે હંએ હજરત આપયાંસીદું આજમાતે હંએ
કહીં જાબાજ અપને કઓલસેભી બાજ આમે હંએ
કુચ્છ બાત નહીં મરજાના—કયા માલ.
યહાંતો તનમે ખુદ બાકી હુએ જાને જાર થોડીસી
ડરાતે હો કીસે તુમ ખીંચકર તલવાર થોડીસી
મુજે ઇસ વાસતે હુએ જીન્દગી દરકાર થોડીસી
કે દીલમે રહે ગઇ હુએ હસરતે દીદાર થોડીસી
એક ખેલ હુએ ખુદ બહાના—કયા માલ.

(૨૫૮)

અરૂણોદય.

અય ખાકે હીન્દ તેરી અજમતમેં કયાં ગુમાં હય,
દરિયાયે ફૈજે કુદરત તેરે લીયે રવાં હય—
ગૌતમને આબરૂદી ઇસ માબદે કુહનકો,
સરમદને ઇસ જમીંપર સદકે કીયા વતનકો,
અકબરને જામે-ઉલફત બખ્શા અન્જુમનકો,
સીંચા લહુસે અપને રાણાંને ઇસ ચમનકો—
બરસોંસે હો રહા હય બરહમ સમા અમારા,
દુનિયાસે મિટ રહા હય નામો નિશાં હમારાં
શુંચે હમારે દીલકે ઇસ બાગમેં ખિલે ગે,
ઇસ ખાકસે ઉઠે હય ઇસ ખાકમેં મિલે ગે—

(૨૫૯)

કેવલાણીની રાહ.

અમોને પ્રાણથી પ્યારો, અમારો દેશ હિંદુસ્થાન,
અખીલ બ્રહ્માંડમાં ન્યારો. અમારો દેશ હિંદુસ્તાન.
હિમાલય શા ઉંચા પહાડો, જે સ્પર્ધે સ્વર્ગથી આશમાન,
સિન્ધુ, ગંગા, યમુના આદિ નદિઓ, દઈ રહી અમીપાન.
કળા કૌશલ્ય વિજ્ઞાનો તણાં અહિંથી ફુટયાં ઝરણું,
ઉપનિષદ, વેદો ગીતા, બ્રહ્મવિદ્યાનાં અનેરાં ગાન
રગેરગમાં અમારી માતૃભુમીનાં કરજ ઉપકાર,
અમો સંતાન નિજ કર્તવ્ય કરજો આ ઉપકાર કુરબાન.

(મહારાણી શંકર શર્માં કૃત ચંદ્રગુપ્ત નાટક.)

(૨૬૦)

કામલતા.

કહીં ભુલી ગયા હૈયાના હાર,
નારી પ્યારી દીધી શું વીસારી—ભુલી.
દીલથી દીવાના થયા,
આકાશે ખોળી રહ્યા,
મળવી હવે નથી સ્હેલી એ નાર
તુંજ પ્યારી ઉરમાં અમે તો ઉતારી—ભુલી.

(૨૬૧)

રાગ દેશ.

મારા મનમાં તનમાં નિત્ય દીપી રહી ઝગમગ આત્મ જ્યોતિ
માનસરોવર માંહેલો હંસલો ચારો ચરે જ્ઞાન મોતી—મારા
નિત્ય, અનાદિ, સ્વયં, વિભુ વ્યાપક આત્મ જ્યોત જણાય
સચ્ચિત આનંદ બ્રહ્મ સનાતન તેજ પોતે જગ જ્યોતિ—મારા.

(બરવો)

(૨૬૨)

સતી સરીતા.

વિધીનું લખ્યું લલાટે મિથ્યા ન કોથી થાશે
ભુસ્યું નહી ભુસાશે (૨)
હશે પુર્વ જન્મે પાપો અઘોર કંઈ મેં કીધા
જેથી પ્રભુએ દુઃખો સહુ સાથ મુજને દીધાં
શ્રદ્ધા પ્રભુપર ધારો
પ્રભુઆશે વિશ્વાસે શુભ થાશે-વીધીનું

(૨૬૩)

કામલતા.

અમળા સમળા નાથ આપને ચરણે પડી
કઠણ થઈને કેમ ! હૃદય વલોવો,
અબળાના આંસુ ઝરે,
સુખને સંપત્ત હરે
પાણી મુકી પ્રેમ પરે,
પ્રાણ કાં પરોવો—અબળા.

(૨૬૪)

સંસાર નરીકા.

લલના લટકેથી લલચાવે ?
હીણભાગી તેમાં ફંસાએરે !
રાંડો રમતીયાળ પારકા પોતાના કરે,
હઇયા ફુટા હજારરે પાછું ફરી ના જુવે.
ઘેર સલુણી નાર ને રાંડોમાં રખડયા કરે.
પડે નારીના શ્રાપ તો તેથી નર્કે જશે,

(૨૬૫)

કામલતા.

એક વેળાએ પૃથ્વી પરે,
અમે ગયાં સદાશીવ મંદીરે
ધર્યું ધ્યાન શીવજીનું દૃઢ અંતરે—એક.
પીયુ લઇ કામલતા ત્યાં આવી
રસશૃંગારની ધુમ મચાવી
પાડયો ધ્યાનમાં ભંગ
દીધો શાપ, તેને પત્નીશુંમે દુઃખમા ફરે—એક.

(૨૬૬)

સંસાર નઉકા.

ભલે બહુ ભાવથી શીખે શીખેલું વ્યર્થ તે જાએ
કરે મહેનત છતાં સોનુ ધર્યુ તે ધુળ થઇ જાયે
લખ્યું વાચ્યું ભણ્યા ભુગોળ ને ઇતિહાશ અવલોકયા
વળી હીશાબ ગણવામાં દીવસના દીવસો રોકયા
અફળ એ જાણવું અંતર બધું છે ધુળપર લીંપણુ
નથી સદગુણ તો શીક્ષણ નકામુ સર્વ કહેવાએ

(૨૬૭)

સતી સરીતા.

નિજ હસ્તે મેં ડાળ તે કાપી વાસ જે પરે મારો હતો
બદલી ગયું સૌ કોઇ આજે જેને મારા ગણતો હતો
સ્નેહી જનોને શત્રુ ગણ્યા મેં તિરસ્કારીને પરહર્યાં
માયાના મદમાંહી મર્યાદા ધર્મ કર્મ જરી દીલે ધર્યાં—
પરિણામ અંતે આ આવ્યું ફકીર થઇ જગમાં ફરૂ
૨ ઝેરીવાપનું ઝેર હળાહળ અંગે અંગમાં વ્યાપી રહ્યું—

(૨૬૮)

ગઝલ.

કંઇ લાખો નિરાશામાં અમર આશા છુપાઈ છે,
ખફા ખંજર સનમનામાં, રહમ ઊંડી લપાઈ છે
જુદાઈ જીંદગી ભરની કરી રો રો બધી કહાડી
રહી ગઇ વસ્લની આશા, અગર ગરદન કપાઇ છે.
ઘડી ના વસ્લની આવી, સનમ પણ છેતરી ચાલી
હજારો રાત વાતોમાં, ગમાવી એ કમાઇ છે.
ઝખમ દુનિયા ઝમાનોમાં, મુસીબત ખઓફના ખંજર
કતલમાં એ કદમ બોશી, ઉપર કયામત ખુદાઈ છે.
શમાપર જાય પરવા ના, મરે શીરીં ઉપર ફરહાદ,
અગમ ગમની ખ.ાખીમાં, મજેદારી લુંટાઇ છે.
ફના કરવું, ફના થાવું, ફનામાં શહ સમાઇ છે,
મરીને જીવવાનો મંત્ર, દિલબરની દુહાઇ છે—
ઝહરનું નામ લે શોધી, તુરંત પીલે ખુશીથી તું
સનમના હાથની છેલ્લી, હકીકતની રફાઈ છે.
સદા દિલના તલપવામાં, સનમની રાહ રોશન છે,
તડપતે તુટતાં અંદર, ખડી માશુક સાંઈ છે.
ચમનમાં આવીને ઊભો, ગુલોપર આફરીં થઇ તું
ગુલોના ખારથી બચતાં, બદન ગુલને નવાઇ છે
હજારો ઓલીયા મુરશદ, ગયા માશુકમાં ડુલી
ન ડુલ્યા તે મુવા એવી, કલામો સખત ગાઈ છે.
(સ્વ. મણિલાલનું 'અમર આશા'' નામનું અંતિમ કાવ્ય.)

(૨૬૯)

રાગ દેશ સોરઠ..

તજ મન હરી વિમુખન કો સંગ
જીનકે સંગ કુમતિ ઉપજત હે, પરત ભજનસે ભંગ—તજ.
કામ, ક્રોધ, મદ લોભ મોહમે નિસ દીન રહત ઉમંગ- તજ.

(૨૭૦)

ગઝલ.

જીગરનો યાર જુદો તો બધો સંસાર જુદો છે;
બધા સંસારથી એ યાર બેદરકાર જુદો છે.
ગણું ના રાવ રાયાને, ગણું ના આખી દુનિયાને,
પરંતુ જાન આ પર પ્યારનો, અખત્યાર જુદો છે
હજારો બોધ મંદિરો, મહીં નિત્યે ભલે થાજો,
અમો મસ્તાનના દિલ્દારનો દરબાર જુદો છે.
નથી તુજ બાપ માર્યો મેં અરે મુર્ખો કહાં નિંદે,
સમજરે બેસમજ કે, પ્રેમીનો આચાર જુદો છે.
થયો જે પ્રેમમાં પુરો, થયો છે મુક્ત સર્વેથી
મહા મસ્તાન જ્ઞાનીના-મગજમાં તાર જુદો છે
ગુરૂ—આ દેશ છે અમને, અવળા પથે પળ્યા જઇએ
દુનિયાથી પછી આ બાલ, બેદરકાર જુદો છે.

(સ્વ. કવિ બાલ)

(૨૭૧)

સાગર સરીતા.

સંસારમાં દુઃખ વિણુ કાંઇ ન જોયું
દુખીઆરાના દુઃખી બહુ શ્રીમંત
મૃગજળ સમ સુખ કેરી આશે
લોકો ભોળા અથડાયે
કૃત્રિમ તેને નીરખી અંતરની માંહીં બહુ પસ્તાતા
છે સુખ માત્ર સંતોષે
મન લે શોધી લે જ્ઞાને દે અંતરને ખોધી ખોધી

(૨૭૨)

સાગર સરીતા.

માયાએ જગ સાગર માંહીં
છુટે ન એવી જાળ પ્રસારી
લક્ષ્મીની ભરી લાલચ ભારી
મન મુરખ મચ્છ લાલચે ત્રાયે
જાળ મહીં જઈ પડે ફસાયો
ચતુર ચેતીકો પ્રથમથી લેતા
દુર એ લાલચથી જઈ રહેતા

(૨૭૩)

સંસાર નૌકા.

દુખમ. શીદને મુંઝાએરે ? માયાના ભોગી !
દશરથે કૈકઈ વચને ખોયા રામને,
પુત્રો વનમાં ફરે. પીતા ઝુરીને મરે.
સુખ દુખની આ છાયા કોઈથી મટે નત્ર જગમાં,
લેખમાં જે લખ્યું તે થાએ રે—માયાના—

(૨૭૪)

કાંમલતા.

જરા પ્યારીને પથે પધારો પિયુ.
પ્યારીને પંથે પધારોરે—જરા.
પ્રથમ કાં રોપી ઓ ઘેલા અજાયબ પ્રીત વેલી,
અરે કાં વાવીતો પાણી વિના કરમાતિ મેલી
અરે તુજ પ્યારીનાં આંસુ ઉન્હાં પી ઉછરેલી
દીધી હેલી બીચારી નારીને કીધી ઘેલી

(૨૭૫ .)

રાગ જીલ્લી-દાદરો.

કવિ ફિરોજ બુલબુલ તું કયાં ઉડી ગયો ?
આ પૃથ્વી તજી બેહિસ્તમાં તું શું ઉડી ગયો ?
અમર નામ હરદમ સૌ હૃદયમાં વસ્યું,
નીતિ ભક્તિ, જ્ઞાન ગાન તેં સુખે કર્યું,
પડીજ ખોટ પારસી કની મહીં ખરે
હૃદય કરી યાદ તને, પીગળતું અરે.
કાવ્યના તરંગ રંગ હૃદયમાં વસે,
ફરી ફરી થતી યાદ તાંસ ના શમે,
પારસી આ કોમ ત્હારાને ભુલી ગયો,
બાકી જહાનને તજી શું સ્વર્ગમાં ગયો ?
સકલ જગતમાંહિ કાંઇ અમર નવ મળે
પણ તુજ તે કીર્તિ દેહ અમરમાં ભળે
અમર કીર્તિ, અમર શાંતી બક્ષે પ્રભુ તને,
અમે બાળ નિત્ય ખુદા પાસ માગીએ.

(બરવે)

(૨૭૬)

રાગ પીલુ જીલ્લો.

જો જાય છે ઉડી ઉડી નિશા ધીમે વીતી
તારા તણાં તેજે લીધું અંધારાને જીતી,
મધુર કંઠ સાથે મળી, ઝીણુ. ઝીણાસુર,
કાને પડી મનને કરે, હર્ષ થકી ભરપુર,
સુતાં છે પ્રાણી સર્વ શાંતિ પર ધરી પ્રીતિ
ચાંદ તણાં તેજે લીધું અંધારાને જીતી—જો જાય.

(ગુજરાતી નાટક કંપની)

(૨૮૭)

સતી સરીતાઃ

જીંદગી બડ ગઈ
સલ પુનલજે બડ ગઈ (૩)
હો જીંદગી બડ ગઈ
સસુઇને કીની નિંદ પીઆરી
પુનલ કીતી કેચ પ્યારી
લોકો હે લેએ સસુઇ મર ગઈ
મર ગઈ (૩) હો.
અશ્કનો મારીયાં જોર ફરીદાં
કૂટ જુદાઇવાલા કીતે હું ન સીતા
કુકંદી મર ગઈ
મર ગઈ (૩) હો.

(૨૭૮)

રા. માંડલીક.

ધન ભાગ્ય મારે આંગણું આવ્યા
સોરઠના શીરતાજ
વધાવો રાજ કુમ કુમ થાળ ભરીને આજ
ચંદ્ર સુરજ સમ તપો અવિચળ
જગમાં તારૂં તાજ.
અન્નદાતા તારી જુગ જુગ કીર્તિ
પસરે મહારાજ—વધાવો.
સોરઠ તણા સુબા અમારે આંગણે આવ્યા
સુરજ ઉગ્યા સોના તણા આમ અંતરે આવ્યા
[illegible] અંધાર મારા ધામ દીપાવ્યા—આ.

(૨૭૯)

સંસાર નઉકા.

રેહે નારીના ર મતમાં અરે આજના યુવાન
તારૂણ્ય પ્રભાવ આજ ભુલવે વીવેક જ્ઞાન
પ્રણય પવને યોવનમાં મદ ભરાએ,
યુવક યુવતીને જોઇ અંધ થાએ,
રે દીન રજની ગુણ વ્હાલીનીજ ગાએ,
તુચ્છ મનમાં સઉ જગત આ જણાએ,
વીસરે તમામ વાત, કોણ માત કોણ તાત રે

(૨૮૦)

શા મોહલીક.

કરીએ ના વીશ્વાસ કાયા માયાનો કહી
મૃગજળ કેરા મોહ શા લાગ્યા તને માંડલીક.
ચીરંજીવી નથી તારી અમર નથી કાયારે
ઘડી એ ઘડી માટે શું બગાડું મતી
બગાડે મતી તું શાને જુનાગઢ પતી
રૂપ રંગે શું લોભાણો ભરમે કરકાં ભુલ
રૂપે રૂડાં રળીઆમણાં પણ એ શીમળાનાં ફુલ.

(૨૮૧)

રાગ બીહાગ.

ગરજ બીન કોઈ નહીં જાગે
પેહેલે પોહોરે સબ કોઇ જાગે, દુસરે પેહોરે ભોગી
તિસરે પોહોરે તસ્કર જાગે ચોથે પોહોરે જોગી—ગરજ.

(૨૮૨)

રાગ કાફી હોરી.

અમે તો આજ તમારા બે દિનના મહેમાન
સફલ કરો આ સહજ સમાગમ, સુખનું એજ નિદાન
અમે તો આજ તમારા૦
આવ્યા જેમ જશું તે રીતે, સર્વે એમ સમાન
પાછા કોઈ દીને નહીં મળીએ, કયાં કરશો સનમાન ૧.
સાચવજો સંબંધ પરસ્પર, ધર્મે રાખી ધ્યાન,
સંપી સદ્ગુણ લેજો હેજે, દુર કરી અભીમાન ૨.
લેશ અમને નથી અંતરમાં માન અને અપમાન
હોય કશી કડવાશ અમારી, તો પ્રિય કરજો સાન ૩.
કેશવ હરીએ કરૂણા કીધી, ન ભમો ભુલી ભાન
તત્ત્વે તાન રહે છે તેને, થાય ન જરીયે જાન ૪.

(૨૮૩)

રાગ ખમાચ.

જમુનાંપે બજ રહી બાંસુરીયાં (૨)
બાંસુરીયાં, સૈયાં બાંસુરીયાં, જમુનાપે.
ગોકુલ બાજરહી બિદ્રાબન બાજી
જરા ફીરકે સુનાજા સાંવરીયાં, જમુનાપે.

(૨૮૪)

રાગ જોગીયા.

કરલે સિંગાર ચતર અલબેલી, સાજનકે ઘર જાનાભી હોગા
મીટ્ટી ઉઢાવન મીટ્ટી બીછાવન, મીટ્ટીમે મીલ જાનાભી હોગા
નહાલે ધોલે સીસ ગુંથવાલે, ફીર યે ઘર નહીં આનાભી હોગા.

(૨૮૫)

કુન્દમાલા

ઉડી મન જા જગ બંધન તોડી.
રાક્ષસી માયા સ્વારથી કેરી,
મોહક જાળ વછોડી (હવેતો) ઉ૦
આ તત્વત્ કેવળ નિર્ગુણમાં,
દે નિજ રૂપ તું જોડી (હવેતો) ઉ૦

(૨૮૬)

સતી સરીતા.

આય એ જગસાગર માંહીં
છુટે ન એવી જાળ પ્રસારી
લક્ષ્મીની ભરી લાલચ ભારી
મન મુરખ મચ્છ લાલચે ધાયે
જાળ માંહીં જઈ પડે ફસાયે
ચતુર ચેતીકો પ્રથમથી લેતા
દુર એ લાલચથી જઈ રહેતા

(૨૮૭)

સંસાર નૌકા.

જલ ગયા ચમનકા ઘર પલભી ન આરામ હુવા,
જો કભી પહેલે ન જાના વોહ પરીણામ હુવા.
તુને અમૃતકે જો સાગરમે લગાયા ગોતા
વીખ હર શ્વાસસે જલ હો ગયા નાકામ હુવા.
તૃષ્ણામે જો કભી મેઘસે માંગા પાની,
ગીર ગઇ બીજલી તેરી આસપે ક્યા કામ હુવા ?

(૨૮૮)

રાગ દેશ.

જ્યાં જ્યાં નજર મારી ઠરે યાદી ભરી ત્યાં આપની,
આંસુ મહીં એ આંખથી, યાદી ઝરે છે આપની —
જોઉં અહીં ત્યાં આવતી, દરિયાવની મીઠી લહેર.
તેની ઉપર ચાલી રહી, નાજુક સવારી આપની—
તારા ઉપર તારાતણાં ઝુમી રહ્યાં જે ઝુમખા,
તે યાદ આપે આંખને, ગેબી કચેરી આપની—
આકાશથી વર્ષાવતા છો ખંજરો દુશ્મન બધા
યાદી બનીને ઢાલ ખેંચાઇ રહી છે આપની—
જ્યાં જ્યાં મીલાવે હાથ યારો ત્યાં મીલાવી હાથને,
અહેશાનમાં દિલ ઝુકતુ, રહેમત ત્યાં આપની—
પ્યારૂં તજીને પ્યાર કોઇ આદરે છેલ્લી સફર
ઘેરાઇ યાદી ત્યાં રડાવે છે જુદાઇ આપની—
જુનું નવું જાણું અને રોઉં હસું તે તે બધું
જુની, નવી ના કાંઇ તાજી એક યાદી આપની—
ભુલી જવાતી છો બધી લાખો કીતાબો સામટી
જોયું ન જોયું છો બને જો એક યાદી આપની—

(કલાપી.)

(૨૮૯)

રાગ દરબારી કાંનડો.

મૈં ભરોસે અપને રામકે, ઓર નહીં કછુ કામકે,
જો માગે સો દેત પદારથ, વારી જાઉં ઉસ નામ પે—
દોઉ અક્ષર હૈ સબ કુલ તારક, અંત દેત સુખ ધામકે,
તુલસીદાસ પ્રભુ નામ દયાઘન, ઓર દેત સબ નામકે—

(૨૯૦)

શાન્તિકર.

મારા હૃદય બાગના પ્રીતમ પંખીડા એકલો મુકી ઉડી ગયા
સુધા સંયોગ છીનવી છેલા વિયોગ વિષ આપી ગયા—
ચંદ્ર ચુકે ચકોરીની દશા શી, મેઘ ચુકે મયુરોની દશા શી
તમ સેવાના લ્હાવો લેવાના વિચારો હૃદય બહીં અટકી ગયા—
વિકટ પંથ ભવ રણુમાં સયથી ભરેલ ભુલવણીમાં,
પિયુ અધવચ આમ મુકીને જાતા કેમ દિલે ન આવી દયા—

(૨૯૧)

સતી સરીતા.

જોયો મેં સ્વાર્થી સકળ સંસાર છે
જહીં તહીં પ્રપંચનો વ્યવહાર છે
જહીં તહીં પૈસા તણો વ્યવહાર છે
માતા પીતા સ્નેહી મિત્રો મહીં માત્ર પૈસા તણો એક પ્યાર છે
તે જતાં સહુ બદલી જાયે રહે કર્મ ગહી માર ગાળ છે....ટેક
પુષ્પ પરે જેમ ગુંજે ભ્રમર તેમ પૈસા પર સહુ ગુંજનાર છે
સ્વાર્થી જગથી અળગું રહેવા માંહીં સમાયેલ સાર છે—ટેક

(૨૯૨)

સંસાર નઉકા.

કાના રોકત હમે ગગરીયા મયે તો નીર ભરન
કયસે જાઉં ?
બારા બરસકી મોરી ઉમરીયા,
અનોખા જોબન અયોર પતલી કમરીયાં,
લાજનસેં મર જાઉં મયે તો, પનીયા ભરન કયેસે જાઉં ?

(૨૯૩)

અરૂણોદય.

મીઠાં લાગે મીઠલડી તારાં વેણુલાં જો
મારા કાળજામાં કાંક કાક થાય થાય જો
વ્હાલો મળે વ્હાલ કેરા ઘુંટડા ભરાય જો
વારા સમ છે તારી પાછળ હું ઘેલો થયો જો
એનાં મધુર વચન મર્મને ખોલાવતા જો
સરલ રસીક ભાવ દીલડું ડોલાવતા જો
એની વાણીમાં મીઠાસ ગ્રામ્ય જીવનના ઉલ્લાસ
આજે હૈડે આવે ભાવનાની ભરતીઓ જો
વાતે વાતે વીતી વ્હાણલાં જો
બહુ તાણ્યે તુટી જાય ભર્યાં પાણીડાં સુકાય
છોગાળાં તમે મનના મેલા આમળા જો

(૨૯૪)

પંજાબ કેશરી.

પુરી આશા પ્યારા તારા પ્રેમમાં
નષ્ઠ આશા આજે મારા નેનમાં
બહુ મુશ્કીલ ધર્મ સાચા પ્રેમનો
કહો તો આપું પ્રાણ પ્રેમમાં
જેને વીતે તેજ જાણે આ ગજાબ
દર્દ દીલની લાગી જ્વાલા પ્રેમમાં
મનમાં આવે છે કે જોગણ હું બનું
બની દીવાની દીનદારા પ્રેમમાં.

(૨૯૫)

રા. માંડલીક.

કર્મે ફુટેલા ઠરવાનું છે ના એક ઠામરે
મનડાના મેલા લાલચમાં ભુલ્યા સર્વે ભાનરે
રહેવાના ખોયાં સર્વે ગામરે
રખડયા રણવગડે અરે ઈજ્જત થઈ લીલામ
નસીબ દેવી તાહરૂં છે ધાસ્તી ભરેલું કામ
રખડાવી સાથે રૂડી નારરે (૨)
આખર હજામના હજામરે (૩)

(૨૯૬)

શાન્તિકર.

નંદકેલાલા હો મતવાલા કૃષ્ણ કનૈયા તુમી તુંહો
મથુરાજીમે જન્મ લીયો હય ધેનું ચરૈયા તુમી તુંહો
જમનાજીમેં કુદ પર્યો જબ નાગ નથૈયા તુમી તુંહો
હાથ જોડ નાગન ચું બોલી નાગ નથૈયા તુમી તુંહો
બીનરાબનમે રાસ રચ્યો હય રાસ રચૈયા તુમી તુંહો
ઈંદ્રને જબ કોપ કીયા તબ ગિરિ ધરૈયા તુમી તુંહો

(૨૯૭)

રાગ બીહાગ.

કાહુ કીસીસેં દિલ ના દીજે, દિલ દીજે તો સમેજ સોચકે
દિલ દીજે ફિર જુદાઇ ન કીજે—
ઔરકી બાત કછુ ના સુનિયે સુનકે દિલકી દિલમેં રખીયે
અણુજીવન પ્રભુ ભલાઇ કરીલે,
થોડેસે દિનમેં બુરાઇ ન કીજે—

(૨૯૮)

રાગ ગઝલ કવ્વાલી.

યશોદા નંદના લાલા, જરા બંસી બજાવી જા
રસીલા કાન મતવાલા, પ્રણવ મંત્રો ગજાવી જા.
કહીને વેદની વીણા, કહીને મર્મ કંઈ ઝીણા;
સ્વરો આલાપીને તીણા, સુતી સૃષ્ટી જગાવી જા.
વિષયના ભાન ભુલાવી, અજબ ઉરઝુલે ઝુલાવી;
શ્રવણુ બ્રહ્માંડ ડોલાવી, ગગન પટને ગજાવી જા.
જીગર દુઃખ દર્દ હરનારા, પરમ સુખ શાન્તિ ભરનારા;
જગતને જીતનારા એ, મહા મંત્રો સુણાવી જા.
અચળ પદ દુર્ગ ગ્હડનારા, પ્રબળ રિપુ સાથ લ્હડનારા
વિજયની માળ વરનારા, સબળ શસ્ત્રો સજાવી જા.
હૃદયના મસ્તીના મોજાં, ચ્હડે સિંધુ ત્યજે માઝા;
અલખનાં એ અજબ વાજાં, હૃદય કુંજે બનાવી જા.
બનાવી સૃષ્ટિને ગાંડી, પીટાવી પ્રેમની દાંડી;
નીચોવી સ્વાર્થની હાંડી, અભયરસ પીવરાવી જા.
ભુલાવી ભાન દુનિયાંનું જગાવી જ્ઞાન આત્માનું;
મધુર મુર્તિ બધે ભાસું મને એવું શીખાવો જા
સુતા ઉઠતા જતાં, ફરતા, જગતના કાર્ય સહુ કરતાં
રહે મુર્તિ ખડી ઉરમાં લગન એવી લગાવી જા.
(વસનજી દયાળજી ભણુશ્રા કૃત બહારે વસંત)

(૨૯૯)

રાગ દરબારી કાંનડો.

ઘુંઘટકે પટ ખોલ રી તોહે રામ મીલેંગે
ઘટઘટમે બસે, રામ રમૈયા, ઘટકે બચન મત ભુલ રી,
કહત કબીર સુનો ભાઈ સાધુ, આસનસેં મત ડોલ રી૦

(૩૦૦)

સંસાર નઉકા.

શ્યામ ઝુલે હીંડોલા કુંજનબનમે !
કુંજનબનમે મધુબનમે.
લતાએં પુષ્પોકો ઝુલેમે કયા ઝુલાતી હુએ
પવનકે ઝોંકોમે કયેસી સુગંધ આતી હુએ
ચમનમે ઝુમકે શાખેં સમા દીખાતી હુએ
મદનકો ગોદમે લેકર એહ સબ રમાતી હુએ.
બસ ગઇ સાંવરી સુરત એહ નયનમે ?

(૩૦૧)

સાગર સરીતા.

ખીલી મારા યૌવનની બહાર.
પુલ્યાં ફાલ્યાં આવ્યા પુલ ફાલ
મળ્યો રસભોગી રસના લેનાર
દેહ લતા આ જાય સુકાઇ
સ્મર શરે રહ્યા દેહ વિધાઈ
હાય મારી છાતી આ જાય ચીરાઇ
દર્દ થાયે અતિ ના સહેવાયે ના કોઇને કહેવાયે
અરે હાય જીવ જાયે

(૩૦૨)

રાગે શહાના.

ગુંથલા માલનીઆ ફુલોકાં સહેરા આજ. બના બનડેકા સુબાર
આપ નસીબને કંગના બંધાયા
બાજે ફુલોકા સીર છત્ર ધરાયા, નબીજીકા દીલ દેખ લુભાયા

(૩૦૩)

કામલતા.

પિયુજી આવી કેવી પ્રીતી તમારી
રહે ભરોસો કેમ મુજ મન
કે બદલાય ન એવો—આવી કેવી૦
કોઈ એક વ્હાલી નામનો જીભેથી જાપ જપી રહ્યા
ને એકને તજતાં જરા દીલમાંહીં આણી નહીં દયા
છાતમાં ઉતરતી અધર તરતી એકને નોરખી રહ્યા
ને એક ઉભી આવી પાસે તોયે કંથ ભુલી ગયા
પલમાંહીં પલટાઈ જાય એવો—આવી કેવી.

(૩૦૪)

સાગર સરીતા.

હઠીલું દીલ મ્હારૂ સમજાવી હું તો હારી
સમજાવી હું તો હારી મનાવી હું તો હારી
નહોતી હું જાણુતી નર નયન માંહીં જાદુ હશે
નહોતી હું જાણુતી થતાં દ્રષ્ટિ ચિત ચોરાઈ જશે
સુરતી મનહારી તારી રમણુ નયન પાસ તરે
સ્મૃતિ એક તારી હૃદય માહરૂં ખેંચેને ભરે
હાંરે લાગ્યું લાગ્યું નયન બાણુ છું અજાણુ પ્રાણુ

(૩૦૫)

રાગ આશાવરી.

ભોર ભઈ મીલન બઈલવા એરી આઇ
પ્રીતમ ઢીગવા, બાજે મંદીલરા (૨)
આવો ગાવો નાચો સબ સંગકી સાહેલીયાં
સહારંગ કર અનંદ બઈલવા—

(૩૦૬)

ભજન.

અજરા જરીયા ન જાય ભાઈ વીરા અજરા જરીયા ન જાય;
થોડે થોડે સાધ પીયોરે હેજી અજરા૦
કલજુગ કાંટાની વાડ, ભાઈ વીરા કલજુગ કાંટાની વાડ;
જોઈ જોઈ પાઉં ધરોરે હેજી. અજરા૦
તન ઘોડો મન અશવાર, ભાઈ વીરા તન ઘોડા મન અશવાર;
જરણાંરા જીન ધરોરે હેજી.
સીલ બરછી થયા હથીયાર ભાઈ વીરા સીલે બરછી થયા હથીયાર
માંહી લાસે યુદ્ધ કરોરે હેજી અજરા૦
ચડવું મેરૂ આશમાન, ભાઈ વીરા ચડવુ મેરૂ આશમાન;
આડા અવળા વાંક ઘણારે હેજી અજરા૦
બોલ્યા ભગી પ્રલ્હાદ, ભાઈ વીરા બોલ્યા ભગી પ્રલ્હાદ;
જરણાંના જાપ જપોરે હેજી. અજરા૦

(૩૦૭)

રાગ કુંશીઓ ભજન.

કર ગુજરાન ગરીબીસે મગરૂબી કાયકું કરતા હે;
મુલ્લા હોકે બાંગ પુકારે, જાને સાહેબ બેરા હે.
કીડી કે પાઉં ને પુરબાજે શોભી સાહેબ સુનતાહે. કર૦
બ્રાહ્મણ હોકે વેદ ઉચારે, સંધ્યા સ્મરણ કરતાહે;
તીન વખત જો સ્નાન કરતાયું, નહિ સાહેબ મીલતાહે કર૦
જોગી હોકે જટા વધારે, લંબી જાપ જપતા હે;
કુડ કપટ કુચ્છ મનમે રાખ્યું, યું નહી સાહેબ મીલતા હે કર૦
કહેત કબીર સુનો ભાઈ સાધુ, દીલબીચ ધ્યાનજો ધરતાહે
દીલબીચ ધ્યાન ધ્યાન બીચ, દીલડાં યુંકર સાહેબ મીલતાહે કર૦

(३०८)

રાગ ઝીંઝોટી.

નાથ તુમ જાનતહો સબ ઘટકી, મીરાં ભક્તિ કરે રે પ્રકટકી
નાથ તુમ જાનત હો૦
રામ મંદિર મીરા દર્શન આવત તાલ બજાવત ચુટકી,
પાયલ ઘુઘરૂ, રૂમઝુમ બાજત લાજ સલામો ઘુઘટકી
ધ્યાન ધરત મીરાં ધરની વરનેકો, સેવા કરત ખટપટકી
શાલિગરામકું તુલસી ચઢાવત ભાલ તિલક બીચ ટપકી.

(૩૦૯)

રાગ કાલીંગડો.

જીંદગી કહેને હયે દુનીઆસે ગુજર જાને કો,
જી તડપતા હયે ગલા કાતકે મર જાનેકો.
ઈસ મરજકા ન હુવા હજરને ઈસાસે ઈલાજ,
અમોત આજાએ મસીહા તેરે દીવાનેકો.
ચેહ ન સમઝી કે તુઝે ખુદભી હયે જલના આખીર,
શમઆ કહ્યુ તુને જલાયા કીસી પરવાને કો.

(૩૧૦)

રાગ જીલ્લા પદ.

ચાહે કીસીકા કર તુ બુરા, વોહ બુરાઈ તેરી બુરાઈ હયે
યા બની આદમ જીસને બદી કીઈ, આગે ઉસકે આઈ હયે
બીજ તુ જેસા બોવેગા, બસ ઝાડભી વૈસા હોવેગા.
નેકી મીઠા ફૂલ હયે ખુદાઈ, કડવા ફુલ બદી ભાઈ
દુન્યા હયે એક મીઝલે સરા ઇસમે જો મુસાફીર આકે રહા
હમેશા એક યા દો દીન, આખર કુંચકી ઠેરાઈ હયે

(૩૧૧)

રાગ ઝીંઝોટી.

ગોકુળીયું નાનું ગામડીયું શા માટે આવે શ્યામ–ટેક.
પ્રથમ વીહારી પ્રભુ ધેનુ હતી પ્યારી
હવે તો વીસારી દીધું નંદજીનું ગામ
મથુરાની અંદર મણીમય મંદીર
ધુળથી રચેલા એવા કેમ ગમે ધામ
કુબ્જા નારી કામણગારી તેનાથી
લોભાણા ભુલી ગયા છો તમામ
કહે કવી પીંગળ મુરતી મંગળ
મારા મનમાં વસે તો બીજું શું છે હવે કામ

(૩૧૨)

રાગ ભેરવી ગઝલ.

નામ જાનેકા ન લો યાર મેં મર જાઉંગી
યાર મેં મર જાઉંગી, દીલદાર મેં મર જાઉંગી. —૧
ખુલે બાલોસે સનમ સામને મત આયા કરો,
તેરેકુ કુછબી હોયગા મેં શીર પટક મર જાઉંગી —૨
પડી જાનેકી ખબર હુઈ મેરે દીલમેં ફીકર,
બાદુંગી શેરો શકર મેં પીરોકુ મનાઉંગી —૩
તેરી મેરી દોસ્તી સારે આલમકુ ખબર,
મેરેકુ કોઈ પુછેગા તો સાફ ના મુકર જાઉંગી
તનકા મએ શીશા કરૂ ઉસમે ભરૂ ગુલાબી રંગ,
ચશમોકાં પ્યાલા કરૂ મએ ભર ભર કે પીલાઉંગી.—૫

(૩૧૩)

ગઝલ

મનસુરકે પરદેમેં ખુદા બોલ રહા હૈ,
ખુદ રોઝે અનલહકકું વોહી બોલ રહા હૈ.
પઢ પઢ કે ઇસે બુલ્બુલદમેં જાતે હુએ ગુસલમાં,
કલમાં તેરા શીરદોશકે દર ખોલ રહા હયે.
બંદોને સહીદ આપકાં હય ગોહરે એકતા,
ઉમ્મતકે ગુનાહ મોતીઓંસે તોલ રહા હયે.
જબ હુસ્નકા સોદા હુવા બાઝાર અજલમેં,
કિમત હુઇ યુસફકી વો અનમોલ રહા હયે
લબ ચીમતતે હંયે યુસુફકે કયા નામ હય શીરી,
યે મીમતો મીસરીકી ડલી ગોલ રહા તયે.

(૩૧૪)

ગઝલ.

કબતક ખીંચે રહોગે, કબતક તની રહેગી ?
ફીસકી બના રહી હયે, ફીસકી બની રહેગી.
તેરી નીગાહ હયે જાલીમ, જી પર બની રહેગી,
બારછીયેં દિલ લહુગા, દિલમેં અની રહેગી.
વંગ આ કે દીલ કહાથા, આહાથા હમને મરના,
યે કયા ખબરથી બરસોં, ગુંજા કની રહેગી.
મર મરકે જીયે હયે, સો ઇન્તેહાં દિયે હયે,
અયે બદગુમાન કબતક, યેહ બદજની રહેગી.
અયે હાંગતેરી સુરત, દેખેંગે ના વો ડરકર,
છાંઇ હુઇ જો ગુલ પર, યોં સુરખની રહેગી.

(૩૧૫)

વસ્ત્રા-હરણ.

મોરા સાંવરીયો નહીં આયો રે-ઐાંસી-
નહી આયો નહી આયો નહી આયો રે
મેરે ગાલપે લાલી રહે સુના બાગ બીન માલી
સો મેરી અંગી યાં હવે રશમ જાલી-મેરી ચાલ ઢાલ
હયની ગલી........સા
મેરી ઉમરીયાં બાલી-સનમને જાણીયા બીના ખાલી

(૩૧૬)

કવાલી

કયુ જવાંની ઓ રહે હો શાદ માનીકે લીયે,
પીરીમે રોયા કરેંગે ઇસ જવાનીકે લીયે.—૧
સુકતા હયે જબ શજર ફેર વોહ હરા હોતા નહી,
વોહ કહાંની યેહ જવાંની પીરે ફાંનીકે લીયે,—૨
આએ રફતા નેહરમે ફેર લૌટ કર આતા નહી,
પા નહી સકતે ગુજરતા જીંદગાનીકે લીયે.—૩

(૩૧૭)

રાગ જીંઝોટી કુમરી.

ધીરે, ધીરે; ધીરે, ધીરે, ધીરે, ધીરે,
એજી કાહાના બાંસરી. અરે હાંરે કાંહાના બાંસરી
બજાએ કાહાના ધીરે ધીરે.
હર રંગ મધુર મોરલી બજાયે,
જમનાકે નીરે તીરે નીરે તીરે—એજી કહાના.

(૩૧૮)

રાગ જીલ્લા જીંઝોટી.

પીયુ મીલનકી બતીયાં સુન આઈ હું મએ રતીયાં
ઘર છાડા હય દર છોડા હય આજ
પ્રેમકી લાગી મેહે એ દીલપાર ગઈ હય કતીયાં—
કાંટા લાગે ભાટી લાગે શ્યામ્ન દુશમન બની
મન ગભરાવે જીયા અકુલાવે ફાટે છતીયાં....

(૩૧૯)

ગઝલ.

ફુલકકો હાય કયા તીરે સીતમ બરસાના આતા હયે
દીલે આશકકો બીરુમીલકી તરેહ તડપાના આતા હયે
જુદાઈમેં તેરી સાકી જીગરકા ખુન પીતા હું,
મય રા દેવા જબ હોટો તલક પએમાના આતા હય
કરમ ફરમાના આતા હય ન ઉસકો મહેર આતી હયે
બુતે બે રહમકો મેરે ફકત તરસાના આતા હય

(૩૨૦)

રાગ પીલુ

સરજનહારે પ્રભુ નાથ હમારે, તો બીન પતીતન કોન ઉગાંરે
જો ભવેસાગર ભાવ ભુલીએ, છીન તોહીસે નહીં ધ્યાન લગાયે
વાહુકો નાહી તુને બીસારે, તો બીન પતીતન કોન ઉબારે-
ગહરી નદીયા નાવ પુરાની, ધર્મપવન બીના પાર ન જાની
સત્ય સનાતન વાલીમ તારે, તોબાન પતીતન કોન ઉબારે

(૩૨૧)

રાગ કાફી ઠુમરી

સઈઆં તોરે પઈઆ લાગુ બઇઆં ના મરોર
મે બીજ નારી દેખી તેરી ચતુરાઈ, તુને બર જોર કર મોરી
બઈયાં જકજોર–તોરે પઈઆં લાગુ બાઈઆં ના મરોર
અપની કહત કછુ સુનત મોરી, મોહે ચીતવન હંયે છુવન ઓરસે
મોરી આલી નસાર પીયાસે કછુ બસન ચલત
બીનતી કરત હરદમ કરજોડ–તોરે પઇઆં લાગુ બઇઆં,

(૩૨૨)

રાગ લાવણી.

કાલી ઘટા કોયલ બન છાઇ, મહેલોમે તડપ રહી પ્યારી,
સુનો આશાઢકા અબ આના, પીતમ મત જા મથે ખાના
મોકો બીના સીંગાર નહી ચયના, વોહતો રોતી સદા દીન રયના
કર કર બીજલીયાં લજ્જે, ઉપરસે બાદલ ગરજે,
મોરી સંગકી સયેલીયાં ભરજે, સખી છાયા અંબર ભરપુર
પીયા હયે દુર સબર કર નારી–મહેલોમે તડપ રહી પ્યારી.

(૩૨૩)

રાગે પીલુ ઠુમરી

તુ ન કુમલા જીયરવા તુ ન કુમલા જીયરવા એર પીતા મોરા
તુ મરે દુખસે હમ સબ ક્યા કુલ તુ ન કુમલા જીયરવા
સતીયન બેડકો લાઉ કર જોરૂં સીચરે ડારૂ ચકરવા
બન બન જાઉ દારૂ લાઉ સારે ઢુંઢું નગરવા
જીન પરીયનમે દેખ ભાળુ દારૂ ચાહુ નજરવા

(૩૨૪)

રાગ દરબારી કાંનડો.

કીસી મસતકે આનેકી આરજુ હએ
કે સાકી લીએ સાગરે મુશક બુ હએ—૧
સમાયા હએ જબસે તુ આંખો મે મેરે,
જીધર દેખતા હુ ઉધર તુંહી તુહી હએ—૨
નીકલ જાવે જી તેરે કદમોંકે ઉપર,
એહી દીલકી હસરત એહી આરજુ હએ—૩
સતાયા હએ નાહક હમે તુને જાલેમ,
એ ઈનસાફ અલ્લાહ કે રૂબરૂ હએ—૪

(૩૨૫)

ગજલે ઇશક.

આંખો જો તેરી અયસી કાતીલ જીધર નેગાહ ફીર જાતી હયે
તેરા તસવવુર દીલમે મુઝે નીંદ નહી આતી હયે
ઉમર છોટી રંગ સાવરા ચાલ ચલે પલકાતી હએ
ચીત્તે સરખી પતલી કમર ચલનમે બલ ખાતી હએ
સારી રએન મએ તુજસે જાગા નીંદ મુજે નહી આતી હએ
આજા ઠગની ગલે લગ જાની દીલબરકો કયું તરસાતી હયે

(૩૨૬)

રાગ અમાચ કુમરી.

જનમ જનમ ગુન માનુંગી તેરા
જો કોઇ પીયાસે મીલાદે હોરી—જનમ,
દીનકો રે મોહે ચહેન નહી હયે
રાતકો નીંદ ન આવે હોરી—જનમ.

(૩૨૭)

રાગ ઝીલ્લા ગઝલ.

નાગનકે બચ્ચે નાગ ઉસે કભુ પીયાર ન કરના
પ્યાર જો કરના તો હુસીઆરીસે ખુબ રહેના.—૧
અગર હોવે કડવા લીમ ઉસે મીઠા ન કહેના,
અગર હોવે અપના દુશમન ઉસે બાત ન કહેના.—૨
અગર હોવે ઇલમદાર ઇલમ હુસલકુ દેના
કમસીલકુ ઇલમ દેકે હુશીયાર ન કરના —૩
હુશીયાર જો કરના તો ઇતબાર ન રખના,
જો કરના ઇતબાર તો ખબરદારીસે રહેના—૪

(૩૨૮)

રાગ કાંસીયા ગઝલ

દસ્તગીર તુ કુદરતનો વાલી,
તુજ વગર કુલ દુન્યા છે ખાલી—
તારા બખશેસનો નથી કાંઈ પાર,
ગેબી કાયમ તું છે નીરંકાર—
સુર્ય ચંદર સેતારાની ચાલ
આકાશ કીધુ રંગીન પ્રતીપાલ—

(૩૨૯)

રાગ ઝીંઝોટી ઠુમરી

માનુ મએ તોરા જનમ જનમ ગુનવા
કરમ કીયા મોરે ઇશ્વર પ્યારે, રે બે ગુન પર બલાઇ જાનું
ચરન પડુ તોરે મએ પીયા પ્યારારે રે;
ગીરન પર સવાઇ જાન–માન મએ તોરા જનમ જનમ ગુના

(૩૩૦)

રાગ માંડ.

જગમાં ગુમાંવ્યો જન્મ જેણે પ્રીત નહીં કરી
સુખની સુગંધી છે ભરી આ ફુલમાં ખરી—
આય જગતના બાગમાં સુંદર એકજ ફુલ
પમરે છે તે સવર્ગમાં છે પાતાલે મુલ
કરમાય છે તે નહી કદી નહી જાય છે મરી—
અતી મેઘે સડસે નહીં, જલ વીણ નહી કરમાય
અતી ચહઝડી ન તોડસે અતી સુરજે ન સુકાય
લાખો જુગો તો વહી ગયા પન તે રહયું ઠરી

(૩૩૧)

રાગ આશા.

બન શકે તો નેકી કરના આખીરતો હે મરના
અએસી કરણી કર લે પ્યારે ફીર ન ચોરાસીમેં ફીરના—
ઘર ઓગન કે પુર જેસમેં ઇતના નહી ઉછલના
દો દીનકી હે હસમત સારી સાહેબસે કછુ ડરના
જાન બુજ કે રાહે બંદીમેં પ્યારે કદમ નહીં ધરના ;
જાજે ખુદા ઓર અલ્લા રામકો ભવ સાગર હય તરના—

(૩૩૨)

રાગ ખમાચ.

મોરા જીયા નહી માને મયે કહેસે કરૂ,
મોરા પીયા નહી આયે મયે કયેસે કરૂ—
જમસે ગએ મોરી સુધબુધ લીનીરે,
મોરા જીયા બસરાવે મએ કએસે કરૂ—

(૩૩૩)

રાગ કૌશીક કાનડા.

આવત હાંસી અબ મોહે ફિર ફિર આવત હાંસી
પૈશ સ્વરૂપ મેં પ્રશકો ઢુંઢત જલમેં મીન પ્યાસી
જલ થલ પવન સુપાવક નભમેં ઢુંઢત બુદ્ધિ કૈસી
સબ જગ ફીર ફીર નાંહીં મીલ્યો પ્રભુ મૈ થા ઈસ અવીનાશી
કહત ગનેશ સકલ જગ ગુંજમેં મયે હું અજ અવીનાશી

(૩૩૪)

રાગ ઝીઝોટી.

પ્રભુ એક તુજમાં છે આશા હમારી
નથી અવર કશું લાભકારી—પ્રભુ એક,
તુજ પદ મોહોટુ પ્રભુ પાંમવાને સંસાર નાખ ભારી
માટે હમો અલગા રહીયે એથી, લાલા હાહા લાલા
વખાંનીએ તાહરી—પ્રભુ એક તુજમાં છે આશાં હમારી
શીયાલે શીતલ નીરમાં રહીએ ઉનાહલે અગનીને ધારી
સહજ ઉચેલું આરોગ્ય ન ક્લેશપ આહ વેસપ બાંને સુધારી.

(૩૩૫)

પદ ભજન.

પરીબ્રહ્મ પરમેશ્વર પુરૂષોતમ પરમાનંદ
નંદ નંદન જસોદા નંદન સીરીગોંવીંદ
દીનાનાથ દુખ ભજન ભક્ત જરા બદન
જગજીવન જગતનાથ કહો દુખ નંદન સીરીગોંવીંદ—

(૩૩૬)

રાગ કાલીંગડો.

જબ બોલો ખુશીકે હમકી રુત ભાગી હમારે ગમકી.
પુરી હો મનસા પ્યારી કે મનકી નેક ઘડી આન ચમકી
કરો કરતાર કો શુક્ર હૈ સીજદે નજર દીખાઈ કરગકી.

(૩૩૭)

ગઝલ.

ચહાતે હયે મદદ તેરી હય ચઝદાંન ન હમારે
રખ સાયા તેરા સરપે તુ હર આંન હમારે—
લાજીમ હમે તેરી સીફત અએ શાહે આલમ
હે દાદ હમારી અય કદરદાન હમારે—
હર કામમે તુ નેક ફતામંદ હમે કર
તેરી મહેર ચહાતે હયે મેહરબાંન હમારે
બાગે હયે ખડે દસ્ત તેરી દરગાહમે લાચાર
આરામ હમે બખ્શ હયે પાસબાંન હમારે—

(૩૩૮)

સીંધ ભેરવી ગઝલ.

કીસ કદર મે બે કરૂ યાર બડાઈ તેરી
અક્કલ હેરાન હએ મેરી દેખ સફાઈ તેરી—
આફરીન કહીએ મીઆં તેરે મુનવ્વરકે તહી
જીસને કીસ ખુબીસે તસવીર બનાઈ તેરી—
ક્યા કરૂ કીસસે કહુ કૌન કરેગા આસાન
મુશ્કેલ મુશ્કેલ હએ મેર હુકમે જુદાઈ તેરી—

(૩૪૦)

અરૂણોદય.

થશો જો ભારતના સંતાન જગતમાં ભારત આઝાદી
તમે અંગે ધરો ખાદી
દેશ ઉદયની તજો નિરાશા હવે બનો આશાવદી—
વિદેશના તમે મોહ તજ્યા નહીં કરી દેશની આબાદી
કલંક કાળા દુર કરો એ પાવન કર પહેરો ખાદી—
આ દેશ ભારતવર્ષ છે જ્યાં પ્રથમ અરૂણોદય થયો
અસ્તાચળે તમ ભાગ્યનો ભાનુ અરે આજે ગયો
પ્રાચીન કલામંદીર તમારૂં તેજ હીણુ દેખાય છે
કારણુ તમારી સંપત્તિ પરદેશમાં વહી જાય છે,
લોકમાન્યના વીરવ્રતની કાંઇક ધરો ઉરમાં યાદી

(૩૪૧)

સતી સરીતા.

દંભી જગમાંય દંભે પૂજાય ફોલી ફોલી ભોળા લોકોને ખાય
પૈસો ન ખોટો મળે ખીસા માંય
તથાપી દંભે કરી સ્વચ્છ વસ્રો ધરી જેન્ટલમેનોની
માંહી લેખાય
દંભીથી થાય તે ન બીજા થકી કો રીતે થાય જહીં મહીં
જાય પાંચે પુછાય ઇજ્જતને માન ચેને દેવાય
ફુરસ પુરૂં અહિં થાસે દંભી જાળે સપડાસે
મરણી રંભા શેઠાણીને પૂરો અંતર પસતાસે

(૩૪૨)

સતી સરીતા.

ઓ વહાલા વિયોગ કેમ સહેવાસે
ટકી રહ્યો દેહ તમારી આશે
સરખા દિન ના ગયા કોઈના ના કદી આપણા જાશે
દયાનિધિની દયા થકી ફરી પ્રાપ્ત ઇજ્જત ધન થાશે
ચંદ્ર વિયોગે કુમુદની કહો કેમ કરીને વિકાસે !
પ્રિયતમ તમ વિણુ દેહ કુસુમ આ સુકાઇ જરૂર તે જાશે
શ્રદ્ધા ધરો શ્રીપતિપરે પ્રિયા સત્વર થાશે
અધમ કઈને લીધા ઉગારી તો કૃર સુજપર થાશે—

(૩૪૩)

વસ્ત્રા-હરણ.

કૃષ્ણ ઘર નંદકે આયે સીતારા હો તો અયસા હો
કર સબ પ્રેમસે દર્શન દુલારા હોતા અયસા હો
કુદ પાની કે અંદરસે નાગકો નાથ કરલાયે
ચરણ ફણ ફણપે ધરકરકે ન્યારા હો તો અયસા હો
તીર યમુનાકે જા કર કરકે બજાઇ બંસરી મોહન
ચલઘર છોડ વ્રજનારી પ્યારા હોતો અયસા હો
કૌરવ પાંડવ લડે રણમેં જીત અર્જુનકી કરવાઈ
બચાઈ લજા દ્રોપદીકી સહારા હોતો અયેસા હો
ઉતારા ભાર ભુમીકા સીધાયે ધામ અપનેકો
વો બ્રહ્માનંદ દુનીયાસે નીયારા હો તો અયેસા હો,

(૩૪૪)

માયા મોહીની,

વખત પલટાઈ છે જ્યારે બધું પલટાઇ જાયે છે;
બને છે દાસ ભુપતીને નૃપાલો દાસ થાયે છે—
હતો ખોંખાર અશ્વોનો ખુરો ત્યાં ભુંકતા જોયા,
હતા જ્યાં દાન કરનારા. લુંટારા ત્યાં જણાયે છે—
નથી એ દોષ કોઇનો ખરેખર ખુબી કીસ્મતની,
હતો જે ભક્ષ સિંહોનો, શૃગાલો આજે ખાયે છે—
બધી જાહોજલાલી આ, દિવસ બે ચારની ગાફીલ
બની મગરૂર માનવ તું વૃથા શાને પુલાયે છે—

(૩૪૫)

ગઝલ.

કાસીદા લા દે ખબર યાર કે આ જાને કી
જાંન જાતી ચલી હીજરમે દીવાનેકી—૧
આપ આવે ન કભી, ખત ન કેતાબત ભેજે
સેંકડો રાહા દેખાઇ મુઝે વરસાંને કી—૨
તુ મીલે ગયરોંસે, મએ આંખોસે અપને દેખુ
હયેફ શદ હયેફ કે બસ જાએ હએ મર જાંનેકી—૩
અએ શબાહા બહેરે ખુદા કુછ મુઝે તદબીર બતા
ઇઆ ઉંસે લાકે મીલા, ઇઆ મુઝે લે જાને કી—૪
ગીદીયાં જારી પે મેરે, કોઇ રેહેમ નહી મુજ પર લાતા,
જબ તલક ચશમો મેરી, ખુન હએ બરસાંને કી—૫

(૩૪૬)

રાગ સારંગ.

પ્યારી કાહે કાહે કરત પુકાર, કોન સવન પ્યારી અંખીયન દેખ
ડરત નીંદરીયાં હાંક માર—
તોપર વારી હમ બલહારી મીલ કર ગ્રારી પ્યારી જાન,
કયુ પુકારી કર કર જારી ખાલીક બારીકી અમાન;
દેખી ભાલી દેખી કાલી કીની તુને શોરો શાર,
કર બચાં બે ગુંમા ડર ડર કર પ્યારી—કાહે કાહે.

(૩૪૭)

રાગ બીહાગ.

તોરે મનકી કછુ ન પુરી હો આશ કાહે સતાએરે
મુજપે સીતમ કાહે કરે જીયરામે સોચ અરે,
પાએ પાએ નાહી જીયાકી આસ, છલકી ચલેના નોરી બતીયા
હામનકી ખરાબ આબ જીન કીયા દીયા ચમક તાબ,
બીજલી છતીયાં તલમલાએ જાનકો જલાએરે
તોરે મનકી એરે હારે હારે તોરે મનકી,
અરે જારે જારે તોરે મનકી કછુ ન પુરી
હો આસ કહે સતાએરે.

(૩૪૮)

રાગ પીલુ.

ઇસ તન ધનકી કોન બડાઇ દેખત નયનોંમે મટ્ટી મીલાઇ
હાડ જલે જએસી લકડેકી મોળી બાલ જલે જએસી ઘાસકી પોલી
અપનેહી ખાતર મહેલ બનાયા, આપહી જાકર જંગલ બસાયા
કહત કબીરા સુનો મેરી ગુઇયાં આપ મુંવે પીછે ડુબ ગઇ દુન્યા

(૩૪૯)

રાગ આલકોષ.

રામ સમર રામ સમર, રામ સમર ભાઈ;
રામ નામ સુમરત બિન, બુડત ભવ પાંહી— -
બિન્તા સુત દેહ ગેહ સંપતી સુખદાઈ
ઈનમેં કછુ નહી તેરી, કાલ જાત ખાઈ— -
અજામેલ ગજ ગુનીકા, પતિત કર્મ કીને;
સોબી ઉતર પાર પડે, રામ નામ લીને—
સુકર કુકર યેનિ ભ્રમત, અજહુ લાજ નાઈ;
રામ નામ અમૃત, કાહેકુ વિખ ખાઈ—-
ભર્મ કર્મ તજી કુકર્મ, રામ નામ લેહી
ગુરૂ પ્રસાદ જન કબીર, રામ કર સ્નેહી—

(૩૫૦)

[illegible]

સુંદરવર વારી જાઉં [illegible]
સબ સખીયનમેં રાધાજી બડી હુયે તારનમેં બડે ચંદા
સબ દેવનમેં મહાદેવ બડા હુયે, તીર્થમેં બડી ગંગા
સબ ભગતનમેં ભરત બડા હુયે, જોધનમેં હનુમંતા
બંદ્રાબનમેં રાસ રચ્યો હુયે; નૃત્ય કરત ગોવિંદા
આપતો જાય દ્વારકા છાઇ હમકુ બતાયો ઘર ધંદા
પેસ પતાલ કાલી નાગ નાથ્યો, ફણુપર નૃત્ય કરંદા
ચંદ્રસખી ભજ બાલકૃષ્ણ છબી, તુમ ઠાકોર અમ બંદા

(૩૫૧)

રાગ સોહીની

કલસે તુ બેકલ હો એ ઈયાર કયા તુજે આજાર હુએ
કુછતો હુવા હય ભલા જીનેસે બેજાર હય—
નબજ મેરી દેખ કર કહેને લગા યું તબીબ,
અબતો એ બચનેકા નહી. એશકકા બીમાર હુયે—
હરપર હુએ તેરી નેગાહ તકતા હય તુ કોસીકી રાહા
મુજકુ તો બતા ભલા કોનસા તેરા દીલદાર હય—

(૩૫૨)

રાગ હમીર કલ્યાણ.

પ્રીત કરવી છે સ્હેલ ઘની પન નીભાવ બહુ મુશ્કીલ
સાચ નીભે જો અંત તલક તો દેજે તારૂ દીલ—
પંચ તજીને જીવતા જીવત, સુન મરવું પડશે
એ સઘલું જો સહન કરે તો થાશે તુ કામીલ
સેજ બીછાવી કાંટાના તે પર પડવું પડશે
અમૃત માની પીવું પડશે, વલી ઝેર કાતીલ—

(૩૫૩)

રાગ—માંડ—તાલ—લાવણી.

દુનીયા એક મુસાફીરખાના હય પ્યારે ના મન અટકાના
સાંજ સબેર કે આઠ પરે ભોર કે હય જાઆના—
ચુન ચુન મીટ્ટી મહેલ બનાયા લોક કહે ઘર મેરા
ના ઘર તેરા ના ઘર મેરા ચીરીયા રયેન બસેરા
સત લલચાના દીલ ન દુખાના હરકા ગુન ગાના દુનીયા

(૩૫૪)

જુગાર.

લગન કરો મારાં મેહણુંગ હાં ! હાં !
લગન કરો મારાં મેહણુંગ
હું તો ચીકાસવાલો છેઉં !
કંઇ બ્રેસલેટ બુટ્ટી અપાવો,
હીરાનો હાર ઘડાવો;
કંઈ લખો કરોડો હું ખરચું તાહરીપર,
જો બને માહરી મોહરદાર....લગન.
હસી હસાવું પ્યારથી વાહલા હસી હસાવું પ્યારથી
કેહવું તેમ કરવું પડશે,
કુવોઓ પુરવો પડશે;
ફેસુ તેથી નહી ડરશે,
ગાડી મોટર વાડી નોકર બની જાય જો
માહરી મોહરદાર...,લગન.

(૩૫૫)

રાગ ખમાચ.

આજ શામ મોહેલીનો, બાંસરી બજાય કે;
બાંસરી બજાય કહાંન મોરલી સુનાય કે—
હર હર સમ કરત જાત, ગાગર સીર ધરત જાત;
નીર નાર ભરન ગઈ સુધ ન રહી શરીરકી——
બન બન સબ ઢુંડકે કટાય ડારૂ બાંસવા
નીપજે ન બાંસવોહ બજે ન બેરન બાંસરી—

(૩૫૬)

રાગ પીલુ.

ખુદીકી પરસતી જો ગહેરી રહેગી,
તો મસ્તીમે કબ યાદ તેરી રહેગી—ખુદી.

વબકફુલ કીતોકલ ઉડેગી હવાપર,
મગર ઉસકી દોરી દોહોરી રહેગી—ખુદી.

નકર ઝાલીમ ઝુલમ કીસે કે તો ઉપર,
તેરે ઘરમેં જબ તક કચેરી રહેગી—ખુદી.

નકર ઉર્મ દૌલત પે ઇતની ગરૂરી;
ન કીસકી રહી હય ન તેરી રહેગી—ખુદી.

ફકીરોકા ચમલા ભરેગા ન જબ તક
તેરે ઘરપે દીનરાત ફેરી રહેગી—ખુદી.

અગર દીની દોલત તુજકો જો ચાહે,
તેરી ચરબ ખીચરી ચરેગી રહેગી—ખુદી.

(૩૫૭)

“ [illegible] ”

નથી દીધાં દુઃખો તમને ન ત્રાસે તમને બાળ્યાં છે,
અમારાં બાળનો હક દઈ તમારાં બાળ પાળ્યા છે.
અમારાં દેહના દઇવત નીચોવી તમને અરપ્યાં છે
કરાવી પાન પયનાંને જીવન તમને સમર્પ્યાં છે.
અરે ઓ હીંદના વાસી શું બદલો એહ આપો છો,
બનાવી ચર્મના જોડા છરાથી ગળાં કાપો છો.

(૩૫૮)

રાગ જીલ્લા ગઝલ.

દીના નાથ દયાળ નટવેર હાથ મારો મુકશોમાં
હાથ મારો મુકશોમાં હાથ મારો મુકશોમાં—દીના
આ મહા ભવસાગરે ભગવાન હું ભુલો પડયો છું
ચઉદ લોક નિવાસ ચપલાકાંત આતક મુકશોમાં—દીન
ઓથ ઈશ્વર આપની સાધન વીસે સમજું નહીં હું ;
પ્રાણ પાલક પોત જોઈ શંખ આખર કુકશોમાં—દીના.
માત તાત સગા સહોદર જે કહુ તે આપમારે
હે કૃપા અમૃતના સરોવર દાસ સારૂં મુકશોમાં—દીના.
શરણ કેશવલાલનું છે ચરણ હે હરીરામ તારૂ
આખીલ નાયક આ સમય ખોટો મસે પણ ખુટશોમ—દી—

(૩૫૯)

રાગ લીઅપલાસી,

આજ મારી ઉમેદ પુરી પાડજે દાદાર;
તુજમાં આધાર બની છું લાચાર........આજ.
જહાજ મુજ ઉમીદનું તુફાને ઇશ્ક છે ખુદા
લે તું સુકાન તારે હાથ;
તનથી, મનથી, ધનથી, આ જીવ ડુબતો ઉગાર....આજ.
પ્યાર સોહલનો સદા દીલજાની સાર છે,
ઈશ્કનો છે એજ હાલ;
છું લાચાર, વાર, માર, દુઃખ તું નીવાર

(૩૬૦)

જુગાર.

જુવો જમાનો આજે કેવો આયો છે ઉંધો !
જુવાનોને લટકાવીને પરણવા માગે બુઢ્ઢ !
એને બનાઉં હું ખુબ જમાઉં તું થા દીકરા હુશીયાર
ચાલાકીથી બનાવીને જુત જર જેવી મોહરદાર
બસ જર મલે જોરૂ મલે, ઉગીદ મુજની તો ફલે
બુઢ્ઢાઓ જોઇને જલે ફજેતી થાય હદ બહાર—

(૩૬૧)

પ્રમીલા.

રે મમ નાથની તે સાથ, રહું કેદી હરી હું
આદોન રાવના કલપાતથી તો જાવું મરી હું
નવલ છું નાર હું આ વાર કરી ઉપકાર રે મોરાર
સુખ સંસાર હે અપાર રહું સુખમાં ફરી હું
જીવન હાર પ્રાણ આધાર ને પ્યારથી હરવાર
આ દ્રગ દ્વારથી ઓઢાર નીરખું હર્ષ ભરી હું

(૩૬૨)

જુગાર.

ગાવો ઉમંગ ધરી હલી મલી ખુશ થઇ ચમનમાં
મુબારકબાદીની
આબાદ—ખુશ ખુશહાલ—રહે—અમર—બ્રીટીશ રાજ
ખીલી કલી આજે ગુલે ચમનની
ભલે પધાર્યા આજ રંગ ગાવોજી—
યંગ ઝોરાસ્ટ્રીયન માંગે દુવાં એજ
રહો સદા આબાદ હલી મલી સાથેજી

(૩૬૩)

જુગાર.

પ્યારાં માહરાં કરી ખુહાર, થયો લાચાર થયો બેચાર
બની ગાફીલ ગુમાવી જર, થયો બદકાર થયો ગમખ્વાર—
કહો ક્યાં તે સઉ માલોજર ગયું થઇ ગુમ અથ પરવર
ઓસીયાલો થઇ ઓળું મુજ હાથ આવી લાગી તે વાર
બુરું આ ધામ કરીબદનામ, કાધો મને પુર પાયામાલ;
સેતારો સીહા કરે સીતમ, મારૂં પોકાર હાદાર—
રૂકવ રફીક એક કાઉસની કુમક પર ઓસ્તવાર;
રહ્યો આજ તકતો રહેમી રબ રહેમ દેખાડ ફીરવાર—

(૩૬૪)

રાગ પહાડી માંડ.

ભલાઇ કર ચલો જગમેં, તુમારા ભી ભલા હોગા
નેકો બદ કીયા જયસા વયસા ફલ સદા હોગા—
સતાતે હો ગરીબોંકો ન ખાતે ખોફ માલીકકા
કભી કોઇ જુલમગર દેખા, ફુલા ઓર ફુલા હોગા
ખુદાકે હયે સભી બંદે બનો મત ખુનકે પ્યાસે
છુરી જલ્લાદ કે નીચે તુમારા ખુદ ગલા હોગા
સમજકર જાન અપનીસી દુખાવો મત કીસીકા દીલ
જલાવેગાં તુમે બેશક જો ખુદ તુમસે જલા હોગા
ફરવઝ અપની હો હરદમ, અદા કરતે રહો ફઉરન
મઝા દુવસેઃમે પાતે હો વોહી એક દીન ભલા હોગા

(૩૬૫)

ગઝલ બીહાગ.

તાબ ઉસકે દેખનેકી ન લાયે ચલે ગયે,
કયા કયા પરી જમાલથે આયે ચલે ગયે—
દારા રહા ન જમનશીકદરશા બાદશાહ
તખ્તે જમીંપે સેંકડો આયે ચલે ગયે—
આદમ રહા ન કોઈ પયગમ્બર રહા નહીં
વોહભી ઈસી જમીસે સમાએ ચલે ગયે—
આલમ થા ચેહ ઝુલીખાંકા યુસુફકી ચાહમે
રૂકકે હજાર બ્યાહકે આયે ચલે ગયે—
દેખા નઝીર મયને ચમનકે જો આપકો,
મહેંદી ભરે જો હાથ દીખાયે ચલે ગયે—

(૩૬૬)

રાગ આશાવરી.

મટ્ટીમેં મીલ જાના હે ભાઈ
એક દીન બેશક આખીર જાના
મટ્ટી પુછે કુંભારસે, તું કયા ગુડે મુજકો,
એક દીન વખત એસા આવેગા મેં ગુંદુંગી તુજકો—
કપરા પુછે દરજીસે તું કયા સીવે મુજકો;
એક દીન વખત એસા આવેગા મેં લપેટ લુંગી તુજકો.
લકરા પુછે સુથારસે તુ કયા છીલે મુજકો
એક દીન વખત એસા આવેગા મેંય જલાઉંગી તુજકો
મટ્ટી ઓઢન મટ્ટી બીછાવન મટ્ટીકા શરીર સલોના હયે,
કેહત કબીરા સુન ભાઈ સાધુ જીંદગીમેં રહેના થોડા હય—

(૩૬૭)

રાગ આશાવરી.

મુને જીગરકી પીતી હું બસ ગમમે તેરે યાર
શહરે ચમનમેં ફીરતી હું બસ ગમમે તેરે યાર
મયેં ચુપકે ચુપકે રોતી મું આંસુ ઓસે ધોતી
વો કયાં ગયો મેરા મોતી મોતી બીના ના સોતી
બસ ગમમે તોરે યાર—મુને.
સાખી—દીલ ઉસીકું દીજીયે દીલદાર યાર હો
કયા હીંદુ કયા મુશલમાંન કદરદાન યાર હો
મેરી નજર તો તુમસે લડ ગઈ
મયેં પલંગસે નીચે પડ ગઈ
વો કયાં ગયો મેરે પ્યારે
મેં અગ્નિ જેસી જલ ગઈ બસ ગમમે તેરે યાર—મુને.

(૩૬૮)

રાગ આશાવરી.

પતી પૂજ્ય તીરથ સમ માની સેવે સદા જે સંનારી
સતીત્વતણા પ્રભાવે ફાવે દુરાચારી
પતંગીઉં રૂપ ભાળી સમે ભુલી ભાન ખાળી
ઝંપલાવે દીપ ન્યાળી બળી સહે દુખ ભારી—
સાખી—શીળ કશોટી સી તણી પરખે કસતાં વાર
ગુણી અવગુણી પુરૂષનો વીગતે કરે વીચાર
તજીને મોતીનો માળો સેવે સદા સુખી ડાળો
અરે પ્રકતીનો ચાળો રૂવે દેવને સંભારી—

(૩૬૯)

ભજન.

(શીદ કલપાવો સતાવો એ રાહ.)

અવતારી છો ગીરધારી તમ પર વારી હો સુખકારી સુંદર શ્યામ
વ્રજનારી શર્વે વીસારી લેછે કુંજ વીહરી નીત્ય તમારા નામ
પાવાથી ગાવાથી શાને શમજાવાથી નાવાથી જમનાના નીર
ઝટપટ બોલાવાથી વશ કીધા જાગાથી ખાવાજી ચેરીને ખીર
માધુવનમાં ગોમનમાં મુનીજનમા અંગનમાં ઈશ્વર
દીઓ છો આપ
દર્શનમાં પર્શનમાં મધુરી સુખલાવનમાં તનમનના
ટાળો છો તાપ
બળમાથી કળમાંથી છળમાંથી જળમાંથી હાથી
રાખ્યો હુશીયાર
તળમાંથી થડમાંથી કૌરવના દળમાંથી પાંડવોનો ઉધાર
સુખકરવા દુખહરવા ફરીને અવતરવા રંકની સુણજો રાવ
કૃષ્ણર્ણાં ચીત ધરવા જમડાથી નહી ડરવા ભવતરવા
પીંગળના પ્રાણ

(૩૭૦)

રાગ કાલીંગડો ઠુમરી.

એરી એરી જવાકો લે આરી. મનકો હય અચરજ
બતીયન સુનકર
દીવાના બૌરાના મસ્તાના, સીયાના—એરી એરી.
શુન ધુન અંખીયન વાકા મોહ દીખલા
સુન સુન પલછીન દેરી ન લગા
લે થેરાગ નીત ગલીયન ભતકત મુફત માલ બતલા
સુંદર દેના ગુના લેના કોનસા હય સોદા.—દીવાના

(૩૭૧)

મહાત્મા તુલસીદાસના દોહા.

સત્ય વચન ને દીનતા પરસ્રો માત સમાન,
એટલેથી હરી ના મલે, તો તુલસીદાસ જમાન
તુલસી આ સંસારમાં, ભાત ભાતના લોક;
સબસે હીલ મીલી ચાલીએ, નદી નાવ સંજોગ.

(૩૭૨)

દોહા.

કહાં કાશી કહાં કાશ્મીર, ખુરાસાન ગુજરાત,
તુલસી એસે જીવકું, પ્રાલબ્ધ લે જાત.
તુલસી પંછી પીનેસે· ઘટે; ન સરીતા નીર;
ધર્મ કીયે ધન ના ઘટે, સહાય કરો રઘુવીર.

(૩૭૩)

દોહા.

તુલસી ગરીબ ન સતાવીએ, બુરી ગરીબકી હાય,
મુવા ઢોરકે ચામસે લોહા ભસ્મ હો જાય.
રામ નામ સબ કોઇ કહે ઠગ ઠાકોર ઓર ચોર,
વિના પ્રેમ રીઝે નહીં તુલસી નંદ કીશોર.

(૩૭૪)

દોહા.

તુલસી નીચે જનસે, બને ન ઉંચો કામ,
મઢરે નગારા ના બને; ચુવા કેરે ચામ.
તુલસી તડપ ન છોડીયે, નીશ્ચે લીજે નામ;
મનુષ્ય મંજરી હેતહે, કયું રખેઓ રામ.

(૩૭૫)

દોહા.

તુલસી વભમેં જાનીયો, બડો ગરીબ નીવાજ,
મોતી કણુ મોંઘા સોંઘા કીયા અનાજ.
તુલસી સમય વહી ગયો. જાણ્યા નહીં જુગદીશ;
જનની જણુતા નાડ કટી તે કયું ન કટાએ શીશ.

(૩૭૬)

દોહા.

એક ઘડી આધી ઘડી આધીમે પણુ આધ
તુલસી સંગત સંતકી કટે કોટી અપરાધ.
ચલતી ચકી દેખકે, દીયા કબીરા રોય;
દો પડ ભીતર આયકે સાબીત રહા ન કોય.

(૩૭૭)

દોહા.

દયા ધર્મકો મુળ હે પાપ મુળ અભીમાન,
તુલસી દયા ન છોડીયે, જબલગ ઘટમેં પ્રાણુ
આવ નહીં આદર નહી, નહી નેનમેં નેહ;
તુલશી વા ઘર ન જાઇયે, મર કંચન બરસે મેહ.

(૩૭૮)

દોહા.

આવ હય આદર હય નેનનમે હય નેહ,
તુલશી વા ઘર જાઇયે, મર ભાલા બરસે મેહ.
તુલશી સીતારામકું રીઝ ભજો ખીજ;
ઉલટા સુલટા વાવીએ, જ્યું ખેતરમે બીજ.

(૩૭૯)

દોહા.

તુલશી વશીકરણુ મંત્ર હે, તજીયે વચન કઠોર,
મીઠી મીઠી બાતહે, વશીકરણુ નહી ઓર.
કૃષ્ણ કૃષ્ણ સબી કહે અજોધ્યાકે સબ કોઇ
તુલશી બ્રીજમેં આયકે કયા રામસે બેર હુઇ.

(૩૮૦)

દોહા.

મેર મુગટ નીચે ધરો કીંટ મુગટ ધરો શીશ,
ધનુષ્ય બાણુ હસ્તક ધરો તો તુલશી નામે શીશ.
કહા કહું છબી આજકી ભલે બીરાજો નાથ;
તુલશી મસ્તક જબ નમે, ધનુષ બાણ લો હાથ
કીન મોરલી કીત ચંદ્રીકા કીત ગોપીયનકો સાથ
અપને ભગતકે કારણે, શ્રીકૃષ્ણ ભયે રઘુનાથ.

(૩૮૧)

જુગાર.

તું ગમ નાં આ ખાવીંદ માહરા, પાસે લાગે તારી નાર,
માંગે તારી નાર;
માંગું ફકત પ્રીત તુજની નથી બીજી કંઈબી દરકાર—
જરીયાણુ શું હીરા ઃ છે, અમે માશ ભરથાર;
ખોયું એ સર્વસ્વ હવે, જે અભાગે તારી નાર,
મોહબત સોહબત સુખી ગણુએ તેથી બહેતર બીજું શું થાશે;
જર તુજને છે જરૂર બેજરૂર લઈ જા તું માહરા દીલદાર—

(૩૮૨)

પદ ભજન.

કર્મનકી ગતી ન્યારી અહો પ્રભુ કર્મનકી ગતી ન્યારી
ડાબર નીર ભર્યો અતી સુંદીર સમુદ્ર કરી દીધો ખારી
બગલાકું વાલે રૂપ દીઓ અતી કોયલ કરી દીધી કારી
બડેબડે નેન દીએ મૃગનકુ વનવન ફીરત દુખારી
ગંડું રાજા રાજ કરને હે પંડીત ફીરત ભીખારી
સુંદીર નારીકું વાંઝણી રાખી ભુંડણ જણી જણી હારી
ગુણીકા નારી મખમલ પહેરે પતીવૃતા ફીરે ઉઘાડી
લોભીકુ વાલે ધન દીયો હે દાતાકુ ન મીલે જવારી
નાગરવેલકુ નિશફળ કીધી બહુ ફળ કીધાં વાળી
સોનામેં તો સુગંધ નાહી કસ્તુરી કીધી કારી
બાઇ મીરાં કહે પ્રભુ ગીરધરના ગુણ ચરણકમલ બલીહારી

(૩૮૩)

ભજન.

શા માટે તું ભજતો નથી, સેહેજે સીતારામરે;
આ કાયા તો તારી નથી હાડકાં ને ચામરે;
તેમા તે શુ મોહી રહયો છે, ગાફલ ગુલામરે
પાંડવોના પ્રતીજ્ઞા પાળી દ્રોપદીનાં ચીરરે;
સુદામાની વેળા વાળી ઉગાર્યો પ્રહલાદરે—
રાવણ સરખા રાણા હતા, સોના સરખાં ધામરે;
સવાલક્ષ જેના પુત્ર હતા, તેનાં નથી ઠેકાણા ઠામરે—

(૩૮૪)

भजन.

બંરહુસ.

(નાથ કેસે ગજકો બંધ છોડાયો—એ રાગ)

નાથ કેસે દ્રોપદી કે ચીર બઢાએ
જારો દેખ સબી બીસ માયે—
કૌરવ પાંડવ મીલ આપ સામે જુવા મેલરમાએ;
તાર કપટા પાસા સકુની પાંડવ રાજ હરાએ—
દ્રુપદ સુતાકો બીસ ત્રાસકે નગન કરનેકો લાયે
દ્વારકા નાથ લાજ રખ મેરો તુમ બીન કોન સહાયે—
દુસાસનને પકડ કેસે ચીર બંદન સેટયાએ;
ખેચત ખેચત અંતન આઓ અમ્મર ઢેર લાગાયે—
ભીસ્મ દ્રોર્ણ કર્ણ દુર્યોધન સબ મનમે સરમાયે;
બ્રહ્માનંદ જીવકે હરીપાલક તીનકો કોન દુખાયે—

(૩૮૫)

જુગાર.

સઉ જાણે આય જગતમાં; તોબી એ પડી નીચ રમતમાં;
ઘસડાએ એની સંગતમાં રે—
લાખ તણા બે લાખ કમાવા, કોથલી ભરીને ભારી
દાવ ઉપર દાવ ખેલતાંજ હારે ગતી એવી એની ન્યારી—
ભલે મોટી ખોટો ખમે, બદનામી સંસારમાં;
હાર્યો જુગારી વધુ રમે, રેસ સટ્ટા જુગારમાં—
જુગટું રમતાં હાર્યા પાંડવો ખોયું ઘર ધન નારી
એવી સજ્જનો વજો એ લખને જખમ એના છે કારી—.

(૩૮૬)

રાગ આસા ગોડી.

ગર્વ કીયો સોઈ નર હાર્યો, સીયારામજીસે ગર્વ કીયો,
ગર્વ કીયો રાજા હિરણ્યકશ્યપુએ, નોર વધારીને માર્યો;
હાંહાંરે પ્રભુએ નોર વધારીને માયો—સીયારામજીસે૦
ગર્વ કીયો લંકાપતી રાવણે, દશ મસ્તક છેદી ડાર્યો;
હાંહાંરે પ્રભુ દશ મસ્તક છેદી ડાર્યો—સીયારામજીસે૦
ગર્વ કીયો શ્રી રત્નાગર સાગરે નીર ખારો કરી ડાર્યો
હાંહાંરે પ્રભુએ નીર ખારો કરી કાર્યો—સીતારામજીસે૦
ગર્વ કીયો ચકવા ચકવીએ, રેન વછુટ કરી કાર્યો
હાંહાંરે પ્રભુએ રેન વછુટ કરી કાર્યો—સીયારામજીસે૦
ગર્વ કીયો અંજની કેરે પુત્રે, પાંવ ખોડા કરી ડાર્યો
હાંહાંરે પ્રભુએ પાંવ ખોડા કરી ડાર્યો—સીયારામજીસે૦
ગર્વ કીયો સિંહલદ્વીપકે સિંધીએ, બાલ વાંકો કરી ડાર્યો
હાંહાંરે પ્રભુએ બાલ વાંકો કરી ડાર્યો—સીયારામજીસે
કહેત કબીરા સુનો ભાઈ સાધુ શરણે આવ્યો તેને તાર્યો
હાંહાંરે પ્રભુએ શરણે આવ્યો તેને તાર્યો—સીયારામજીસે૦

(૩૮૭)

રાગ ખમાચ દાદરો.

જમના કીનારે કાહના બંસરી બજાવેરે.
બંસરી બજાવે કાહના બંસરી બજાવેરે—જમના.
બંસરી સુનત મોરી સુધ બીસરાનો,
બીન્દ્રબન હેત હો દીખાઈરે—કાહના બંસરી.

(૩૮૪)

ભજન.

એક દિન એસો પ્રાણી આવશે, મારા હૈડામાં થાશેજી,
મિત્ર મળ્યા બહુ પ્રકારના; જોર કોનું ન ચાલેજી—
આસમાનથી ફોજું આવ્યું ઘેર્યાં દશ દરવાજાજી,
નગરી હતી તે લુંટાઇ ગઇ, બંધી પડે એ રાજાજી—
ઉંચારે મંદીર ઉંચા માળીયા, માથે સોડ તાણી સુતોજી
કાઢોરે કાઢો એને સહુ કહે, જાણે જન્મયો ન હોતોજી—
સોલ વરસ કેરી સુંદરી ઉભી ટગમગ જુએજી;
આંસુડે ભીંજાયો એનો કંચવો; ઉભી ધ્રુશકે રૂએજી—
શોના રૂપાકેરા શાવટા, વિધ વિધના વાઘાજી;
જુના હતા તે અલગા મેલ્યા, નવા પેરવાને લાવ્યાજી—
કેના છોરૂ કેના વાછરૂ, કેના માઇ કેના બાપજી,
અંતકાલે જીવ જાસો એકલો; સાથે પુનને પાપજી—
નહિ તરવાને તુંબડું નથી ઉગરવાનો આરોજી,
ભુતનાથ ચરણે અખઇ ભણે, પ્રભુ પાર ઉતારોજી—

(૩૮૫)

રાગ કાહારવો.

જોગી મેરા રામા તું કાંહાં ગયોરે,
કાંહાં ગયો કાંહાં ગયો કાંહાં ગયોરે—જોગી મેરા
ના જાનું આર ગયો ના જાનું પાર ગયો
ના જાનું જમુનામે ડુબ ગયોરે—જોગી મેરા.

(૩૯૦)

કવાલી કાફી

અગર હય શાન કોપાની તો ગુરૂકી જા શરણુ ભાઈ
જટા શીરપે રખાનેસો ભસ્મતનમે લગાખેસે
સધા ફુલગુલ ખાનેસે, કભી નહી મુકતી કોપાઈ—
બને મુરત પુજારી હય તીર્થ જાત્રા પીયારી હય
કરો વ્રત નેમ ભારી હયે ભરમ મનકા મીટે નારી—
કોટી સુરજ શશીતારા કરે પ્રકાશ મીલ સારા
બીના ગુરૂ ગાઢ અંધારા, ન રૂબુકા રૂપ દરસાઈ—
ઇસ સમજાન ગુરૂ લેવા લગા તનમન કરો સેવા
બ્રહ્માનંદ મોક્ષપદ મેવા મીલે ભવખંડકી જાઈ—

(૩૯૧)

રાગ પીલુ જીલ્લા.

જરારે સમજો ઇસ દુન્યાકો, મુસાફીર સબકો જાના હય
લગાલો ઇશ્ક અલ્લાસે ભલા બુરા જમાના હય—
સરેપરબોજ ભારી હય તુજે મંઝીલ કો જાના હય
ખરચ કુછ પાસ રખ લેના તુઝે વહાંકાં બુલાના હય
હય માળી ચમન ખાલી, લગાલો પુલકી ડાળી
ચમન કો કુલશે ભર દે, હયાં કયાં નજારા હય—
પલંગ કે ચારથે પાએ; ફીરેસ્તો લેનેકો આયે
સંભાલકે લે ચલો યારો હસી ખુશીમે જાના હય—
કહાં નદી, કહાં નાલાં, કહાં સમુદર, કીનારા હય,
કહાં રૂસતમ, કહાં સોહરાબ, કારૂનકા કયા ખજાના હય—

(૩૯૨)

રાગ ભૈરવી ઠુમરી.

રામચરણુ સુખદાઈ, ભજ મન, રામચરણુ સુખદાઈ
જીન ચરનનનસેં પ્રગટી સુરસરિ, શંકર શિશ ચઢાઈરે;
જટા શંકરી નામ ધરાયો ત્રિભુવન તારન આઈરે—
દંડકવન પ્રભુ પાવન કીનો, ઋષિયન ત્રાસ મિટાઈરે;
સો ઠાકોર ત્રિલોકકે સ્વામી, કપટી સંગ મૃગ ધાઈરે—
જીન ચરનકી ચરન પાદુકા, ભરત રહે લવલાઈરે;
સો ખેવટ કોઠરીમે ધોયે, તમ હરિ નામ ચઢાઈરે—
કપિ સુગ્રીવ વાલીકો બન્ધુ, તા શિર છત્ર ધરાઈરે;
રિપુકો અનુજ વિભિક્ષણુ ભેટયો ક્ષણુમાં લંકા પાઈરે—
રાવણુ મારી રામ ઘર આયે ઘર ઘર બજત બધાઈરે;
તુલશીદાસ આશ રઘુવીરકી ભાગ બડો જીન પાઈરે—

(૩૯૩)

રાગ—આંદ કવાલી.

હઠ છોડ સખી ચલ સંગ મેરે તોહે કાના
આજ બુલાવત હય.
ઈતતો તુમ બયઠી માન કીયો, ઉતતો મોહન ગભરાવત હય
નહી તુમ બીન વાકો ચયેન પડત નહી ખાનપાન કછુ ભાવત હય
મોર મુગટ કછુ નાહી પહેનત, નહી અંગ સુગંધ
લગાવત હય—
નહીં ધેન ચરાવન જાય સખી, નહી બનસી નાદ સુનાવત હય,
અયસો હીયો તેરો કઠીન ભયે, તોહે લાજ શરમ
નહી આવત હય—
જાકો જોગી ધ્યાન ધરત, બ્રહ્માદીક નાદ સુનાવત હય
અયસે પ્રભુકો તું ભુલ ગઈ, વોહો વકસીર માફ કરાવત હય—

(૩૯૪)

રાગ ઝીલ્લા ઝીંઝોટી.

પ્યાલા ગાફીલ નહો યક દમ, યહ દુન્યા છોડ જાના હય
બગીચે છોડ કર જાના, ઝમી અંદર સમાના હય—
બદન નાજુક કંચન જેસા જો લેટે શેજ ફુલોપે
હોવેગા યક દીન મુરદા, બદન કીડોને ખાના હય
ગફ્લેતમે તું કયા સોયા નહી આરામ ઇસ જગમે
મુસાફીર બેવતન હે તું, કાંહાં તેરા ઠીકાના હય—
નઝર કર દેખલે પ્યારે પડી જો મેડીયા ખાલી
ગય સબ છોડ કર ફાની, દગા બાજીકા સોદા હય—
નઝર કર દેખલે પ્યારે, ન એસો મે કોઈ તેરા
પેદર માદર ઝનો ફર્ઝંદ સબકો છોડ જાના હય—
ન ભલા હોયગા પ્યારા, ન બેટા ઓર બેટી પ્યારી
યહાં કરલે ધર્મ નેકી, ખુદાકા નામ સચા હય—

(૩૯૫)

રાગ કલ્યાણુ.

મોરી લાજ શરમ રખલે જુગમે પાક જાત પરવર દેગાર
પયેદા કીયે હી લાજ તુમહીકુ તું દાતા મએ બંદા તેરા.
આએ બજાએ રીઝાએ પ્રભુકુ રાગ કલ્યાણ સરસ સમજાયો;
સમસુરન ઓર તીન શામતી ગરે સા ની ધ પ પ ધ રી
સા ની ધ પ પ

શ્રી પરમાત્માનેનમ.

સંગીત સમ્રાટ.

આબદાર ગોહર

અથવા

મનગમતા મોતી

(૧)

માસ્તર અમૃતલાલ.

ગૌરી કુમારકો, આ આ આ આ આ આ આ.
કોટી બાર નમશકારહો—ગૌરી.
કારજ શીધ કરદો, દામનકો ભરદો
કૃપાકી દૃષ્ટીસે, આ આ આ આ આ આ આ—ગૌરી.
સાખી—એક દંત દયા વંતહો સુખ કે હો ભંડાર
રીધ્ધિ, સીધ્ધિ, ચરનોમે તુમે
તુમહો પતિત ઉધાર
નામકો આધાર હો, ઓંમકો અવતારહો
હીલમીલ ચરનોમે તુમે મીલકર નાટકકાર હાં—ગૌરી.

(૨)

મહાભારત.

ભારતમેં કયસે કયસે હુવે વીર
જીન્હોંને આન બાન પર જીન્હોંને એક જબાન પર વજા શરીર
કહદી જો બાત હય, દમકે સાથ ચાહે જમાના હોજાય બેગાના
લાખ બિપત આન પડે, તોભી રખતેથે ધીર—કયસે.
ભારત નિવાસીકી સંપતથી દાસી, ગઇવો લડાઈ ભિડઇમેં તમામ
હુવે જબ ધર્મ રહિત, કર્મ રહિત, શર્મ રહિત, સારી વિભુતી
હુઇ આખીર.

(૩)

મહારાજા અશોક.

છોડો અબતોજી મોરી કનાઇ બાંઇ
મોસુ એસી કરો નિઠુરાઇ, હોગી તુમસે લરાઇ
ગગરી ન વાઈ સારી ભીંજાઈ—છોડો.
વાટ ઘાટ પર રોકો ન મોહન, યમુના જળમેં આઇ
રાહતકવ હોગી ઔર સાહેલીન. શીર પર ગગરી ચડાઇ
અબકી સીખાઈ આઉંગી નાંઇ–સુનો–નિડર કનાઈ.

(૪)

ઇશ્રા સુંદરી.

સાખી–ડરવું શું વેલું મોડું જો એક વેરમાં મરવું મલું–આ....
તો માત સેવા કરી મરી કાં સ્વર્ગમાંહી ના જવું–હાં.
કદી શબ્દથી કદી કર્મથી દુઃખના રહ્યું સુખના રહ્યું—આ....
જન્મયું જીવ્યું તે ભોગવ્યું તે જાણી સહુ ધુળમાં ગયું–હાં.

હોય જે હરામી નફ્ટને નાકટા
મોટા થઇ કુલે માઠી સેવના જાણે
જોને તું તારણ દેવ દેહારે
આંસુડા ઢાળે આંસુડા ઢાળે
નાવે દયા કાંઇ—હોય જે.

(૫)

વિર દુર્ગાદાસ.

માતા કર મ્હેર લગાર આ અન્યાયતો થાયે
કન્યાથી કશું નવ કહેવાયે, દીકરી દોરો ત્યાં દોરાયે—માતા.
જ્યાં દીકરી બહુ દુઃખણી થાયે, તે ઘર નર્ક સમાન ગણાયે
સુખ જાયે, દુઃખ થાયે, દીન બંધુથી તે દંડાયે—માતા.

(૬)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

હાંરે પ્રેમ સાચો પ્રભુ તણું ધામ છે
હાંરે સાચા પ્રેમીના બેલી શ્રી રામ છે, બેલી શ્રી રામ છે—હાંરે.
કાચા જે પ્રેમના પ્રવાહમાં તણાય છે
નાવ તેનું ભાંગી ભચકાઈ ભુકો થાય છે
વાલમ વનિતાના વિશ્રામ છે, વનિતા વિશ્રામ છે—હાંરે.
અંતર બંનેના અંતરમાં સમાય છે
જેમ શુદ્ધ સાકર પય માંહી મળી જાય છે
તે દંપતિનાં અમર નામ છે—હાંરે.

(૭)

નાગર ભક્ત.

અરે છબીલાજી છોડો અભીમાન
ભાવતા નથી કેમ દીલ ભગવાન—છ.
સાખી—અભીમાની જન અવનીમાં ખુબ થયાં છે ખ્વાર
રાવણ સરખા રાયને રામે કીધો ઠાર
હટજા છટજા મુરખી દુરથા, લવરી મુકીને સમજીજા
નથી એવું મુને વારૂં જ્ઞાન—છ.

(૮)

મહાભારત

મસ્ત નહીં અંખિયા હમરી કુછ નયન નહીં હમરે મતવારે
સુન્દર સૂર સિપાહી નહીં નહીં કાજલસે હથિયાર સવારે
ચંચલયા ચિત ચોર નહીં મૃગ લાલકો નાહીં લજાવન હારે
યે ગુન હય ઇન નૈનનમેં ફિર શામ બને ન ગુલામ તિહારે.

(૯)

ઇલા સુંદરી.

જગમાં મીત્ર ખરે અમુલખ છે—જગમાં.
માત તાતકે લોક પ્રીયાની વાત ન થાય જરી જરી
સુખ દુઃખ વાટ કોને કેવાય મીત્ર વિણ હાય મન મુંઝાય
હ્રદય માંય જગમાં મીત્ર અમુલખ છે—જગમાં.

(૧૦)

ઉર્વસી પુરૂરવા.

સળુર સખી આ, તરૂમાં ગયો, હાર ગુંચાઇ,
હાર ગુંચાઇ મારો હાર ગુંચાઇ
નીકળતો નથી, મન રહ્યું છે મુંઝાઇ
કાઢ સેરવી તુંજ હું બની, બાવરી બાઇ—સળુર.
હાર હૈયાનો, તનેજ બનાવીશ, સ્નેહે છવાઇ.
આ સમેતો મનની રહી, મનમાં સમાઇ—સળુર.

(૧૧)

અસિરે હિર્સ.

આવો આવો છયલા મદવા પીલાવું—આવો.
ચયન પાવેજીયા, મોરે પ્યારે પીયા,
તોહે મનમે બીઠાઉં બલ બલ જાઉં, સજન બનાવું—આવો.
મયકા પીના હય નેક કરીના. ચાર દીન હય જમાનેમે જીનાં
સાચી બાત તોહે બતાઉં—આવો
આ એ નાબભી સાફ હય, શીશા પ્યાલા સાફ
મય નીરમલ સાકી બનુ, પીનેવાલા સાફ,
આ જાઓ, આ જાઓ, આ જાઓ, હાં.—

(૧૨)

નઉતમલાલ.

અજર અમર અઘહર ભવ તારણુ તું ભવ દેવ
જનક અકળગત શી તારી, મોરારી દેતું પદશીવ
વિષહારી ગંગધારી, વિજય વિજય તું દે—અજર.
જગની અંદર મગ શું તું કર. જય ઉમાવર અજબ લીલા તારી
જમ ભયહર અમશ્રેય કર વિઘન હરણુ દેવ—અજર.

(૧૩)

ઇલા સુંદરી.

આલી મળસે પતી બીર ઉર ધારીએ આધાર ઇશનો રાખીએ
વાલમ વિલાસી આવશે વ્હાલી હાં આવશે વ્હાલી
પુરશે કોડએ ભેટીરે—આલી.

(૧૪)

વિષમ પ્રતિજ્ઞા.

નયન ભીજાવી ગયા રાજ રસીલા, હું દીવાની ફરૂંછું
સરીતાના તટે જેનીહાલી, ધ્યાન તે છબીનું ધરૂંછું—નયન.
મનોહારી મુર્તિ તારી, લાગે છે એ પ્યારી વ્હાલા
આવો આવો વ્હેલા, હા જપું છું હા સ્મરૂં છું
વ્હાલા દીવાની ફરૂં છું—નયન.

(૧૫)

ગુલરૂ ઝરીના

શએર—

શેહેર કરકે મેરા ગુલરૂ ચમનસે નીકલા....
મરહબાસે રે જાન નીકલા
સીતમ ભરે જાદુ તું મોપે નાડર
કત્લ કર દેંગે દેખેગે જીગરકો
હારે એ ગુનાહસે કરજાન બાર
અરે હારે એ ગુન્હાસે કરના નબાર—સીતમ.
ખંજરે અબરૂસે દીલભરને દીએ વ્હો ઝરકે હુવે ટુકડે જીગરકે
આનબાન તોરી જાન પ્યારી શાન હાં–જીટુકડે. [હજારો

(૧૬)

નંદ બત્રીસી.

ચંદ્ર વદની નારી, છબી મોહકારી
ભ્રગુટી ભારી, કામણગારી—ચંદ્ર.
દેવ જોઈ ડોલે, માનવી શા તોલે
રૂપ જોઈ શુદ્ધિદે વિસારી—ચંદ્ર.

(૧૭)

પાંડવ ગુપ્ત—નિવાસ.

નામ રટમન રામ ઘટ ઘટ, સ્મરણ કર સુખ ધામરે—નામ
હું પણું નવ રાખ હઇયે, તજમમત મદ કામરે
સેવીશ સુંદિર શ્યામરે ચરણ શરણ વિરામરે—નામ.

(૧૮)

સઉભાગ્ય સુંદરી

આ વિપદ રાત વહી જાયે
સ્વપનાની પેરે પુરી થાયે—આ વિપદ.
કાલ સુખનો ઉદય થાશે
ફિકર ભ્રમરદે છોડી દીલ રીઝાયે—આ વિપદ.

(૧૯)

ઉમા દેવડી

ભરપુર શુરવીરનાં ગાંધર્વ ગાયે ગાન
સમ શેરીઆ રણધીરને ગણે દેવ કુંવર કાન્હ
જય જય (૨) જય જય ટેકી ગુણવાન
ધન્ય ધન્ય (૨) ધન્ય ધન્ય શુરા ભાગ્યવાન—ભર.
શુશતન સાથેરે રૂષિમુની રાચેરે
પરાક્રમી કામ ધેનુના સમાન
સદા પ્રભુ પેઠે પામે સનમાન—જય જય.

(૨૦)

મદીરા.

અરર ગતિ તારી આ શી ઈંદુ
બની નીચની દાસી—અરર.
તજી રાજ ગાદી સેવે મદીરા,
બંગલા બગીચા નીવાસી—અરર.

(૨૧)

મીરાંબાઈ.

તું તારા બીરદ સામું જોઈરે સામળીયા
ના જોઈશ કરણી હમારી રેંવ્હાલા—તું.
ગજને કારણ વાલા પેદલ ધાયા દ્રોપદીના ચીર
વધાંયા રેંવ્હાલા—તું.
ટીંટોળીનારે વ્હાલા બાળ ઉગાર્યાં પાળજે પત જંગરાયા
રેંવ્હાલા—તું.

(૨૨)

રમારણજીત.

શુંરે પુછો પાછા ખેલ રમનાર શુંરે પુછો પાછા ખેલ—
શત્રુ સહિત તમે કર્યો પ્રાંજ્ય કુસ્તીના કરનાર—શુંરે.
અંતરથી શું અદકું આપું મારા હઈયાનો હાર—શુંરે.
મેળવશો જો હરી ફરી તો મળશું બીજી વાર—શુંરે.

(૨૩)

સફેદ ખુન.

બન મતવાલા સબસે નીરાલા રંગતવાલા ભર ભર પીયાલા
પીજામ પરજામ આલા લા.લા.જી કબ તક. સાકી તરશે,
બાદલસે વીસકી બરસે, હાહાહાહાહાહાહા
રંગ રાગ ઉડા, બેલાગ ઉડા, હાંકાગ ઉડા,
દે ભર ભર પ્યાલા, પીજામ, પર, જામ આ લા—બન.

(૨૪)

ઝુલઝુલઇયાં.

હમે દમ દે કે સઐાતન ઘર જાના—હમે દમ.
સઐાતન ઘર જાના બયરન ઘર જાના—હમે દમ.
છુરી કીસેહુ રકૂસે ફેરી ગલે પર અપને બીસ્મીલકે
જો હોતા બસ મેરાતો ચુમ લેતી હાત કાતીલકે
ઉલફૂતકા મજા જબ કોઇ મરજાએ તો જાએ
એહ દર્દ સર અયસા હય કે સર જાએ તો જાએ
તેરી ગલીકે સઓ સઓ ફેરે તુમ નરૂઠો ચાહે રૂઠે જમાના—હમે

(૨૫)

ખુદાદાદ.

ચાંદ બરના ખુશ રંગ હસીન
સીંગાર ફબન પર જોબન હરી ભરી—
બાંકી છએલા સઇયા ઝુલાવે
રૂપ નીરાલા સરવ ચમન હરી ભરી—

(૨૬)

મહારાજા અશોક.

હુંતો શ્રી કામીની દેવી મનોહર અપ્સરા કાન્તા
જગતમાં શ્રેષ્ટ હું સાથી રૂષી મુની વેદ પણ ગાતા
હજારો સાધુ સંન્યાસી કંઇ યોગિન્દ્ર વન વાસી
તજી જય ધ્યાન ઇશ્વરનું હમારા શર્ણમાં થાતા
પ્રકાશીત ચંદ્ર વાલી રચન શયન તલ પણ અગાશી પર
સ્વ હસ્તે-ચંદ્ર વદના ભર મધુર મધુ હસથી પાતાં
મૃદુ સ્મીત જે સુમન જેવું મધુર વાણી બીણા સાથે
કયા નર મૂઢ મત રાખી નજર તીરે વચી જાતા.

(૨૭)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

આવે ક્યાંથી મધુરી મધુરી સુવાસ—આવે.
પુષ્પ અપ રિચિત પામ્યું કો વિકાસ—આવે.
સમિર સ્વર્ગ તણો નીકળી પ્રવાસે,
રહ્યો પ્રસરાવી સુગંધી ચોપાસે
પામ્યું તન મન મારૂં અતિશે ઉલ્લાસ—આવે.

(૨૮)

મહાભારત.

દૂધ સમાન અમોલ કપોલ તો હંસ સમાન હયં નંદ દુલારે
કાહન હંસ નિવાસ કરે નિસ બાસર ક્ષીર સમુદ્ર કિનારે
શામ ભયે ઘન શામ પધારત આપ કે મંદિર જાત સકારે
લાખ કરે ઉઠના ઉઠના ઉઠને કબ દેત હય નયન તિહારે

(૨૯)

ઈલા સુંદરી.

અડકોના મને અનાડી હું હારી તમારાથી હું હારી—અડકો.
મીઠી વાણી તુજ ઉર ઉછાળે મધુરી જાને માની
છણુ કાઈને છબીલી કયાં નાસો, આશી ટેવ તમારી—અડકો.
પ્રીત કરી પાછા શું પડતા ભ્રમર ભોગી કમળ બીડાતાં
મનમાં ભાવે શાણી શાને મફતની મુરખાઇ—અડકો.

(૩૦)

દુર્ગાદાસ.

જપે સ્વામી પુરા પ્યારે, સુભાગી તે તરે તારે—જપે.
બલિહારી એવા જન અવનિમાં અવતરે
સ્વામી ભક્તિ છે પ્યારી સુખકારી સંસારે—જપે.
કોમલ કુસુમ ક્યારી, જેવી વીરયશ ક્યારી
વીરજન જગત ઉદ્ધારે, ઉગારે સુધારે—જપે.

(૩૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

ઓ સાહેલીરે (૨) સમજી કરીએ પ્રીત
નથી સહેલીરે (૨) અટપટી પ્રીતની રીત—ઓ.
બોલો અનેક સુણી બીજાના, બોલ તોળી બોલીએ
સામાનું દીલ જોયા વિના; નવ આપણું દીલ ખોલીએ ;
અંતર સામાનું ભાળી, ભરીએ ડગલું સંભારી
એક હાથે પડે કેમ તાળીરે, કેમ તાળીરે—સમજી.

(૩૨)

મહાભારત.

તેરી ઇતની ચુંનરિયાને મન બસ કીનો
મોરી બાંયકે ઉંગરીયા મોહે બાંધ લીનો
ગિનતી કે હયં યે નૌ દશ તાગે ભાવ બઢા જો ધાવપે લાગે
લાખ ચીર લાકે ધરૂં સહસ બસન મખમલ
અતલસ કુછ ભી નહીં ઇન્કે આગે.

(૩૩)

ઉર્વશી પુરૂરવા.

પ્રેમ જાંમ પીતાં, હડું રહે ન હાથ—પ્રેશ.
દીવસે રજની જણાય, રજની દિન સમ મનાય—પ્રેમ.
સાખી—કહેવાની ઇચ્છા કંઇ હૃદયે ઉપજી હોય
પણ મુખથી નીકળે કંઈ કરે ન જાણે કોય
કરવા મન હોય કાંઇ, કરણી વીપરીત થાય—પ્રેમ.

(૩૪)

સતી દમયંતી.

પ્રિય તમ નળના વદન કમળ શું કમળ નેત્ર પરનારી
મુજ તન મનમાં અનળ જ્વાળ હા પલ પળ નળ ઉરધારી–
પુરણ પુન્ય તારાં સમજ મુગ્ધ બાળા
રાધાશ્યામ સમી જોડ વિધી જો બનાવે
અધિક અકારે પ્રિયતન મુજને વિપદ વાદળી શિર પર કદી આરે
રંગ ભર રસીઆ મુજમન વસીઆ ઓ પ્રિય તમ હુંબની
પ્રિયા પ્યારી—

(૩૫)

સતી દ્રોપદી.

કઠીન છે માયાની જાળ જરૂર જગતને વિષે
જરૂર જગતને વિષે પ્રબળ એ પુરી દીશે
શુંલભ શત્રુ દળે સુર નર તે શું ધારે
વળી વિશેષ વિજય વંત નામના વધારે—કઠીન.
સિધુની પાજ પ્રબળ રામ ચંદ્ર બાંધી
તેજ રામે કનક મૃગ માયામાં ભુલ ખાધી—કઠીન.

(૩૬)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

મંજરીએ મનડું મોહ્યુરે
મન ગમતા મહારાજ મારા મનગમતા મહારાજ
એ શું દીલડું અમ પ્રોયુંરે—મનગમતા
સાખી—મનને તો ગમતું ઘણું મુખથી કેમ મગાય
વીણ પ્રીછયે વીણ પારખ્યે ઘટે માન મુનિરાય
માગ્યે માન ઘટે નહીં જેવું જ્યાં દાતાર
સુખે સ્વીકારો પુષ્પ આ ધરો કર્ણ મોઝાર
અતિ ઉદાર દીલ તમે જોયુરે—મનગમતા.

(૩૭)

દુર્ગાદાસ.

યૌવનના રંગે રંગાતા આ નેન, અંગે અનંગનું ઘેન
કળી કુસુમની ખીલી ગુલાબી, અલી સતાવે દિનરૈન
મીઠી મુરતીએ દીઠી દિવાની, થઈછું ન આવે મનચેન

(૩૮)

પાંડવ ગુપ્ત નિવાસ.

છબ દીખ લાલા—એ રાહ.

પન ગટ ઠાડો કૃષ્ણ કનઈયા માધવ મુરલી વાળોરે
નટવર નાગર સુખનો સાગર લાલન એ લટકાળોરે
કાને કુંડલ, શીર મુગટ બીરાજે મોહનજી મત વાલો—પન.

(૩૯)

ધુપ છાંવ.

સંસાર વામે કોઈરે બતલાવો કહીં સુખીયાજી
રાજાભી દુખીયા અઉર પ્રજાભી દુખીયાજી
દુખીયા જગતમે જુવાનીયાં, નર નારી યાંજી—કોઈરે.
જુઠી ઉમીદમે, એહ જકડા હુએ, જીવડાજી
ટુટી ઉમીદતો ફીર સહેતા હુએ, ખુવારી આજી—કોઈરે.

(૪૦)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

અમે જઈશું, અમે જઈશું, હવે અમે જઈશું રાજ
રસભીના તમે આવજો—અમે.
આવી મંજરીઓ નિત્ય લાવજો પ્રેમે પરિમલ પ્રસરાવજો-અમે.
મુનિવર અમશું પ્રસંગ પાડી દર્શન દેજો દાડી દાડી
અમ સરખું કંઈ કામ કાજ જરૂર તમે કહાવજોતમે આવજો.

(૪૧)

દુર્ગાદાસ.

શરમથી શીદ સુકાઇ મરે, શાણી શરલા રોષ કરે કાં
પધારતાં પ્રિયતમ પ્રીતિના પાઠ પુસ પઢજે—શરમથી
વૃથા વેણુ શાં વદો વેવલી વળી વળી વાદ કરે
અનંગ ત્હારા અંગ અંગમાં જબરો જંગ કરે—શરમથી.
શીદ ખીજાવો ના લજવાઓ જાઓ જાઓ ઝટરે
મન્મથ સાથે મળવા માટે ચાલો ચટપટરે—શરમથી.

(૪૨)

અમન ચમન.

બલીહારી રસિયા ગિરધારી સુંદર શ્યામ હો
તજી અમને મથુરાના વાસી આવાન બનીયેજી
વાંસલડી વાગી એમ ભણકારા વાગે છે
વૃજ વાટ લાગે હવે ખારી—સુંદર.
વૃંદાવન કેરી શોભા તમ વિણુ અમનેતો
આખે દીઠે લાગે નવ સારી—સુંદર.
જમનાનો કાંઠો આજ ખાવાને દોડે કાંઈ
અકળાવી દે છે અમને ભારી—સુંદર.
ગોવરધન તોળ્યો તમે ટચલી આંગળી એને
અમપર ઢાળ્યો ગીરધારી—સુંદર.

(૪૩)

બાજીરાવ મસ્તાની.

જ્ઞાતા ગુરૂ ગીરનારી દાતા દીન જન ભારી—જ્ઞાતા.
અત્રી તનુ અવતારી દીગંબર ત્રીપુરારી ત્રીગુણાત્મક મોહમારી.

(૪૪)

ઝુલઝુલઈયાં.

ઘટ છાંડો સાવરીયાં મય ભરૂં ગગરી
ભરૂં ગગરીરે મય ભરૂં ગગરી—ઘટ.
ગઈથી બજરીયા મય લે આઈ હલદી
મોરે બાલે જોબન વાપે છાઈ જરદી—ઘટ.
ગઈથી મય પનીયાં બીસારી ડગરી
મુએ ચાતુર તુરકવાને ફોડી ગગરી—ઘટ.

(૪૫)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

પ્રેમ બીજ રોપ્યું હૃદયે, જીવન આંધાર મારા, હૈયાના હાર મારા
પ્યારા પત્ર તારો ભાળી, ફુટયાં નવ પલ્લવ ડાળી
ખીલી પુષ્પે તો હદવાળી (૨) જીવન આધાર મારા
મદન પડીને પુંઠે, મીઠાં પ્રેમ પુષ્પો ચુંટે
મ્હારી ફુલવાડી લુંટે (૨) જીવન આધાર મારા.

(૪૬)

માલતી માધવ.

નાનકડી નાજુક નાર હું બહુ નાનકડી બહુ નાનકડી બહુ નાનકડી
મારા લાલાની છું લાડકડી (૨) છું લાડકડી (૩)
આંખ તણે મટકે પટકું છું લાલને
નાની શું સમજે વ્હાલાના વ્હાલને
(હું તો બધું એ સમજું છું)
જાણી ભોળો ભરથાર તું બહુ માથે ચડી (૩)

દેવયાની.

(૪૭)

જુવો જુવો રાજાજી આ શી કરો છો વેલાઈ
છોડો આવે છે મારાંરે બાઇ.
તમે રાજા હું દાસી મહારાજ રાણી દેખે તો થાએ નારાજ—છોડો
સાખી—લલના લલાટનું દાખવે દાસી તું નવ હોય
સાચું કહી દે પદમણી પરણ્યા છોકે નોય
રાખું રાખું રાણીજી સમાન દાસ દાસીમાં વધારૂં માન
દીયો દીયો પ્રીતીનુંરે પાન
સાખી—કાચી કલીઆ કુસુમની ભમર વીના કરમાવ
રાણી તે દાસી બની પ્રણય વતિ નમાય
જાઓ જાઓ રાણીજીની પાસ સજે શ્રંગાર બેઠા અવાસ
જેની સેવામાં હું જેવી દાંસ—છોડો

(૪૮)

મીરાંબાઈ.

દેદનો શીયારામ મમ ઉર ધામ કરો સબ કામ અનુંજ કોલે
વિશમ કરની દુખદ હરની અમીય ઝરની રદય સરની—દોનો.
સાખી—જ્યાં આત કવી ઉર બસે દીયો ભવીષ્યકો જ્ઞાન
ત્યો મમ ઉર ઉર બસે પ્રભુ કરો સકલ કલ્યાન—દોનો.
જ્યાં શીવ મન માનસ બસે મનહર રૂપ મસાલ
ત્યાં મમ મન બસકે પ્રભુ હરો સકલ ભય સાલ—દોનો.

(૪૯)

ભુલભુલઈયાં.

કુંવે પાની ન જઇએ નજર લાગે નજર લાગે નજર લાગે—કુવે
મયજલ જમના ભરનકો ગઇથી દેખ ઝલકતુરત ભાગીરે—કુવે

(૫૦)

મહાભારત.

ભલો હોગા ગરીબોપે રાખો દયા
અરે જારે કમીને મુએ બેહયા—ભલા.
સમઝાંઉ અભી પિંટવાઉં અભી, કરો કરો તુમ મન ચાહી
કયસી કયસી દીગાઇ દિખાઇ મુજે અરે ઢેડ જરાં નહિ લાજ તુઝે
હુઇયે ખતાલા જુતે ગિન ગિન કર મારો—ભલા.

(૫૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

અરે સખી ધીમે ધીમે ડગ ભર, ઉતાવળ આવડી આશી
પ્રિય મુજ દર્શન પ્યાસી, અરે સખી
અંતર મારૂં મારે છે ઉછાળા
ન હોય ઉછાળા યૌવન કેરા ચાળા
મંજરી વાળા લાલ લાજાળા
પ્રીતમ તારા નહીં જાય નાસી—અરે.

(૫૨)

વિર દુર્ગાદાસ.

શ્યામળા સંગમાં સુ રંગમારે, સદા ઝુલીયેરે (૩) રતિ રંગમાં
અંગના અંગમાં ઉમંગમાંરે, રહુ રંગથીરે (૩) પ્રિયા સંગમાં
વિવાહ રૂપાળા, થાશે તો બાળા, રમશું રસીક રસ રંગમાંરે
પરણી પ્યારી, પ્રીતી વધારી, ફરશું થઇ મસ્ત મદન જંગમાંરે

(૫૩)

નળ દમયંતી.

જપું નામ સદા ગીરધારી, પ્રભુ વિનંતી ધરો ચીત મારીરે—જપું
દાશ તણા દુખ દૂર કરીને કષ્ટમા લેશો ઉગારીરે—જપું.

(૫૪)

અમન ચમન.

વેઢ વીંટી વીંછીયાને વાળી મારા વાલમાં
ઓણું ઝીણું વળી ઝુમણું ઘડાવો—ઓ હોહોહોહો
નવસેરો એક મોતી કેરો હાર મારા વાલમાં
નાજુક રસિક નથડી જડાવો ઓ હોહોહોહો
રૂમ ઝુમ પગ પાન કરાવો કરના કંકણ સોને મઢાવો
ઉતમ ઉંચું અમર લાવો ઝીકે ભરી કાંચળી સીવડાવો
લઈ આવો લઈ આવો રસિક રાજ મન ભાવો—વેઢ.

(૫૫)

કનકતારા.

આમ મને શીદ પાપી સતાવે દિલમાંહિ લેશ દયા કેમ નાવે
બાળકને નિજ સ્વાધીન લઈને ભય દેખાડી મને શું રીઝાવે-આમ
તજ ક્રુરતા તજ નીચપણું તું પ્રભુ તુજમન કરૂણા ઉપજાવે—આમ

(૫૬)

મહાભારત

બિમલ કમલ લાગ બાગ જાગે હાંહાંહાંહાં ઇન્કે
સબસે રહે ખુશ નસીબ તાગે હાંહાંહાંહાં સચ હય
ગોવરધન ધાર સકી અબ કટ કર ખુન ભરી
દેખો સખી ખેલ કરત મોહનકી ઉંગલી
તન મન કુર્બાન કરૂં નંદલાલ હાંહાંહાંહાં સચ હય.

(૫૭)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

વિષય તજી ભજીશ વિષધારી, કરીશ જઈ પ્રસન ત્રિપુરારી
જુઠી આ જગત તણી જંજાળ, દીસે તું સર્વ આળ પંપાળ
ત્યાગી સૌ ભોગ કષ્ટ કારી (૨) કરીશ—
સાખી—સ્વાર્થી આ સંસારમાં દીઠો નહી કંઇ સાર
પુણ્ય પુર્વ સંચય વીના નવ તરાય ભવ પાર
શીયળ વૃત અખંડ તપ ધારી (૨) કરીશ—

(૫૮)

સુરેખા હરણ.

પ્રીતી રસ છાંટને છબીલી રહ્દયમાં હસી વસીરે (૨) પ્રીતી રસ
તારા પરાગમાં અલી કલી મુંઝાઇ ગયો
મધુ પીવા જતાં સખી તહીં સપડાઇ ગયો
મધુ કરને ઉર ધરને, દયા કર શીદ વૃથા દુખ દે—રહ્દયમાં.
દુર છે વિકાસ કાળ તે છતાં ફસ્યો તો સમજકે ચિત્ત વસ્યો
રસીક કરી, સુગંધ ભરી ખીલાવ પછી રસ ચુસ ભલે—રહ્દયમાં.

(૫૯)

મહાભારત.

બસમેં હુંય ભગવાન ભગતકે
કપટ બિના જિસ્ને ટેરા ઉસને ઘેરા—બસમેં.
કસાઇ થાઓ એક સદાના ઉસ અધમકા ભાયા બદના
કિયા ચલતા મંદા ધંદા નડર તુભી નડરે તુભી નંદા નાદાન

(૬૦)

સતી સુંદરબાં

શી છાઇ છટા નભ માંહી અહા
ગ્રાષ્માગ્નિ ગઈ શુભ શાન્તિ થઈ
ધરણીએ ધરી શીર વરણુ જટા—શી છાઇ
મોર તોરથી શોર કરે છે જોર કરે ઘન ઘોર ઘટા—શી છાઈ
દાદુર દોડમ દોડ કરે છે જેમ ખેલે ખેલાડી પટા-શી છાઈ
ચપળા ખળ પ્રીતિ સમ ચમકે વીરહી રીપુ કડકે કડકા-શી છાઇ

(૬૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

પતી વીના પ્રેમદાના મનના પુરાય ક્યાંથી કોડ
કહે સખી પુરાય ક્યાંથી કોડ
સરજન હારે સરજી જગમાં નર નારીની જોડ (૨)
પશુ પક્ષી વન વક્ષ નીહાળો, સૃષ્ટી માંહી સઘળે જઇ ભાળો
નાના મોટા જીવ જંતુમાં પણ એવી નથી ખોડ
રાખી પણ એવી નથી ખોડ—સરજનહારે
પતી ભજયે પાતક સહુ ટળતાં, અખંડ સુખડા સ્હેજે મળતાં
પતી વીના સાહેલી ભવમાં હરાય જીતી હોડ—સરજનહારે

(૬૨)

દુર્ગાદાસ.

ધન્ય ધન્ય છે દુર્ગાદાસ આશ છે ત્હારી એક બળવીર
કર્મ વીર તેં મરૂ ભુમિનું જાતું રાખ્યું નીર
મુક્તિ કર ઝટ મારવાડની સત્ય સિંધુ મહાવીર-ધન્ય
જાઓ, સિધાવો સુખે બાંધવો ધરી હૃદયમાં ધીર
શ્રીવર કરશે સ્હાય સર્વને શરણે રાખો શીર—ધન્ય.

(૬૩)

જગતસિંહ.

એરે મેરે જાનો માલોકે સરદાર,
યાર કરૂં પ્યાર બાર બાર બે સુમાર
સર કટે યા તન જલે અબ તુજ સીવા કુછ ગમ કહિ
ઐક ફૂન લાસા પડા હુયે અઉર હમમેં દમ નહિ
આજાર બે કરાર લાચારકો તલવાર જલ્દ માર
યા દુસ્વાર કર બાઝાર મય રહી તેરી ઇન્તે જાર—મેરે.
કભી આપકે છોડનેસે જાન રહે યા નહિ
લેકીન સનમ યે જાનીયે કે, ઘોર હમસે બક્રા નહિં—આજાર.

(૬૪)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

માલીકના બાળક સૌ માલીક સૌના શ્રી જગનાથ (૨)
કર્તા હર્તા સૃષ્ટીના સૌ બાજી એને હાથ
રૂણાનું બંધે આવી મળતું, બાંધ્યું નવ કોઇનાથી ખળતું
જગત માત્ર તેને આધીન છે અનાથના જે નાથ
નહીં પીંડ આ પોતા તણો પોતાનું કાંઈ ન જાણવું
સૌએ શુભા શુભ કર્મને પોતા તણુંજ પ્રમાણવું

(૬૫)

સયદે હવસ.

એ ગુલ અઉર બુટા મીટી અઉર પાંની
ફાંની હુએ ફાંની ફાંની ફાંની હય સારા જહાન
એ સબ જુઠા હય દુન્યાકા ખ્યાલ
ઘરદર ઓર જર સર સબ જુઠા હુએ માલ—માલ, માલ, માલ.

(૬૬)

ખુનેકા ખુન.

ચડતી જવાની મેરી હું મયે દીવાની
મુવા સોલા બરસકા સીન
એએએ–મુશ્કીલશે કટતે હય દીન–નીગોડે
ચોલી નીગોડીના અંગમે સમાયે–કાસે કહું શર્મ આયે
કોઈ અંગીયામે હયસર ઉઠાયે, કોઈ પહે લુમે હય ગુદ ગુદાયે
સરપર હય ઉલ્ફતકા જીન–એએએ મુશ્કીલસે

(૬૭)

જહેરી સાંપ.

પ્યારી પ્યારી હાંરે મોરે સાજના
તે હારી છટા કયા પ્યારી પ્યારી લાગે
અરસત પરસત હું મન હરસે ફિર ભી દરશનકો મન તરશે
જીયા લલચાયે મોરે સાજના—તે હારી છટા.
ઉન્કે અંદાજ પે કુરબાન ખુશ અંદાજ હય વ્હો
ઉન્કે કદમોપે ફિદા હમ દમોદમ સાજહર વ્હો
માલો જર હુસ્નો જવાનીમે મુઝે નાજ નાની
જીન્કે દામનસે લગી હું સબબે નાજ હર વ્હો—અરસત.

(૬૮)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

સખી જઇ સંદેશો કહેજે, મમ સખીને ધીરજ દેજેરે
અસ્ત થતાં દીન કરનો નલિના ઉદાસ મન થાય
અલ્પ પરિચયે ચક્ર પાકી પણ પતિ સુખને નવ ચ્હાય
તજ્યુ સખીએ દરશન પરનરનું હું કયમ નામ લઉ નરવરનું
સમજ્યા વિણુ સુખની આશામાં પામર જીવ તણાય
વિષય ભોગ આ લોક તણા સો અંત નિરાસ જણાય
હસી પ્રથમ પરિણામે રોવું, એ વિષય કેમ ચિત્ત પરોવું–જઇ

(૬૯)

મદીરા.

ધીમે ધીમે પ્રાણ ધરો પગલા, આ તનમનના સરદાર—ધીમે
મદીરા મદીરા મારે હૃદય વશી છો મુજ ચિત્ત ચોરક આ ભરથાર
ઘળી પળ ધન ધન ધન ધન ધન—ધીમે.
હૃદય સેજ આ તાહરી કોમળ મારી કેળ
સ્થાવર જંગમ સર્વદા મારા ચતુર વસેલ—મદીરા.

(૭૦)

અમન ચમન.

નહીં ભાવી પલટે કદીએ નામટે
બળ ખાંધો યુક્તિ સાંધો ચડયું કાંધે નાછ્ઠે—
હોય વનમાં કે ભવનમાં કર્મ જનનાં, નાછુટે
સુખ ચોગો કાં વિયોગો ફળ ભોગો નાઘટે—

(૭૧)

લલિત વિણા.

અભાગી હું છું રાજવંશી ખરે
લખ્યાં છે ઘણા દુખ કરમે અરે
સાખી—વૈભવ પુરના રાયનો છું નાનેરો તન
કાકાની ખટપટ થકી મુજ બંધું આવ્યો વન—
પ્યારા એ મુજ ભાઈનું લલિત ચંદ્ર છે નામ
હોય તો કહું કરગરી રેહું તરત જાઉં તે ઠામ—

(૭૨)

ચાંપરાજ હાડા.

ઘમ ઘોર ઘેરાયો ઘન ભારી, ઝરમર ઝરમર ઝરી વરસાવી—ઘમ
ચોગરદમ આકાશ છવાયું દીશા થઈ અંધકારી
ઘડ ઘડાટથી દામની દમકે ઇશગતી બલીહારી—ઘમ.

(૭૩)

જગતસિંહ.

થાય ગરડ ગરડ નભમાંય
ચડી કારમી ઘોર ઘન ઘટા કાળશી વીશમ જણાય—
ઉંચા ગીરીવર કોતર અંદર પશુનાં અંદર શબ્દ સુણાય
મહા ભયાનક વૃક્ષ તણો ઠઠ, નીરખી ભયથી ધીર ઉડી જાય.

(૭૪)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

અત્યુતમ પદ મિત્ર તણું આ સંસારે સમજાય
આ અવનીમાં અન્ય ઘણા જે સુખના સાથી થાય
માતા પિતા ભ્રાતા થકી વળી ગુસે પ્રિયજન સ્વજનથી
જે ગુસમાં પણ ગુસ તે પણ ગુસ મિત્ર થકી નથી
મિત્ર રત્નથી આ ભવરણની સફર સફર થઈ જાય
સમૃદ્ધિ ચૌદ ભુવન તણી પુરૂષાર્થે મળવી સહેલ છે
સદભાગ્ય વિણુ સન્મિત્રની પ્રાપ્તિ મહા મુશ્કેલ છે
શબ્દ લઘુ પણ અર્થ અધિક બે અક્ષર માંહી સમાય

(૭૫)

જગતસિંહ.

મદ મનમાં ધારમાં, જળ મહીં પથરા તારમાં
પાણી પર કદી નહીં ભીંત ચણાય
નેરણીથી કદી નહીં વાળ પડાય
એમ તુંથી માન સિંહ નહિં હણાય—મદ.
સાખી—મદાન્ધ રાવણ મારીયો, હણીયો હરણા કંસ
ગોવિંદને ગમતો નથી મનમાં મદનો અંશ—જળ.
મારૂત સુત લુલો કર્યો માર્યો મામો કંસ
અહંકાર નથી સાંખતા હરિ વિવેકી હંશ—જળ.

(૭૬)

રમારણજીત.

ઉતમ જનમાં ઝેર પડાવે જર જમીન જોરૂ
સંપીલા વસતાં જોયા જ્યાં છે કોરૂ મોરૂં
સહોદર બે વીર પૈસા માટે શીર
ભાઈ ભાઇમાં એક બીજા પણુ કરે કાળું ધોળું—ઉતમ.
સ્વારથની બાજી પઇસામાં પતરાજી
મસ્ત બનાવે માયા જગમાં લડે પીતા છોરૂ—ઉતમ.
ધન વાનોને ઘેર રહે સર્વમાં વેર
રંક બીચારા હળીમળીને રહે કુટુંબ ભોળુ—ઉતમ.
પરને કરે ફકીર પોતે બને અમીર
દુરજન મનમાં જાણે નહીં જે મોત એકું આરૂં—ઉતમ.

(૭૭)

ભુલભુલઇયાં.

છએલા સુંદર લેના સુન્દર થમ થમ જા
ન જાના બહડ કર ફીકરા ધડ કર, ઘર પર ચઢ કર મત ઇંતરા
એજી જવાન દેખો જરા મેરી સુઠ્ઠી મે કયા કુછ ભુલે ભાલે હો
કયા ભોલે ભાલેહો ગુનમે નીરાલે હો સાંચો ભલા—છએલા.

(૭૮)

દેવયાની.

થશે શાંન્તિ ત્યારે આ અંતરમાં
મારી હંસા જ્યારે જાશે પરણી પ્રીતમના ઘરમાં—થશે.
ખબર આવશે જ્યારે એવા છે દૃઢ પ્રીત પરસ્પરમાં—થશે.
ખરૂં કહું ગમનાથ હું જ્યારે જોઇ સુતા સુખ સાગરમાં—થશે.

(૭૯)

અશરૂમતી.

જેણે ધર્મ તજ્યો પોતાનો તે મુર્ખ વગર જોટાનો—જેણે.
પરમ ધરમ તણા મરમને મુકી દઈ
વગર વિચારે વટલાય, અરે એ લાભે ઉંડે વ્હાય—તે મુખ
એક ટેક શીર સાટે મુકવો તે શાને માટે
પામર પુરૂષ પલટાય અરે નર ભવમેં હારી જાય—તે મુર્ખ

(૮૦)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

રૂપે શું મન રાચ્યોરે કાયાનો રંગ કાચોરે ભગવાન ભજો (૨)
હાડ માંસને રૂધિર ભરેલું મઢયું ચામડે અંગ
ગંદા દેહનો ગર્વ નકામો કાયાનો રંગ પતંગ
ભરૂંસો નહી સાચોરે, કાયાનો રંગ કાચોરે ભગવાન ભજો.

(૮૧)

ઉમા દેવડી.

જોડી વિણુ જનમ વૃથા જગ જાણુ
પુષ્પ જેમ સુગંધી વિણુ પરમાણુ
ચપળ કમળ દળ નયન બન્યાં પણ મહી કીકીની તાણુ
સુંદર ચંદ્ર વદન પણુ અંદર નહી નાક નિશાન તેમ પિછાણુ
વિકટ વાટ સંસાર તણી ત્યાં સુખનો એક વિશ્રામરે
સર જંગલમાં મંગલ મારે જોડી છે જળ ધામરે
દે તું દયાનીધી દયા કરીને જુક્તિ જોડીનું દાન
સકળ સુખ માણુ સકળ સુખ માણુ—જોડી.

(૮૨)

ચંદ્રાવલી.

ગજરા બેચન વાલી નાદાન એ તેરા નખરા
નાજ દીખાવે ઔર અદા બતાવે
નેંકોમે વોહ કયસે આવે
(અરી ચલરી નહિ છલરી) એ તેરા નખરા—ગજરા.
પુલોકી ડાલી હુયે તોરી નીરાલી આંખોમે હય કયસે લાલી
(કહી લડગઇ કહી મરગઇ) એ તેરા

(૮૩)

સયહે હુવસ.

કીયા કીતીલને દીલપર નીગાહોકા બાર
મોરી હાએ જાન જાએ, પીયા પ્યારેને પ્રેમકી મારી કટાર
ગાલમે લાલો કાનમે બાલો સોહે સરપર દુપટા ગુલનાર
મેરે જોબનપે લાખો હુએ છાઇ બહાર કોન પીયા બીન નીખાર
છયલા આવો, મન લુભાવો, જાઉં મય નીસાર—કીયા.

(૮૪)

જહાન આરા.

કાંટા લાગોરે સાવરિયા મોસે ગયલ ચલોના જાય
અપને સહનમે મય અલબેલી
જોબન ખિલ રહ્યો ફુલ ચંબેલી
ધુપ લગે કુમ લાયે
આધી રાતપે મોહેલે આયો
માત પીતાસે કહ નહિં આયો
ચલત ચલત મોરી પીંડલી દુઃખ ગઇ
સારી દેહ પીરાય.

(૮૫)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

અમ સખી તણા સ્નેહને સંભારજો રાજ
બોલ્યું વચન પ્રીતે પાળજો
આજ્ઞા પીતાની પાળી વ્હેલા પધારજો
દર્શ લાભ દઇ અમ નયનોને ઠારજો
તન મનના તાપ તમે ટાળજો રાજ—બોલ્યું.

(૮૬)

બજમેફાની.

એ કમર પતલી લચક છબ પ્યારીરે
નયના રસીલે ચિતવન મતવારીરે
ગોરી કલૈયા નાજુક બૈયાં
મોરે પિયાકી ચાલ હય ન્યારીરે
ખુદાને દિલ યહ દીયા લજ્જતે વફાકે લીયે
મીલી હય આંખ તો દીદારે દિલ રૂબાકે લીયે
અજબ ક્યું યહ સહે જાને મુષ્ક્તિ લાકે લીયે
બસ અબ સંભાલીયે દિલકો જરા ખુદાકે લીયે

(૮૭)

જહેરી સાપ.

નારજાકી પતીવરતા વોહી શાદ જગમે
શાદ જગમે.વોહી આબાદ જગમે—નાર
નારી પતિવરતા જાકી વાંકો સ્વર્ગ હય જીતેજી
લબપે હોગી ફરીયાદ જગમે—નાર
પાઇ જો કરકસા ભારી, જીતેજી નરક હય ભારી
સંપત હો સારી બરબાદ જગમે—નાર.

(૮૮)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

શું કહું કથની મારી રાજ શું કહું કથની મારી
હું તો દૈવના ત્રાસે હારી રાજ—શું કહું
પરખી પારી જાતકર્મે અર્પણ કીધું મન મારૂં
પતિ તજી પરલોક સીધાવ્યા કરી જીવતર મમ ખારૂં—રાજ
ચંદન કાષ્ટની ચિતા રચાવી પતિ સહગમનની આશે
શુન્ય દેહ મમ સ્વામી તણો પણ ઉડી ગયો આકાશે—રાજ
અરપ્યું મેં સર્વસ્વ સ્વામીને પ્રેમની કફની ધારી
તજી જગત જંજાલ સર્વ હું પ્રીતે ભજું ત્રીપુરારી—રાજ.

(૮૯)

સયહે હવસ.

રંગીલી રસીલી નુકીલી શરમીલી પ્યારી હય અલબેલી
અલબેલી પ્યારી હય અલબેલી
જાઓ જાઓ નહિ સતાવો
પ્યારી લટક મટક કયા ચાલ ઢાલ હય મતવારી
મોહેના બનાવો સખી, મત શરમાવો સખી
નયન સયન લલચાવે કાહે પીયારી—રંગીલી

(૯૦)

નંદ બત્રીસી.

મળવા આતુર મન રામા
રોમ રોમ વરસાવે તનમાં કામબાણ એકામાં—મળવા
શાન ભાન મરીયાદ ભુલાવી શી વશીકરણી વામા
મોહની મંત્રે જાદુઈ જંત્રે ખેંચ્યું તનમન શ્યામાં—મળવા

(૯૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

અલી જોજે મનાતી ભોળી મેના
ભોળવશે તુજને પોપટજી મુખે મીઠું બોલી
અલી જોજે દેતી અંત ખોલીરે—ભોળવશે
સાખી—પ્રેમે પોપટ હાઝ હીઝની હીઝ માંહી સમાવશે
રૂતુ વસંતે માનનીને મદનરાજ મનાવશે
રસ રાજની રસ રેલ જ્યાં રગ રગ મહી વ્યાપી જશે
જખ મારી મેના માનશે પણ ખોઇ પાચે લાગશે

(૯૨)

વીર કેસરી.

થવાનું ના થવાંનુ કહે નજુમી કોણ એવો છે,
ન જાણ્યું જાનકી નાથે, સવારે શું થવાનું છે ?
હતી શલ્યા રૂપે અહલ્યા, જગતમાં વાત જાહેર છે,
ન જાણ્યું જ્ઞાની ગૌતમે, સવારે શું થવાનું છે ?
હતા કૌરવ અને પાંડવ જગતમાં મહા બળી યોદ્ધા,
ન જાણ્યું ભીષ્મ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે ?
રમ્યા જુગટું સહુ સાથે, વિભુની સૌ ગયા હારી,
ન જાણ્યું ધર્મ જેવાએ, સવારે શું થવાનું છે ?

(૯૩)

લયલા.

મય ચંચલ આફત હું ફીતના, બડા શ્યાના બડાદાના
મય સીધા સાધા હું જીતના ઉતના હું નટખટ ફ્રજાના
બડા જંગી હું બડા સંગી હું વાહ વા વોહ લટપટ રંગી હું
મય ચાહું જીસે બહેકાવું કહી ભડકાવું કહી સમજાઉં મય
અંતર મંતર જંતર તંતર સારી ભરી બાતે મેરી, વાહ વાહ વાહ

(૯૪)

નંદ બત્રીસી.

આવો આવો પધારો પ્યારી પ્રાણધાર
છો પ્રેમી પતિના શણગાર—આવો.
મંગળમય મુખડું આ અમૃતમય ઝરણું છે
પીતાં તે પામ્યો હું અમર અવતાર રતીમાં રસાળ—આવો.

(૯૫)

સતી સુંદરબાં

જાઓજી જાઓ જહાં જાગી આયો રેન
ભીનેનેન, ભીનેનેન, ભીનેનેન—
ખાયો નહિં પાન અધર પે લાલી, પટમે સુબાસ ડાલી,
બાજુમે રેખા કાલી
વેણી ધરી ધાગે ત્રીના, મનકા મીલાએ, ચોગના,
રસ બસ કીને રંગભીનેજીને—જાઓજી.

(૯૬)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

થઈ પ્રેમ વશ પાતળીયા, મારા મનના માલીક મળીઆરે—થઈ
પ્રીતે કરો મુખવાસ સજનવા રાજ હૃદયના વાસી
પ્રેમદા પ્રીત જ્યોત પ્રકાશી મારા મનના મનોરથ ફળીઆરે-થઈ
ભાગ્યવંત કર્યો ભગવતિ મુજને, જીવન સફળ થયું મારૂં
કરો શ્રી હરી શુભ તમારૂં—મારા મનના.

(૯૭)

માલતી માધવ.

કહો મારા નયન શલુણા શ્યામ તમને શું કહીને બોલાવું—
અનુપમ છો ઉપમાશી આપુ દેવ હૃદય મંદિરમાં સ્થાપું
અંતરના આરામ—તમને શું કહીને બોલાવું—કહો મારા

(૯૮)

વીર કેસરી.

હું પદ તજો હરામી દુનીયા નથી સદાની
જર જોર ને જુવાની સહુએ થવાની ફાની
સાચી સલાહ માનીરે કરણી કરો મઝાની
મમતા મુકોને પ્રાણી સહુ અંતે ધુળધાણી
આ જુઠી જીંદગાનીરે સ્વપન સમી હ્યો જાણી
કોઇ આજે કોઈ કાલે પરલોક પંથે ચાલે
જમદુત આવી ઝાલેરે દુનીયા ડુબી જવાની

(૯૯)

રાજતરંગ

જનમ કેમ જમને દ્વાર જાશે દુર જનથી દુઃખ થાશે—જનમ
મરશે માતા મારી વાંશે ખબર શું પડશે આ અવાશે
બાળકને બાંધ્યો પાશે—જનમ

સાખી—રાજ નગરમાં રાચતો, અવિચળ ગણતા સુખ
અકળ કળા અવિનાશીની ક્ષણમાં થયો વિમુખ
પ્રબળ બળ ભાગું, નહિ છુટાશે અધમ જન જોતાં જીવ ત્રાશે
નસીબ નબળું તો અહીં પ્રકાશે મૃત્યુનું બાળ બાસે—જનમ.

(૧૦૦)

ઉમા દેવડા

હાંહાંરે સખી જો જોરે સખી અંતર માંહિ કંઈ કંઇ થાય છે આજે
બાગ બગીચા મને એન નહિં રૂચે આ ભુષણ સખી અંઘર ખુંચે
કોણ જાણે સખી એકદમ શું થયું જગત અધુજ
જાણે ઉલટુંજ થઈ ગયું—હાંહાંર.

(૧૦૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી.

ક્યાંઈ સ્વાર્થ વિના નવ પ્રીતી દીઠી આ જગમાં
ધુતારા જગમાં ઠગારા જગમાં
લાગે સ્વાર્થ સુધી પ્રીતી મીઠી મીઠી આ જગમાં
દીઠુ સહુ નીજ સ્વાર્થને રોતું રોતાના આંસુડાં કોઇ ન લ્હોતું
સાખી—કહેણી મીસરી ખાંડ છે કહેણી વાતા લોક
કહેણી તેવી રહેણી છે એવા વિરલા કોક
ઔષધિ માટે ફરે શેરી શેરી દર્દ મટયુ કે લાગે વૈદ્ય વેરી—

(૧૦૨)

ખુનેનાહક.

આજ તોરા સઇયાં મન્દરવામેં, અઈ હે પ્યારી
ભાગ જગઇ હે સોહાગ, રાગ ગઇ હે
બાર બાર હોનીસાર જાન દુંગી વાર વાર
ફીર હમકો તુમ જાઓગી ભુલ, તુમ બન કે ગુલ જાઓગી ફુલ
વાહ, વાહ, વાહ, વાહ, એ લાગ ફાગ લઇહે—તોરા.

(૧૦૩)

વીર કેસરી.

જબ દીલ ન હો કાબુમેં તો ક્યા મેરી ખતા હય
યેહ શાને ખુદા હય
સચ હય જો મહોબ્બતમેં કીસીને કહા હય
આફત હય બલા હય
આઝારે મહોબ્તસે તો અલ્લાહી બચાએ યેહ ગમ ન દીખાએ
યેહ દર્દ વહી હય જીસકી નહિ કોઈ દવાહય બેકાર દુઆહય
શાયદા કોલગે કોસને અંદાઝ તો દેખો કુછ ગૌર તો કરો
મરતાહયતો મરકે કે સીવા કોન જીયા હય આખરકો ફના હય

(૧૦૪)

જગતસિંહ.

રમતી સખીયોની સંગાત યુવતી જાય મલકાતી
મદન વિકારે વ્હાલી રસમાં રંગાતી
જાતી સ્વામીના ગુણુ પ્રેમે ગાતી—રમતી
ચટકતી ચાલે હાલે લલના શરમાતી, વાહવા
મંગલ મય માનુની જણાતી—રમતી.

(૧૦૫)

રામ વિયોગ.

પ્રભુ આધાર છે એક તારો, જગ કીરતાર તું દાતાર
ભજું છું ભક્તિ ભાવેથી તું તારે તું મારે—
નહીં સાથ સંગો કોઈ, દુનીયા બધી મેં જોઈ
પસ્તાઈ આખર રોઇ ભગવત ભરૂસો તારો—પ્રભુ.

(૧૦૬)

રૂપનગરની રાજકુમારી.

આપકા ઉપકાર માનું કયું ન શાહા
તોરી દયા દ્રષ્ટીને આજ સબકા મનહ્રય હરસાયા
સંતોષવાન શુદ્ધ ગુણુનિધાન અતિ નીતીવાન ન્યાઇ
સંતુષ્ઠ પ્રજા સઘળી તુજસે હય તું
ઉતમ જ્ઞાની ધ્યાની દાની તુજસમ દુજા નાહી
કાયમ હો અંચ સાહી જલવાં બનાતું રાજેકા મહારાજેકા
સરતાજ હરબાર કરતાર રહેસાર રહે નીત સુખ છાયા

(૧૦૭)

કનકતારા

જગતની ઘટના છે બહુ ન્યારી, કરતાં વિચાર મતી જાય છે હારી
પામે સુખ બહુ પાપીજનોને પીડાય સદગુણી જે નરનારી—
સમજાય નહીં કંઈ પ્રભુ ન્યાઇ આમ હશે કરતો શું વિચારી

(૧૦૮)

મુબારક.

બાટ ચલત નાહીં ચુંનરી રંગ ડારેરી અઇ સોહે બે દરદી બનવારી
અઇ સોહે નિડર ડર તન કાહુસેડીગર
અપની ધીંગા ધીંગી કરત અય ડગર
એ મોરે રામ, એ મોરે રામ, એ મોરે રામ—બાટ.
ઇતને દિન નમે મોસે કબ હુન અટકયો નિત પ્રાન જાત ગલી ઘનમે
કુંવર શ્યામ આવત ફાગન મનવારો ભયો દેત ગલીયાં–

(૧૦૯)

ખુનેનાતમામ–ઈન્દાદરગોર.

સાજેરે એ એ એ દુલહન સાજે
દુ લ્હન સેજ બની બની દીન રતીયાં
દીલમીલ એક દીન જીયા પીયા સે કે
શાદીકે રંગ કરો ઉમંગ અતરંગ રે એ એ એ દુલ્હન–સાજેરે
પ્યારી મોહનીયાં સહેરા ગુથાવે બના બનીકે ગલેહાર સોહાવે
સાજે ધુન ધુનના બાજે ધુન ધુનના
પલછીનરે એએએ દુલ્હન સાજે—સાજેરે

(૧૧૦)

મોહીની ચંદ્ર.

બસ કુરબાન આખું રાજને આ તાજ પણ કુરબાન
ગોરા ચહેરા ઉપર જાન છે કુરબાન
શી નેનની કમાન ધારી મારી ખેંચે પ્રાણ
શાણા શુરવીરોના પણ મુકાવે માન
મુકી સરદારીનું કામ બંદા ગોરીના ગુલામ
એની દીલ દારીમાં તાબેદાર તમામ
બીજું જોઈએ ના ઇનામ વળી ઠામ અને નામ એપરીને હું ગુલફામ
મોહીની સુરત સોહીની સુરત ગાલેગુલે અનાર
જોયામું એ નારી ચીતવન હરનારી સફળ ગણું અવતાર–બસ

(૧૧૧)

મહાશ્વેતા કાદમ્બરી

રામ ભજ તું પ્રાણીયા
તારા ભવની ભાવટ ભાગશે, તારા દેહનું સાર્થક થશે–રામ
(બોલો રામ સીતારામ)
પંખીડા તું જો વીચારી, કર્મ તારાં લે સંભારી
વાસના નઠારી તુને રૈરવ નર્કે નાંખશે—રામ
મૂઢ તેં મતી વિસારી, મતિ તેવી ગતિ તારી
ઉડજે સંભારી તારી કંચનની કાયા થશે—રામ

(૧૧૨)

બુદ્ધદેવ.

પુલની પાંખડી લ્યો પ્રાણ—ફુલની
ગણી અંતરની ઓળખાણ—પુલની
શ્યામ સલુણા અમ ઘેર આવ્યા, શા કરીએ સન્માન
નાથ નગિના પરિમલ ભીના, મન માન્યા મેહમાન–ફુલની
ઝાઝું શું કહીએ સમજુને, સખી નયણુના બાણ
વિમળ કમળ આ સરવર જળનું ભોગી ભ્રમર સુજાણ–પુલનો

(૧૧૩)

મદન વસંત

તારૂં મધુર વચન મારૂં મન રીઝાવે
સપુત તનુંજ તુજ હિમ્મત સુખ સંધાવે—તારૂં
ઈશ તું સુત કદી આપ જનોને તો આ જેવા આંપજે
દુખી ના થઈએ સુખીયાં રહીએ તનમન સહાયે—તારૂં

(૧૧૪)

ગા શીલ—મુસાફર.

તુમસે બચન હે મય્યે હારી બલમા
જો તુમ પીયા અસ નાન કરોગે તુમરી બનુંગી પની હારી
પ્રેમસે મોહે તુમ જો મીલોગે તુમપે જાઉંગી બલહારી.

(૧૧૫)

સુરીહેશક.

પ્યારોરી મોરા ઉમંગ ભરા જોબના રંગ ભરા જોબના
અંગ ભરા જોબના છતીયાં ઉભારે સારી—પ્યારોરી
હસી ન જીતને હય યું સામને હમારે હયે
કે આગે ચાન્દ કે જીસ તરેહસે સીતારે હય
છબીલી રંગીલી રસીલી સજીલી મીગ લોચની સુંદર મોહની

(૧૧૬)

વિજય કમળા.

વાહ વાજી વાહ વાજી વાહ વાહ—વાહ વાજી બહાદુર સરદાર
હીંમતથી કરીએ તપાસ ચાલો જઇને આવાર આવાર આવાર
શુરવીરોનાં શીરો, શમશેરોને તીરો
વાગ્યાથી રણમાં પડયા થઇ બેહાલ—વાહ.

(૧૧૭)

ચાંપરાજે હાડા.

જગેન્દર દેવ સેવ પુંજ કુંજ દનનન
કાનહી નટવર બ્રહમા વિશ્નું મહેષ તું હી—જગેન્દર.
કૃષણ ધુન કૃષણ ધુન નીશદીન તનમન
દેવા સેવા અમ નીત કરવાના
સુમરન હર ક્ષણ તારો અમ ગાઇયે
શ્રી હરી માધુવા સ્તુતી હો, સ્તુતી હો, નીત કરીયે સ્તુતી હો
માથે છે મુગટ સરવન કુંડલ ધર મુરલીધર છો તમ જગ કરતાં

(૧૧૮)

મદન વસંત.

મધુરી મુરની વહી ગઇ વનિતા વિશુદ્ધ મોતી સમાન
ઘટિત ઘાટ સૌંદર્ય તણો શો ચાલે રૂમ ઝુમ કરતી સુંદરી—વિશુદ્ધ
ચમકતી ગગને વીજળી સ્વર્ગથી ઉર્વસી ઉતરી—વનિતા વિશુદ્ધ
લટકતી પ્રમદા લોભાવે મનને સોહાવે તનને મોહાવે જનને.—

(૧૧૯)

બુદ્ધદેવ.

સાર આ સંસારમાં ન જોયો મેં બહુ રીતે તપાસતાં—સાર.
ધન ધરા સુત તાતની પ્રીતે મેં અવસરને મેંઘા ખોયો—મેં બહુ
મૃગજળ પીવા કામ ન આવે વ્યર્થ ઈન્દ્રજાળમાંહું મોહ્યો—મેં બહુ
પુણ્ય પરમાર્થના માર્ગ ન શોધ્યો જન્મને વૃથા મેં વગોવ્યો—મેં બહુ

(૧૨૦)

રૂકમણી સ્વયંવર.

યમુના તણા કીનારે ગોપાળ ગૌ ચરાવે
સંગીત સ્વર ઇશારે રાધા નીકટ બુલાવે
બંસી ધ્વની સુણીને શુદ્ધ દેહની ભુલીને
નીકળીને ઘરથી રાધા ગોપાળ સાથે આવે
યમુના સરિત કુંજે શૈયા કમળ બીછાવી
શ્રીકૃષ્ણ કર કમળથી રાધા ચરણ દબાવે

(૧૨૧)

રમારણજીત.

વહાલા બોલો તમે—એ રાહ.

બાપુ બને નહિ એવું બને નહિ નથી હું કન્યા ક ક્રોરૂં—બાપુ
રાજ ઇચ્છતી નથી લક્ષ્મી લેખતી નથી પ્રેમ પેખની આવું સાથ
સાખી—રાજકુમારી જ્યાં રહી ત્યાં રહું રંક સમાન
ધીક ધીક જીવતર એ હજો દુસ્મન ઘેર મેમાન
એથી મરવું ગણું હું સારૂં રાજભુવન આપ વિના અકારૂં
કાકાનું કર્મ મેં જોયું નઠારૂં, શું જોઇને આંહી રહેવા વીચારૂં
છોડી પિતુ મારા—એવું બને.

(૧૨૨)

સરદારબા.

જનમી જગમાં જેણે નવ કીધું પ્રેમ મદીરા પાન
ગોરી ગભરૂ સુંદર દીલબરના ગાને નહીં ગુલતાન
જનમ્યો તથાપી નવ જનમ્યો સમજી લ્યો તે હેવાન
બાહાદુર બંકા કરતા ડંકા જે મોજી મસ્તાન
ભર ભર પીયાલા પી લીયો ઉડાવો રાગ રંગ
દીલબરની સાથ બાથ ભીડીખેલો રંગ જંગ
હાં—ગુલતાન ગાન તાનમા ભરપુર ભાગ્યવંત
અજબ રંગ અજબ રંગ રંગ, રંગ, રંગ—ભર ભર

(૧૨૩)

દામે હુસ્ન.

કાહે ફેરી નજરીયાં પ્યારી, એજી જાઓ, જાઓ, જાઓ
મત મારો કટરીયાં પ્યારી, એજી જાઓ, જાઓ. જાઓ
મીલ જાઓ સનમ તુમ હો અહેલે ગીતમ
નહી તેરી કસમ હો ઓરોકો હમ
આઓ આઓ આ ઓજી ઘાતેન દીખાવોજી
ગલે લગ જાઓજી. ગયરોકો બનાઓજી
માનો માનો સાંવરીયા પ્યારી, એજી જાઓ જાઓ, જાઓ—

(૧૨૪)

રાણુકદેવીરાખેંગાર.

કોઇ રબકી મરજી કયા જાને—એ રાહ
જઈગુમાવી આવ્યા લાજ ખરી અક્કલ વિણ પગલું તમે ભરી
પરદેશે જઇને નાર લાવ્યું એવું સગપણ આવ્યા કરી—જઇ
કુંભાર માટીનો ઘડનારો તે થાએ સું સસરો મારો
એ વાત કાંઇ તો વીચારો દુનિયામાં તોલ ઘટે મારો
હવે પગ નહીં અહીં ફરી ધારો છે શરમ શરમ મુખ સંતાડો.

(૧૨૫)

ખુરશીદે જરનીગાર.

જીસ્કા જાની જુદા હો જાવે ઉશે આશકકુ નીંદ ન આવે
બાલા જોબન વા પ્યારી સુરતીયાં દેખું તો જીયા લલચાય—
સો મોરી જાન
ઉંચી અટારીયાં ચંદનકી બારીયાં ચડું તો જીયા ઘભરાવે—
સો મોરી જાન
ગેરા સા કુવા પાતાલ જલ પાની ભરૂં તો જીયા ઘભરાવે—
સો મોરી જાન

(૧૨૬)

વિબુધ વિજય.

પ્રેમનો કોલ દીયો રાજકુમાર મારા થઈ ચુકયા પ્રાણુ ધાર
મારા રસિયા રાજકુમાર પ્રેમનો કોલ દીયો રાજકુમાર
લીઓ કોલ આ પ્રીતેથી કરો સફળ તમ આશ.
રસીયાં રસ બસ કરી બાંધી પ્રેમને પાશ—પ્રેમનો
ચતુરા દયો ચુંબન હવે ચંચળ ચિત મુજ ન્હાય
ધર્મ વીધિથી હસ્ત મેળવ્યા વિના ચુંબન નવ થાય—પ્રેમનો

(૧૨૭)

સુર્ય કુમારી.

સોહામણી સ્વર્ગની વાટ એક દીન શોભાવજો હો રાજ
રસિલા અમરાપુરી થાટ એક દીન શોભાવજો હો રાજ
સાખી—મૃત્યુ લોકના મનુષ્ય કયાં કયાં અમરાપુરી ઘાટ
અ ઘટીત કહો એ કેમ બને વસમી વીકટ એ વાટ
મુગટ મણી તમે રાજ સદનના પારી જાત તમે નંદન વનનાં
રાજવંશી દેવાંશી રસીકવર પ્રિત જ્યોત પ્રકટાવી પરસ્પર
મેળવવા અંતરમાં અંતર, સ્વર્ગ અમારૂ શોભાવજો હો રાજ

(૧૨૮)

આહુલ્યા બાઇ.

દુનીયા તણા દિવાના દીલભર મંજાઓ લુંટે
તુટે જીવનની દોરી આશા છતાં ન છુટે—
બાળક મટી યુવાની આવે ભલે દિવાની
તન ધન મળે તરૂણી આશા છતાં ન છુટે—
આવે પછી બુઢાપો ધોળા થતાં ની બાળા
રે બાકી લાઠી લાળા આશા છતાં ન છુટે—
પડી જાય દેહ પાપી મરી જાય મન કહીથી
મળી જાય માટીમાં સહુ આશા છતાં ન છુટે—

(૧૨૯)

હુરે-અરબ.

પીતકા વાઅદા કર કે પીયા મેઃ સે પીત નીસાના છોડ દીયા
મેહેરકી આંખીયાં ફેર લઈ હમ દમકા આના છોડ દીયા
જરા દરસ દીખા કર બોલ સજન તેરે બોલ પે વારૂ ત ૧ મન ધન
ઇસ આસમે ખોયા સબ જોબન કયું દરસ દીખાના છોડ દીયા

(૧૩૦)

બુદ્ધદેવ.

સાખી—પડતી હવે મુજને ખબર, તું માં જણાયે હષ નહિ;
આ જગતની જંજાળની ચતુરાઇ તેં દીઠી નાહ
જ્યાં પ્રેમ મારો ઝળહળે, ત્યાં તેં દીધો બદલો ખરો;
ઘરબારને છોડયા વિના, યુક્તિ કશી સુજી નહિ
હવે તો જો જરા જાગી (૨)
ચોળી વિભૂતી અંગ, બન્યો શું યોગી (૨)
સમાધી જુઠી દે ત્યાગી (૨)—હવે તો.
વિલાસી મહેલના વાસી, વને આ શી લગન લાગી (૨)
મધુરા પુષ્પને ત્યાગી, અહા કાંટા શું હીન ભાગી (૨)-હવે
ઉંડી આશ ધારીને, મેં તારો સંગ કીધો તો; (૨)
ભરૂસો દઈ ભુલાવી આ વિરાગી શું ગયો ત્યાગી (૨)-હવે

(૧૩૧)

યહુદીકી લડકી

અપને મૌલાકીમૈ જોગન બનુંગી
જોગન બનુંગીમૈ વિરોગન બનુંગી—અપને.
કોઇ ઢુંઢને જાયે મસજીદ કોઈ જાયે મનંદર
મૈને તેરા જલવા દેખા પ્યારે દિલ કે અન્દર
તેરે ઇશ્કમે પહેની કફની છોડા જેવર ગહેના
તુ જીસ રંગમેં ખુશ હો પ્યારે ઉસી રંગમે રહેના—

(૧૩૨)

લયલોનહાર.

અજબ ખેલ હય દુનિયા જીસમેં ચાલ હમેશાં રંજકી હય
સચ પૂછો તો દુનિયા હારી ચક બાજી શત રંજકિ હય
જો આગે અપને બેઠા હય વહી હય ખુદ દુશમન અપના
રાહ દિખાને વાલા હો જાતા હય યંહા રહજન અપના
હાઈ ઘર ઘોડા ચત્ર કર જબ ચુક ગયા આસન અપના
હાથી અપને હાથોંસે બંધવા દેતા હય તન અપના
શાહ પિયાદા સબકી હાલત દુનિયામેં શશ પંજકિ હય—સચ

(૧૩૩)

નવલ કુસુમ.

દેવી દુનિયાની સાચી, દેવી દુનિયાની સાચી
એક દમડી. દમડી, દમડી—દેવી
દમડી છૂટે ના છો તૂટે, ચમડી, ચમડી, ચમડી—દેવી
અંહીં છે દમડીનો દરબાર, જહીં છે કપટી કારોબાર
દયાનું નામ નહીં તલભાર સદા છે એકજ ઉર ઉચાર
અહીં છે દમડી, તહીં છે દમડી, કહીં છે દમડી
લાવો કોઇ દમડી, દમડી, દમડી—દેવી.

(૧૩૪)

સુર્ય કુમારી.

જય શ્યામ સુંદર સુખકારી રે તારી મુરતી મધુર મનહારી
તારી મુરતી મધુર મનહારી તુજનામ સ્મરણ સુખકારી
શુક સન કાદીક સેવે સ્નેહે છબી તુજ મંગળકારી

(૧૩૫)

કંસ વધ.

કાનુડા તારી કામણ કરનારી વ્રજમાં વાંસલડી વાગી
મીઠી વળી મોહક મન વશ કરનારી—વ્રજમાં
મન વશ કરનારી સ્વર સુણતાં લાગે સુખકારી
હું ઘેલી તમ વિણ થઇ છું ગિરધારી—વ્રજમાં.

(૧૩૬)

સરસ્વતી ચંદ્ર.

અયસે પાપી નર હોવેગે કલ જુગમે
પગડી બાંધે પેચ સંભારે ઠુમક ઠુમક પાઉં દેગે
ગલીયોં કે બીચ ફિર આવરે નાર પરાઈ પાપી તક્ત ફિરેંગે
ભુખે પ્યાસે સાધુ આવે ચપટી ચુન ન દેગે
સાલા સસરા રોજ જમાવે ભાઈઓસે પાપી રાંડ લડેંગે—

(૧૩૭)

જગતસિંહ.

જારે જારે ઓ રંગીલા હઠીલા, જારે કુડા કાનુડા
હરખાવે મુંઝાવે સતાવે શાને—જારે
વેણુંનો નાદ સુંદર સાદ, આવે છે યાદ વાણી વિવાદ
રે ન તું જગાવે, ભાન તું ભુલાવે, દેહ તું ડુલાવે
ઘેલી ગોપી જાણુ—જારે.

(૧૩૮)

સુર્ય કુમારી.

તમારા શા કરૂં સન્માન
મળ્યા મને મનગમતા મ્હેમાન—તમારા.
હૃદય ઢળી તમ ચરણે પડ તું દેવા આદર માન–તમોને
ભાળાએ પુર્વ જન્મની પીછાણ
ભાગ્ય દેવી તવ દર્શન પામી પ્રફુલ્લ થયા મમ પ્રાણ-તમારા

(૧૩૯)

ચત્રા બકાવલી.

જબ કે કલંદર બન બન ફીર કર બનદર લે કર આતે હય
તાલી બજાના નિશ દીન પલ દીન બંદરકો બતલાતે હયે
તુને આકર કયું દીખાયે મોહે બંદર વાકો ખેલ
ભોલે ભાલે મનકો ન ભાયે તેરા ખેલ
ઇન્સાનોને કયસે પાયા હય વાનોકા મેલ—તુને.

(૧૪૦)

હરિશ્ચંદ્ર

મન મચલ મિટે તન તેજ બડે હૈ રંગ ભંગકા લોટા
સો રોગ ટલે સો સોગ જલે કરે ભંગ અંગકો મોટા
જબ તાર જમે આ જાર રમે નવ હાથ બડે જી છોટા
તન સાફ મન સાફ હો સાફ આદમી ખોટા—મન.
લે કંદ દુધમે ઘોલા તો ભાંગ બના અન મોલા
કર પાર ભંગકા ગોલા હર બાર બોલ બમ ભોલા
ઉઠ ભોર ન હાકે ગંગ ચડાલે ભંગ જમાલે રંગ
નિરાલે ઢંગ દિખાદે જંગી કુંડી ઔર સોટા—મન.

(૧૪૧)

અસિરે હિર્સ.

અય વાહજી વાહ, દીવાના હય બંદર મુછંદર
કલંદરકા પાલાએ યાર લચ્છે દાર
અય વાહજી વાહ, જીલોના ચમારી હો સુર તપે વારી બાતે
કુરબાન શયતાન, યે પેટ નીકાલા,
યા કાધુકા નાલા હય બોલો સુરદાર
અય વાહજી વાહ, બુહડા પેકા ટટુ મોહબતપે લટુની ખટુ મક્કાર
ઈધર ઉધર રંગી જવાનો મે જંગી ધરાનોમે હય હોતા શુમાર
સટર પટર સારી બાતે દીવાની ઓધી પેશાની કા ઉલ્લુગંવાર

(૧૪૨)

અશારૂમતી.

આવો કુમ કુમને પગેલે, આવીજી ડગલે ડગલે
સુખ શાન્તી વ્યાપી સઘળે, રોઉં હુ ઢગલે, ઢગલે—
બ્હીસો નહિં જરીએ બાળા, વાહ શા ચલવે છે ચાળા—
પારસમણી પડખે પેઠી, બીક સઘળે હેઠે બેઠી
ચીર્યુ જો જો ચંડાળે, ભોગવીશું આ ભુપાળે
મુકું હું હાથ કપાળે—આવો.

(૧૪૩)

બુલબુલઈયાં.

જા જા જા જા સુંદરી દીવાની અયસે નખરે ન કરજા વાહવા વાહવા
જા જા નાદાની કચસી ઠાની
બાર બાર હઠીલી નાર, હમસે, હમસે કરત રાર
એજી સાંવરીયાં લેલો સુંદરીયાં, નખરે અબ ન દીખાવો
આહા............આહા.............જા જા.

(૧૪૪)

લચલોનહાર.

હમ હુયે ગહીંશ કે મારે એચારે આવારે હારે
તુમસે હારે મારે પ્યારે હમ ભી તો હય—હમ.
મય હું બે જર બે ઘર બે દર મય ભી હું બે સર બે યાવર
હમ બદ અખ્તર, તુમસે બદતર હમ ભી તો હય–હમ.
બદનામી, નાકામી, નાદાની, નાચારી, ઉસમેં ડુંગી મય મારી
મુજકો હોગી વ્હો પ્યારી
હમ હય આફત કે મારે, તુમ પર વારે દિલકો હારે–હમ.

(૧૪૫)

ચંદ્રા પ્રભા.

વ્હાલા વિયોગી હું છું વેલી, બાળારે દગો ચિંતા સર્વે મેલી–
પ્રેમ ઘેલી, વરવા વ્હેલી, આપ પાસે રે ઉલેલી
નાના બાળા મેલો ચાળા બોલ બોલો ના મરમાળા
મને સ્વીકારો આ શું ઉચ્ચારો—વ્હાલારે.

(૧૪૬)

મદન વસંત

શુકન માઠું મને થાયે, સુતનનું નુર કાં જાયે—શુકન.
સુમનકા આજ ગભરાયે, સુચન બુરૂં ન પરખાયે
હૃદય તું બ્હીક કાં ખાયે, અભિલાષા ડુબી જાશે—શુકન.
ઉઠી કાં અંગમાં લાહે, વિખુટો સંગ કાં થાયે
ત્રિયા તું કેમ ગભરાયે, અરર ઉત્પાત કાં થાયે–શુકન.

(૧૪૭)

અમન ચમન.

દાવ પેચ હરદમ મરદાઈ ખરી શીકારન ઝટપટ કે
સો અમથી લાલચે લટકે, ન છુટી શકે
જકડો જનને છળ જાળમાં, ઝટપટ ખટપટ લટપટ થઈને
સોને લીધો, નિજ ફાળમાં, હા, ચાલો, વા, વા, વા—દાવ.

(૧૪૮)

જગતસિંહ.

વનીતા તું ન ગણી નાર, વીસારી પ્યાર, તજી હે પ્યાર
સરીતા ખરી પણ ખારને વરનાર, કરે શું ઉચ્ચાર
પ્રીતમ આમ વદો શું કામ, જપું તમ નામ હું આઠે જામ–
રે શ્યામ ઓ શ્યામ, શ્યામ
કપટી બતાવે પ્યાર, તને ધિક્કાર વાર હજાર
પિયુજી હું નિર્મળ નાર, કરો વિચાર થશો લાચાર
હે કીરતાર અવની મોઝાર, જગત વિણુ પ્યાર નહિ ધરનાર
નાથ તું લે જે સાર–રે શ્યામ ઓ શ્યામ શ્યામ–કપટી.

(૧૪૯)

ઉદયભાણુ.

વન વગડામાં ભુલી પડી ત્યાં, અમૃત પ્યાલો પીધોરે
પીધો લીધો સાર સૃષ્ટિનો કોલ અમર ત્યાં કીધોરે–પંથી પરદેશી
અધ વચ વગડે વીછુ કરડગો. ઝેર ચડયું છે અંગેજી
કોઇ મુરલીધર મંત્ર ભણે તો શિતળતા થાય અંગેરે-પંથી પરદેશી
દુનિયા મારી ચેષ્ટા કરતી ને ગાંડામાં ગણતીરે
હું ગાંડી કે દુનિયા ગાંડી આપ કરી લ્યો ગણતીરે–પંથી પરદેશી

(૧૫૦)

ખુદાદાદ.

હાતાને રાખી જગમગ પત દુખ્ખ મીટા મીટા જામેકા
પાતાથા કયસા ગમ તનમનકા દુખ મીટા મીટા જામેકા–હાતાને
શાદીકા જલસા જા દેખેગાં હોવેરાની મા હેરાની
દમદમ થા કાંપા થા કાંપા નિશદીન તન દુખ મીટા મીટા જામેકા

(૧૫૧)

લયલોનહાર.

યેહ દુનિયા મક્કારીસે ભરી હય દુનિયામેં દું જીસકા નામ
જો જાહિરમે દેખેસો જાનલે માનલે બાતીનસે ઇસકો કયા કામ
કયા જાને કયા ખોટીકયા ખરી હય હય અપને દુનમે ખાસો આમ
મતલબ સમકો અપનીહી શાનસે, ધ્યાનસે
પ્યારા હય અપના આરામ
હય યેહ જુઠી દુનિયાં મતલબી,
યેહ હય નામ વર કોન દુનિયા મતલબી
ઇસમે ખટપટ સટપટ ઝગડા ઝંઝટ હર દમકી
કાટ ફાંસ જીસકા હય અંજામ
ઇસકે ફ઼ંદેમેં પડનેસે ખ્વારી હય સમકી, યારો સુનતે
હો કયા ખ્વારી હય સબકી
યેહ ઐયારોકી ઐયાર યેહ મક્કારોકી મક્કાર
યેહ હય નાહુન્જાર કોન દુનિયા મતલબી

(૧૫૨)

મુરીદેશાક.

બુટી પીલાકે લુભાય ગયો, કોઇ મુજે બુટી પીલાકે લુભાય ગયો
બડે સવેરે જો કોઇ છાને વાકી લંબી ડીંટ ઉડત ચીડીયાં
વોહ પહેચાને ગીરી સડકસે ઇંટ સવેરે ફેર છનેગી ભંગ (૩)
દુસરા પહેરે જો કોઈ છાને વાકે લંબે કાન
તવા કટોરા બેચ ડાલકે ધર લોટે પર ધ્યાન—સવેરે.
તીસરે પહેરે જો કોઇ છાને જુ ભાદવકી કીંચ
ધર કે જાને મર ગયે અઉર આપ નસે કે બીચ—સવેરે ફીર છનેગી
ચવથે પહેરે જો કોઇ છાને બચ્ચા આપ હી આપ
બે જોરૂ બે સુસરે કહો છે બચ્ચેકા બાપ—સવેરે.

(૧૫૩)

રાગ ભીમપલાસી. ગત તીન તાલ.

નિ સા ગ મ પ પ નિ ધ પ મ પ ગ રિ સા નિ સા ગ મ પ
કો   કો   કો   કો   કો   કો
ખ   ખ
પ નિ ધ પ મ પ પ નિ ધ પ મ પ ગ મ ગ રિ સા નિ સા ગ મ પ
કો   કો   કો કો   કો   કો
ખ
ગ મ પ ગ મ પ ગ મ પ નિ ધ પ મ પ ગ સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
કો   કો   કો   કો   કો ટી કો
નિ સા મ ગ રિ સા નિ સા મ ગ રિ સા મ ગ, પ મ, ધ પ, નિ ધ
કો   કો   કો   કો   કો
ખ   ખ
સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા નિ સા ગ મ પ,
ટી કો   કો   કો   કો
ખ

(૧૫૪)

રાગ કલ્યાણ ગત તીન તાલ.

સા રિ ગ મ પ પ નિ ધ પ મ ગ મ ગ રિ સા રિ ગ મ પ પ
તી   તી   તી
સા સા નિ રિ સા નિ ધ નિ ધ પ મ ગ રિ ગ મ પ મ
ટી ટી   ટી ટી   તી   તી   તી
ગ મ ગ રિ સા રિ ગ મ પ પ
પ મ ગ મ પ ધ નિ સા રિ સા નિ ધ પ મ ગ રિ સા
તી   તી   ટી ટી ટી   તી
સા રિ ગ મ પ પ.

(૧૫૫)

રાગ પીલુ.

ઉમેદ તમારાપર રાખી છે ભારી, શું છે વાર કેમ અર્જ કાને ન ધારી ॥ ઉમેદ—

સાંભળ્યું હતું કે તમે બહુ પાપી તાર્યા, ત્યારથી મેં તમ સાથ લગની લગાવી ॥ ઉમેદ—

ગરીબોનો બેલી તું જગમાં ગવાયો, તેથી તારાપર મારી આશ લગાવી ॥ ઉમેદ—

અખીલ જગનો સ્વામી તું છે મહાનામી, તારી જ્યોતી ઘટઘટમાં રહી સમાઈ ॥ ઉમેદ—

તું માલીક સૌનો ને તુચ્છ ચીજ હું છું, શરણ મેં જો લીધી તો શું થઈ બુરાઈ ॥ ઉમેદ—

તાર્યા પાપી હજારો તેં મારા વ્હાલા, મારી વખતે કેમ તુંને ઊંઘ આવી ॥ ઉમેદ—

તમારા ચરણપર પડ્યો હવે બળદેવ, કહો નાથ કેમ તમે વાર લગાવી ॥ ઉમેદ—

(૧૫૬)

ઈશ્વર પ્રાર્થના.

કોઇ વસ્તુ નથી પાસ હમારી, પ્રભુ શું તને ભેટ ધરૂં,
ખાલી હાથે હું અહીંયા આવ્યો સાથ પોતાની કંઇ નથી લાવ્યો
નથી કોઇ ચીજ નવી હું પામ્યો, જેને સન્મુખ કરૂં—પ્રભુજી.
જે જન પ્રભુજને ભોગ લગાવે, પાણી ધરે અને વસ્ત્ર પહેરાવે;
પછી પોતાનો ઉપકાર બતાવે એવું કહેતા હું ડરૂં—પ્રભુજી.
જીવન મુલ પદારથ જે છે, એ સઘળા આપેલા તેં છે,
મુરખ પુરૂષ પોતાનાં કહે છે, હું તો શરણ પડું—પ્રભુજી.
અહીંયા હું તો ફસ્યો છું ભારી, અધમ પ્રકૃતીમાં બુદ્ધી મ્હારી
પ્રભુ ગુણ ગાયા નહીં ચીત્ત ધારી, તેથી દુઃખ ભરૂં—પ્રભુજી.

સમાપ્ત.